

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE PROGRAMI**

**ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ: TRANSFER
FİYATLAMASI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

Pelin MASTAR ÖZCAN

**Danışman
Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ**

MANİSA -2016

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 26/04/2016 tarih ve 13/Ek9 sayılı toplantısında jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 35. Maddesi gereğince Enstitümüz Maliye Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Pelin MASTAR ÖZCAN'ın "Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirilmesi: Transfer Fiyatlaması Açısından Bir Değerlendirme" Konulu tezi incelenmiş ve aday 03/05/2016 tarihinde saat 10.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu ve/veya danışmanı değiştirilebilir.

BAŞKAN
Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ

ÜYE
Prof. Dr. Mustafa MİYİNAT

ÜYE
Doç. Dr. Tülin CANBAY

ÜYE
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN

ÜYE
Prof. Dr. Ersan ÖZ

Evet Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

☐ ☐

Tez, mutlaka basılmalıdır.

☐ ☐

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

☐ ☐

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

☒ ☐

Tez, basımı gereksizdir.

☐ ☐

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirilmesi: Transfer Fiyatlaması Açısından Bir Değerlendirme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/05/2016
Pelin MASTAR ÖZCAN

ÖZET

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ: TRANSFER FİYATLAMASI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası ekonominin belirleyicisi haline gelen çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması manipülasyonuna başvurmaları başka bir ifade ile emsallerine nazaran yüksek veya düşük fiyat belirlemek suretiyle daha az vergi ödeme ya da hiç vergi ödememe yolunu tercih etmeleri ülkelerin vergi tabanlarının aşınmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemlerin fiyatlandırılması vergiye tabi kazancın doğru bir şekilde tespit edilebilmesi açısından önem arz etmektedir.

Vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında transfer fiyatlandırması kurallarının düzenlenmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda gerek uluslararası kuruluşlar tarafından gerekse de ülkelerin vergi mevzuatlarında yer alan düzenlemeler ile bir yasal altyapı oluşturulmaktadır. Devletler vergi matrahı kayıplarını önleyebilmek için yasal alt yapı oluşturmalarına karşın etkin bir vergi denetimin sağlanamaması ve transfer fiyatlandırması manipülasyonları nedeniyle önemli miktarda vergi kayıplarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı; öncelikli olarak çok uluslu şirketlerin vergilendirmesi ve transfer fiyatlaması konusundaki düzenlemeleri güncel gelişmeleri de dikkate alarak irdelemek, sonrasında ise Türkiye’de ve seçilmiş ülkelerdeki transfer fiyatlandırmasına ilişkin vergi denetim süreçleri arasındaki ortak yönleri ve farklılıkları açıklığa kavuşturmaktır. Bu amaçla ülkelerin transfer fiyatlandırması denetimlerine yaklaşımları incelenirken ülkelerin gerek mevzuat farklılıkları gerekse de idari yapıları arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur. Bu noktada en önemli kısıt transfer fiyatlandırması denetim sonuçlarının vergi denetim sonuçları içerisinde yer alması ve ülkelerin mükellef hakları kapsamında bu noktada veri paylaşımında bulunmaya istekli olmamasıdır. Çalışmanın sonucunda ülkemizde transfer fiyatlandırması denetimlerinde karşılaşılan sorunlar ayrıntılı olarak ortaya konulmuş olup transfer fiyatlandırması denetimlerinde etkinliğin sağlanmasına yönelik öneriler çalışma kapsamında ele alınmıştır.

ABSTRACT
TAXATION OF MULTI-NATIONAL COMPANIES: AN ASSESSMENT
WITH REGARDS TO TRANSFER PRICING

The manipulation of transfer prices by the multi-national companies that have become the determinative factor during the globalization process, in other words preferring the method of paying lower tax or no tax by assigning higher or lower prices than their precedents, cause the depreciation of countries' tax base. Within this context, the pricing of realized transactions between related parties is significant in terms of accurately determining taxable incomes.

When the negative effects of tax incomes are taken into account, the arrangements of transfer pricing rules do appear as a necessity. Within this scope, a legal infrastructure is created by the legislative arrangement of both multi-national companies and countries. Although a legal infrastructure is created to prevent loss of tax base, states face tax losses in significant amounts caused by the lack of effective tax auditing and manipulations of transfer pricing.

The aim of this study is primarily to analyze the arrangements regarding taxation of multi-national companies and transfer pricing as well as considering the recent developments in the subject area; and then shed a light on similar and different aspects of tax auditing processes regarding the transfer pricing in Turkey and selected countries. The differences between both their legislations and governing structures of the countries are introduced when their approaches towards the transfer pricing auditing process are defined. The most significant constraint herein is that results of the transfer pricing auditing are included within the tax auditing results and that the countries are reluctant to share data within the scope of taxpayer rights. As the conclusion, the problems faced during transfer pricing auditing process in our country are explained in detail; and suggestions towards increasing the efficiency of transfer pricing auditing are discussed in the study.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ'ye, tez izleme komitesinde yer alan tezin her aşamasında desteklerini hiç eksik etmeyen, değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Zeynep ARIKAN ve Prof. Dr. Mustafa MIYNAT'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez savunması sırasında yapmış oldukları değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Tülin CANBAY ve Prof. Dr. Ersan ÖZ' e de teşekkür ederim.

Lisans öğreniminden başlayarak doktora öğrenimim boyunca bana yol gösteren farklı bir bakış açısı kazanmama yardımcı olan başta Prof. Dr. Birol KOVANCILAR olmak üzere Celal Bayar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü öğretim üyelerine de teşekkürü bir borç bilirim.

Biricik oğlum Doruk ÖZCAN ve eşim Güngör ÖZCAN olmak üzere hayatımın her aşamasında maddi ve manevi olarak beni yalnız bırakmayan başta annem Tülin MASTAR ve merhum babam Öner MASTAR olmak üzere tüm aileme, çalışmamda gösterdikleri sonsuz sabırları ve hiç eksik etmedikleri sevgileri için yürekten teşekkür ederim.

Bu süreçte Doç. Dr. Gül KAYALIDERE, Yrd. Doç. Dr. Serkan CURA, Yrd. Doç. Dr. Hamza KAHRİMAN, Yrd. Doç. Dr. Aslıhan ÖZEL ÖZER ve Araş. Gör. Umut TEPEKULE' ye eksik etmedikleri dostlukları ve katkılarından ötürü teşekkür ederim.

**ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ: TRANSFER
FİYATLAMASI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	ii
TEZ VERİ GİRİŞ VE TEZ YAYINLAMA İZİN FORMU.....	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xvi
EKLER LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER VE TRANSFER FİYATLANDIRMASININ
GENEL ESASLARI**

1.1. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	5
1.1.1. Tanımı ve Özellikleri.....	5
1.1.2. Çok Uluslu Şirketlerin Türleri.....	9
1.1.3. Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi ve Dünya Ekonomisindeki Yeri	10
1.1.4. Çok Uluslu Şirketlerin Ülke Ekonomilerine Etkileri	12
1.1.5. Çok Uluslu Şirketlerin Vergi Sistemlerine Etkileri.....	14
1.1.5.1. Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirilmesinde İlkeler.....	15
1.1.5.2. Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirmede Kullandıkları Yöntemler.....	16
1.1.5.2.1. Matrah Aşındırması.....	17
1.1.5.2.2. Kârın Aktarılması.....	18
1.1.5.2.3. Daimi İşyeri.....	20
1.1.5.2.4. Transfer Fiyatlandırması	21

1.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ KAPSAMI	22
1.2.1. Transfer Fiyatlandırması Kavramı	22
1.2.2. Transfer Fiyatlandırmasının Tarihçesi	25
1.2.3. Transfer Fiyatlandırmasının Amaçları	26
1.2.3.1. Vergi Sonrası Global Karın Maksimize Edilmesi	28
1.2.3.2. Uluslararası Amaçlar	30
1.2.3.3. İç Yönetimle İlgili Amaçlar	31
1.2.4. Transfer Fiyatlandırmasının Ülkeler Açısından Etkileri	32
1.2.4.1. Vergileme Yetkisinin ve Kapasitesinin Sınırlandırılması	33
1.2.4.2. Optimal Kaynak Dağılımının Bozulması	33
1.2.4.3. Ödemeler Dengesinin Olumsuz Etkilenmesi	34
1.2.5. Transfer Fiyatlandırmasında Kullanılan Yöntemler	34
1.2.5.1. Geleneksel İşlem Yöntemleri	37
1.2.5.2. Diğer Yöntemler	38
1.2.5.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları	40
1.2.6. Transfer Fiyatlandırması Manipülasyonu	41

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN TRANSFER FİYATLAMASI DÜZENLEMELERİ

2.1. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİNE YÖNELİK DÜZENLEMELER.....	45
2.1.1. OECD Tarafından Yapılan Genel Düzenlemeler	45
2.1.1.1. Matrah Aşındırma Eylem Planı	46
2.1.1.2. FATCA ve BEPS Hükümleri Çerçevesinde Bilgi Değişimi	51
2.1.1.3. Eş Zamanlı Vergi İncelemeleri	55
2.1.2. Avrupa Birliği Tarafından Yayımlanan Direktifler	57
2.1.2.1. Karşılıklı Yardımlaşma Direktifi	57
2.1.2.2. Code of Conduct (Eylem Kodu)	57

2.1.2.3. Bağılı Şirketler Arasındaki Faiz ve Gayri Maddi Hak Bedeli Ödemeleri Direktifi.....	58
2.1.3. Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı Oluşturma Çabaları	59
2.1.4. Avrupa Şirketi'nin Oluşturulmasına Yönelik Düzenlemeler	61
2.1.5. Vergiden Kaçınmayla Mücadele Paketi (Anti Tax Avoidance Package)	62
2.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASINA YÖNELİK DÜZENLEMELER.....	63
2.2.1. OECD Tarafından Yapılan Genel Düzenlemeler	63
2.2.1.1. Tarihsel Gelişim.....	64
2.2.1.2. Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirme Yükümlülüğüne İlişkin Düzenlemeler	67
2.2.1.3. Transfer Fiyatlandırması Denetimi	68
2.2.2. Birleşmiş Milletler Düzenlemeleri	71
2.2.3. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler	71
2.2.3.1. Ana Şirket- Yavru Şirket Direktifi.....	72
2.2.3.2. Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Hakkında Tahkim Anlaşması.....	72
2.2.4. AB Transfer Fiyatlandırması Forumu	73
2.3. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ	75
2.3.1. Japonya	75
2.3.1.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	75
2.3.1.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	77
2.3.1.3. Denetim	77
2.3.2. Hindistan.....	79
2.3.2.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	80
2.3.2.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	81
2.3.2.3. Denetim	82
2.3.3. Çin Halk Cumhuriyeti.....	86
2.3.3.1. Transfer Fiyatlandırılmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	86
2.3.3.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	89
2.3.3.3. Denetim	90
2.3.4. Kanada	92
2.3.4.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	92

2.3.4.2. Belgelendirme Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	93
2.3.4.3. Denetim	94
2.3.5. Amerika Birleşik Devletleri.....	96
2.3.5.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	96
2.3.5.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	99
2.3.5.3. Denetim	100
2.3.6. Fransa.....	101
2.3.6.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	102
2.3.6.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	102
2.3.6.3. Denetim	104
2.3.7. Almanya.....	105
2.3.7.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	105
2.3.7.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	107
2.3.7.3. Denetim	109
2.3.8. Kore	111
2.3.8.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	111
2.3.8.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	113
2.3.8.3. Denetim	113
2.3.9. İngiltere.....	114
2.3.9.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	114
2.3.9.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	117
2.3.9.3. Denetim	117
2.3.10. Brezilya.....	120
2.3.10.1. Genel Düzenlemeler.....	121
2.3.10.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar	123
2.3.10.3. Denetim	124

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE’DE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN GELİŞİMİ VE TRANSFER
FİYATLANDIRMASINA YÖNELİK DÜZENLEMELER

3.1. TÜRKİYE’DE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN GELİŞİMİ.....	126
3.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Akışının Değerlendirilmesi	126
3.1.2. Çok Uluslu Şirketlerin Gelişiminin Değerlendirilmesi	129
3.1.2.1 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Çok Uluslu Şirketler	130
3.1.2.2. Türk Sermayeli Çok Uluslu Şirketler	131
3.2. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ	132
3.2.1. Çok Uluslu Şirketlerin Türkiye’de Kurdukları Şirketlerin Vergilendirilmesi	133
3.2.2. Çok Uluslu Şirketlerin Türkiye’de Açtıkları Şubelerin Vergilendirilmesi	133
3.2.3. İrtibat Bürolarının Vergilendirilmesi.....	134
3.2.4. Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı	136
3.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER	138
3.3.1. Vergi Mevzuatı Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması.....	138
3.3.1.1. Kurumlar Vergisi Kanununda Yer Alan Düzenlemeler	139
3.3.1.1.1. Örtülü Kazanç Kavramı ve Mülga 5422 Sayılı Kanunda Yer Alan	
Düzenlemeler	140
3.3.1.1.2. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Transfer Fiyatlandırmasıyla	
İlgili Yasal Düzenlemeler	143
3.3.1.2. Gelir Vergisi Kanununda Yer Alan Düzenlemeler.....	151
3.3.1.3. Katma Değer Vergisi Kanunda Yer Alan Düzenlemeler.....	151
3.3.2. Belgelendirme Yükümlülüğü ve Cezai Yaptırımlar.....	153
3.3.2.1. Transfer Fiyatlandırması Formu	154
3.3.2.2. Transfer Fiyatlandırması Raporu	154
3.3.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları	159
3.3.4. Ülkemizde Transfer Fiyatlandırması Denetimi	160
3.3.4.1. Denetimde Yetkili Kurum	160
3.3.4.2. Transfer Fiyatlandırması İncelemelerinde Mükellef Seçimi	161
3.3.4.3. İspat Yükümlülüğü	163
3.3.5. Düzeltme İşlemleri	164

3.4. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN TRANSFER FİYATLANDIRMASI KURALLARININ DEĞERLENDİRMESİ	167
3.4.1 Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler	169
3.4.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar.....	173
3.4.3. Denetim	182
3.4.4. Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar.	192
3.4.4.1 Hazine Zararı Kısıtı	192
3.4.4.2.Uzmanlaşmış Vergi Denetim Elemanı Eksikliği	196
3.4.4.3.Emsal Araştırması İle İlgili Sorunlar	197
3.4.4.3.1. Gizli Emsal Kullanımı.....	201
3.4.4.3.2. Emsal Veri Kaynaklarının Yetersizliği	202
3.4.4.3.3. Grup İçi İşlemlerde Emsal Bedel Tespiti	202
3.4.4.4.İlişkili Kişi Kavramının Genişliği.....	204
3.4.5. Transfer Fiyatlandırmasında Görülen Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri ...	206
3.4.5.1. Vergi Denetim İmkânlarının Arttırılması	207
3.4.5.2. Daha Etkin Risk Analizinin Yapılması.....	209
3.4.5.3. Denetim Sürelerinin Arttırılması	210
3.4.5.4. Hazine Zararı Yerine Vergi Konsolidasyonu	211
3.4.5.5. Doğru İlişkili Kişi Tespiti	212
3.4.5.6. Emsal Tespitinde Yaşanan Güçlüklerin Giderilmesi.....	213
3.4.5.7. Gayrimaddi Varlıkların Yeniden Düzenlenmesi	214
SONUÇ.....	217
KAYNAKÇA	228
EKLER.....	269

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Küreselleşme Sürecinde Şirket Türleri	8
Tablo 2: Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırmasının Temel Amaçları.....	27
Tablo 3: Çok Uluslu Şirketlerin Manipülasyon Yapma Gerekçeleri	42
Tablo 4: Çıkar Gruplarına Göre Transfer Fiyatlandırmasının Zararları	44
Tablo 5: Transfer Fiyatlandırmasında Risk Göstergeleri.....	70
Tablo 6: Japonya’da Transfer Fiyatlandırması Kurallarına Aykırılık Nedeniyle Yapılan Ek Tarhiyatlar ve Matrah Tutarları	79
Tablo 7: Hindistan’da Transfer Fiyatlandırması Kurallarına Aykırılık Nedeniyle İncelenen Dosya Yüzdeleri ve Ek Matrah Tutarları	85
Tablo 8: Çin’de Geçmiş Yıllarda Sonuçlanan İnceleme Dosyaları ve Hasılat Tutarı	92
Tablo 9: ABD’de Transfer Fiyatlandırmasında Kullanılan Yöntemler	98
Tablo 10: Almanya’da Kullanılan Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri.....	106
Tablo 11: Almanya’da Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri Arasındaki Hiyerarşi	107
Tablo 12: Almanya’da Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin İdari Para Cezaları	109
Tablo 13: İngiltere Transfer Fiyatlandırması İstatistikleri.....	116
Tablo 14: Brezilya’da Sektörler İtibariyle Uygulanan Kar Marjları	123
Tablo 15: Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler-Milyon Dolar)	128
Tablo 16: Türkiye’deki Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı (Bin).....	130
Tablo 17: Türkiye’de Faaliyette Bulunan Uluslararası Şirketlerin Ülkelere Göre Dağılımı (İlk 10)	131
Tablo 18: Transfer Fiyatlandırması Matrisi	168

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırması.....	24
Şekil 2: Transfer Fiyatlandırmasında Ana Şirket- Bağlı Şirket Arasındaki İlişki.....	29
Şekil 3: Transfer Fiyatlandırmasında Uygun Yöntem Seçimi.....	36
Şekil 4: Japonya'da Transfer Fiyatlandırması Denetimi Süreci.....	78
Şekil 5: Hindistan'da Transfer Fiyatlandırması Denetimi Süreci.....	84
Şekil 6: Çin'de Transfer Fiyatlandırması Denetim Süreci.....	91
Şekil 7: Kanada'da Transfer Fiyatlandırması Denetim Süreci.....	94
Şekil 8: ABD’de Transfer Fiyatlandırması Denetim Süreci.....	100
Şekil 9: İngiltere’de Transfer Fiyatlandırması Grubunun Yapısı.....	119
Şekil 10: Transfer Fiyatlandırması Raporu Hazırlaması Gereken Mükellefler.....	155
Şekil 11: Transfer Fiyatlandırması Raporu İbraz Süreci.....	158

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ABTS	:Avrupa Birliği Tahkim Anlaşması
ADR	: Alternative Dispute Resolution
APA	:Advance Pricing Agreements
BEPS	: Base Erosion and Profit Shifting
BKNZ	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CCCTB	: Common Corporate Consolidated Tax Base
CFC	: Controlled Foreign Companies
CRA	: Canada Revenue Agency
ÇEV	: Çeviren
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket
ED	: Editör
ECF	: Escrituração Contábil Fiscal
FATCA	: Foreign Account Tax Compliance Act
FIEs	: Foreign-invested Enterprises
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
HMRC	: Her Majesty’s Revenue and Customs
IRC	: International Revenue Code
IRS	: International Revenue Service
KDV	: Katma Değer Vergisi
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
NPC	: National People’s Congress
NTA	: National Tax Agency
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PED	: Presidential Enforcement Decree
QEP	: The Quality Exemination Process
RAS	: Risk Analiz Sistemi

SAT	: China’s State Administration of Taxation
SE	: Societes Europea
STML	: The Special Tax Measures Law
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TPO	: Transfer Pricing Operations
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
VDK	: Vergi Denetim Kurulu
VUK	: Vergi Usul Kanunu

EKLER LİSTESİ

EK 1: Endüstriyel Alanda Faaliyet Gösteren İlk 100 Çok Uluslu Şirket (Milyon Dolar ve İstihdam Sayısı	270
EK 2: Türk Çok Uluslu Şirketlerinin (Finansal Olmayan) Yabancı Varlıkları ve Yurt Dışı İştirak Sayıları	273

GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomik, mali ve ticari ilişkiler değişim göstermiştir. Bu süreçte sermayenin önündeki engellerin kalkması ticaret hacminin artmasını sağlamış ve bunun neticesinde sermayenin ulusallıktan çıkıp uluslararası niteliğe bürünmesi çok uluslu şirketlerin de var olmasına olanak sağlamıştır.

Çok uluslu şirketler; iki ya da daha fazla ülkede mülkiyeti kısmen veya tamamen kendisine ait olacak şekilde üretim ve pazarlama faaliyetlerini yürüten, bu faaliyetlerini kendisine ait kurum stratejisi ile gerçekleştiren ve bu stratejilerini tüm bağlı kuruluşlarda ve şubelerinde uygulayan işletmelerdir. Çok uluslu şirketler yarattıkları ekonomik değerleri dolayısıyla dünya ticaretinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere pek çok ülke çok uluslu şirketlere uygun yatırım ortamını oluşturmaya gayret etmektedir. Bu kapsamda mevzuatta değişiklikler yapılmakta, vergi indirimleri gibi teşvik hükümleri ile bu şirketlerin vergi yükleri azaltılmaya çalışılmaktadır. Çok uluslu şirketler yatırım yapacakları ülkeleri belirlerken; ülkedeki ekonomik ve siyasi istikrara, makroekonomik politikalara, bu şirketlere verilecek vergi ve vergi dışı teşvik hükümlerini dikkate alarak karar vermektedirler.

Çok uluslu şirketlerin farklı ülkelerdeki bağlı ortaklıklarıyla gerçekleştirdikleri işlemlerde, ilgili ülkenin vergi gelirlerini olumsuz yönde etkilememeleri, hatta yükümlülükleri yerine getirerek o ülkenin finansmanına iştirak etmeleri beklenmektedir; ancak gerçek durum her zaman bu şekilde olmamaktadır. Ağırlaşan rekabet koşulları altında varlıklarını sürdürmeye gayret eden çok uluslu şirketler farklı ülkelerdeki ilişkili kişilerle yaptıkları işlemleri çeşitlendirerek verimliliklerini arttırma, ölçeğe göre artan getiriden yararlanma yoluna giderek kârlılıklarını korumaya çalışmaktadırlar. Bu noktada şirketler açısından önemli bir maliyet unsuru olarak karşımıza çıkan vergilerden çok uluslu şirketler mümkün olduğu ölçüde kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bu amaçlarına ulaşabilmek için başvurdukları yöntemlerin başında da transfer fiyatlandırması gelmektedir. Bu kapsamda şirketler ilişkili kişilerle gerçekleştirdikleri işlemlerde yapay olarak fiyatı düşük ya da yüksek tutarak kârlarını küresel düzeyde arttırma yoluyla vergi yüklerini azaltmaya çalışmışlardır. Özellikle çok uluslu şirketlerin birden fazla ülkede örgütlenmesi ve bağlı şirketleri ile uyguladıkları transfer fiyatlandırması politikaları

neticesinde ülkelerin karşı karşıya kaldıkları matrah aşınması problemi transfer fiyatlandırmasının önemini arttırmıştır.

Transfer fiyatlamasını aynı organizasyonun birimleri arasında mal ve hizmet alım satımlarında uygulanan fiyat olarak tanımlamak mümkündür. Vergi muhasebesi açısından ise çok uluslu şirketlerin kârlarını değişik ülkelerde yer alan ana şirket ve bağlı şirketler arasında kaydırarak vergiden kaçınmayı sağlayan bir yönetim ve muhasebe tekniği olarak tanımlamak mümkündür.

Çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlaması manipülasyonları, yabancı sermayeye ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkelerin kaynak dağılımını, vergi sistemini, ödemeler dengesini dolayısıyla ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin bu olumsuz etkilere maruz kalmaması için transfer fiyatlaması ile ilgili yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeli ve etkin bir transfer fiyatlaması denetim sistemi oluşturulması gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırması uluslararası bir nitelik taşıdığından çeşitli güçlükleri bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bir ülkenin kendi vergi sistemi içerisinde yapmış olduğu değişiklik diğer ülkeleri kapsamayacağından çok uluslu şirketlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesi de söz konusu olamamaktadır. Bu noktada sınır ötesi işlemlerde vergisel açıdan transfer fiyatlandırmasının nasıl belirlenmesi gerektiği konusunda görüş birliğini sağlanması önem arz etmektedir. OECD'nin bu yönde yürütmüş olduğu çalışmalar neticesinde üye ülkelerin vergi sistemlerinde yapmış oldukları değişiklikler belirli ölçüde vergilendirme problemlerini azaltsa da çok uluslu şirketlerin gerek işlemlerinin niteliğinin değişmesi – maddi varlıklardan ziyade gayri maddi varlıkların alımı, satımı, tedariki vb.- gerekse de kuruluş yerlerinin seçimi –vergi cennetlerinin varlığı, ülkelerin farklı vergi oranları uygulaması- gibi nedenlerinden dolayı transfer fiyatlandırması nedeniyle ülkelerin uğradıkları vergi kayıpları hala ciddi seviyelerdedir.

Gelişmiş ülkelerin vergi idareleri transfer fiyatlandırması incelemelerini ciddiye almakta ve risk analiz programları geliştirerek denetimleri daha etkin hale getirmeye çalışmaktadırlar. İncelemeler sonucunda yapılan ilave tarhiyatlar büyük boyutlara ulaşabilmektedir.

Sonuç olarak ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemlerin tutarındaki ve sayısındaki artışlar transfer fiyatlandırması incelemelerinin artmasına neden olmuştur.

Öte yandan; devletlerin vergi tabanını koruyarak küresel ticaretten pay alma istekleri vergi sistemlerinin daha etkin ve verimli çalışmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılmasını da gerekli kılmaktadır. Vergi idareleri; özellikle 2008 Küresel Kriz sonrasında azalan vergi gelirlerini telafi edebilmek ve çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması uygulamalarını daha yakından takip edebilmek için mükellefin uyması gereken kuralları daha açık ve katı bir biçimde ortaya koyan ve daha etkin denetim yapılmasını sağlayan düzenlemeler yapmaktadırlar. Söz konusu düzenlemelerin etkinliği ülkelerin idari performansına bağlı olmakla birlikte uluslararası işbirliğinin önemi de yadsınmamaktadır. Vergi sistemi diğer ülkelerle kıyaslandığında gelişmiş bir yapıya sahip olan ve mükelleflerin gönüllü uyumunun diğer ülkelere nazaran daha yüksek olduğu Amerika’da dahi transfer fiyatlandırmasında tam bir denetim etkinliği sağlandığını söyleyebilmek mümkün değildir. Yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle transfer fiyatlandırması gerek ülkeler gerekse de uluslararası organizasyonlar açısından hala güncelliğini korumakta ve söz konusu alanda araştırmalar yapılarak alternatif model önerilerinin oluşturulması desteklenmektedir.

Çalışmanın amacı çok uluslu şirketlerin vergi yüklerini minimize etmek için başvurduğu yöntemlerden biri olan transfer fiyatlandırması uygulamasını genel hatları ile açıklamak OECD; Avrupa Birliği ve seçilmiş ülkelerin yapmış olduğu düzenlemeler arasındaki farklılıkları, ortak noktaları incelemek ve Türkiye’de mevzuatın transfer fiyatlandırması açısından durumunu ortaya koyarak tespit edilen sorunlu alanlara ilişkin çözüm önerileri getirmektir.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde; konunun kavramsal saptaması yapılarak öncelikli olarak çok uluslu şirketlerin tanımı yapılmıştır. Genel kabul görmüş bir tanımı olmamakla birlikte çok uluslu şirket; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir türü olup en az bir üretim birimi yabancı ülkede olan şirket olarak tanımlanmaktadır. Kavramsal açıklama sonrasında bu şirketlerin genel olarak ülke ekonomilerine olan olumlu ve olumsuz etkileri hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında ise çok uluslu şirketlerin ödeyecekleri toplam vergi miktarını azaltmak için kullandıkları vergisel yöntemler hakkında genel bilgi verilmiş olup ayrıntılı olarak transfer fiyatlandırmasının tanımı, çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasına başvurma gerekçeleri üzerinde durulmuş, son olarak da vergilendirme etiğine aykırı bir uygulama olan transfer fiyatlandırması manipülasyonları hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; OECD ve Avrupa Birliği bünyesinde çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi ve transfer fiyatlandırması düzenlemeleri incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde transfer fiyatlandırması denetimlerini en etkin bir şekilde gerçekleştiren Japonya, Hindistan, Çin, Kanada, ABD, Fransa, Almanya, Avustralya, Güney Kore ve İngiltere'nin transfer fiyatlaması mevzuatları ve transfer fiyatlandırması denetimlerinin nasıl gerçekleştirdikleri incelenmiştir. Ayrıca transfer fiyatlandırması denetimlerinin en sert gerçekleştiği ülkeler sıralamasında yer almamakla birlikte Türkiye'nin de içinde yer aldığı "kırılgan beşli" olarak adlandırılan ülke grubu içinde yer almasından dolayı Brezilya' da ki transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlenmeler de incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Türk vergi mevzuatında bir güvenlik önlemi olarak düzenlenen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı hakkında bilgi verilmiştir. Bu kapsamda transfer fiyatlandırması ile ilgili olarak idarenin düzenleme yapma yetkisi, peşin fiyatlandırma anlaşmaları, belgelendirme yükümlülüğü ve denetim gibi özellikli konular incelenmiştir. Çalışma seçilmiş ülkeler ile Türk transfer fiyatlandırması uygulamasının karşılaştırılması, tespit edilen sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin genel değerlendirme ve sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER VE TRANSFER FİYATLANDIRMASININ

GENEL ESASLARI

Farklı ülkelerde yatırım yapan çok uluslu şirketler ekonomik ve sosyal etkileri bakımından küreselleşme sürecinin en önemli aktörlerinden biridir. Çok uluslu şirketler yatırım yaptıkları ülkeleri gerek sosyal gerekse de ekonomik açıdan etkilemektedir. Ekonomik açıdan en büyük etkilerinden birini de ülkelerin vergi sistemleri üzerinde göstermektedirler.

Bu bölümde çok uluslu şirketler ve transfer fiyatlandırması kavramsal boyutta ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle çok uluslu şirketlere ilişkin tanımlara yer verilip diğer uluslararası şirket türleri ile karşılaştırmalı olarak açıklanacaktır. Sonrasında ise çok uluslu şirketlerin; uluslararası vergilemede sıklıkla başvurduğu yöntemlerden biri olan transfer fiyatlandırması kavramsal boyutta ele alınacaktır.

1.1. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Küreselleşme sürecini hızlandıran, bu süreçten beslenen hem de bu süreci yönlendiren aktörlerin başında çok uluslu şirketler gelmektedir. Çok uluslu şirketlerin kendilerine has yapı ve işleyişlere sahip olmaları ve yarattıkları gerek ekonomik gerekse de siyasal ve sosyo-ekonomik etkiler nedeniyle diğer şirket türlerinden ayrı olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir.

1.1.1. Tanımı ve Özellikleri

Çok uluslu şirketler küreselleşme sürecinin en önemli aktörlerinden biri olup hem süreci hızlandırmış hem de süreci yönlendirmiştir. Küreselleşme ile birlikte üretim miktarının belirli bir seviyeye ulaşmasına bağlı olarak maliyetlerin yükselmesi neticesinde şirketler artan rekabet koşulları altında ürettikleri ürünler için yeni piyasalar bulmak zorunda kalmışlardır. Yeni piyasalara girme, yabancı ülkelerin sahip olduğu

ucuz hammadde ve işgücünden yararlanma eğilimleri doğrultusunda şirketler önce uluslararası sonrasında ise çok uluslu şekilde örgütlenmişlerdir¹.

Çok uluslu şirket (ÇUŞ) kavramının henüz genel kabul görmüş kesin bir tanımı bulunmamakla birlikte en basit anlatımı ile çok uluslu şirket; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir türü olup en az bir üretim birimi yabancı ülkede olan şirket olarak tanımlanmaktadır². Bununla birlikte ÇUŞ terimini ilk kez David Lilienthal tarafından 1960 yılında kullanılmıştır. Lilienthal; “çok uluslu ortaklıkları merkezi bir ülkede bulunan aynı zamanda başka ülkelerin kanun, örf ve adetlerine uyarak çalışan ortaklıklar” olarak tanımlamıştır³. Aşağıda farklı bakış açılarını içeren tanımlar yer almaktadır:

- Dunning’e göre (1993) çok uluslu şirketler; yurt dışında yatırımları bulunan ve birden fazla ülkede katma değer yaratan faaliyetler yürüten ve bu faaliyetler üzerinde kontrol hakkı bulunan işletmelerdir⁴.
- Daha farklı bir tanıma göre ÇUŞ; birden fazla ülkede gelir getirici etkinlikte bulunan ve mal varlıklarının bir kısmı diğer ülkelerde olan; ekonomik, mali ve üretime yönelik stratejik kararların belirli bir merkezden saptandığı veya dolaylı yoldan yavru şirketlere empoze edildiği şirketlerdir⁵.
- İki veya daha fazla ülkede, mülkiyeti kısmen veya tamamen kendisine ait olarak üretim ve pazarlama faaliyetlerini yürüten, kendisine ait işletme stratejileri olan ve bu stratejileri tüm bağlı kuruluşlarına ve şubelerine uygulayan şirketlerdir⁶.
- Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı(UNCTAD) tarafından belirlenen “Çok Ulusluluk Endeksi (Transnationality Index)” de çok uluslu şirketlerin tanımı için belirli kriterler belirlemiştir. Bu kriterler; şirketin diğer

¹ Osman Murat Koçtürk ve Meral Eker, “Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi”, **Tarım Ekonomisi Dergisi**, Sayı:18(1), 2012, s. 36.

² Martina Steinbockova, “Multinational Corporations and Nation-State: Partners, Adversaries and Autonomous Actors?”, **Masaryk University in Brno Faculty Of Social Sciences Diploma Thesis**, 2004, s. 14.

³ Geoffrey Jones, **Multinationals and Global Capitalism (From The Nineteenth To The Twenty-first Century)**, Oxford University Press, New York, 2005, s. 9.

⁴ Tamer Bolat ve Oya Aytemiz Seymen, “Çok Uluslu İşletmelerin Kavramsal Açından İncelenmesi”, **Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik**, (Ed: Oya Aytemiz Seymen, Tamer Bolat), Nobel Basımevi, İstanbul, 2005, s. 33.

⁵ Erkal Fidan, “Çok Uluslu Şirketler ve Az Gelişmiş Ülkeler Üzerine Etkileri”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Sayı:1, 1995,s.102 ve Scott A. Snell ve George W. Bohlander; **Managing Human Resources**, College Division South Western Publishing Co., 2010, s. 51.

⁶ Esin Can Mutlu, **Uluslararası İşletmecilik**, Beta Yayıncılık, İstanbul,1999, s. 10.

ülkelerde sahip olduğu varlıkların toplam varlıklara oranı; bağlı şirketlerin gerçekleştirdiği satışların toplam satışlara oranı ve diğer ülkelerde sağlanan istihdamın toplam istihdama oranıdır. Bu kriterlere göre; toplam satışlarının, varlıklarının ve işgücünün en az %20'si ana ülke dışında başka ülkelerde olan şirketler çok uluslu şirket olarak kabul edilmektedirler⁷. Bu tanım çerçevesinde çok uluslu şirketlerin sıralaması Ek 1'de gösterilmiştir.

Farklı tanımlar değerlendirildiğinde çok uluslu şirketi; bir ya da daha fazla ülkede merkezi karar alma sistemi altında faaliyet göstererek kaynaklarını sınır dışına transfer etme yeteneğine sahip işletmeler olarak tanımlamamız mümkündür⁸.

Birleşmiş Milletler ise çok uluslu şirketlerin statüsünü belirlemek ve uluslararası hukuk kuralları oluşturmak amacıyla çok uluslu şirket tanımını şu şekilde yapmaktadır; *“Çok uluslu şirketler, ekonomik işletme birimlerinin hukuki şekli ve uğraşı alanlarına bakılmaksızın iki ya da daha fazla ülkede faaliyet gösteren bir ya da birden fazla karar alma merkezinin etkin kontrolüne dayalı bir karar alma sistemine sahip olan; bilgi, kaynak ve sorumlulukları birimler arasında paylaşılan ekonomik işletmelerden oluşan ticari bir teşebbüstür”*⁹.

Çok uluslu şirketlerin tarihsel gelişimini inceleyen Richard Robinson kavram belirsizliğini gidermek amacıyla “uluslararası şirket”, “küresel şirket”, “uluslararası şirket” kavramlarını tanımlamıştır¹⁰. Bu kavramlar birbirleri yerine kullanılsa da aralarında farklılıklar söz konusudur. Çalışmada terim birliğinin sağlanması açısından çok uluslu şirket kavramı tercih edilmiştir. Söz konusu farklılıkların Tablo 1'de gösterildiği biçimde açıklanması mümkündür:

⁷ UNCTAD, “**World Investment Report**”, 2002, s. 95.

⁸ Celalettin Serinkan ve Zübeyir Bağcı, “Çok Uluslu İşletmelerin Faaliyet Şekilleri ve Organizasyon Yapıları”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 1(2), 2012, s. 94.

⁹ Kadir D. Şatıroğlu, **Çok Uluslu Şirketler**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1984, s. 22.

¹⁰ Richard.D Robinson, “The Developing Countries, Development and Multinational Corporation”, **The ANNALS of The American Academy of Political and Social Science**, Cilt: 473, 1972, ss. 68-70.

Tablo 1: Küreselleşme Sürecinde Şirket Türleri

ŞİRKET TÜRÜ	ÖZELLİKLERİ
ULUSAL ŞİRKET (National Companies)	Tek bir ülke sınırları içerisinde faaliyetlerini sürdüren şirketlerdir.
ULUSLARARASI ŞİRKET (International Companies)	Bu tür işletmeler uluslararası piyasalarda faaliyette bulunurlar ancak yurt dışı yatırımları oldukça sınırlıdır. Bu işletmelerin yönetimi genellikle köken ülke vatandaşlarının elindedir.
ÇOK ULUSLU ŞİRKET (Multinational Companies)	Kuruldukları ülke dışındaki ülkelerde üretim ve hizmet birimlerine sahip olan şirketlerdir. Üretim kararları merkezden alınmakta ve çeşitli şekillerde bağlı şirketlerin kararları etkilenmektedir. Örn:General Motors,Exxon,Royal Dutch, Shell vb.
KÜRESEL ŞİRKET (Global Companies)	Ana ülke gözetmeksizin faaliyet gösteren, ana kararlarını küresel bir bakış açısıyla veren ve birçok ülkeden farklı üst düzey yönetici istihdam eden, iş görenleri çoğunlukla farklı etnik, dinsel ve ulusal temellerden gelen ve bu şekilde operasyonlarını bütünleştiren işletmelerdir. Örn. Nestle
ULUS ÖTESİ ŞİRKETLER (Transnational Companies)	Belli miktarda sermaye ve satış hâsılatına sahip, merkezi belli bir ülkede olan, çok sayıda ülkede faaliyet gösteren ve bu ülkelerde bulunan şube ve bölümleri ile katma değer yaratan, aynı zamanda bu ülkelerin varlıklarını şu veya bu ölçüde kontrol eden, kâr amaçlı girişimler şeklinde tanımlanabilir. Örn. Caterpillar, Philips
ULUSLAR ÜSTÜ ŞİRKETLER (Supranational Companies)	Hali hazırda mevcut olmayan ve köken itibarıyla hiçbir ülkeye mensup olmayan, daha çok uluslararası bir anlaşma ile kurulan, uluslararası bir kuruluş nezdinde tescil edilip bu kuruluşa bağlı olan onun tarafından denetlenen ve ona vergi ödeyen böylece milliyetini kaybeden işletmelerdir.

Kaynak: Bolat ve Seymen, ss.55-58 ve Cihan Dura ve Zerrin Kılıçarslan, “Ulusötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:31, 2011, s. 86’dan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Yukarıda yapılan tanımlardan hareketle genellikle birçok ülkede faaliyet gösteren, finansal bakımdan dünya ekonomisinin yönlendirilmesinde önemli rol oynayan çok uluslu şirketlerin özelliklerini aşağıdaki şekilde özetlememiz mümkündür¹¹:

¹¹Bolat ve Seymen, ss. 61-63.

- Çok uluslu şirketler yabancı ülkelerde doğrudan yatırım yapar. Doğrudan yatırımlarını yabancı bir ülkede bağlı ya da yavru şirket kurulması veya yabancı bir şirketin devralınması şeklinde gerçekleştirirler¹². Yavru şirket; genellikle ana şirketin elinde bulundurduğu teknoloji, ticari sırlar, yönetim bilgileri, ticaret unvanı, tanınmışlık gibi ayrıcalıklardan yararlanma şansı elde ederken bu imtiyazların karşılığında elde ettiği kârı kısmen veya tamamen ana şirkete transfer eder¹³.
- Çok uluslu şirketler kuruldukları ve/veya yönetildikleri ana merkez dışındaki ülkelerde* üretim veya hizmet faaliyetlerini gerçekleştirirler.
- Çok uluslu şirketler, dış ülkelere yatırım yaparlarken diğer yandan bu ülkelere teknoloji, yönetim ve örgüt bilgisi transferinde bulunurlar.
- Çok uluslu şirketlerde merkezi denetim söz konusudur. Çok uluslu şirketlerin ev sahibi ülkelerdeki bağlı işletmeleri belirli bir özerkliğe sahip olsalar bile, uzun vadeli politikalar köken ülkedeki ana merkez tarafından oluşturulur.
- Çok uluslu şirketler, ölçek ekonomisi avantajını kullanarak büyük ve geniş çaplı üretim ve dağıtım yapma imkanına sahiptirler. Ölçek ekonomisinin sonucundan olan maliyet düşüşü ile bu şirketlerin kârlılıkları yüksektir.

1.1.2. Çok Uluslu Şirketlerin Türleri

Çok uluslu şirketler çeşitli şekilde sınıflandırılmaktadır. Literatürde çok uluslu şirketlerin türleri; şirketin satış hacmine, tedarikçi sayısına, yabancı çalışan sayısına ve yabancı çalışanların şirket içindeki pozisyonlarına göre yapılmaktadır¹⁴. Genel bir sınıflandırma sistemi olmamakla birlikte çok uluslu şirketlerin sınıflandırmasında literatürde sıklıkla başvurulan ayırım 1969 yılında Perlmutter's tarafından yönetim

¹² Kenan Dağcı, "Çok Uluslu Şirketler", **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler** (Ed: Haydar Çakmak), Barış Kitapevi, Ankara, 2012, s.102.

¹³ Ayfer Gedikli, "Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Üzerindeki Etkileri", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Sayı:6(1), 2011, s.104.

***Ana Ülke (Parent Country)**: Çok uluslu şirketin menşeinin bulunduğu ülkedir. Örneğin; Fiat'ın ana ülkesi İtalya, Microsoft'un ana ülkesi ise Amerika'dır.

Ev sahibi ülke (Host Country): Çok uluslu şirketin yatırım yaptığı ülkedir.

Üçüncü ülke (Third Country): Ana ve ev sahibi ülke dışında kalan ve çok uluslu işletmelerin faaliyetlerine çeşitli şekillerde katılan ülkelerdir. Bu katılım üretim faktörü tedariki şeklinde olabileceği gibi bilgi veya yönetici transferi şeklinde de olabilir.

¹⁴ Raj Aggarwal ve diğerleri, "What is a Multinational Corporation? Classifying the Degree of Firm-Level Multinationally", **International Business Review**, Cilt:20, 2011, s.558.

merkezinine göre yapılan üçlü sınıflandırmadır¹⁵. Bu sınıflandırmaya göre; çok uluslu şirketleri; tek merkezli, çok merkezli ve dünya merkezli olmak üzere üç ayrı bölümde incelemek mümkündür¹⁶.

Tek Merkezli Şirketler: Şirket yönetiminin ağırlı olarak köken (ana ülke) ülke personeli tarafından yürütölmekte olduğu çok uluslu şirketlerdir. Bunun neticesinde ev sahibi ülkedeki şubenin tüm kilit görevleri köken ülke uyruklu çalışanlar tarafından yürütölmektedir. Ayrıca bu gupta yer alan çok uluslu şirketlerde karar verme yetkisi merkezileşmiştir. Dolayısıyla bağılı şirketler ana şirketin yönetim biçimini ve tekniklerini uygulamak zorundadırlar¹⁷.

Çok Merkezli Şirketler: Yönetim egemenliğinin tek bir merkezden ziyade belirli yerel merkezlerde toplandığı şirket tipidir. Böylece bağılı şirketler, bulundukları ülkenin koşullarına göre karar verme durumunda kaldıklarında tespit edilen yerel merkezlere bağılı olurlar. Bu yapılanmada bağılı şirketlere özerklik tanınmış olup ana şirketin denetimi daha çok mali konular üzerinde yoğunlaşmaktadır¹⁸.

Dünya Merkezli Şirketler: Şirket yönetiminde evrensel bir anlayış hakimdir. Ev sahibi ülkedeki bağılı şirketler, daha bağımsızdırlar ve faaliyette bulundukları ülkenin ekonomik ve sosyal şartlarına uyum sağlamışlardır. Yönetim kadrolarında herhangi bir milliyet ayrımı gözetilmemektedir.

1.1.3. Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi ve Dünya Ekonomisindeki Yeri

Çok uluslu şirketler; I. Dünya Savaşı sonrası dönemde dış ticareti engelleyici politikaların ortadan kaldırılması sonucunda artış göstermiştir. 1914-1945 yılları arasında dış ülkelere yapılan yatırımlarda otomobil sanayine yapılan yatırımlar önem kazanmış ve bu alanda İngiltere, Fransa ve Almanya’da otomobil üretim işletmeleri kuran ve çok uluslu niteliğinde olan “General Motors” faaliyetlerine başlamıştır. Çok uluslu şirketlerin gelişiminde önemli olaylardan birisi de 1929 Dünya Ekonomik

¹⁵ Aggarwal ve diğlerleri, s.561.

¹⁶ Ersin Kaplan, “Çok Uluslu Şirketler Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:386, 2012, s.60.

¹⁷ Jale Sağlar ve A. Kadir Tuan, “Çok Uluslu Şirketlerin Muhasebe Yapıları ve Muhasebe Uygulamalarını Etkileyen Faktörler”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:5, 1998, s.27.

¹⁸ Ahmed Riahi Belkaoui, **Multinational Management Accounting**, Quorum Books, New York, 1991, s.102.

Krizi'dir. Piyasadaki talep yetersizliğine bağlı olarak stokların artması neticesinde firmalar kendi ülkeleri dışındaki ülkelere de yatırım yapmaya başlamıştır¹⁹.

Modern anlamda, çok uluslu şirketlerin gelişmesi II. Dünya Savaşı sonrası döneme denk düşmektedir. ABD menşeli çok uluslu şirketlerinin 1968 öncesinde dışarıda açtıkları üretim birimlerinin yüzde 80'i 1946 sonrasında, yüzde 57'si ise 1959-1967 dönemindeki sekiz yılda açılmıştır. Aynı durum İngiliz ve Kıta Avrupa'sı çok uluslu şirketleri için de geçerlidir. 1945 sonrasında bu durumun oluşmasında ABD'nin Avrupa'nın yeniden inşası için kullandığı Marshall Yardımları, IMF'nin kurulması, GATT'ın oluşması gibi faktörler önemli rol oynamıştır²⁰.

Bu anlamda dünyadaki ilk modern çok uluslu şirket 1950 yılında Alman işletmesi "Uni" ve İngiliz işletmesi "Lever Brothers" birleşmesi ile oluşan "Unilever" dir. Sonrasında kendi ülkeleri dışına yatırım yapan Nestle, ICI (Imperial Chemical Industries), Philips ve Shell gibi günümüzün büyük işletmeleri de ilk modern çok uluslu şirketlerin temelini oluşturmuştur²¹.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1960'lı yıllara kadar Amerikan kökenli çok uluslu şirketler, Breton Woods Antlaşması ile doların uluslararası ödeme aracı olarak kabul edilmesi, üstün bir teknolojiye sahip olmaları, uluslararası ticarete liberalizme gidilmesi gibi nedenlerle rekabet açısından üstün konumda olmuşlardır²². Bu nedenlerin yanı sıra; savaş sonrası dönemde ABD firmalarına tanınan yabancı yatırımlardan elde edilen ve yeniden yatırıma çevrilen kazançları vergiden muaf tutan politikalarının benimsenmesi çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini teşvik etmiştir²³.

Başlangıçta çok uluslu şirketlerin gelişimi büyük Amerikan şirketlerinin (ITT, Ford, Goodyear vb.) İngiltere ve Batı Avrupa'ya yayılma süreci olarak görülse de özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa ve Japon şirketlerin deniz aşırı ülkelere yapmış oldukları yatırımları Amerikan menşeli firmalara nazaran daha hızlı bir gelişim göstermiştir²⁴. 1970-1975 yıllarını kapsayan dönemde Amerikan şirketleri yabancı

¹⁹ Kaplan, s.59.

²⁰ Nuri Yıldırım, **Kapitalizmin Gelişim Aşamasında Yeni Aşama: Uluslararası Şirketler**, Cem Yayınları, İstanbul, 1979, s.79.

²¹ Oğuz Kaymakçı, "Küresel Ekonomide Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye'deki Yansımaları", **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:11(1), 2013, s.229.

²² Esat Çam, "Çok Uluslu Şirketler ve Gelişen Ülkeler", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Dergisi**, Sayı:45(14), 1987, s.199.

²³ Neil Hood ve Stephen Young, **The Economics of Multinational Enterprise**, Longman, London, UK, 1979, ss.11-12.

²⁴ Gedikli, s.118.

ülkelere yapmış oldukları yatırımların %10'unu satmıştır. Bu dönemde Japon çok uluslu firmalarının ucuz emek işgücü avantajını kullanmalarına bağlı olarak tekstil, deri, giyim ve meşrubat gibi düşük teknoloji buna karşılık yüksek rekabet gücü gerektiren alanlarda yatırımlarının arttığı görülmektedir. Çok uluslu şirketlerin tarihsel gelişimi değerlendirildiğinde, teknolojik gelişmelerin etkisiyle hızlanan küreselleşme sürecinin etkisi ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin bu şirketlere yönelik uyguladığı politikalarında görülen değişimin etkisi yadsınmamaktadır²⁵. Ülkelerin uygulamış oldukları finansal serbestleşme politikaları çok uluslu şirketlerin hareket alanının genişlemesine neden olmuştur. Bu politikayı finansal liberalleşmenin büyümeyi arttıracacağı görüşü de desteklemiştir²⁶.

Günümüzde çok uluslu şirketlerin faaliyet alanı genişlemiş üretim ve hizmet işletmelerinin yanı sıra bankacılık, reklam ajansları, danışmanlık hizmetleri, software işletmeleri gibi çeşitli alanlarda da faaliyet göstermeye başlamışlardır²⁷.

1.1.4. Çok Uluslu Şirketlerin Ülke Ekonomilerine Etkileri

Çok uluslu şirketlerin yatırım yaptıkları ülkelere ve dünya ekonomisine olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır ki bu etkiler iktisat literatürünün önemli tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu etkileri aşağıdaki biçimde özetlememiz mümkündür:

- Kaynak kullanımında etkinlik ve gelir dağılımında adalet sağlandığı zaman sosyal refah gerçekleştirilmiş olur. Klasikler piyasa ekonomisinde geçerli olan rekabet ortamı içinde sosyal refahın sağlanabileceğini ileri sürmektedirler²⁸. Dolayısıyla çok uluslu şirketler gittikleri ülkelerde üretim ve istihdam artışına katkı sağladıkları ölçüde o ülkede refah artışı, üretim ve tüketim kalıplarında iyileşme yaratırlar²⁹.

²⁵Romeo Ionescu ve Raducan Oprea, **Multinational Corporation and Global Economy**, <http://idec.gr/iier/new/3rd%20Panhellenic%20Conference/IONESCUOPREA%20%20MULTINATIONAL%20CORPORATIONS%20AND%20THE%20GLOBAL%20ECONOMY.pdf>, (26.06.2014), s.3.

²⁶Mustafa Mıynat, **“Liberalizasyon Sürecinde Uygulanan İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi (1980 Sonrası Türkiye Örneği)”**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2003, s.14.

²⁷Can, s.21.

²⁸Kemal Çelebi, **Liberal Ekonomik Düşünce ve Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu**, Emek Matbaası, Manisa, 2015, s.34.

²⁹Gedikli, s.105

- Kendilerine uygun yatırım iklimi sağlayan gelişmekte olan ülkelerin Ar-Ge kapasitelerine, bilim ve teknoloji düzeylerine olumlu katkıları vardır³⁰. Bu yeni teknoloji, üretim teknolojilerinde olduğu kadar bilgi sistemleri veya pazarlama tekniklerinde de olabilir³¹.
- Çok uluslu şirketler yatırım yapılan ülkenin ödemeler bilançosu üzerinde etkili olmaktadır. Bu şirketler; az gelişmiş ülkelerde ithal ikamesi sağlayarak bu ülkelerin döviz tasarrufu sağlamalarına yardımcı olabilmektedirler.
- Çok uluslu şirketler üretim kalitesini yükselterek tüketicinin zevk ve tercihlerini değiştirir. Bu durum da yerel işletmelerin üretim kapasitesinin değişmesine daha kaliteli ürünler üretmelerine yardımcı olur.
- Ülkelerin küreselleşme ile sermayenin akışının kontrol edememeleri uluslararası siyasetin en temel aktörü olma fonksiyonlarını kaybetmelerine, çok uluslu şirketler için altyapı ve kamusal hizmetler sağlayan bir birime dönüşmelerine neden olmaktadır. Bu durum devletlerin güçlerinin azalmasına neden olduğundan çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin genişlemesi eleştiri konusu olmaktadır³². Bu negatif etkinin ortadan kaldırılabilmesi için özellikle vergiler, transfer harcamaları ve çeşitli yasal düzenlemelerle devleti güçlendirici, vatandaşların sosyal haklarını güvenceye alacak oluşumların gerçekleştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmaya başlanmıştır³³.
- Çok uluslu şirketler, faaliyet gösterdikleri ülkelerde işletme satın almaları ve şirket evlilikleri yoluyla monopolcü bir yapıya bürünmektedirler. Bu durum tüketicilerin olumsuz yönde etkilenmelerine neden olmaktadır³⁴.
- Çok uluslu şirketler, ülkedeki kanuni düzenlemelerin ve ulusal ekonomik politikaların etkilerini en aza indirebilmek için geliştirdikleri yöntemler özellikle gelişmekte olan ülkeleri zor durumda bırakabilmektedir. Bu

³⁰ Birol Kovancılar, **Dünya Bir Pazaryeri (Hayata ve Piyasaya Dair)**, Liberte Yayınları, Ankara, 2008, s.182

³¹ İnan Özalp, **Uluslararası İşletmeler ve Yönetim Stratejileri**, Nisan Kitapevi, Ankara, 2012, s.16.

³² Kadir Caner Doğan ve Nihat Yılmaz, “Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Düzendeki Ulus-Devletin Egemenlik Krizi”, **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, Yıl:2, Sayı:3, 2013, s.15.

³³ Ramazan Gökbuğar ve diğerleri, “Küreselleşme Kışkıracındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, **Doğu Üniversitesi Dergisi**, Sayı:2(9), ss.158-173.

³⁴ Özalp, s.17.

yöntemlerden en önemlisi transfer fiyatlandırması yöntemi olup bu sayede çok uluslu şirketler ödeyecekleri vergiyi minimize etmeye çalışmaktadırlar³⁵.

1.1.5. Çok Uluslu Şirketlerin Vergi Sistemlerine Etkileri

Küreselleşme süreci ile birlikte sermayenin mobil hale gelmesi çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisine hâkimiyetlerini ve aralarındaki rekabeti arttırmıştır. Özellikle şirketlerin kâr maksimizasyonu istekleri üretim faktörlerinin dünya üzerinde yüksek vergili ülkelerden düşük vergili ülkelere faaliyetlerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu durum ülkeler arasında özellikle doğrudan yabancı sermayeyi ve finansal yatırımları kendi ülkelerine çekilmesinde yoğun bir rekabet içerisine girmesine neden olmuştur. Bu süreç ülkelerin vergileme alanında birbirine bağımlılıklarını arttırdığı gibi vergi sistemlerini de küresel gelişmelere daha açık hale getirmiştir³⁶. Dolayısıyla çok uluslu şirketlerin gelişmesine paralel olarak ülkelerin vergi kapasiteleri yerli şirketlerden ziyade çok uluslu şirketlere göre şekillenmeye başlamıştır.

Çok uluslu şirketlerin neden olduğu vergi kaybını bir örnekle açıklamamız mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri'nde mukim olan Apple Inc. toplam vergi yükünü azaltmak için İrlanda'da üç ayrı şirket kurmuştur. İrlanda'da kurulan Apple Operations International (AOI)'nin mülkiyeti Apple Inc.'e aittir. İrlanda vergi kanunlarına göre; hukuki merkezi değil iş merkezi İrlanda'da olan şirketler vergi mükellefi olarak kabul edilmektedir. Apple, AOI'nin İrlanda'da kurulmuş olmasına rağmen iş merkezinin İrlanda'da olmadığını ileri sürerek İrlanda vergi kanunlarına tabi olmadığını savunmaktadır. Diğer taraftan, ABD vergi kanunlarına göre, şirketler hukuki merkezlerinin olduğu ülkenin vergi kanunlarına tabidir. Dolayısıyla Apple, AOI'nin hukuki merkezinin ABD'de olmadığını ileri sürerek vergi mükellefiyetinin olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla AOI ne ABD'de ne de İrlanda'da vergi mükellefi olarak kabul edilmemektedir. Aynı durum Apple Sales International (ASI) ve Apple Operations Europe (AOE) için de geçerlidir. Bu sayede 2012 yılı için ABD dışına

³⁵ Erdener Kaynak ve Bülent Ardancı, "Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye", *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı:11(1), 1978, s.110.

³⁶ Tülin Canbay, *Dünyada Vergileme Anlayışındaki Değişim (Antikçağdan Günümüze)*, Dora Yayıncılık, Bursa, 2009, s.131.

çıkarılan kâr, 36 milyar ABD doları olup Apple ABD hazinesini 9 milyar ABD doları kayba uğratmıştır³⁷.

Çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesinin önemini gösteren bir diğer örnek ise ABD’de 2004 yılında yürürlüğe giren af dolayısıyla sadece Pfizer şirketinin beyan ettiği 36 milyar dolar tutarındaki yurt dışı kazançtır. Bir başka örnek ise IRS (International Revenue Service)’nin GlaxoSmithKline ilaç şirketi ile arasındaki 11,5 milyar dolarlık cezalı tarhiyattan doğan transfer fiyatlandırması uyuşmazlığı neticesinde 34 milyar dolarlık uzlaşmadır³⁸. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi giderek önem kazanmaktadır.

1.1.5.1. Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirilmesinde İlkeler

Devletlerin sahip olduğu vergilendirme yetkisi kendi egemenlik sahalarında sahip olduğu en önemli yetkilerinden biridir. Küreselleşme ile birlikte uluslararası işlem hacminin artmasına bağlı olarak ülkelerin vergilendirme yetkilerinin kullanımında farklı ilkeleri hedef almaları çifte vergilendirme sorunu ortaya çıkarmış olup bu sorunun çözümünde yetki kullanımının paylaştırılması gerekmektedir. Ülkeler vergileme haklarını kaynak, uyrukluk ve ikamet ilkelerine bağlı olarak kullanmaktadırlar³⁹.

Vergi kanunlarının mülkiliği vergilendirmede kaynak ilkesinin kullanımını ifade etmekte olup bu ilkeye göre; o ülkede yerleşik tüm kurumlar ve kişiler ülke içinde ve ülke dışında elde ettikleri tüm gelirleri üzerinden vergilendirilirler. Vergi kanunlarının yerselliği ilkesine göre gelirin hangi ülkede yaratıldığı esastır⁴⁰. Vergi kanunlarının yerselliği ikamet ilkesine karşılık gelmektedir. Uyrukluk ilkesi ise vergilendirme yetkisine sahip devletin kendisine vatandaşlık bağı ile bağlı olan tüm kişi ve kurumları vergilendirmesidir⁴¹.

Çok uluslu şirketlerin bağlı işletmeleri ayrı bir hukuki varlığa sahip oldukları için faaliyette bulundukları ülkede tam mükellef sıfatıyla vergilendirilirken, şubeleri dar mükellef sıfatıyla vergilendirilmektedir. Bağlı işletmeler elde ettikleri karlar üzerinden

³⁷ Kahraman Çengeler, “Vergi Cennetleriyle Mücadelede Uluslararası İşbirliği ve Türkiye Uygulaması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:392, 2014, ss.35-36.

³⁸ Ufuk Olcay Tokay Acar, **Transfer Fiyatlandırması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2013, s.41.

³⁹ Zeynep Arıkan, **Türk Vergi Hukukunda Mali İkametgâh**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mayıs 2007, ss.163-165.

⁴⁰ Mehmet Tosuner ve Zeynep Arıkan, **Vergi Usul Hukuku**, Kanyılmaz Matbaacılık, İzmir 2012, s.38.

⁴¹ Billur Yaltı Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.20.

vergilendirilirken, dağıtılan temettü ayrıca vergi kesintisine tabi tutulmaktadır. Her ülkenin vergi uygulamaları birbirinden farklı olduğundan tam mükellefler açısından vergilendirme yetkisinin kullanımında çatışmaya neden olmakta ve bu durum da çifte vergilendirme sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır⁴².

Çok uluslu şirketlerin gelişmesi ve bu şirketlerin vergi planlaması davranışları; ülkeler arasında vergi rekabetine neden olmuştur. Yaşanan vergi rekabeti neticesinde mobil vergi matrahları üzerindeki vergi oranları karşılıklı olarak indirilmiştir⁴³. Vergi rekabetine ilaveten sermayeye tanınan kolaylıkların artması vergi matrahlarını eritirken diğer yandan vergi yükünün giderek daha çok mobil olmayan üretim faktörleri üzerinde kalmasına neden olmuştur. Bu durumda vergi adaletinin zedelenmesine neden olmuştur⁴⁴.

Yaşanan vergi rekabetinin yanı sıra çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesindeki diğer bir sorun da çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerde yoğunlaştırmasıdır. ÇUŞ'lar ilişkili olmayan şirketlere satış yapmak istediğinde önce vergi cennetindeki şubesine transfer fiyatlarıyla malı satmakta ve bu şube ilişkili olmayan kuruluşlara satışı yapmaktadır ve dolayısıyla kâr vergi cenneti ülkede birikmektedir. Satışların bu ülkeler aracılığıyla yapılması; kârın bu ülkede birikmesini sağlayarak kârların düşük oranlı vergilenmesi amaçlanmaktadır⁴⁵.

1.1.5.2. Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirmede Kullandıkları Yöntemler

Çok uluslu şirketler; ülkelerin vergi yüklerine göre merkez oluşturmak ve ülkelerin vergi sistemlerindeki farklılıkları kendi amaçlarına uygun olarak kullanmak suretiyle ülkelerin vergilendirme yetkilerinin kullanımını sınırlandırmakta ve vergi tabanlarının giderek küçülmesine neden olmaktadır⁴⁶.

⁴² Yasemin Taşkın, “**Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygunluk İlkesi**”, Türkmen Kitapevi, Ankara, 2012, s.15 ve s.29.

⁴³ Ali Çelikkaya, “Globalleşmenin Neden olduğu Kurumlar Vergisi Reformları ve OECD Üyesi Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, Temmuz-Aralık 2010, s.37.

⁴⁴ Kaplan, s.67.

⁴⁵ Serdar Pehlivan ve Ali Rıza Gökbunar, “Ülkemizde Transfer Fiyatlandırmasının Yol Açtığı Tahmini Kurumlar Vergisi Kaybı”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Sayı:17(1), 2010, s.104.

⁴⁶ İhsan Günaydın ve Serkan Benk, “Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri-I”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:179, 2003, s.158.

Küresel bazda çok uluslu şirketlerin ödedikleri verginin azlığı ve yetersizliği dikkati çekmektedir. Çok uluslu şirketlerin vergilendirmede başvurdukları yöntemleri aşağıdaki başlıklar altında toplamamız mümkündür⁴⁷:

- Matrah aşındırması (Base Erosion)
- Karın Aktarılması (Profit Shifting)
- Daimi İşyeri(Permanent Establishment)
- Transfer fiyatlaması (Transfer Pricing)

1.1.5.2.1. Matrah Aşındırması

Çok uluslu şirketler; vergiye tabi gelirlerini düşük vergi oranına sahip ülkelere aktararak yüksek vergi oranına sahip ülkelerde vergi matrahının aşınmasına neden olmaktadır⁴⁸.

Küreselleşme ile birlikte sermayenin mobil hale gelmesi vergiden kaçınma veya vergi yükünü minimize etmek için çok uluslu şirketlere yeni imkânlar tanımıştır. Çok uluslu şirketlerin vergi yüklerinde görülen azalmalar; bir taraftan ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına neden olurken diğer taraftan da çok uluslu şirketlerin yatırım kararlarının da değişmesine neden olmaktadır. Ayrıca ülkeler arasında yaşanan vergi rekabeti sonucunda vergi oranlarının düşmesi ve çok uluslu şirketlerin vergi oranına göre merkez oluşturma yetenekleri vergi yükünün daha az mobil üretim faktörlerine veya daha düşük ölçekli şirketlerin üzerinde kalmasına neden olmuştur. Bu etkinin yanı sıra vergi matrahının aşınması ülkelerin bütçe açıklarının artmasına ve sunulan kamu hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak azalmasına neden olmuştur⁴⁹.

Gelişmekte olan ülkelerde ise vergi matrahının aşınmasının nedenleri vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı davranışlarının yaygınlaşması ve vergi idaresinin denetim yetersizliğidir. Gelişmekte olan ülkelerde matrahın aşınmasının sonuçları ise; vergi

⁴⁷ Selahattin Tuncer, “Dünyada Vergi Uygulamasında Yenilikler”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:253, Ocak 2014, s.2 ve Çengeler, s.35.

⁴⁸ Harry Grubert ve John Mutti, “Taxes, Tariffs and Transfer Pricing in Multinational Corporate Decision”, **The Review of Economics and Statics**, Cilt:73(2), Mayıs 1991, s.285.

⁴⁹ Reint Gropp ve Kristina Kostial, “The Dissappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment (FDI) Eroding Corporate Income Taxes ?”, **IMF Working Paper**, Ekim 2000, s.3.

gelirlerinin azalması, yatay ve dikey adaletin gerçekleştirilememesi ve vergi idaresinin maliyetlerinin artmasıdır⁵⁰.

Matrah aşındırması konusunda en güncel örnek 12 Kasım 2012’de İngiltere Parlamentosu Kamu Hesapları Komitesi ile Starbucks arasında yaşanan durumdur. 1998 yılından beri İngiltere’de faaliyet gösteren Starbucks İngiltere kurulduğu yıldan 2011 yılına kadar kümülatif olarak 239 milyon £ zarar beyanında bulunmuştur. Yapılan incelemelerde sadece Ekim 2012 verilerine göre İngiltere’de 1,2 milyar £ hasılat elde etmiş olup şirketin zarar gösterip hiç kurumlar vergisi ödemediği tespit edilmiştir.. Aynı yıl McDonalds İngiltere’de 3.6 milyar £ hasılat elde edip 80 milyon £ vergi ödemiştir⁵¹. Starbucks mali tabloların bu durumu, İngiliz kamuoyunda Starbucks İngiltere’nin vergi matrahını çeşitli adil olmayan yöntemlerle aşındırdığı ortaya koymuştur⁵².

1.1.5.2.2. Kârın Aktarılması

Kâr maksimizasyonunu amaçlayan çok uluslu şirketler bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için ödedikleri vergiyi en aza indirmek istemektedirler. Bu amaçlarını gerçekleştirmede kullandıkları yöntemlerden biri de kârın aktarılması (profit shifting) metodudur. Uluslararası düzeyde bu yöntem; kârın yüksek vergi oranı uygulayan ülkeden düşük vergi oranı uygulayan ülkeye kaydırmak ya da kârın düşük vergi oranı uygulayan ülkede oluşturulmasını sağlamaktır⁵³.

Kârın aktarılması için kullanılan yöntemler; borç dağılımı, transfer fiyatlandırması, yeniden yapılandırma, anlaşma alışverişi ve vergi cennetleridir.

Borç Dağılımı (Thin Capitalization): Borç faizleri; şirketlerde vergilendirilebilir kazancın tespitinde gider olarak indirilebilmektedir. Bu yüzden şirketler; yüksek vergi oranı uygulayan ülkelerde yatırımlarını kendi öz kaynakları ile finanse etmek yerine borçlanmaya başvurabilmektedirler. Prensip olarak çok uluslu şirketler yüksek vergi oranı uygulayan ülkelerdeki bağlı şirketlerinden çok, düşük vergi oranı uygulan

⁵⁰ James Alm ve diğerleri., “Tax Base Erosion in Developing Countries”, **Economic Development and Cultral Change**, Cilt:39(1), 1991, s.849.

⁵¹Tom Bergin, “Special Report: How Starbucks Avoids UK Taxes”, <http://uk.reuters.com/article/2012/10/15/us-britain-starbucks-tax-idUSBRE89E0EX20121015>, (30.06.2014), s.1.

⁵² Dursun Küçükaslan, “Bir Fincan Lattenin Ötesi: Bir Vergi Planlaması Analizi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:385, Eylül 2013, s.48.

⁵³ Övül Çölgezen, “Uluslararası Vergi Planlaması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 349, Nisan 2010, s.65.

lkelerdeki bağlı işletmelerinden daha az borçlanmak suretiyle grubun toplam kârını ve borç yükünü değiştirmeden toplam vergi yüklerini azaltabilmektedirler⁵⁴.

Yeniden Yapılandırma (Contract Manufacturing): şirketlerin üretim maliyetlerini düşürebilmek için tedarikçi firmalarını düşük vergi oranına sahip ülkelerde kurma yoluna gitmeleri yaygın bir uygulamadır⁵⁵.Yeniden yapılandırma yönteminde ise firmalar yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkedeki şirket ile maliyet artı standart bir kar marjını içeren bir sözleşme imzalayıp, ürünün satışını düşük vergi oranına sahip ülkede gerçekleştirmektedirler. Bu sayede şirket grubunun ödeyeceği toplam vergi miktarı dřmektedir⁵⁶.

Anlaşma Alışverişi (Treaty Shopping): Çok uluslu şirketlerin vergi anlaşması hükümlerini istismar ederek vergi yükünü en aza indirmesidir. Bu yöntemde vergi anlaşmasına taraf olmayan üçüncü ülkede “paravan şirket” kurarak kendisine vergi avantajı saęlamaktadır⁵⁷.

Vergi Cennetleri (Tax Havens): OECD genel bir tanım vermek yerine vergi cennetlerinin özelliklerini sıralanmıştır. Buna göre bir ülkenin vergi cenneti olarak sayılabilmesi aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir⁵⁸:

- Verginin olmadığı veya sadece nominal bir verginin olduğu bir ortam
- Efektif bilgi değişiminin olmaması
- şeffaflıktan yoksunluk
- Belirli/esaslı bir faaliyette bulunma gerekliliğinin aranmaması

Vergi cennetleri, yükümlülerin vergi yükünü minimize eden uygulamaları ve mali bilgileri diğer vergi idareleriyle paylaşmamaları nedeniyle kurumsal ya da bireysel yatırımcılar bakımından cazip finansal merkezlerdir. Vergi cennetleri temelde dört amaca hizmet ederler⁵⁹:

- Yatırımlar için fonların saklanması ve değerlendirilmesine imkân verirler,

⁵⁴ Jeniffer Blouin ve diğerleri., “Thin Capitalization Rules and Multinational Firm Capital Structure”, **IMF Working Paper**, 2014,s.3

⁵⁵ Jane G. Gravelle, “Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion”, **National Tax Journal**, Sayı:LXII(4), December 2009, s.734.

⁵⁶ vlgezen, s.68.

⁵⁷David G. Duff, “Responses to Tax Treaty Shopping: A Comparative Evaluation”, <http://ssrn.com/abstract=1688689>, (23.06.2014), s.3.

⁵⁸ OECD,**Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**,1998, s.23.

⁵⁹ OECD, **Harmful...**, s.22.

- Hesaplarının gizli olması nedeniyle vergi yükümlülüklerinin vatandaşı oldukları ülkelerin vergi idarelerinden banka hesaplarını gizlemelerine imkân verirler,
- Transfer fiyatlaması manipülasyonlarıyla çok uluslu şirketlerin kârlarının minimize etmesine olanak tanırırlar.

Vergi cennetleri, birçok saygın olarak bilinen çok uluslu şirketlere vergiden kaçınma imkânı tanıyan yasal ortam sunmaktadırlar. Çok uluslu şirketler rahatlıkla vergi cenneti ülkelerde yavru şirketler kurabilmekte, kâğıt üzerinde işlemler gerçekleştirerek kurum kârlarını verginin yüksek olduğu ülkelere nispeten daha düşük efektif vergi oranı uygulayan ya da hiç vergi uygulamayan ülkelere kaydırarak vergiden kaçınmaya çalışabilmektedirler⁶⁰. Başka bir ifade ile Çok uluslu şirketler satış yapmak istediğinde mali önce vergi cennetinde yer alan şubesine satmaktadır. Vergi cennetinde yer alan şube söz konusu malı ilişkili olmayan kişilere satmaktadır. Bu yolla kâr vergi cenneti ülkede birikmekte ve elde edilen kâr düşük oranda vergilendirmekte ya da hiç vergilendirilmemektedir⁶¹.

Çok uluslu şirketlerin vergi matrahlarını azaltmalarının tek yolu vergi cennetlerinde yer alan şubelerine mal satışı yapmak değildir. Vergi cennetlerindeki şirketten danışmanlık, proje, organizasyon ve Ar-Ge gibi hizmetler alındığı ileri sürülerek fatura temin edilmesi ve bu faturaların gider yazılarak vergi matrahının azaltılması mümkündür. Bu ülkelerde gayrimenkuller üzerinden alınan vergiler düşük olduğu için taşınmaz mallar vergi cennetinde kurulan şirket bilançosuna dâhil edilerek vergi avantajı sağlanmakta ayrıca, taşınmazın kayıtlı olduğu şirketin hisseleri satılarak herhangi bir vergi söz konusu olmaksızın mallar satılabilmektedir⁶².

1.1.5.2.3. Daimi İşyeri

Daimi işyeri teşebbüsün ticari faaliyetlerini tamamen veya kısmen kurumsal olarak yürüttüğü yerdir. Bu tanıma göre bir daimi işyerinin varlığından söz edilebilmesi için; fiziki olarak bir işyerinin bulunması; bu işyerinin sabit nitelikte olması; son olarak

⁶⁰ Emrah Ferhatoğlu, “Uluslararası Vergi Rekabeti ve Sürükleyici Güçleri”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, Haziran 2006, ss.90-91.

⁶¹ Serdar Öztürk ve Özlem Ülger, “Vergi Cennetlerinin Küresel Ekonomik Kriz Üzerine Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Karapara Aklamadaki Rolü”, **Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt-Sayı: 9(1), Ocak 2016, s.243.

⁶² Nurettin Bilici, “Vergi Cennetleri İle Mücadele”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 2004, ss.605-606.

da işletmenin ticari faaliyetinin kısmen veya tamamen, genellikle işletmeye bağlı personel veya diğer kişiler eliyle bu işyerinden yürütülmesi gerekir⁶³.

Daimi işyerinin tespitinde, OECD Örnek Vergi Anlaşmasında öngörülen temel çözüm, yurt dışı gelirlerde vergilendirmenin mümkün olduğunca ülkelerden birinde yapılması şeklindedir. Örnek Vergi Anlaşmasında bu konuda benimsenen yaklaşım, vergilendirmenin genellikle, yalnızca mükellefin yerleşim ülkesinde yapılmasıdır. Buna karşılık sınırlı bazı durumlarda vergilendirmenin yalnızca kaynak ülkede yapılmasına izin verilmektedir. OECD Örnek Vergi Anlaşmasında bir işletmenin yurt dışı ticari kazancının kaynak ülkede vergilendirilebilmesi için söz konusu ülkedeki faaliyetin “*daimi işyeri*” boyutuna ulaşmış olması gerekir. Bunun anlamı, işletmenin kaynak ülkedeki faaliyetinin, kazancın gerçek usulde belirlenmesine olanak verecek bir düzeye ulaşmasıdır⁶⁴.

Çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesinde daimi işyerinin tespit edilmesi önemlidir. Bunun nedeni ise; iş yerinin varlığının tespit edilmesi durumunda; işyerine atfedilebilen kar kaynak ülkede elde edilmiş ticari kazanç olarak addedilecek ve yerel mevzuat hükümleri çerçevesinde vergilendirilecektir⁶⁵.

1.1.5.2.4. Transfer Fiyatlandırması

Çok uluslu şirketlerin karlarını yüksek vergi oranına sahip ülkelere düşük vergi oranına sahip ülkelere aktarmada kullandığı yöntemlerden biri de transfer fiyatlandırması manipölasyonudur. Çok uluslu şirket grubu içinde yer alan bağlı işletmeler kendi aralarında gerçekleştirdikleri mal- hizmet alım satımında, ödünç para alışverişinde serbest piyasa koşullarında oluşan fiyattan ayrılarak transfer fiyatlandırmasına başvurumaktadırlar⁶⁶. Çalışmanın izleyen bölümünde transfer fiyatlandırması ve transfer fiyatlandırması manipölasyonu kavramları ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

⁶³ A. Beyazıt Balcı, “Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunları (Uluslararası Vergi Anlaşmalarında “Daimi İşyeri” Kavramının Önemi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:278, Eylül 2004, s.2.

⁶⁴ Balcı, s.10.

⁶⁵ Emrah Çelik, “İşyeri Kavramının Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **E-Yaklaşım Dergisi**, Sayı:233, Mayıs 2012, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=14129>, (24.06.2014), s.4.

⁶⁶ Harry Huizinga ve Luc Laeven, “**International Profit Shifting Within Multinationals: A Multi-Country Perspective**”, **Journal Public Economics**, Cilt:92, Sayı: 5-6, Haziran 2008, s.1165.

1.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ KAPSAMI

Küreselleşme sürecinin ekonomik sonuçlarından birisi de küresel ticaretin yaygınlaşması neticesinde çok uluslu şirketlerin oluşmasıdır. Sermayenin uluslararası niteliğe kavuşması, çok uluslu şirketlerin farklı ülkelerde bağlı şirketler ya da iştirakler halinde örgütlenmesi ile olmuştur. Çok uluslu şirketlerin farklı ülkelerde örgütlenmeleri ve merkezle şubeler arasındaki transferlerde yaşanan fiyatlandırma sorunu transfer fiyatlandırmasının önemini arttırmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde transfer fiyatlandırması kavramı ve çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasına başvurma nedenleri açıklanacaktır. Son olarak da transfer fiyatlandırmasının manipülasyonu hakkında bilgi verilecektir.

1.2.1. Transfer Fiyatlandırması Kavramı

ÇUŞ'lar dünya ticaretinin yaklaşık %60'nı gerçekleştirmekte olup bu ticaret hacminin yaklaşık yarısını ilişkili kuruluşlarıyla gerçekleştirmektedir. Bu ilişkilerinde ise vergi sonrasını karlarını maksimize edebilmek için transfer fiyatlandırmasından yararlanmaktadırlar.

İşletme bilimine göre transfer fiyatı; işletmelerin coğrafik ve işlevsel olarak bölünmelerinin neticesinde birimler arasında rekabetin olmadığı bir ortamda mal ve hizmet alımında kullanılan fiyattır⁶⁷. OECD'nin 2010 yılında yayımladığı Çok Uluslu Şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi (Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations) transfer fiyatını; bir işletmenin mal, gayri maddi hak veya hizmetlerinin bağlı bir işletmeye satış fiyatı şeklinde tanımlanmaktadır⁶⁸.

Transfer fiyatlandırması ise; kâr maksimizasyonu ve vergi minimizasyonu düşüncesi ile ideal performansı yakalamak ve amaç birliğini sağlamak için bağlı

⁶⁷ Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırmasında Fiyatlandırma-1", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:206, Şubat 2010, s.35.

⁶⁸OECD, "**OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations**", 2010, s.19.

işletmeler arasında yapılan mal ve hizmet alışverişlerinde uygulanan fiyatlandırma stratejisidir⁶⁹.

Başka bir ifade ile transfer fiyatlandırması; işletmelerin bağlı işletmelerle yaptıkları maddi ve gayri maddi mal veya hizmet transferinin, kiralamaların ve ödünç alımlarının fiyatlandırılmasını ifade etmektedir⁷⁰.

Transfer fiyatlandırmasının en önemli özelliği, bu fiyatın serbest piyasada, birbirinden bağımsız kişiler arasında benzer şartlar altında oluşan fiyattan farklı bir fiyat olmasıdır. Böyle bir fiyat politikasının temel amacı; vergi yükünün azaltılmak istenmesidir⁷¹.

Şekil 1’de çok uluslu şirketlerin bünyesinde yer alan bağlı şirketleri arasındaki transfer fiyatlandırması ilişkisi gösterilmektedir. Şekilde yer alan X, Y ve Z ana şirketin bünyesinde yer alan bağlı işletmeleri göstermektedir. Birim X; Y ve Z birimlerinden farklı ülkede bulunmaktadır. Dolayısıyla Y ve Z birimleri aynı ülkede yer aldıklarından ve bu ülkenin üniter vergi yapısına sahip olduğu kabul edildiğinde mal alım ve satımında kullanılan transfer fiyatlandırması ulusal; X ve Z arasında gerçekleşen transfer fiyatlandırması ise uluslararası transfer fiyatlandırmasıdır. Şekilde 2’den 3 ve 4’e ve 3-4 arasında ara mamul alım ve satımı yapılmaktadır. Şekilde 3 ve 4 ile gösterilen mal alım satımı nihai mal olabileceği gibi yönetim bilgisi, teknoloji gibi nihai ürünün parçası olacak gayri maddi varlıklar da olabilir⁷². Y ve Z arasında yerel piyasada gerçekleşen alım ve satımında kullanılan transfer fiyatı; kâr maksimizasyonu, kaynakların dağılımı, performansın değerlendirilmesi gibi birbiriyle çelişen bir sürü amacı gerçekleştirmek için kullanılacaktır X ve Z arasında gerçekleştirilen mal alım satımında da tespit edilecek transfer fiyatlandırması şirketin genel hedefine uygun olacak şekilde tespit edilmelidir. Burada amaçlanan farklı vergi oranları avantajından yararlanılarak vergi yükünün azaltılmasıdır⁷³.

⁶⁹ Susan Borkowski, “The Transfer Pricing Concerns of Developed and Developing Countries”, **The International Journal of Accounting**, Cilt: 3 (32), 1997, s.323.

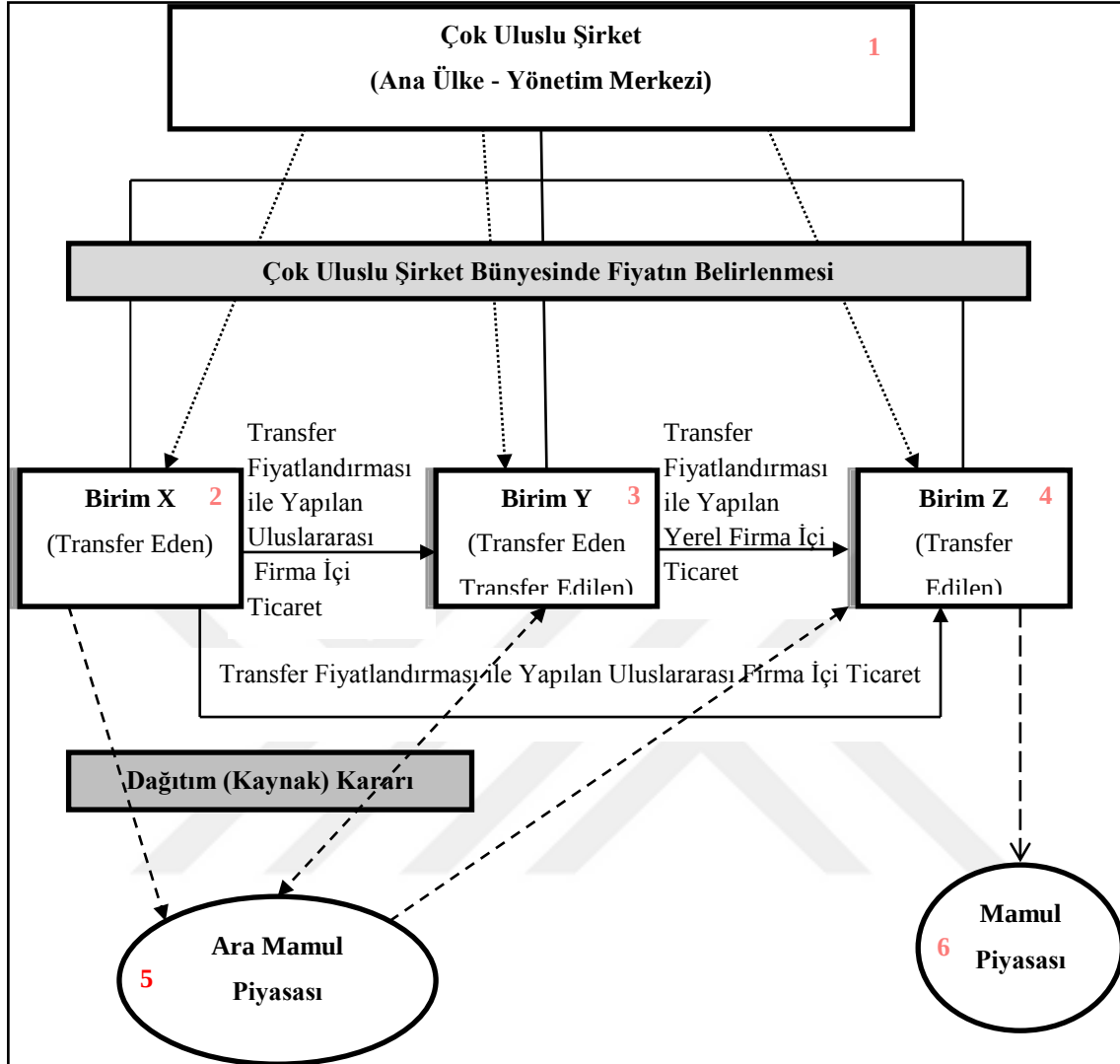
⁷⁰ Leyla Ateş, **Transfer Fiyatlandırması ve Vergileme**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011, s.1.

⁷¹ Osman Pehlivan, **Uluslararası Vergilendirme**, Derya Kitapevi, Trabzon, 2006, s.80.

⁷² Messaoud Mehafdi, “The Ethics of International Transfer Pricing”, **Journal of Business Ethics**, Cilt:28, 2000, s.371.

⁷³ Mehafdi, s.366.

Şekil 1: Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırması

Kaynak: Mehafdi, s.366.

Çalışmamızda transfer fiyatlandırmasının esas olarak vergi sonrası global karın düşürülmesi amacıyla yönelik olarak kullanılması ele alınacağından; aynı ülkede faaliyet gösteren işletmeler aynı vergi oranına tabi olduklarından uluslararası transfer fiyatlandırması incelenecektir.

1.2.2. Transfer Fiyatlandırmasının Tarihçesi

Başlangıçta sadece vergi idareleri ve birkaç uzman için önemli bir konu olan transfer fiyatlandırması küreselleşme ve çok uluslu şirketlerin sayısının artmasına bağlı olarak günümüzde politikacıların, iş adamlarının, ekonomistlerin de ilgisini çeken bir konu haline gelmiştir⁷⁴. Bununla birlikte tarihsel açıdan 1900’lü yıllarda kadar transfer fiyatlandırmasının varlığından bahsetmemiz mümkündür.

Harry Sid Gwick’in 1901 yılında kaleme aldığı “The Principles of Political Economy” adlı eserinde; eğer bir firma bütünleşik bir yapıya sahip ise firmaların üretim sürecinde kendi ürettikleri ürünü de kullanabileceklerini ancak bu ürünler için tespit edilecek fiyatın piyasa fiyatından farklı olmaması gerektiğini belirterek transfer fiyatlandırmasının varlığına dikkat çekmiştir. 1920’li yıllarda Du Pont ve 1921-1925 yılları arasında General Motors firmalarında kullanılan hammadde ve yarı mamullerde kendi maliyet bedellerinin mi yoksa piyasa fiyatlarının mı kullanılacağı tartışma konusu olmuş ve transfer fiyatı olarak piyasa fiyatının uygulanmasına karar verilmiştir. 1956 yılında Ulusal Muhasebeciler Derneği tarafından transfer fiyatlandırması konusunda ilk araştırma yapılmıştır⁷⁵. 1990’lı yıllarda bilgisayar sistemlerinde ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak muhasebe alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. JIT (Just in Time), TOQ (Total Quality Management) ve sıfır stok düzeyi gibi modeller transfer fiyatlandırmasının önemini arttırmıştır⁷⁶.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk kanuni düzenleme 1963 yılında Amerika Birleşik Devletinde yapılmıştır. ABD (Amerika Birleşik Devletleri)’de transfer fiyatlandırmasına ilişkin yaklaşımın temelini oluşturan Gelir Kanunu (Internal Revenue Code-IRC) ‘nın 482. Bölümünde transfer fiyatlandırmasının amacı ve uygulanacak yöntemler yer almaktadır. Söz konusu bölümde “emsallere uygunluk standardı (The Arm’s Length Standard) ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup ilişkili kurumlar arasında yapılan teslim ve hizmetler emsallere uygun değilse IRS bu işlemleri yeniden takdir edecek ve bu sayede gerçek vergilenebilir gelir ortaya çıkacaktır hükmü yer almaktadır. 1970 yılında İngiliz Gelir İdaresi (Her Majesty’s Revenue and Customs, HMRC) ve Amerika Gelir İdaresi (IRS) ortaklaşa çalışarak

⁷⁴John Neighbour, “Transfer Pricing: Keeping it at Arm’s Length”, **OECD Observer**, http://www.oecdobserver.org/news/printpage.php/aid/670/Transfer_pricing:_Keeping_it_at_arms_length.html, (17.06.2014), s.1.

⁷⁵Tuncay Kapusuzoğlu; “Transfer Fiyatlandırması Nedir?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:205,1999, s.56.

⁷⁶Taşkın, s.32.

transfer fiyatlandırması yoluyla gerçekleştirilen vergi kayıplarını önlemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. 1979-1984 yılları arasında ise OECD yayınlamış olduğu rehber ile konuya ilişkin yasal önlemlerin çerçevesini çizmiştir⁷⁷.

1.2.3. Transfer Fiyatlandırmasının Amaçları

Çok uluslu şirketler farklı ulusal piyasalarda ve rekabet koşulları altında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Faaliyetlerini gerçekleştirirken belirledikleri stratejik hedeflere ulaşabilmek için transfer fiyatlandırmasından yararlanmaktadır. Faaliyet gösterilen küresel piyasalarda transfer fiyatlandırmasından yönetimin ve performansın değerlendirilmesi, vergi yükünün kontrolü, döviz ve nakit kontrolü gibi amaçlarla yararlanılmaktadır. Transfer fiyatlandırmasının giderek önem kazanan bir muhasebe işlemi olmasının temelini şirketlerin ödeyecekleri vergi yükünü azaltma gayretleri oluştursa da transfer fiyatlandırması çok uluslu şirketlerin vergi yükünü azaltmada kullandığı yöntemlerden sadece biri olduğu unutulmamalıdır⁷⁸.

Genel amaç bir bütün olarak şirketin kârının artırılması olmakla beraber transfer fiyatlandırmasının amaçlarını ulusal ve uluslararası ölçüde ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Üniter yapıdaki ülkede vergi oranı her işletme için aynı olduğundan kârı aktarmak suretiyle daha az vergi ödenmesi söz konusu olamayacaktır⁷⁹. Dolayısıyla yurt içi şirketler için transfer fiyatlandırmasının amaçları⁸⁰:

- Performansın değerlendirilmesi,
- Yöneticilerin motivasyonunun sağlanması,
- Uygun fiyatlandırma koşullarının tespit edilmesi,
- Piyasa koşullarına uyumun sağlanması,

Uluslararası transfer fiyatlandırmasında ise şirketler ülkeler arasındaki vergi oranları farklılıklarından yararlanarak vergi sonrası kârlarını artırma gayreti

⁷⁷ Kapusuzoğlu, s.56.

⁷⁸ Karen S. Cravens, "Examining The Role of Transfer Pricing As a Strategy for Multinational Firms", **International Business Review**, Sayı:6(2), 1997, ss.128-130.

⁷⁹ Levent Yahya Eser ve Nagihan Binici, "Transfer Fiyatlandırması Etik Midir?", **TİSK Akademi Dergisi**, Sayı:209,2014,s.211.

⁸⁰ Özlem Özkanlı, "Sorumluluk Merkezleri ve Transfer Fiyatlandırması: Çok Uluslu İşletmelerde Uygulama", **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:3, 2003, s.122.

içerisindedirler⁸¹. Çok uluslu şirketler açısından transfer fiyatlandırmasının amaçlarını aşağıdaki biçimde sıralamamız mümkündür⁸² :

- Kâr maksimizasyonu,
- Nakit akış yönetimi,
- Bölüm yöneticilerinin sorumlu oldukları birimlerin kârlılığını arttırmak için motive etmek,
- Bölümün performansını değerlendirmek ve işletmenin diğer bölümleri ile karşılaştırmak,
- Yurt dışı bağlı işletmelerde vergi yükünü minimize etmek.

Tablo 2: Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırmasının Temel Amaçları

GENEL AMAÇLAR	%
Vergilendirme İle İlgili	51
Gümrük Tarifeleri Yönetimi	4
Vergi Düzenlemelerine Uyum	7
Vergi Yüğü Yönetimi	40
İşsel Yönetime Yönelik	21
Adil Performans Değerlemesi	7
Motivasyon	9
Hedefe Yönelik Uyum	5
Uluslararası ya da İşlevsel	28
Nakit ve Transfer Kısıtlamaları	2
Rekabet	21
Gerçek Gelir ve Maliyetleri Yansıtmak	5
TOPLAM	100

Kaynak: Cravens, s.135.

Cravens'in, dünyadaki 500 çok uluslu firma içinden ABD'de yer alan 179 şirket gurubuna yönelik 1997 yılında transfer fiyatlandırmasının amaçlarını ortaya

⁸¹ Eser ve Birinci, s. 211.

⁸² Selami Güney ve Ramazan Bozkurt, "Türkiye'deki Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarının Vergisel ve Diğer Faktörler Ele Alınarak İncelenmesi", **Muhasebe Finansman Dergisi**, Nisan 2011, s.152 ve Hannah, Wong ve diğerleri, "Transfer Price Setting in Multinational Corporations", **International Journal of Business and Social Science**, Sayı: 2, No:9, May 2011,s.11.

konulmasına yönelik araştırmasında Tablo 2’de de görüleceği üzere çok uluslu şirketin transfer fiyatlandırmasına başvurmasındaki en önemli amaç vergi yükünün azaltılması olmakla birlikte diğer önemli amaçların rekabet ve motivasyonun sağlanması olduğu g zlemlenmektedir⁸³.

1.2.3.1. Vergi Sonrası Global Karın Maksimize Edilmesi

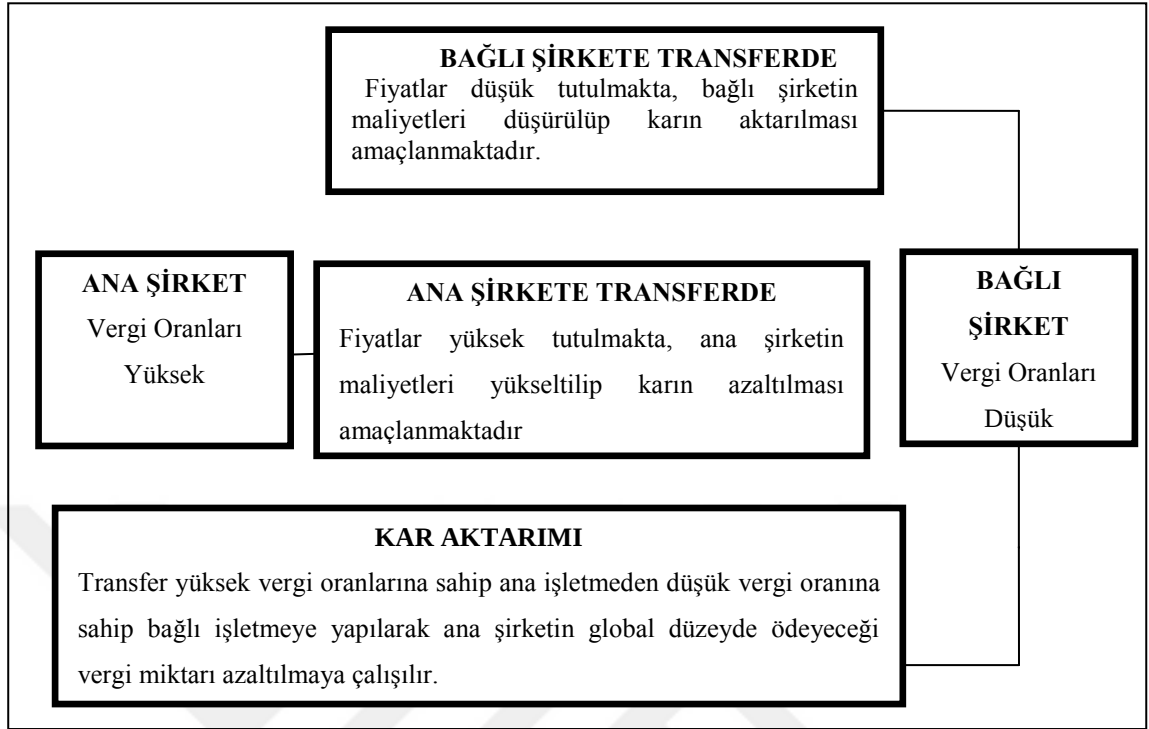
Transfer fiyatlandırmasının vergi sonrası karın maksimize edilme amacıyla kullanımını Thomas Horst analiz etmiştir. Söz konusu modelde çok uluslu şirketlerin vergi sonrası karlarını maksimize etmek için transfer fiyatlandırmasını nasıl kullanacağı açıklanmıştır. Modelde  r n farklılaşması yoluyla farklı iki ülkede tekel konumunda olan çok uluslu şirketin gümrük tarifelerini ve ülkelerdeki vergi oranı farklılıklarını dikkate alarak vergi sonrası karın arttırılması için nasıl bir transfer fiyatı tespit edilmesi gerektiği a ıklanmaktadır⁸⁴.

şekil 2’de ana şirket ile bağlı şirket arasındaki transfer fiyatlaması ilişkisi gösterilmektedir. Çok uluslu şirketler için vergi ve benzeri  demeler bir maliyet unsuru olarak görülmektedir. Dolayısıyla çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini, en az vergi orana sahip ülkelere toplamalarının temel nedeni şirketlerin vergi sonrası karlarını maksimize etme istekleridir

⁸³ Cravens, s.135.

⁸⁴ Thomast Horst, “The Theory of The Multinational Firm: Optimal Behavior Under Different Tariff and Tax Rate”, **Journal of Political Economy**, Sayı:79/ 5, 1971, ss.1959-1960.

Şekil 3: Transfer Fiyatlandırmasında Ana Şirket- Bağlı Şirket Arasındaki İlişki

Kaynak: Yunus Ceran, “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlama ve Pazara Dayalı Hedef Maliyete Göre Fiyatlama İlişkisi”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:14, 2007, s.106.

Transfer fiyatlaması yoluyla vergi sonrası karın arttırılmasına yönelik vergisel amaçları aşağıdaki gibi özetlememiz mümkündür⁸⁵:

- Vergi oranı yüksek olan ülkelerde yer alan bağlı şirketlerden yüksek fiyatla alış ve düşük fiyatla satış işlemi gerçekleştirerek daha az vergi ödemek. Vergi oranı düşük olan ülkelerde bulunan bağlı şirketlerle yapılan alış ve satışlarda ise tam tersi uygulama söz konusudur.
- Dışarıdan ithal edilen malların transfer fiyatının düşük gösterilmesi suretiyle daha az KDV ve gümrük vergisi ödenmesinin sağlanması,
- Hizmet, gayri maddi haklar vb. karşılıklarının yapay olarak düşük gösterilmesi ya da bu bedellerin hiç tahakkuk ettirilmemesi sayesinde diğer şirketlere ait maliyet paylarının üstlenilmesi,

⁸⁵ İhsan Günaydın, “Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasının Vergisel Amaçları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:216, 1999, s.169.

- Uluslararası şirketin merkezi tarafından yapılan ve bağlı şirketlerce yararlanılan hizmet bedellerinin bağlı şirketlere paylaştırılmasında yapılan değişikliklerle, vergi oranının yüksek olduğu ülkelerdeki firmaların paylarının arttırılması ve maliyetlerinin şişirilmesi,
- Yurt dışına aktarılan kar payları ile ilgili yasaklar, kur ve döviz konusundaki sınırlamalar, teşvik ve indirimler gibi sebeplerle transfer fiyatlarının değiştirilmesi yoluyla vergi kaybına neden olunması.

1.2.3.2. Uluslararası Amaçlar

İşletmeler uluslararası piyasalarda karşılaştıkları kota, döviz kuru, ambargo, gümrük vergisi gibi uygulamaların olumsuz etkilerinden kaçınmak için transfer fiyatlandırmasından yararlanabilmektedirler. Transfer fiyatlandırmasının uluslararası amaçlarından ilki; kâr transferi konusundaki sınırların aşılma istenmesidir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından elde edilen kârın ana merkeze aktarılmasında ilgili ülkenin mevzuatı gereğince sınırlama getirilmiş ise, söz konusu sınırın aşılabilmesi için transfer fiyatlandırmasından yararlanılabilmektedir. Kâr; yüksek bir fiyatın içine gizlenerek transfer edilebilecektir⁸⁶.

Bağlantılı şirketlerin olduğu ülkelerde nakit sınırlamalarından sakınmak için transfer fiyatlandırmasına başvurabilmektedir. Örneğin; döviz tutarı olarak bir kota sınırlaması var ise mal ve hizmet bedelleri olduğundan düşük gösterilmek suretiyle bir taraftan kota sınırı geliştirilirken diğer taraftan ithalat vergisi azaltılmaktadır⁸⁷.

Kurların değişken olduğu durumlarda kur kayıplarının azaltılması, global karın zayıf paradan kurtulması transfer fiyatlandırması ile mümkün olabilmektedir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için şirketin ana merkezi ile bağlı şirketler arasında gerçekleştirilen ödemelerdeki para birimi, ödeme zamanı ve malların dağıtım zamanları muhtemel kur dalgalanmalarına göre ayarlayabilmektedirler. Örneğin; ABD merkezli çok uluslu bir şirketin Türkiye'deki iştiraki ile 1 TL' nin 1 USD' ye eşit olduğu kur üzerinden bedeli 6 ay sonra ödenmek üzere 40.000 USD tutarında bir satış yapıldığını ve ABD'deki firmanın bu satış üzerine 4.000 USD transfer fiyatı

⁸⁶ Mehmet Fatih Karabulut, "Transfer Fiyatlandırmasının Anlamını Biliyor Muyuz?", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:392, 2013, s. 105 ve Cravens, s.134.

⁸⁷ Habib Yıldız, **Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s.83.

eklediğini varsayalım. Ödeme gününde döviz kurunun 1 USD 2 TL olduğunda; Türkiye’deki bağlı şirket ana merkezine söz konusu alım için 44.000 TL daha fazla ödeme yapacak böylelikle firma hem kar transferi gerçekleştirecek hem de gelirini güçlü paraya çevirmiş olacaktır⁸⁸.

1.2.3.3. İç Yönetimle İlgili Amaçlar

Bir şirketin merkezileşmesi mi yoksa merkezileşmemesi mi daha iyidir tartışması gerek şirket yöneticileri gerekse de bu konuda araştırma yapan akademisyenler tarafından tartışılan konuların başında gelmektedir. Adam Smith’in “Yeterli teşvik verildiğinde kendi şahsi çıkarları peşinde koşan insanlar ekonomik faydayı da en üst düzeye çıkaracaktır” sözünü bir işletme ilkesi olarak kullanan Alfred Sloan ise “Bir işletmeyi bölümlere ayırırsanız her bir bölüm kendi karını üst düzeye çıkartır” şeklinde ifade etmektedir⁸⁹. Dolayısıyla şirketin transfer fiyatlandırması politikası şirketin karlılığını ve performansını da etkileyecektir.

Transfer fiyatlandırması ile ulaşılmak istenen yönetsel amaç; şirket içinde optimal kaynak dağılımını sağlayarak şirketin genel amacına ulaşmaktır⁹⁰. Transfer fiyatlandırmasının iç yönetimle ilgili amaçlarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- **Bölümsel Başarının Sağlanması:** Şirketlerde merkezkaç yönetim anlayışının* benimsenmesi durumunda her bir bölüm yöneticisi bölüm kârından sorumlu tutulacaktır⁹¹. Bu anlayış çerçevesinde sorumluluk merkezi olarak kabul edilen her bir bölüm, ürettiği ürünü diğer bölüme satarken ya da diğer bölümden mal veya hizmet satın alırken bölüm karını en üst seviyeye çıkaracak transfer fiyatını belirlemelidir. Bu kararın doğru

⁸⁸ Murat Çak, **Uluslararası Vergi Rekabeti, Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme**; T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara, 2008, ss.36-37.

⁸⁹ M. Erdoğan Öcal, **Teoride, Mevzuatta ve Uygulamada Transfer Fiyatlandırması**, PWC Danışmanlık Hizmetleri Ltd. Şti., İstanbul, Mart 2015, s.43

⁹⁰ Birol Kovancılar ve diğerleri, **Kamu Maliyesinde Küresel Değişimler**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007, s.74.

* **Merkezkaç Yönetim Anlayışı:** Çeşitli yönetim kademelerine ayrılmış bir işletmede, üst yönetim düzeylerinden alt yönetim düzeylerine doğru tüm yönetim birimlerine karar yetkisinin verildiği yönetim tarzıdır.

⁹¹ Orhan Çelik, “Uluslararası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl:1(1), Nisan 2000, s.102.

olarak verilmesi şirket bünyesinde yer alan tüm sorumluluk merkezlerinin performansının doğru bir biçimde ölçülmesini sağlayacaktır⁹².

- **İşletmede yaratılan fonların birimler arasındaki ihtiyaca göre dağıtmak:** Çok uluslu şirket bünyesinde yer alan şirketlerin yeterli kaynağa sahip olmaması durumunda kaynağa sahip olan birimler diğer birime düşük satış fiyatı ya da yüksek alış fiyatı ödeyerek gerekli miktarda kaynak temin edilebilir.
- **Ücret politikasını düzenlemek:** Çok uluslu şirket grubu işçi sendikaları ile görüşme yaparken pazarlık gücü oluşturmak için transfer fiyatlandırmasından yararlanabilir. Sendikaları düşük ücrete razı edebilmek için transfer fiyatlandırması yoluyla karını daha düşük düzeyde tutabilir.
- **Rekabetçi piyasa yapısı oluşturmak:** Çok uluslu şirketin yönetsel amaçlarından bir diğeri ise rekabetçi bir piyasa konumu oluşturma ve bunu sürdürebilmedir. Örneğin çok uluslu şirket bağlı şirketinin yeni bir piyasaya girmesini kolaylaştırmak için düşük bir fiyatlandırma politikası tercih edebilir⁹³.

Bu amaçları gerçekleştirilirken tespit edilen transfer fiyatı yöneticilerin performansını değerlendirip onlar için olumlu bir motivasyon sağlarken şirket içi bilgi akışına da zarar vermemelidir⁹⁴.

1.2.4. Transfer Fiyatlandırmasının Ülkeler Açısından Etkileri

1960'lı yılların başından itibaren transfer fiyatlandırması manipölasyonlarının yarattığı olumsuz etkiler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından bir sorun haline gelmiştir. Söz konusu olumsuz etkileri, vergileme yetkisinin sınırlandırılması, vergileme kapasitesinin azalması, ülkelerdeki kaynak dağılımının olumsuz yönde etkilemesi, ödemeler dengesinin bozulması şeklinde özetlememiz mümkündür.

⁹² John B. Cullen ve K. Praveen Parboteeah, **International Business (Strategy and Multinational Company)**, Taylor & Francis, New York, 2010, s.348.

⁹³ Kaplan, s.65.

⁹⁴ Martine Cools ve diğerleri, "Management Control in the Transfer Pricing Tax Compliant Multinational Enterprise", **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:33, 2008, s.607.

1.2.4.1. Vergileme Yetkisinin ve Kapasitesinin Sınırlandırılması

Uluslararası transfer fiyatlaması ile ülkelerin vergilendirme yetkileri sınırlandırılmaktadır. Çok uluslu şirketler satın almalar ve birleşmeler yoluyla piyasalarda egemen konuma gelmiş olup bu süreçte ülkelerin vergileme kapasitesi yerli şirketlerden ziyade ülkede faaliyette bulunan yabancı şirketler tarafından oluşmaktadır. Yabancı şirketler elde ettikleri kârları kendi ülkelerine transfer ederek hem ülkelerin vergilendirme yetkisini sınırlamakta hem de vergileme kapasitesinin azalmasına neden olmaktadır⁹⁵.

Başka bir ifade ile transfer fiyatlandırması yoluyla vergi gelirlerinin azalması ülkelerin mali alanlarının daralmasına neden olmaktadır. Mali alan; kaynak mobilizasyonunu arttırmak için somut politikaların sonucu olarak yönetimin ulaşabileceği finansman kaynağı olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla ülkelerin en önemli gayreti mali alanları korumaktır. Çok uluslu şirketlerin gelirlerini düşük vergi oranına sahip ülkelere kaydırma yetenekleri işlemin gerçekleştiği ülkelerde vergi geliri kaybına neden olarak mali alanı daraltmaktadır.⁹⁶

Transfer fiyatının piyasa fiyatından farklı olarak tespit edilmesi dolayısıyla ülkelerin vergilendirme yetkilerinin sınırlanması ülkeler ve firmalar arasında siyasi ve ekonomik tartışmalar yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin; ABD İç Gelirler Kanunu (IRC)'nda yaptığı düzenlemeler ile vergiden kaçınmayı engellemeye çalışmış ve yapılan düzenlemeler neticesinde ABD'de faaliyet gösteren Hitachi, Yamaha ve Nissan gibi çok uluslu Japon şirketleri ciddi yükümlülüklerle karşı karşıya kalmıştır. Kısa bir süre sonra Japon Ulusal Vergi İdaresi Coca-Cola'ya 145 milyon dolar, AIU Sigorta şirketine 87 milyon dolar vergi açığı tahakkuk ettirmiştir⁹⁷.

1.2.4.2. Optimal Kaynak Dağılımının Bozulması

Küreselleşme süreci ile birlikte çok uluslu şirketlerin, mal ve hizmetlerin fiyatlarını transfer fiyatlandırması yoluyla piyasa fiyatından farklı olarak belirlerken yerel piyasa yapılarını göz ardı etmeleri gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarının

⁹⁵ Yıldız, s.84.

⁹⁶ Gül Kayalidere, **Mali Alan ve Kamu Maliyesi Perspektifinden Mali Alan Oluşturma Yöntemleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2014, s.10.

⁹⁷ Akar, s.43.

olumsuz olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan, çok uluslu şirketler, grup bünyesinde gerçekleştirdikleri işlemlerde uyguladıkları fiyat politikaları ile getirdikleri sermayeden daha fazla kâr transferi de yaparak kaynak çıkışına sebebiyet vermekte, bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerin milli gelirlerini olumsuz yönde etkilemektedir⁹⁸.

1.2.4.3. Ödemeler Dengesinin Olumsuz Etkilenmesi

Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere olan ekonomik bağımlılıklarından dolayı uluslararası transfer fiyatlandırmasından zarar görmektedirler. Piyasa fiyatından yüksek yâda düşük belirlenen transfer fiyatları sonrasında yaşanan kâr transferleri hem vergi kaybına neden olmakta hem de ödemeler dengesinde açıkların artmasına neden olmaktadır⁹⁹.

Transfer fiyatlandırmasında emsallerine göre farklı fiyatlarla işlem yapılması cari işlemler dengesi kaleminde yer alan kâr transferi tutarını gerçeğinden farklı olarak ithalat ve ihracat kalemlerine taşır. Başka bir ifade ile dış ticaret rakamları fiktif hale gelir.

1.2.5. Transfer Fiyatlandırmasında Kullanılan Yöntemler

Ticaretin serbestleştirilmesi ve arttırılmasına yönelik çabalar neticesinde çok uluslu şirketlerin faaliyet hacmi artış göstermektedir. Buna bağlı olarak da transfer fiyatlandırmasının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Transfer fiyatlandırmasındaki en önemli husus “emsal fiyat”ın tespit edilmesidir.

Daha öncede belirtildiği üzere çok uluslu şirketlerin bünyesindeki her bir kurum ayrı bir tüzel kişilik olarak değerlendirilmekte ve elde ettikleri gelirleri çifte vergilendirmeyi önlemek için kaynak veya ikametgâh ilkesine göre vergilendirilmektedir. Ayrı tüzel kişilik yaklaşımının uygulanabilmesi için çok uluslu şirketlerin grup içi işlemlerinin “Arm’s Length (Emsallere Uygunluk)” ilkesine uygun olması gerekmektedir¹⁰⁰.

⁹⁸ Yıldız,s.84.

⁹⁹ Yıldız,s.85.

¹⁰⁰ Acar,s.59.

OECD'nin "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde emsallere uygunluk ilkesinin tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre emsallere uygunluk ilkesi; *"ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım veya satımında uygulanan fiyat ya da bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat ya da bedele uygun olmasını ifade eder"* şeklindedir. İlişkili kişiler arasındaki mal veya hizmet alım-satımında uygulanan fiyatın piyasa fiyatını yansıtmaması durumunda söz konusu fiyatın emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edildiği kabul edilmektedir¹⁰¹.

Emsallere uygunluk ilkesine aykırı bir biçimde fiyat tespit edilmesi durumunda örtülü kazanç dağıtımı söz konusu olup, vergiye tabi kurum kazancı düşecektir¹⁰². Bu nedenle mükellefin ilişkili kişilerle yaptıkları alım-satım işlemlerinde tespit edilen fiyatın emsallere uygunluk ilkesine göre belirlenmesi gerekmektedir.

Emsallere uygunluk ilkesi birçok olayda etkin bir şekilde kullanılmakla birlikte bazı durumlarda bu ilkenin uygulanmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Uzmanlaşmanın yüksek düzeyde olduğu ürünlerin entegre üretimi ve gayri maddi varlıklar bu durumlara örnek olarak gösterilebilir. Bu nitelikteki mallar genellikle ilaç, otomotiv, finansal hizmetler ve elektronik vb. sektörlerde söz konusu olmaktadır. Bu sektörlerde uluslararası serbest bir piyasa bulunamayabileceğinden ilişkili şirketler aralarındaki işlemleri karşılaştırabilecek bağımsız bir şirket bulmada güçlüklerle karşılaşılabilirler Bu durumda çok uluslu şirketlerin emsal bedele ulaşmada zorluk yaşayacak ve emsal bedelin ne şekilde belirleneceği sorusu gündeme gelecektir¹⁰³.

OECD Çokuluslu Şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde emsal fiyat veya bedelin tespit edilebilmesi için kullanılabilecek yöntemler tanımlanmıştır. Transfer fiyatlandırması yöntemlerinin sayılmasının temel sebebi, ilişkili kuruluşlar arasında gerçekleşen ticari ve mali ilişkilerin emsallerine veya piyasa şartlarına uygunluğunu etkin bir şekilde denetleyebilmektir. Uygun transfer fiyatının seçimini Şekil 3'de gösterilmiştir.

¹⁰¹ OECD, s.23.

¹⁰² Acar,s.62.

¹⁰³ Acar,s. 62.

Şekil 11: Transfer Fiyatlandırmasında Uygun Yöntem Seçimi

Kaynak: DELOITTE, “Transfer Fiyatlandırması”, <http://www.verginet.net>, (19.06.2014).

Şekil 3’de de belirtildiği üzere emsal bedelin tespit edilebilmesi için öncelikle ilişkili kişi ve kurumlarla yapılan işlemlerin analiz edilmesi sonrasında karşılaştırılabilir emsaller bulunması ve buna göre kullanılacak yöntem tespit edilmesi gerekmektedir.

OECD’nin ÇUŞ’lar ve vergi idareleri için ilk defa 1979 yılında yayımladığı “Transfer Fiyatlandırması Rehberi”nde üç yöntem önerilmiştir. Bu yöntemler; Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyat Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemi’dir.

Daha sonra yapılan düzenlemelerle kurumların ilişkili kişilerle yaptığı işlemlere uygulayacağı transfer fiyatlandırması yöntemleri; geleneksel yöntemler ve diğer yöntemler olarak iki grup altında toplanmıştır. Rehberde, ayrıca isteyen mükelleflerin vergi idaresi ile yöntem tespiti konusunda anlaşma yapmasına imkân tanıyan Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarına (Advance Pricing Arrangements - APAs) yer verilmiştir¹⁰⁴. Söz konusu yöntemlerden herhangi birisinin seçilmesi konusunda çok uluslu şirketler serbest bırakılmış olup açıklanan yöntemlerden istediğini seçmekte serbesttirler.

¹⁰⁴ Serkan Acuner, “Seçilmiş Ülkeler Nezdinde Transfer Fiyatlandırması Uygulaması: Avrupa Birliği Üye Ülkeler-I”, **E- Yaklaşım Dergisi**, Sayı:243, Mart 2013, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=18197>, (19.06.2014), s.4.

1.2.5.1. Geleneksel İşlem Yöntemleri

Geleneksel işlem yöntemleri; karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi (comparable uncontrolled price method), yeniden satış fiyat yöntemi (resale price method) ve maliyet artı yöntemi (cost plus method)'dir.

Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi: Kontrol dışı fiyat; birbirleriyle herhangi bir şekilde ilişkisi bulunmayan kişiler arasındaki işlemlere uygulanan fiyattır. Bu yöntemde aralarında herhangi bir ilişki bulunmayan kişilerin yaptıkları işlemlerde kullandıkları fiyat ile ilişkili kişilerin yaptıkları işlemlerde uyguladıkları fiyat birbirleriyle karşılaştırılır¹⁰⁵. Bu karşılaştırmada fark bulunması halinde ilişkili kişilerin yaptıkları işlemlerin emsallere uygun bir şekilde gerçekleşmediği kabul edilerek ilişkisiz kişilerle yapılan işlemlerdeki fiyat ilişkili kişilerle yapılan işlemlerdeki fiyatın yerine geçer¹⁰⁶. Bu yöntem; mal alım ve satımlarında, lisans ödemelerinde, borçlanma işlemlerinde faiz oranının tespitinde kullanılmaktadır¹⁰⁷.

Yeniden Satış Fiyat Yöntemi: Bu yöntem; ilişkili şirketten satın alınan bir malın, bağımsız bir firmaya satılması durumunda uygulanan fiyata dayanmaktadır. Bulunan fiyattan makul bir brüt satış kârı düşülmek suretiyle karşılaştırma yapılacak fiyat elde edilir¹⁰⁸. Makul brüt satış kârı hesaplanırken; yeniden satışı gerçekleştiren satıcının üstleneceği maliyetler, katlanılan riskler ve kullanılan varlıklar göz önüne alınır¹⁰⁹.

Maliyet Artı Yöntemi: Piyasa koşullarında ilgili birime teslim edilen mallar veya sağlanan hizmetlerde süreç mal veya hizmet sağlayıcısı tarafından yüklenilen maliyetlerle başlar. Daha sonra gerçekleştirilen faaliyetler, üstlenilen riskler ve piyasa şartları altında, uygun bir kâr elde etmek için tespit edilen fiyat farkı bu maliyete eklenir. Söz konusu maliyete eklenen farktan sonra ortaya çıkan fiyat, kontrollü işlemin emsal fiyatı olarak kabul edilir¹¹⁰. Diğer bir ifade ile maliyet artı

¹⁰⁵ Elizabeth King, **Transfer Pricing and Corporate Taxation**, Springer, USA, 2009, s.22.

¹⁰⁶ Serkan Açar, **Transfer Fiyatlandırması Örtülü Kazanç Dağıtımı**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2011, ss.63-64.

¹⁰⁷ Cemal Elitaş ve diğerleri, "Transfer Fiyatlaması ve Kullanılan Yöntemler Arasında Karşılaştırmalı Bir Uygulama", **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:91, 2009, s.31.

¹⁰⁸ GİB, "1.Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ", <http://www.gib.gov.tr>, (25.06.2014)

¹⁰⁹ Tunç Köse ve Emrah Ferhatoğlu, **Transfer Fiyatlandırması (Üretim İşletmelerinde Bir Uygulama)**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008, s.82.

¹¹⁰ Ömer Güzel, "Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:317, Ocak 2008, s.164.

yöntemi; emsallere uygun fiyatın ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kar oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasıdır. Mal ve hizmet maliyetleri değişken ve sabit maliyetleri içermektedir. Genel imalat giderleri sabit giderleri oluşturmakta iken işçilik ve hammadde giderleri değişken giderleri oluşturmaktadır¹¹¹. Bu yöntem özellikle ortak tesislere sahip ve uzun dönemli alım-satım anlaşmalarına sahip ilişkili kurumlar arasında uygulanabilecek en etkili yöntemdir. Kullanım alanlarına örnek vermek gerekirse; sözleşmeye dayalı üretim, fason üretim, yarı mamul satışları, uzun süreli ticari alım-satım anlaşmalarıdır.

1.2.5.2. Diğer Yöntemler

Transfer fiyatlandırmasında emsallere uygun fiyatın belirlenmesi ile ilgili geleneksel işlem yöntemleri ticari işlemlerin karmaşıklığı karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu durumda diğer yöntemler kapsamında işlemsel kâr modellerinden yararlanılmaktadır. Bu yöntemler; işleme dayalı kâr kar yöntemi ve global bölüşüm formülü yaklaşımıdır.

İşleme Dayalı Kar Yöntemi: İşleme dayalı kâr yöntemi; kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı kâr marjı yöntemi olarak ikiye ayrılmaktadır.

Kâr Bölüşüm Yöntemi: Bu yöntemde ilişkili kişi olarak kabul edilen kişilerin bir ya da daha fazla sayıdaki kontrol altında bulunan işlemlerle ilgili toplam kârın ya da zararın, üstlendikleri işlevler ve yüklendikleri riskler oranında ilişkili kişiler arasında emsallere uygun olarak bölüştürülmektedir¹¹². Bir başka ifade ile yöntem; bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işletmelerdeki birleştirilmiş kârı veya zararın dağıtımının emsallere uygun olup olmadığını değerlendirmektedir. Yöntemde öncelikle ilişkili kuruluşların kontrollü işlemler neticesinde elde ettikleri kâr tanımlanır. Sonrasında tespit edilen kar piyasa koşullarında düzenlenmiş bir sözleşme mevcudiyeti varsayımına göre dağıtılır. Ve her bir kuruluşun bu kâra katkısı fonksiyon analizi çerçevesinde dağıtılır¹¹³.

İşleme Dayalı Kâr Marjı Yöntemi: İşleme dayalı kâr marjı yöntemi; doğrudan ve dolaylı maliyetlerin indirilmesinden sonra elde edilen faaliyet kârını;

¹¹¹ Asokan Anandarajan ve diğerleri, "A Guide to International Transfer Pricing", **The Journal of Corporate Accounting & Finance**, Eylül-Ekim 2007, s.35.

¹¹² Taşkın, s.123

¹¹³ Acar,s.88.

satışlara, maliyetlere, varlıklara ve benzeri mali büyüklüklere oranlayarak elde edilen kâr düzeyi göstergelerini esas almaktadır¹¹⁴.

Global Bölüşüm Formülü Yöntemi: Bu yöntem, farklı ülkelerde faaliyette bulunan uluslararası şirketlerin, o ülkelerdeki vergi matrahının hesaplanması için önerilmiştir. Bu yönteme göre; çok uluslu şirket global kârını, farklı ülkelerdeki ilişkili kuruluşlar arasında önceden belirlenmiş mekanik bir formüle bağlı olarak dağıtılmaktadır¹¹⁵. Bu yöntemin uygulanabilmesi için üç tane koşulun sağlanması gerekmektedir. Bu koşullar¹¹⁶:

1. İlgili işletmenin iştiraklerini ve şubelerini vergilendirme yetkisine sahip otorite belirli olmalıdır.
2. Vergiye tabi işletmenin global karı ve bu karı hesaplamada kullandığı muhasebe tekniği bilinmelidir.
3. Global karı hesaplamada kullanılacak formüle kimin karar vereceği bilinmelidir.

Burada karşılaşılabilecek en büyük güçlük, ülkeler arasındaki vergi matrahının hesaplanmasında kullanılan prensiplerdeki farklılıklardır. Örnek vermemiz gerekirse; İngiltere ile Türkiye arasındaki vergi anlaşmasında (7. ve 9. maddelerde) yapılacak değişiklik; ilişkili işletmelerin vergiye tabi kazançlarının saptanmasında (emsale uygunluk ilkesi yerine) “global bölüşüm formülü” yönteminin uygulanacağı ve dağıtım kriterinin “yaratılan katma değer” olacağı konusunda anlaşmaya varıldığını varsayarsak; iki ülkenin vergilendirme ilkeleri farklı olduğundan tek bir global kâr/zarar tablosu hazırlanırken hangi ülkenin ilkelerin uygulanacağı ve bir ülkede indirilebilen fakat diğerinde indirilemeyen beklenen zarar karşılıkları ne olacağı gibi soruların cevaplandırılması gerekmektedir. Anlaşılabileceği üzere, ikili anlaşmada bu konuda anlaşan ülkelerin, sadece bu yöntemi belirlemeleri sorunu çözmemekte, kâr/zararın hesaplanmasında hangi prensiplerin uygulanacağını da karara bağlamaları gerekmektedir. Bu sorun gittikçe daha çok ülkenin, uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarını benimsemesi nedeniyle çözümlenmektedir¹¹⁷.

¹¹⁴ Acar,s.91

¹¹⁵ Acar,s.92

¹¹⁶ Clemens Buter, “International Transfer Pricing and EU Code of Conduct”, **European Integration Studies**, Sayı:5, 2011, s.112.

¹¹⁷ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygunluk İlkesine Bir Seçenek: Global Bölüşüm Formülü”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:195, Mart 2009, s.25.

1.2.5.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları

İlk olarak 1991 yılında ABD’ de uygulanan Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları; vergi idaresi ile çok uluslu şirket veya bağlı şirketin belirli bir dönem açısından kontrol altındaki işlemlerde uygulanacak fiyatlama yöntemi hususunda mutabık kalınmasını sağlayan anlaşmadır¹¹⁸. Başka bir ifade ile peşin fiyatlandırma anlaşması, kontrollü işlem yapan çok uluslu şirketlerin işlemlerini gerçekleştirmeden önce vergi idareleriyle belli bir süre için uygulayacakları transfer fiyatlandırması yöntemi üzerinde anlaşmaya varmalarıdır¹¹⁹.

Çok uluslu şirketler genellikle aşağıdaki durumlarda vergi idareleri ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapmayı tercih etmektedirler¹²⁰:

- Yöntem tespitinde karşılaştırma yapılabilecek bir emsal bulunmaması ve karşılaştırma yapabilmek için kamuya açık yeterli ve güvenilir bir veriye ulaşılamaması,
- Mükellefin kendine has bir faaliyet sisteminin bulunması, bu sistemin niteliklerinin emsal firmalara göre karşılaştırma yapılamayacak düzeyde farklılık göstermesi,
- Mükellefin mevcut fiyatlama yönteminin sürekli olarak değişik vergi idarelerince denetim altında olması

İdare ve mükelleflerin katılımıyla gerçekleşen anlaşma süreci, esasen mükellef tarafından başlatılarak mükellef ile bir veya daha fazla vergi idaresinin karşılıklı görüşmelerini gerektirmektedir. Bu anlaşmalar; çifte vergilendirme veya hiç vergilendirilmeme ihtimalini azaltmaktadır. Ayrıca; taraflar görüşmeler süresince gerçekleşen bilgi alışverişi sayesinde karmaşık nitelikteki vergisel sorunların çözümünü daha kolay çözümleyebilmektedirler. Anlaşmaların idarelere çok uluslu şirket grubunun sınır ötesi karmaşık nitelikteki teknik işlemlerini daha kolay analiz etme imkânı tanınması, idarelerin benzer şartlar altındaki vergi mükelleflerine daha iyi hizmet sunabilme olanaklarını arttırması yöntemin diğer avantajlarıdır¹²¹.

¹¹⁸ Billur Yaltı, “Kurumlar Vergisi Kanununun "Yenisi" Peşin Fiyat Sözleşmeleri”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 209, 2006, ss.9-10.

¹¹⁹ Taşkın, s.135.

¹²⁰ Erhan Gümüş, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:313, Eylül 2007, s.3.

¹²¹ Elif Cenkeri, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, **E-Yaklaşım**, Sayı:234, Haziran 2012, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=14061&arananKey=pe%C5%9Fin%20fiyatland%C4%B1rma%20anla%C5%9Fmalar%C4%B1>, (18.06.2014) s.1.

1.2.6. Transfer Fiyatlandırması Manipölasyonu

Dünya ticaretinin büyük bir kısmı çok uluslu şirketler tarafından üretilen malların, hizmetlerin ve gayri maddi hakların transferinden oluşmaktadır. Bu transfer işlemlerindeki en önemli husus fiyatın tespit edilmesi sorunudur. Farklı ülkelerde faaliyette bulunan şirketler ve bu şirketlerin ülke dışında veya içinde yer alan bağlantılı işletmeleri ile mal ve hizmet alım satımında kullandıkları fiyatlamaların ülkeler açısından gerçek durumu yansıtmaması ve şirketlerin mükellefiyetlerinin bu duruma göre oluşturulması istenilen bir durumdur¹²². Uygulamada ise çok uluslu şirketler kullandıkları farklı transfer fiyatlandırma yöntemleri ile vergi düzenlemelerindeki farklılıklardan kaynaklanarak ticari karlarını yüksek vergi oranına sahip ülkelere düşük vergi oranına sahip ülkelere kaydırarak katlanacakları vergi yükünü düşürmektedirler¹²³.

Transfer fiyatlandırması yasal sınırlar içerisinde kaldığı sürece vergi etiği açısından herhangi bir sorun oluşturmamaktadır. Başka bir deyişle, çok uluslu şirket grubu içinde belirlenen mal ve hizmetlerin fiyatlarının piyasa fiyatına eşit olması gerekmektedir. Fakat çok uluslu şirketler; yukarıda da bahsedilen gerekçelerle piyasa fiyatından daha yüksek ya da daha düşük bir transfer fiyatı tercih edebilmektedirler. Bu durum da transfer fiyatlandırmasının kötü kullanımı söz konusudur. Literatürde transfer fiyatlandırmasının kötüye kullanımı “yapay transfer fiyatlandırması” veya “transfer fiyatlandırması manipölasyonu” olarak ifade edilmektedir¹²⁴.

Transfer fiyatlandırması manipölasyonu; çok uluslu şirketin ana ve bağlı işletmeleri arasında ticareti yapılan ürünlerin fiyatlarının kasıtlı olarak yüksek veya düşük faturalandırılmasıdır. Bu uygulamaya başvurulmasının temel nedeni ülkeler yada bir ülke içindeki farklı bölgeler arasındaki kurumlar vergisi oranlarının farklı olmasıdır¹²⁵. Çok uluslu şirketlerin transfer manipölasyonu yoluyla tespit edecekleri fiyat; uluslararası işlem maliyetlerini azaltmalı, vergiye tabi karını azaltmak suretiyle

¹²² Yenal Öncel, “Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergileme”, İ.Ü İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 41. Seri, 2002, s.5.

¹²³ Eser ve Birinci, s.210.

¹²⁴ Karabulut, s.107.

¹²⁵ Eser ve Birinci, s.218.

vergi sonrası karını yükseltmelidir¹²⁶. Tablo 3’de çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması manipülasyonuna başvurma gerekçeleri gösterilmektedir.

Tablo 3: Çok Uluslu Şirketlerin Manipülasyon Yapma Gerekçeleri

Kurumlar Vergisi	Düşük fiyatlandırma
Gümrük vergisi	Düşük fiyatlandırma
Karın ve sermayenin transferi	Yüksek Fiyatlandırma
Makinelerin aktifleştirilmesi	Yüksek Fiyatlandırma
Yeni kurulmuş yabancı iştiraki destekleme	Düşük fiyatlandırma
Ortak Girişimler*	Yüksek Fiyatlandırma
Ücret artışlarından korunma**	Yüksek Fiyatlandırma
Kur Riski(sağlam para talebi)	Yüksek Fiyatlandırma

*Transfer fiyatlandırmasından elde edilen kar ortaklarla paylaşılır

** Amaç; daha az kar beyanında bulunmaktır.

Kaynak: Aktaş, s.2,

Tablo 3’ de de görüleceği üzere çok uluslu şirketler esasen kurumlar ve gümrük vergisi yüklerini azaltmak için transfer fiyatlandırması manipülasyonuna başvurmaktadırlar. Vergi yüklerini azaltmak için ilişkili kuruluşla yapılan mal ve hizmet transferleri ile ihracat ya da ithalat işlemlerini düşük faturalandırmaktır. Daha önce de bahsedildiği üzere çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasına başvurma gerekçeleri sadece vergisel düzenlemeler değildir. Şirketler kar transferi, kur riski gibi nedenlerle de transfer fiyatlandırması manipülasyonuna başvurabilmektedirler. Bu durumlarda da yüksek fiyatlandırma politikalarına başvurmaktadırlar.

Eden ve Smith 2011 yılında yayınladıkları “The Ethics of Transfer Pricing” başlıklı çalışmalarında yukarıda belirtilen etkileri de değerlendirerek transfer fiyatlandırması manipülasyonunu vergi etiği kapsamına değerlendirmişlerdir. Eden ve Smith çalışmalarında transfer fiyatlandırmasının vergi yükünü en aza indirmek için kullanılan bir vergi planlaması aracı olduğunu vurgulamışlardır. Bu noktada vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı birbirinden ayrılması gerek kavramlar olup, vergi kaçakçılığı yasa dışı bir uygulama olduğundan vergi etiğine aykırıdır¹²⁷. Çoğu uluslararası şirket ortaklarının refahını artırmak için, faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki hukuki ve ekonomik farklılıklardan faydalanarak vergi yükünü düşürmeyi amaçlamaktadır. Bu durum bazen “Zararlı Vergi Rekabeti” şeklinde

¹²⁶ Mehmet Aktaş, “Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-I”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:130, Ekim 2003, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=3901>, (19.06.2014), s.2 .

¹²⁷ Don R. Hansen ve diğerleri, “Moral Ethics v. Tax Ethics: The Case of Transfer Pricing Among Multinational Corporations”, **Journal of Business Ethics**, Cilt:11,1992, s.683.

ortaya çıkabilmektedir¹²⁸. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını kendi ülkelerine çekmek isteyen ülkelerin vergi teşviklerini kullanması nedeniyle dünya genelinde görülen vergi oranlarındaki azalma transfer fiyatlandırmasının efektif vergi yükü üzerindeki etkilerini önemli ölçüde arttırmaktadır. Buna bağlı olarak transfer fiyatlandırması manipülasyonu vergi kaçırmanın başlıca yöntemlerinden biri haline gelmiştir¹²⁹.

Transfer fiyatının emsal fiyata uygun olarak belirlenmemesinin yaratacağı etkileri aşağıdaki biçimde özetlememiz mümkündür¹³⁰:

- Ev sahibi veya misafir ülke hükümetleri vergi kaybına uğrar,
- Ülkelerin borç stoku artış gösterir,
- Ekonomik ve sosyal programların uygulanması tehlikeye girebilir,
- Şirket itibari zarar görebilir.

Mevcut emsal fiyat uygulamalarına ilişkin yasal düzenlemeler sadece uluslararası vergi gelirlerinin toplanmasına odaklandığından yukarıda sayılan sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Mehafdi; kanunlara aykırı bir biçimde transfer fiyatlandırması uygulamasının, çok uluslu şirketin yatırım yaptığı ülke için zararlı bir uygulama olduğunu açıklamakta ve bu zararları fiziksel, psikolojik ve ekonomik zararlar olarak gruplandırmaktadır.

Tablo 4’de görüldüğü üzere fiziksel zararlar genellikle bölüm veya şirket varlıklarının ve stokların azalması şeklindeyken, ekonomik zarar şirket açısından mali varlıkların, elde edilecek satış hâsılatının azalmasıdır. Duruma ev sahibi ülke açısından bakıldığında en büyük ekonomik zarar ise vergi gelirlerinin azalmasıdır. Transfer fiyatlandırmasının psikolojik zararlarının en önemlisi, çok uluslu şirketlere duyulan güvenin azalmasıdır. Çok uluslu şirketler mümkün olduğu ölçüde adem-i merkeziyetçi bir yapıda örgütlenmektedirler. Bunun anlamı da yöneticilerin karar alma yetkilerinin olmasıdır. Birim yöneticileri karar alma yetkilerini kullanırken sorumlu oldukları birimin karlılığını arttırma düşüncesindedirler ve genellikle birimin karlılığı üzerinden prim almaktadırlar. Ancak genel yönetim tarafından şirketin vergi sonrası karını arttırmak için aldığı transfer fiyatlandırması kararı neticesinde bölüm kârının yapay olarak azalması söz konusu olabilecektir. Bu

¹²⁸ Küçükaslan, s.48.

¹²⁹Thomas C. Pearson, “Proposed International Legal Reforms for Reducing Transfer Pricing Manipulation of Intellectual Property”; **International Law and Politics**, Cilt:40, Sayı:2, Kiş 2008,s.542.

¹³⁰ Eser ve Birinci, ss:223-224.

durum birim ya da bölge müdürlerinde kontrol kaybına, üst yönetime duyulan güvenin azalmasına neden olacaktır¹³¹.

Tablo 4: Çıkar Gruplarına Göre Transfer Fiyatlandırmasının Zararları

Transfer Fiyatlandırmasının oluşturduğu zarar	Transfer Eden	Transfer Edilen	Şirket (üst yönetim, ortak)	Üçüncü ülke (vergi otoritesi, işgücü, çevre)
Fiziki	- Bölüm varlıklarının aşınması -Stokların erimesi	- Bölüm varlıklarının aşınması -Stokların erimesi	-Şirket varlıklarının aşınması -Stokların erimesi	-Sınırlı doğal kaynakların tükenmesi -Çevre kirliliği -Yerel işgücü ve toplum için sağlık tehdidi
Ekonomik	-Mali varlıkların getirisinde azalma -Satış geliri kaybı -Nakit akışı kaybı -Piyasa fırsatlarının kaybı	-Mali varlıkların getirisinde azalma -Satış geliri kaybı -Nakit akışı kaybı -Piyasa fırsatlarının kaybı	-Daha az değer yaratma -Düşük kar -Nakit kaybı -Piyasada fırsatların kaçırılması	-Vergi geliri kaybı -Yatırım hacminin daralması -Borç yükünün ağırlaşması -Artan yoksulluk
Psikolojik	-Kontrol kaybı -Öz güven kaybı -Üst yönetime güven kaybı	-Kontrol kaybı -Özgüven kaybı -Üst yönetime karşı güven kaybı	-Kötü imaj -Kontrol Kaybı -Bölüm yöneticilerine güven kaybı	-Çok uluslu şirketlere güven kaybı

Kaynak: M Mehafdi, s.371.

Transfer fiyatlandırması nedeniyle sadece gelir ve kurumlar vergisi değil gümrük ve katma değer vergisi kayıplarıyla yüz yüze kalan devletler, transfer fiyatlandırması kurallarının etkinliğini artırma çabası içine girmişlerdir. Transfer fiyatlandırmasının fiziksel, psikolojik ve ekonomik zararları da dikkate alındığında ülkeler için sadece vergi kaybı sorunu olmaktan çıkmış çok uluslu şirketler için etik açıdan da bir problem haline gelmiştir. Bu nedenle son zamanlarda birçok ülkenin vergi otoriteleri başta vergi kaybını önlemek üzere diğer zararların giderilmesi içinde transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler yapmaktadırlar. İzleyen bölümde transfer fiyatlandırmasına ilişkin OECD ve ülke düzenlemelerine yer verilecektir.

¹³¹ Robert W. McGee, "Ethical Issues in Transfer Pricing", **Manchester Journal of International Economic Law**, Cilt:7, 2010, s.32 ve s.38.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN TRANSFER FİYATLAMASI DÜZENLEMELERİ

Küreselleşme süreci ile birlikte ülkelerin yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek için sağladıkları vergisel teşvikler neticesinde vergi matrahlarında aşınmalar söz konusu olmuştur. Özellikle 2008 yılında yaşana Küresel Kriz'in ardından bütçe gelirlerindeki düşüş ile birlikte görülen matrah daralmaları ülkeler açısından çözülmesi gereken en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Bu kapsamda çok uluslu şirketlerin daha etkin vergilendirilmesi için uluslararası işbirliğini tesis edilmesine yönelik çalışmaların sayısı giderek artmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi özellikle de transfer fiyatlamasına yönelik düzenlemeler hem uluslararası kuruluşlar açısından hem de seçilmiş ülkeler özelinde değerlendirilecektir.

2.1. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİNE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesinde OECD'nin yapmış olduğu çalışmalar ülkeler açısından yol gösterici niteliğinden ötürü özel bir öneme sahip olup öncelikli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmalar önemli olmakla birlikte çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi için yeterli değildir. Bu sebeple OECD'nin çalışmalarına ilaveten Avrupa Birliği (AB) bünyesinde çok uluslu şirketlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesi için yapılan düzenlemelerin de incelenmesi gerekmektedir.

2.1.1. OECD Tarafından Yapılan Genel Düzenlemeler

OECD; üye ülkelerin vergi kaybını en aza indirmek, çifte vergilendirmeyi önlemek, genel olarak da üye ülkeler arasında vergisel uyumsuzlukları en aza indirebilmek için gerekli düzenlemeleri yapmaktadır. Çok uluslu şirketlerin neden oldukları vergi kaybını en aza indirebilmek ve elde ettikleri tüm geliri vergilendirebilmek için yapılan düzenlemeleri, Matrah Aşındırma Eylem Planı, bilgi

değişimine ilişkin düzenlemeler, eş zamanlı vergileme incelemeleri olarak sıralamamız mümkündür.

2.1.1.1. Matrah Aşındırma Eylem Planı

Küreselleşme ile birlikte sermaye ve işgücünün uluslararası alanda serbest hareket etme imkânı kazanması ve bunu destekleyen teknoloji ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeler şirketlerin faaliyetlerini bir ülkeden başka bir ülkeye kaydırmalarına imkân tanımıştır. Bu süreçte vergiler, ülkelerin iç hukuk kurallarına uygun olarak karar verdikleri ve uyguladıkları bir alan olmaktan çıkarak yabancı sermayenin ülkeye gelmesini sağlamak için uluslararası konjonktüre uygun olarak kararların alındığı bir alan haline gelmiştir. Bu kapsamda başta kurumlar vergisi olmak üzere vergi oranlarında indirimle gidilmiş, istisna ve muafiyet uygulamalarının kapsamı genişletilmiştir¹³².

Kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesi trendi İngiltere ve ABD'nin 1980'lerin ortasında yaptığı vergi reformları ile başlamıştır. Bu reformlar kapsamında kanuni vergi oranları düşürülmüş bu sayede vergi matrahının genişletilmesi amaçlanmıştır. Kanuni vergi oranları OECD ülkelerinde ortalama olarak %7,2 oranında düşürülerek 2000-2011 yılları arasında %32,6'dan % 25,4'e kadar gerilemiştir. Söz konusu düşüşe rağmen vergi yükünde bir azalma olmamış ve GSYİH' ya oranla kurumlar vergisinden elde edilen gelir artış göstermiş ve kurumlar vergisinin milli gelir içindeki payı 1965'de %2,2 iken 2007 yılında %3,8'e kadar yükselmiştir. Söz konusu yükseliş 2008 ve 2009 yıllarında son bulmuş ve 2010 yılında %2,9' a kadar gerilemiştir¹³³.

Söz konusu oranlar matrah aşındırma ve kâr aktarımı probleminin varlığını kesin bir şekilde açıklayan veriler olmamakla birlikte 2008 yılında yaşanan kriz ile birlikte bu konunun üzerinde tekrar düşünülmesi ve önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. ABD menşeli olmakla birlikte etkisini birçok ülkede gösteren kriz neticesinde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere krizden etkilenen tüm ülkelerde kaynak ihtiyacı artmıştır. Kriz öncesinde kurumlar vergisi oranları düşerken vergi matrahının genişletilebilme imkânlarına bağlı olarak vergi gelirlerinde herhangi bir

¹³² Ersan Öz ve Sevinç Yaraşır, "Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti". **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Prof. Dr. Şerafettin Aksoy'a Armağan**, Sayı:52, 2009, s.4.

¹³³ OECD, "Addressing Base Erosion and Profit Shifting", OECD Publishing, 2013, ss.15-16.

azalma olmamıştır. Diğer taraftan GSYİH’ da ki artışa bağlı olarak şirketlerin ticari kârları artmış ve bu şirketlerin ticari kazançları kurumlar vergisi kapsamında vergilendirilmiştir¹³⁴. Kriz sonrasında ise söz konusu imkânların ortadan kalkması kurumlar vergisi gelirlerinin azalmasına yol açmıştır. Vergi gelirlerinde yaşanan azalmadan daha önemlisi ilgili ülkelerde yaratılan değerle orantılı olarak vergi tahsilâtının yapılması gerekliliği çok uluslu şirketlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesi konusunu bir kez daha gündeme getirmiştir¹³⁵.

Çok uluslu şirketlerin teknolojinin sunduğu fırsatlar ve ekonomik alanda yaşanan ilerlemeler sayesinde faaliyetlerini istedikleri ülkeye kaydırabilmeleri yahut faaliyetlerini kaydırmadan kâğıt üstünde gelirlerini düşük vergi oranına sahip ülkelere aktarabilmeleri mümkün hale gelmiştir. Çok uluslu şirketlerin kazandığı bu esneklik, bu şirketlerin maruz kaldıkları vergi yükünü agresif bir şekilde en aza indirme çabasıyla birleştğinde ülkelerin vergi gelirlerinde kayda değer kayıpların yaşandığı görülmüştür. Bu kayıpların önüne geçmek amacıyla ve bir ekonomide faaliyet gösteren tüm birimlerin adil bir şekilde vergi yüküne katılması gerektiği fikrinden hareketle OECD, Matrah Aşındırması ve Kâr Aktarımı Eylem Planını 19 Temmuz 2013 tarihinde (BEPS-Base Erosion and Profit Shifting- Eylem Planı) yayımlamıştır¹³⁶. Başka bir ifade ile eylem planının amacı; ekonomik faaliyet hangi ülkede yapılmışsa ve değer nerde üretilmişse o ülke tarafından vergilendirme hakkının kullanmasıdır¹³⁷. On beş eylem planının yer aldığı çalışmada matrahın aşındırılması ve kârın aktarılması konusunda yapılması gereken faaliyetler belirlenmekte ve söz konusu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için belirli tarihler tespit edilmektedir¹³⁸. Belirtilen faaliyetlerin iki yıl içerisinde tamamlanmasını öngören eylem planı ile OECD üyesi olmayan G-20 ülkeleri de ilk kez OECD ile eş zamanlı olarak hareket etmeye karar vermişlerdir¹³⁹.

¹³⁴ OECD (2013), “Adressing Base Erorison...”,s.16-17.

¹³⁵ Ayhan Üstün, “G-20’den Topyekun Savaş Kararı”, **KPGM Vergide Gündem**, Ekim/Aralık 2013, s.24.

¹³⁶ Serdar Taşdöken, **Matrah Aşındırması ve Kar Aktarımı Eylem Planı Karşısında Türkiye’nin Tutumu Nasıl Olmalıdır?**, <http://www.dunya.com/yorum-inceleme/matrah-asindirmasi-ve-kar-aktarimi-eylem-plani-karsisinda-turkiyenin--270278h.htm>, (19.11.2015), s.1.

¹³⁷ Mustafa Cemil Kara ve Ersan Öz, “Bir Küresel Vergi Uyumu Projesi: BEPS”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:414, Şubat 2016, s.174.

¹³⁸ Tunç Köse, “BEPS ile Mücadele Eylem Planı Kapsamında Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:309, Haziran 2014, s.60.

¹³⁹ Sencer Turunç, “**Matrah Aşındırma & Kar Aktarımı BEPS**”, TC Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, Kasım 2013, s.3.

Plan kapsamında Şubat 2013 tarihinde OECD tarafından yayınlanan “Addressing Base Erosion and Profit Shifting” adlı raporda çok uluslu şirketlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesi ve vergilendirmede şeffaflığın sağlanabilmesi için uluslararası vergilendirilmeye ilişkin olarak sorunlu alanlar aşağıdaki gibi tespit edilmiştir¹⁴⁰:

- Ülke mevzuatlarındaki farklılıklara bağlı olarak oluşturulan hibrit uyumsuzluk düzenlemeleri (hybrid mismatch arrangements)* ve vergi arbitrajı uygulamaları,
- Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması hükümlerinin dijital mal ve hizmetlerin teslimi neticesinde elde edilen kazançları kapsamaması,
- İlişkili kişilerden yapılan borçlanmalar, grup içi şirket tarafından yapılan sigorta işlemleri ve diğer grup içi finansal işlemler,
- İlişkili kişiler arasında gerçekleştirilen gayri maddi varlıkların ve hakların alım-satım ve kullanımında uygulanacak transfer fiyatlandırması, dijital ekonominin genişlemesine bağlı olarak artan e-ticaret uygulamaları,
- Vergi kanunu hükümlerinin kötüye kullanılmasını engelleyen düzenlemelerin etkinliği,
- Zararlı vergi rekabetine neden tercihli vergi rejimlerinin varlığı.

Söz konusu sorunların giderilmesine yönelik uygulanacak planda on beş eylem yer almakta olup, eylemlerin gerçekleştirilme süresi on iki ay ile iki sene arasında gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Matrah aşındırması ve karın aktarılması fırsatlarını azaltılması için geliştirilen eylemleri ve bu eylem başlığı altında yapılması gerekenleri aşağıdaki gibi sıralamamız mümkündür¹⁴¹.

- **Dijital ekonominin vergilendirilmesi:** Dijital mal ve hizmet dolaşımının neden olduğu KDV kayıplarına önlenmesi ve mal ve hizmet vergilerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin önlemler alınmalıdır.

¹⁴⁰ OECD (2010), “Addressing Base Erosion...”, s.6.

* **Hibrit uyumsuzluk düzenlemeleri:** İşleme taraf olanların ödeyecekleri toplam vergi miktarının düşürülmesini sağlayan düzenlemelerdir. Ülkelerin mevzuatlarındaki farklılıklardan yararlanılarak aynı giderin birden fazla ülkede indiriminin yapılması veya ödenen tek bir vergi için birden fazla vergi mahsubunun yapılmasını örnek olarak vermemiz mümkündür. Örn: Komanditer ortakların payları, kazançta katılım imkânı veren tahviller ve imtiyazlı hisse senetleri (Ayrıntılı bilgi için bkz. Emrah Ferhatoğlu, “BEPS Projesinin Vergi Anlaşmaları Hukukunda Hibrit Finansal Araç Sorununa Etkisi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:326, ss.17-30)

¹⁴¹ OECD, **Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting**, 2013, ss.30-31, Köse, ss.61-62 ve Turunç, ss.9-11.

- **Hibrit düzenlemelerin etkisiz hale getirilmesi:** çifte mukimlik gibi uygulamaların vergi anlaşmalarını etkisiz kılarak kullanılmasını engellemek için OECD Model Vergi Anlaşmasında gerekli değişikliklerin yapılması. Bu değişikliklerin yapılması çifte vergilememeden kaynaklanan vergi kayıplarını önlerken diğer taraftan çok uluslu şirketlerin küçük ve orta ölçekli şirketlerin aleyhine elde ettikleri rekabet avantajının da önüne geçebilecektir¹⁴².
- **Faiz ve diğer finansal enstrümanlarla vergi matrahı aşındırmasının sınırlandırılması:** Ülkeler arası faiz ve benzeri finansal ödemeler yoluyla vergi matrahının düşürülmesine karşı alınacak önlemler konusunda gerek ulusal mevzuatlarda gerekse transfer fiyatlaması mevzuatında yapılabilecek düzenlemelerin belirlenmesi,
- **Şeffaflık ve vergi mukimliği alanında zararlı vergi rejimleriyle mücadele:** Bilgi değişimi, şeffaflık ve vergi mukimliği kuralları gibi unsurların gözden geçirilerek zararlı vergi rejimi (vergi cennetleri) ile mücadelenin etkinleştirilmesi,
- **Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının kötüye kullanılmasının engellenmesi:** Vergi anlaşmalarının sağladığı avantajların kötüye kullanılmasının engellenmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması,
- **Daimi iş yeri statüsünün yapay olarak ortadan kaldırılmasının önüne geçilmesi:** Vergi anlaşmalarında diğer ülkede yapılan faaliyetlerin “İş yeri” olarak tanımlanması ve vergilenmesi için gerekli kriterlerin yeniden düzenlenmesi,
- **Gayri maddi haklar:** Gayri maddi hakların ülkeler veya şirketler arası transfer edilerek matrah aşındırması ve kâr aktarımının önüne geçilmesi için vergi anlaşmalarında ve transfer fiyatlaması mevzuatında gerekli düzenlemelerin yapılması,
- **Risk ve Sermaye:** Matrah aşındırması ve kâr aktarımının önüne geçilmesi için vergi anlaşmalarında ve transfer fiyatlaması mevzuatında risk ve sermaye transferine ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir,

¹⁴² Mustafa Cemil Kara ve Ersan Öz, “Uluslararası Vergilemede Hibrit Uyumsuzlukları Etkisizleştirme Çabaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 416, Nisan 2016, s.235.

- **Diğer yüksek riskli işlemler:** İlişkili olmayan kişiler arasında uygulanması olası olmayan diğer riskli işlemler vasıtasıyla ülkeler veya şirketler arası matrah aşındırması ve kâr aktarımının önüne geçilmesi için vergi anlaşmalarında ve transfer fiyatlaması mevzuatında düzenlemeler yapılması,
- Mükelleflerin agresif vergi planları hakkında beyan zorunluluğu getirilmesi,
- Vergi ihtilaflarının çözümüne ilişkin süreçlerinin etkinleştirilmesi,
- Transfer fiyatlaması belgelendirme yönteminin gözden geçirilmesi,
- Çok taraflı bir vergi platformu kurulması önerisi getirilmiştir.

Eylem Planının kamuoyu ile paylaşılmasının ardından ülkeler nezdinde çalışmalar başlamıştır. Bu kapsamda İngiltere 1 Nisan 2015 tarihinden itibaren uygulamak üzere Yönlendirilmiş Kârlar Vergisini (Diverted Profits Tax) yürürlüğe koymuştur. Bu vergi kapsamına, vergi ödememek amacıyla İngiltere’de bir işyeri vasıtasıyla fiziki bir varlık göstermekten kaçınan çok uluslu şirketler ile ilişkili bulunduğu şirketlerle birlikte vergi kaybına yol açacak diğer yollara başvuran çok uluslu şirketler girmektedir. İngiltere BEPS kapsamında kanuni bir düzenleme yapmış olmakla birlikte ülkenin “patent box regime” uygulamasına da sahip olduğu da görülmektedir. Ancak bu uygulama hakkında Avrupa Birliği Komisyonunca rekabet kurallarının ihlal edildiği gerekçesiyle soruşturma başlatılmasının gündemde olması ve Almanya’nın İngiltere’yi haksız vergi rekabeti yapıyor olmakla suçlaması bu ülkenin BEPS Eylem Planı ile tamamıyla uyumlu bir şekilde hareket ettiği noktasında şüphe uyandırmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin BEPS dâhilinde yeni uygulamalar yürürlüğe koyarken kendi sistemlerinde haksız vergi rekabetine neden olabilecek uygulamaları da gözden geçirmeleri gerekmektedir. BEPS kapsamında yapılan bir diğer değişiklik ise dijital ekonomi kaynaklı vergi sorunlarının çözümüne ilişkin olarak belirlenen 1 No.lu eylem planı uyarınca İsrail Vergi İdaresi tarafından yapılan düzenlemedir. Söz konusu düzenleme ile İsrail mukimi olmayan internet şirketlerinin hem kurumlar vergisi açısından hem de katma değer vergisi açısından vergilendirmeye tabi tutulacakları açıklanmıştır.¹⁴³.

Eylem planı bir bütün olarak incelendiğinde transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeleri öncelikli bir konu olarak görülmektedir. Çalışmamızın temel

¹⁴³ Taşdöken, s.3.

konusunu da transfer fiyatlandırması oluşturduğundan bu konuya ilişkin düzenlemeler ayrıntılı olarak izleyen bölümde açıklanacaktır.

2.1.1.2. FATCA ve BEPS Hükümleri Çerçevesinde Bilgi Değişimi

Ülkeler arasında bilgi değişiminin ilk örneklerini 19.yy'ın ortalarında kadar iletirmek mümkün olsa da küreselleşme ile birlikte vergi cennetleri ve zararlı vergi rekabeti gibi uygulamaların yaygınlaşması neticesinde ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına bağlı olarak bilgi değişiminin önemi daha da artmıştır. Bilgi değişimi; kişi ve kurumlarla ilgili vergilerin tahakkuk ve tahsilinin doğru ve zamanında gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan bütün bilgilerin bir vergi idaresinden diğer vergi idaresine aktarılmasıdır¹⁴⁴.

Çok uluslu şirketler farklı ülkelerde faaliyette bulunduklarından şirket nezdinde bir incelemeye başlandığında bu şirket ile ilişki içinde olan diğer ülkelerde bulunan ilişkili şirketlerinde finansal bilgilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda özellikle transfer fiyatlandırması açısından incelemelerin ve denetimlerin sağlıklı sonuç verebilmesi için bilgi değişimi kilit bir role sahiptir¹⁴⁵. Bilgi değişiminin önemini arttıran bir diğer gelişme ise 2008 Küresel Kriz sonrasında ülkeler tarafından yürürlüğe konan genişletici maliye politikası düzenlemeleridir. Uygulanan politikalar neticesinde kamu harcamaları önemli düzeyde artarken vergi indirim ve iadeleri nedeniyle vergi gelirlerinin azalması, mükelleflerin gelir ve varlıklarını saklamadan doğru miktarda vergi ödemesinin önemini daha da arttırmıştır¹⁴⁶.

Bu bağlamda bilgi değişimi; farklı ülkelerde faaliyet gösteren tam ve dar mükelleflerin yapmış oldukları işlemlerin ayrıntılarının tespit edilmesi; ana şirketin diğer birimlerle yapmış olduğu gelir aktarımına ilişkin işlemlere ulaşılması; özellikle bağlı işletmeler arasındaki transfer fiyatlandırması uygulamalarında emsal fiyatın tespiti ve buna göre vergi matrahının hesaplanmasında kullanılan yöntemin belirlenebilmesi için önemli bir uygulamadır¹⁴⁷. Ayrıca çok uluslu şirketlerin

¹⁴⁴ Billur Yaltı Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.321.

¹⁴⁵ Ayşe Gülçiçek, “Çok Uluslu Şirketler ve Transfer Fiyatlandırması Sorunlarının Çözümünde Uluslararası İşbirliği”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:284, Mayıs 2012, <http://www.vergisorunlari.com.tr/arsiv.aspx?dsayi=284>, (03.02.2015), s.4.

¹⁴⁶ Ali Çelikkaya ve Aytül Bişgin, “Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye'nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi”, **Maliye Dergisi**, Sayı:163, s.78.

¹⁴⁷ Övül Çölgezen, “Şeffaflık ve Bilgi Değişimi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:344, Nisan 2010, s.102.

gelirlerini veya faaliyetlerini gizlemek veya eksik bildirmek amacıyla faaliyetlerini vergi cennetlerine yönlendirmeleri etkin bilgi paylaşımı sisteminin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bilgi değişimi, işleme taraf ülkelerin daha yüksek vergi geliri elde etmelerine ve vergi erozyonunu önleme imkânı vermesi bakımından faydalı bir uygulamadır. Başka bir ifade ile ülkeler arasında imzalanan bilgi değişim anlaşmaları ve uluslararası vergi anlaşmalarının bilgi değişimine ilişkin hükümleri ile amaçlanan zararlı vergi rekabeti, kara paranın aklanması ve vergi kaçakçılığı gibi vergi kaybına neden olan uygulamaların önüne geçilmesini sağlamaktır¹⁴⁸.

Vergi idareleri arasında bilgi değişimin gerçekleştirilmesi sağlayan en önemli yasal dayanak OECD Model Anlaşması'nın 26. Maddesi (Exchange of Information)'dir. Söz Konusu maddeye göre anlaşmaya taraf olan devletlerin yetkili makamları, anlaşma hükümlerine aykırı olmama koşulu ile her türlü vergi ile ilgili iç mevzuat hükümlerinin yürütülmesi için gerekli bilgileri değişime tabi tutarlar¹⁴⁹. OECD Model Anlaşması'nın yanı sıra çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ve bilgi değişimi anlaşmaları ülkeler ya da vergi idareleri arasında bilgi değişimini sağlayan diğer yasal dayanaklardır.

Sınır ötesi faaliyetlerin artması, çok uluslu şirketlerin yaygınlaşması ve zararlı vergi rekabeti uygulamaları nedeniyle özellikle 2008 yılından itibaren Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Fransa olmak üzere gelişmiş ülkeler, vergi gelirlerindeki kayıplarını engelleyebilmek için G-20 ve G-8 zirvelerinde vergisel bilgi değişimi olmak üzere idari işbirliğinin artması yönünde talepte bulunmaya başlamışlardır¹⁵⁰. Model Anlaşma'nın bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte ülkeler arasında imzalanan ikili veya çok taraflı bilgi değişimi anlaşmalarına esas oluşturmaktadır.

Bilgi değişimine ilişkin uluslararası standartların yakalanabilmesi ve uygulamaların kontrolü amacıyla Eylül 2009'da, OECD bünyesinde "Vergi Amaçlı Bilgi Değişimi ve Saydamlık Küresel Forumu" (Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes) oluşturulmuştur. Bu kapsamda bilgi

¹⁴⁸ Ateş Konca ve Elifcan Çelebi, "Bilgi Değişim Anlaşmaları ve Vergi Cennetleri ", **Vergide Gündem**, Uluslararası Vergilendirme Özel Sayısı, 2013, ss.12-15.

¹⁴⁹ OECD, "Articles of The Model Convention With Respect to Taxes On Income and On Capital", <http://www.oecd.org/tax/treaties/1914467.pdf>, (07.06.2014).

¹⁵⁰ Ali Beylik, "Vergisel Bilgi Değişimi ve Saydamlık Küresel Formu", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:18, Sayı:206, Şubat 2010, s.118.

değişiminde etkinliğin sağlanması amacıyla son dönemde yapılan faaliyetleri üç ana başlı altında toplamamız mümkündür. Bunlar¹⁵¹:

- Vergi Konularında Bilgi Değişimi ve Saydamlık konuları tekrar değerlendirmeye alınmıştır.
- Otomatik bilgi değişiminin etkinliğinin artırılması olmak üzere uluslararası işbirliğinin artırılması çalışmalarına ağırlık vermiştir
- OECD'nin Matrah Aşındırması ve Kar Dağıtımı (Base Erosion and Profit Shifting – BEPS) eylem planı yayınlanmıştır.

Yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirebilmek için Küresel Forum üyeleri, bilgi alışverişi konusunda şeffaflığın temini ve uygulamaya yönelik taahhütlerini gerçekleştirmek ve yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirebilmek için öncelikli olarak kendi iç mevzuatlarında da düzenlemelere gitmişlerdir. Sadece Lübnan mevcut standartlar konusunda taahhütte bulunmayı ve Küresel Forum'un üyesi olmayı reddetmiştir. 2012 yılı sonu itibariyle Kazakistan, Pakistan, Kamerun, Burkina Faso, Arnavutluk, Uganda, Gabon ve Senegal, Foruma üye olurken, 2013 başlarında ise Azerbaycan, Romanya ve Lesotho Krallığı, Foruma katılmışlardır. Forum; bilgi değişimi konusunda ülkelerin ilerlemelerini değerlendirmektedir. Bu değerlendirmede iki aşama söz konusu olup birinci aşamada ülkelerin bilgi alışverişine ilişkin yasal mevzuatı incelenirken ikinci aşamada bilgi değişimine yönelik uygulamalar gözden geçirilmektedir.¹⁵²

OECD Model Vergi Anlaşması kapsamında bilgi değişiminde kullanılacak yöntemler talep üzerine bilgi değişimi, kendiliğinden bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimidir¹⁵³. Söz konusu yöntemler içerisinde 2009 yılından itibaren ağırlık kazanan yöntem ise otomatik bilgi değişimi olup, OECD bünyesinde bu yöntemin işlerlik kazanabilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Nisan 2013 tarihinde düzenlenen G-20 toplantısında otomatik bilgi değişiminin sağlanması için uluslararası standartların oluşturulması yönünde fikir birliğine varılmıştır. Haziran 2013 tarihine düzenlenen G-8 zirvesinde “Vergide Şeffaflıkta Değişime Doğru (A Step Change in Tax Transparency)” isimli rapor sunulmuştur¹⁵⁴. Söz konusu

¹⁵¹ Mehmet Nar, “Küresel Forum Çalışmaları: Vergilemede Bilgi Değişimi Üzerine Güncel Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, Cilt:9/5, İlkbahar 2014, s.1632.

¹⁵² OECD, “**Tax Transparency 2013**”, Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes, 2013, s.18.

¹⁵³ OECD, “**Automatic Exchange of Information What it is, How it Works, Benefits, What Remains To Be Done**”, 2012, s.5.

¹⁵⁴ OECD, “**A Step Change in Tax Transparency**”, **OECD Report for The G8 Summit**, 2013, s.5.

raporda otomatik bilgi değişiminde çok taraflı tek bir anlaşma modelinin uygulanmasının hem uyum maliyetlerini düşüreceği hem de iki taraflı anlaşmalara kıyasla daha etkili sonuçlar vereceği belirtilmiştir¹⁵⁵.

Forum; otomatik bilgi değişiminin giderek artan bir uygulama olması nedeniyle, ilgili tüm ülkelere etkin ve standart bir bilgi değişim mekanizmasının oluşturulması için çok taraflı bir platformun kurulması yönünde öneride bulunmuştur. Arjantin, Brezilya, Çin, Hindistan, Rusya Federasyonu ve Güney Afrika ile birlikte çalışan OECD, finansal kurumların elinde bulunan belli bazı hesap bilgilerinin otomatik bilgi değişimi kullanılarak bildirilmesine yönelik ortak bir model oluşturulması çalışmalarına hız vermiştir. Temel amaç, mukim olunan ülkedeki vergi uyumunu azamiye çıkarmak, finansal kurumların maliyetlerini düşürmek ve tek bir standart oluşturarak gerekli bütün güvenlik önlemlerini almaktır¹⁵⁶.

Son dönemde otomatik bilgi değişimine ilişkin en önemli uygulama ABD tarafından 18 Mart 2010 tarihinde yasalaşan FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act)'dır. FATCA hükümlerine göre finansal kaynaklarını veya aktiflerini ABD dışında değerlendiren ABD mükelleflerinin, sahip oldukları bu aktiflerini IRS'ye bildirmelerini zorunlu tutulmaktadır. Bununla beraber FATCA belirli yabancı finansal kurumlara ve yine belirli yabancı şirketlere doğrudan IRS'e bildirim zorunluluğu getirmektedir. Bu şirketlerin ABD mükellefi ortakları bulunması halinde ortaklık bilgilerini bildirmeleri gerekmektedir¹⁵⁷. Söz konusu düzenleme ile amaçlanan ABD mükelleflerinin dünya genelindeki yabancı finansal kurumlardaki hesapları ve diğer finansal araçları kullanarak neden oldukları vergi kayıplarının önüne geçmektedir¹⁵⁸.

1 Haziran 2015 tarihi itibarıyla yüz on iki ülke "in substance" olarak IRS listesine girmiştir. Bu ülkelerden elli üçü FATCA ile belirlenen IGA Model I kapsamında anlaşma imzalamıştır. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bu ülkeler imzaladıkları bu anlaşma ile otomatik bilgi değişimini kabul etmişlerdir. Buna göre anlaşmada tanımlanan finansal kurumlar FATCA kapsamında raporlanacak bilgileri anlaşmada belirlenen dönemler itibarıyla otomatik bilgi değişimi kapsamında ABD

¹⁵⁵ Nar, s.1641.

¹⁵⁶ GIB, "Vergi Konularında Bilgi Değişimlerine İlişkin Yeni Gelişmeler Üzerine OECD Raporu", **Vergilendirme/Taxation Bülteni**, Sayı:7, Ağustos 2013, s.12.

¹⁵⁷ KPGM, "Mali Bülten: FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act)", No:2012/98, s.2,

¹⁵⁸ Hamza Kahrıman ve Umut Tepekule, "Uluslararası Vergilemede Yeni Bir Otomatik Bilgi Değişim Uygulaması Olarak FATCA", **Prof. Dr. Naci Birol Muter'e Armağan Kitap**, Manisa, 2013, s.99.

ile paylaşacaktır¹⁵⁹. FATCA hükümleri çerçevesinde bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeyen finansal kuruluşlar, bilgi paylaşımına yanaşmayan bireysel hesap sahipleri, ortakları arasında ABD mükellefi olup olmadığına ilişkin bilgileri vermekten kaçınan yabancı şirketlerin ABD kaynaklı elde ettikleri gelirleri üzerinden %30 oranında stopaj kesintisi yapılacaktır¹⁶⁰.

Bilgi değişimine yönelik bir diğer güncel düzenleme de BEPS kapsamında yapılmaktadır. Temmuz 2013 yayımlanan raporun bilgi değişimini etkinleştirmek için getirdiği düzenlemelerin başında transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme yükümlülüğü gelmektedir. Söz konusu planda vergi idareleri için çok uluslu şirketlerin gelirlerinin faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ülkeler arasındaki dağılımı, elde ettikleri gelirler ve ödedikleri vergilere gösteren ortak bir şablonun oluşturulması amaçlanmaktadır¹⁶¹. Çok uluslu şirketler kademeli bir belgelendirme yükümlülüğüne uyacak olup birinci kademedede çok uluslu şirket tüm faaliyetlerini içeren ana bir belge hazırlayacaktır, ikinci kademedede ise grup şirketlerinin ilişkili kişilerle olan işlemlerini içeren ülkeye özgü bir belge hazırlanacaktır¹⁶². Özellikle ülke bazında raporlama etkin bir bilgi değişim aracı olarak hizmet görece ve çok uluslu şirketin bilgileri ticari faaliyette bulunduğu ülkenin vergi otoritesi tarafından ulaşılmasına olanak sağlayacaktır¹⁶³.

Söz konusu düzenlemeler ayrıntılı bir şekilde ilerleyen bölümde değerlendirilecektir.

2.1.1.3. Eş Zamanlı Vergi İncelemeleri ve Yurtdışında Vergi İncelemeleri

Eş zamanlı vergi incelemesi; “iki veya daha fazla devletin, her biri kendi sınırları içerisinde kalarak, kendileri için ortak çıkarlarının bulunduğu veya tamamlayıcı bilgilere ulaşacaklarını düşündükleri bir veya daha fazla mükellef üzerinde, topladıkları bilgileri değişmek üzere yaptıkları vergi incelemesidir. Bu inceleme sayesinde; birden fazla ülkede faaliyette bulunan çok uluslu şirket her bir

¹⁵⁹ Serdar Bulut, “Vergide Ülke Sınırlarını Aşmak: FATCA Ve BEPS”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:326, Kasım 2015, s.33.

¹⁶⁰ Mehmet Onur Yurdakul, “ABD’ye Yönelen Yasadışı Fon Akımlarına Karşı Bir Araç Olarak FATCA Yasası ve Olası Etkileri”, **Uzman Bakış**, Sayı:1, s.99.

¹⁶¹ OECD (2013), “**Action Plan Base...**”, s.23.

¹⁶² PWC, “Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirme ve Ülkeye Özgü Raporlama”, **Vergi Bülteni**, Sayı:2014/13, s.1.

¹⁶³ Tahir Erdem, “Transfer Fiyatlandırması Dokümantasyonu ve Ülke Bazında (Country-by-Country) Raporlama Konusunda Yaşanan Gelişmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:326, Kasım 2015, s.13.

vergi idaresi tarafından aynı anda vergi incelemesine tutulacaktır. Vergi idareleri elde ettikleri bilgileri birbiriyle denetim süresince paylaşmaktadırlar. Bu denetim türünde her ülkenin vergi idaresi denetim işlemlerini kendi mevzuatları çerçevesinde yürütür. Ve ülkeler elde ettikleri veriler çerçevesinde diğer ülkeye danışmaksızın, tek taraflı olarak vergileme yapmakta serbesttirler¹⁶⁴.

Eş zamanlı vergi incelemelerinin özel uygulamaları da söz konusu olmaktadır. İngiltere, Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik devletleri tarafından Oluşturulan “Dörtler Grubu” 1970 yılında imzaladıkları sözleşme uyarınca vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi, çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi konularında eş zamanlı vergi incelemeleri yoluyla bilgi değişiminin daha etkin hale getirmek için çalışmaktadırlar¹⁶⁵.

Eş zamanlı vergi incelemesi, çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesinde ve özellikle transfer fiyatlandırması veya vergi cennetlerinde yapılan işlemlerin tespitine imkân veren oldukça önemli bir işbirliği yöntemidir. Eş zamanlı gerçekleştirilen vergi kontrolleri sayesinde, vergi idareleri çok uluslu şirketlerin bağlı şirketleri aracılığıyla yaptıkları faaliyetleri tespit etme imkânına kavuşarak, karşılaştırma yapma ve söz konusu işlemleri inceleme fırsatı bulmaktadırlar. Bu prosedür sayesinde, transfer fiyatlandırması konusunda karşılaşılabilecek uyuşmazlıklar daha erken farkına varılarak azaltılabilir¹⁶⁶.

Uluslararası denetimin bir diğer türü de bilgiye ihtiyacı olan ülkenin, kendi vergi müfettişlerini kullanarak yabancı bir ülkenin sınırları içerisinde vergi incelemesi yapmasıdır. İnceleme yapacak memurun yabancı bir ülkede inceleme faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için karşı taraf ülkenin iznine bağlıdır. Yurt dışında vergi incelemeleri aktif inceleme ve pasif inceleme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Pasif denetimde, yabancı denetim elemanların yerli denetim elemanları tarafından gerçekleştirilen vergi denetiminin sadece bazı aşamalarına gözlemci olarak katılmalabilir. Aktif denetimde ise akit ülkenin vergi inceleme elemanlarına, mükellefle görüşme, belgeleri inceleme izni verilir¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Ramazan Kılıç, “Uluslararası Alanda Gerçekleştirilen Vergi Denetimi”, **29. Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 16-20 Mayıs 2014, s.7.

¹⁶⁵ Ramazan Kılıç, “Gelir İdarelerinin Monetizasyonunda Uluslararası Alan: Ulusal Vergi Yönetimleri Arasındaki İdari İşbirliği”, **21.Türkiye Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 10-14 Mayıs 2006, s.100.

¹⁶⁶ Kılıç, “Uluslararası...”, s.9.

¹⁶⁷ Kılıç, “Uluslararası...”, ss.11-12.

2.1.2. Avrupa Birliği Tarafından Yayınlanan Direktifler

Avrupa Birliği bünyesinde yer alan ölkelerin vergi kayıplarını en aza indirmek için düzenlemeler yapılmaktadır. Düzenlemelerin temelini birlik bünyesinde yayınlanan direktifler oluşturmaktadır. Yayınlanan direktifler önemli olmakla birlikte son dönemde ortaya konulan konsolide kurumlar vergisi matrahı oluşturma çabaları, Avrupa Şirketi gibi uygulamalar da çok uluslu şirketlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesini bu sayede vergi kaybının en aza indirgenmesini amaçlamaktadır.

2.1.2.1. Karşılıklı Yardımlaşma Direktifi

19 Aralık 1977 tarihinde yayınlanan Karşılıklı Yardımlaşma Direktifin amacı; Avrupa Birliği'ne üye ölkeler arasında vergisel işbirliğini kuvvetlendirerek, gelir ve sermaye üzerinden alınan vergilerde karşılıklı bilgi değişimi ile vergi kaçakçılığını ve vergiden kaçınmayı önlemektir¹⁶⁸.

Söz konusu direktifte bilgi değişim yöntemleri açıklanmıştır. Bu yöntemler sırasıyla talep üzerine bilgi değişimi, otomatik bilgi değişimi ve kendiliğinden yapılan bilgi değişimidir¹⁶⁹.

2.1.2.2. Code of Conduct (Eylem Kodu)

1 Aralık 1997 tarihinde yapılan Avrupa Birliği Ekonomi ve Maliye Bakanlığı Konseyi'nin sonuç bildirgesinde yayınlanan "Code of Conduct (Eylem Kodu)" şirketler tarafından bağlayıcı nitelikte olmayan üye ölkelerin siyasi bir uzlaşmasını gösteren yol gösterici bir düzenlemedir. Eylem Kodu'na uymayı tahhahüt eden üye ölkeler¹⁷⁰:

- Ulusal vergi mevzuatında zararlı vergi rekabetine yol açan vergi ödemelerinin geri çekilmesi (roll-back) uygulaması,

¹⁶⁸ Batuhan Levent Bozkurt, "Avrupa Birliği'nde Kurumlar Vergisi", **Maliye Dergisi**, Sayı:150, Ocak-Haziran 2008, s.99.

¹⁶⁹ Bozkurt,s.100.

¹⁷⁰ Fikret Erkan, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması ve Avrupa Birliği Mahkemesi'nin Bu Konudaki Rolü**, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 2009/399, Ankara, 2009, s.99.

- Zararlı vergi rekabetine yol açacak yeni önlemlerin getirilmesinden kaçınılması (standstill kuralı) konularında tahhahüt altına girmişlerdir.

Söz konusu taahhütlerin amacı topluluk içerisinde yer alan şirketlerin vergilendirilmesinde zararlı vergi rekabetinin ortadan kaldırılmasıdır. ECOFIN Konseyine sunulan raporda beş farklı kriter belirlenmiş ve bu kriterlerden herhangi birinin uygulanması durumunda zararlı vergi rekabetinin söz konusu olduğu hükme bağlanmıştır. Buna göre¹⁷¹:

- Bir vergi sisteminde sadece yabancı yatırımcılara yönelik avantajlar sağlanmışsa,
- Bu avantajlar ulusal vergi tabanını ve yurt içi piyasayı etkilemeyecek şekilde düzenlenmişse,
- Sağlanan avantajlar gerçek bir ekonomik faaliyeti gerektirmiyor veya iş yeri ve herhangi bir çalışanı olmayan paravan şirketlere de sağlanıyorsa,
- Çok uluslu şirket bünyesinde yer alan şirket gruplarında kârın tespitine ilişkin kurallar uluslararası standartlara aykırı ise,
- Tanınan vergisel avantajlar seffalık ilkesine aykırıysa, Zararlı vergi uygulaması söz konusudur.

2.1.2.3. Bağlı Şirketler Arasındaki Faiz ve Gayri Maddi Hak Bedeli Ödemeleri Direktifi

Faiz üzerindeki vergi yükünün birliğe üye ülkeler arasında farklı olması, yatırımları ve tasarrufları kendilerine çekmek isteyen ülkelerin vergisel imkânları kullanarak rekabet etmesine neden olmaktadır. Ayrıca; üye ülkelerde faiz üzerindeki vergi yükünün artması sermayenin Birlik dışına çıkmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda; Komisyon 4 Mart 1998 ve 20 Mayıs 1998 iki ayrı direktif hazırlamıştır. İlk direktif; birliğe üye ülkelerin bağlı şirketleri arasındaki faiz ve royalty ödemeleri ve uygulanan stopajın kaldırılmasını önerirken ikinci direktifte bireysel tasarruflara ödenen faizler üzerinden minimum bir vergi alınması önerilmektedir. İki direktif 3 Haziran 2003 tarihinde tek bir direktif haline getirilmiştir¹⁷².

¹⁷¹ European Commission, “Conclusions of The ECOFIN Council Meeting”, **Official Journal of The European Communities**, 98/C 2/01, s.3.

¹⁷² Erkan, ss.71-72.

3 Haziran 2003 tarihli direktifin amacı; ortak bir vergilendirme sisteminin kurulmasıdır. Bu çerçevede; yurt içi piyasa özelliklerine sahip AB iç piyasasında farklı üye ülkelerin bağlı şirketleri arasındaki işlemlere uygulanan vergisel koşullar, şirketin ana merkezinin bulunduğu bir üye devlette kurulmuş şirketler arasında gerçekleşen işlemlere uygulanan vergisel koşullardan farklı olmamalıdır. Çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla bağlı şirketler arasındaki faiz ve gayri maddi hak ödemeleri üye ülkelerde sadece bir defaya mahsus olarak vergilendirilmesi gerekmektedir¹⁷³.

Başka bir ifade ile söz konusu direktif ile AB içindeki farklı ülkelerde bulunan ana şirket-yavru şirket arasında yapılan faiz ve gayri maddi hak bedeli ödemeleri (royalties) üzerindeki vergi kesintileri kaldırılmıştır. Artık kaynak ülkede stopaj yapılmamaktadır. Vergilendirme yetkisi tamamen mukim ülkeye verilmiştir. Bu düzenleme sermaye ithalatı daha fazla olan ülkeler aleyhine görünmektedir. Bu nedenle Portekiz gibi ülkeler geçiş süresi talebinde bulunmuşlardır¹⁷⁴. Söz konusu direktif 1 Ocak 2004 tarihinden itibaren Yunanistan, Portekiz ve İspanya dışında her ülkede uygulamaya geçilmiştir.

2.1.3. Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı Oluşturma Çabaları

Avrupa Birliği'nde ortak bir kurumlar vergisi matrahı oluşturma fikri ilk defa 1992 yılında yayımlanan Ruding Raporunda yer almaktadır. Onno Ruding'in başkanlığını yaptığı komisyonun çalışmalarının temelini; Birliğe üye ülkelerin kurumlar vergisi sistemlerindeki farklılıklar ve bu farklılıkların birliğin işleyişi üzerindeki etkileri oluşturmaktadır¹⁷⁵. Çalışmaların sonucunda sunulan raporda mevzuattaki farklılıkların yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesi için alınması gereken önlemlerden biri olarak da uzun dönemde tüm ülkelerde standart bir kurumlar vergisi oranı ve uyumlaştırılmış bir kurumlar vergisi matrahının uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

¹⁷³ European Commission, "2003/49/EC," **A Common system of Taxation Applicable to Interest and Royalty Payments Made Between Associated Companies of Different Member States**, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0049:en:HTML>, (07.11.2014).

¹⁷⁴ DPT, "Dokuzuncu Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Yayın No:DPT:2734-ÖİK:685, Ankara 2007, s.34.

¹⁷⁵ Michael Devereux, "The Ruding Committee Report: An Economic Assessment", **Fiscal Studies**, Sayı:13, No:2, 1992, s.96.

Ruding Raporu sonrasında; çok uluslu şirketlerin neden olduğu vergi kayıplarını önlemek amacıyla; “ortak konsolide kurumlar vergisi matrahı” (Common Corporate Consolidated Tax Base (CCCTB)) oluşturma çabaları 2001 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından başlatılmıştır¹⁷⁶. Bu kapsamda yayımlanan “Vergi Engellerinden Arınmış Uluslararası Piyasaya Doğru” isimli raporda bilgi ekonomisine dayalı rekabetçi piyasaların oluşturulmasında en büyük engelin ülkelerin farklı vergi sistemlerine sahip olmaları tespit edilmiştir. Ülkelerin farklı vergilendirme sistemlerine sahip olmaları; çok uluslu şirketlerin faaliyet gösterdikleri he ülkede ayrı beyanlarda bulunarak farklı hesaplama yöntemleri ile karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu da çok uluslu şirketlerin vergi planlaması suretiyle kârlarını düşük vergi oranına sahip ülkelere kaydırmalarına neden olmaktadır. Bu kapsamda üye ülkeler yeni ekonomik yapıyı esas alarak daha etkin bir vergilendirme sisteminin gerekliliği vurgulanmıştır¹⁷⁷.

Ortak kurumlar vergisi matrahına geçilmesinin başlıca nedenlerini aşağıdaki biçimde özetlememiz mümkündür¹⁷⁸:

- AB’de faaliyet gösteren ÇUŞ’lar yirmi yedi farklı vergi sistemi, idari sistem ve yasal sistem ile mücadele etmek zorundadırlar. Bu bile tek başına ekonomik büyüme ve refahın önünde önemli bir engeldir.
- Mevcut vergi sistemleri bir ülkedeki zararın diğer ülkedeki kârlardan mahsubunu güçleştirmekte ve birçok durumda çifte vergilendirme sorununu ortaya çıkarmaktadır.
- Ülkeler vergi sistemlerini ve uygulamalarını sürekli değiştirdikleri için bu durum yatırım kararlarının etkilemekte ve şirketler yatırım kararlarını karşılaştıkları piyasa risklerini dikkate alarak vermek zorunda kalmaktadır.
- Çok uluslu şirketlerin gittikçe artan önemi ayrı hesaplama dayanan kurumlar vergisi sistemlerinin uygulanmasını gittikçe zorlaştırmaktadır. Mevcut sistem transfer fiyatlaması ve finansman yapıları yoluyla gelir aktarımını teşvik

¹⁷⁶ Kerem Günay, “Vergi Konsolidasyon Sistemleri ve Dünya Uygulamaları”, Temmuz 2006, <https://www.vergiportali.com/doc/vergikonsolidasyonu.pdf>, (10.09.2014), s.31 .

¹⁷⁷ Commission of The European Communities, “Towards An Internal Market Without Tax Obstacles (A Strategy for Providing Companies With A Consolidated Corporate Tax Base For Their EU-Wide Activities”, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0582:FIN:EN:PDF>, (10.09.2014), s.3.

¹⁷⁸ Ali Çelikkaya, “Avrupa Birliğinde Kurumlar Vergisi Uyumlaştırma Çabaları: Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı (CCCTB) Önerisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:354, Şubat 2011, ss.133-134 ve GİB; **Vergilendirme Bülteni**, Mayıs 2014 (Özel Sayı), s.6.

etmekte, idare ile mükellef arasında ve vergi idareleri arasında yaşanan çatışmaları artırmaktadır.

Komisyon daha sonra 24 Kasım 2003 tarihinde “Kurumlar Vergisi Engellerinin Bulunmadığı Bir İç Piyasa; Başarılar ve Problemler” başlıklı ve COM(2003)726 sayılı yeni bir genelge sunmuştur. 2004 yılının Eylül ayında toplanan ECOFIN tarafından verilen karar doğrultusunda, “Ortak Konsolide Vergi Matrahı” uyumlaştırma çalışmalarını yürütmesi amacıyla bir çalışma grubu kurulmuştur. Ortak Kurumlar Vergisi Matrahı önerisi 16 Mart 2011 tarihinde taslak olarak kabul edilmiştir¹⁷⁹.

2.1.4. Avrupa Şirketi’ nin Oluşturulmasına Yönelik Düzenlemeler

Kurumlar Vergisi alanında yapılan düzenlemelerden biri de 8 Ekim 2004 tarihinden itibaren uygulamada olan Avrupa Şirketi (Societas Europea (SE))’dir. Bu düzenleme üye ülkelerde kurulu şirketlerin bu ülkelerdeki farklı kanuni düzenlemelere gerek kalmaksızın birleşmelerine olanak sağlamaktadır¹⁸⁰. Böylelikle birlik içerisinde faaliyette bulunan şirketlerde ortak bir yönetim ve muhasebe setinin kullanılması sağlanarak denetim de etkinliğin sağlanması amaçlanmaktadır¹⁸¹.

2004 yılından bu yana tescil süreci tamamlanmış Avrupa Anonim Şirketi sayısı yıllar itibariyle artış göstermiş olup 2014 yılı itibariyle bu sayı 2.125*’e ulaşmıştır¹⁸². Uygulamada Avrupa Şirketi’nin önemi, birden fazla AB üyesi ülkede faaliyet gösteren yavru şirketlerinin yatırımda bulundukları her bir ülkenin mevzuatına tabi olmadan ortaklık hukuku çevresinde bir seçimde bulunarak, yönetim ve rapor sisteminin tek elden düzenlenebilmesine olanak sağlamasıdır. Bu şirket tipi özellikle küreselleşme süreci ile birlikte Avrupa’da faaliyet gösteren ve/veya gösterecek olan çok uluslu şirketler için yeni bir alternatif oluşturmaktadır.

¹⁷⁹ Günay, s.31.

¹⁸⁰ Desmond Dinan, “**Encyclopedia of The European Union**”, (çev:Hale Akay), MAS Matbacılık AŞ, İstanbul, Nisan 2005, ss.188-189.

¹⁸¹ Erkan, s.79.

*Kurulmuş olan 2125 Avrupa Şirketi’nin coğrafi olarak dağılımı incelendiğinde %70’nin (1495 adet) % 14’nün de Almanya’da(292 adet) faaliyette bulunduğu görülmektedir.

¹⁸² Anders Carlson ve diğerleri., “**Overview of Current State of SE Foundation in Europe**”, <http://www.worker-participation.eu/European-Company-SE/Facts-Figures>, (07.11.2014), s.2.

Böylelikle her bir üye ülkede bir yavru şirket kurulmasına gerek kalmadan Avrupa Birliği toprakları üzerinde faaliyette bulunmak mümkün hale gelmektedir¹⁸³.

Avrupa Birliği bünyesinde Avrupa Şirketleri için ayrı bir vergilendirme rejimi bulunmamaktadır. Bu şirketler ulusal vergi kanunlarına, vergi anlaşmalarına ve vergi direktiflerine göre vergilendirileceklerdir¹⁸⁴. Uygulamada; bir üye ülkede birden fazla yavru şirket bulunduran şirketlerin birleşmesi ile bir Avrupa Şirketi kurulmuş ise bu durumda vergilendirme açısından avantajlı bir durum sağlanacaktır. Üye ülke, Avrupa Şirketi'nin merkezinin bulunduğu yerde dünya çapındaki gelirini vergilendirirse, bu üye ülkedeki yavru şirketlerin kâr ve zararları vergi borçlarına mahsup edilebilecektir. Eğer ana şirket hukuksal olarak yavru şirketten bağımsız ise ve Avrupa Şirketi olarak faaliyet gösteriyorsa bu durumda bu mahsup işleminin yapılması güçleşecektir¹⁸⁵. Bu noktada Avrupa Şirketi ile amaçlanan denetim etkinliğinin sağlanabilmesi için birlik bünyesinde yeknesak bir kurumlar vergisi sistemine geçilmesi gerekmektedir.

2.1.5. Vergiden Kaçınmayla Mücadele Paketi (Anti Tax Avoidance Package)

28 Ocak 2016 tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Vergiden Kaçınmayı Önleme Paketi açıklanmıştır. Bu önlem paketini 2015 yılından itibaren komisyonun vergi şeffaflığını artırmaya yönelik çabalarının ve BEPS düzenlemelerinin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan basın açıklamasında şirketlerin vergiden kaçınma davranışları dolayısıyla vergi gelirlerinin azaldığına dikkat çekilmektedir. Bu durum neticesinde Avrupa Birliği bünyesinde yaşayan bireylerin hem vergi yükleri artmakta hem de vergi sistemlerine olan güveni zayıflamaktadır. Dolayısıyla bu paketin amacı; daha etkin ve adil bir vergilendirme sistemi kurarak başta çok uluslu şirketler olmak üzere tüm şirketlerin sisteme katkılarını arttırmaktır¹⁸⁶.

¹⁸³ Alpay Hekimler, “Avrupa Birliği’nde Faaliyet Gösteren Çok Uluslu Şirketler İçin Yeni Bir Dönem: Avrupa Anonim Şirketi”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:5, Cilt:16, Eylül 2002, s.6.

¹⁸⁴ Sanaa Kadi, “Tax Issues and Tax Treatment of The Societas Europaea”, **Nordic Journal of Commercial Law**, Sayı:2, 2013, s.6.

¹⁸⁵ Hekimler, s.7.

¹⁸⁶ European Commission, “The Anti Tax Avoidance Package- Questions and Answers”, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-160_en.htm, (10.03.2016).

Konsolide kurumlar vergisi matrahı oluşturma ve BEPS hükümlerine uygun olarak hazırlanan paket bünyesinde dört önemli konudan bahsedilmektedir. Bu konular¹⁸⁷:

- AB Vergiden Kaçınmayı Önleme Yönergesi: Bu yönergede faiz giderlerinin indiriminde yeni düzenlemeler yapılmasını, Vergiden kaçınmayı önleyici genel kuralların oluşturulmasını, şirket merkezinin taşınması, iş yerinden dışarıya yapılan varlık transferlerinden vergi alınması (exit taxation), hybrid araçlara ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.
- Ülke Bazlı Raporlama Yönergesi: Bu yönerge ile Avrupa Birliğinde uygulanmakta olan otomatik bilgi değişimi yönergesinin kapsamı genişletilmiştir. Bu yönergeye göre birliğe üye devletler kendi ülkesinde kurulu çok uluslu şirketlerin ana şirketinin ülke bazlı raporlarını hazırlamaya yönelik önlemleri almalı ve 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren otomatik bilgi değişimine açmalıdır.
- Vergi anlaşmalarının kötüye kullanımının önlenmesi
- Etkin bir vergileme stratejisinin oluşturulması

2.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASINA YÖNELİK DÜZENLEMELER

Transfer fiyatlandırması manipülasyonunu önlemek amacıyla yapılan düzenlemeleri OECD, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği tarafından yapılan düzenlemeler olarak incelememiz mümkündür.

2.2.1. OECD Tarafından Yapılan Genel Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin temel düzenlemeler OECD tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilecek sonrasında transfer fiyatlandırmasında risk denetimi açıklanacaktır.

¹⁸⁷ Abdülkadir Demirci, “Uluslararası Vergi Dünyasından Haberler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:415, Mart 2016, ss.194-196.

2.2.1.1. Tarihsel Gelişim

Üyeleri arasında sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı amaçlayan ve bu kapsamda dünya ticaretinin çok yönlü olarak genişlemesini hedefleyen OECD'nin ilk çalışmaları üye ülkeler arasında çifte vergilendirmeyi önlemeye yöneliktir. 1963 tarihli Gelir ve Servet Vergilerinde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması Tasarısı (Draft Convention for The Avoidance of Double Taxation with Respect to Taxes on Income and Capital)'nın 9. Maddesi aralarında vergi anlaşması bulunan iki ülkeye düzeltme hakkı vermektedir. Söz konusu maddeye göre; anlaşma tarafı bir ülkenin egemenlik sahasında bulunan bir işletme, anlaşma tarafı diğer ülke işletmesi tarafından doğrudan veya dolaylı olarak yönetilir, sahip olunur veya kontrol edilmekte ve bu işletmeler arasındaki koşullar bağımsız işletmelerin tabi olduğu koşullardan farklı ise bu ülkenin düzeltme hakkı mevcuttur¹⁸⁸. Söz konusu madde bağlı şirket ile yavru şirket arasındaki ilişkiyi belirleme ve emsal fiyat uygulamasının temelini oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

OECD'nin transfer fiyatlandırması konusundaki ilk çalışması, 1977 yılında gerçekleştirilen “OECD Vergi Anlaşması Modeli” dir¹⁸⁹. Mali İşler Komitesi 1979 yılında transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk raporunu yayımlamıştır. Raporda çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin genişlemesine bağlı olarak vergilendirme alanında ortaya çıkan problemlere değinilmiştir. Buna göre raporda bir durum tespiti yapılarak, çok uluslu şirketlerin grup içi işlemlerinin emsal fiyata aykırı olarak belirlenen fiyatlar üzerinden yapılması, bu firmaların vergi yüklerini hafifletirken, ülkelerin vergi kaybına uğramalarına neden olduğu ortaya konulmuştur¹⁹⁰. Raporda Emsallere Uygunluk İlkesine göre üç yöntem belirlenmiştir. Bu yöntemler¹⁹¹;

- Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi
- Yeniden Satış Fiyat Yöntemi
- Maliyet Artı Yöntemi' dir.

1984 yılında ise “Transfer Fiyatlandırması ve Çok Uluslu İşletmeler: Üç Vergi Olayı (Transfer Pricing and Multinational Enterprises Three Taxation Issues)

¹⁸⁸ Ateş, s.18.

¹⁸⁹ Eyyup İnce, “OECD İle Seçilmiş Ülkelerde Transfer Fiyatlandırması ve Türk Transfer Fiyatlandırması İle Karşılaştırma”, **Vergi Sorunları Dergisi**, http://www.vergisorunlari.com.tr/makale_yazdir.aspx?makaleno=4486, (20.01.2015), s.2.

¹⁹⁰ OECD, “**Transfer Pricing and Multinational Enterprises**”, Committee on Fiscal Affairs Report, Paris, 1979, ss.7-8

¹⁹¹ İnce, s.2.

başlıklı ikinci rapor yayımlanmıştır. Raporda; çifte vergilendirme sorunun ortadan kaldırılabilmesi için farklı vergilendirme otoriteleri arasında şartlar el verdiği ölçüde karşılıklı anlaşma usulüne başvurulması gerektiğine vurgu yapmıştır¹⁹². Raporda ele alınan diğer konular ise bankacılık sektöründe transfer fiyatlandırması ve merkezi maliyetlerin bölüştürülmesidir. Ayrıca bu raporda transfer fiyatlandırma tarhiyatları nedeniyle yapılacak karşılıklı düzeltme işlemlerinde tahkim prosedürünün kullanılabileceği de belirtilmiştir¹⁹³.

1987 yılında ise “Thin Capitalization Rules” raporu yayımlanmıştır. Raporda çok uluslu şirketlerin kendi bünyelerinde yer alan şirketler ile yapmış oldukları mal ve hizmet alımlarında emsallere uygunluk ilkesi gereğince fiyat tespiti yapmaları gerektiği bir kez daha belirtilmiştir. Emsal fiyatın dışında belirlenen fiyatlar üzerinden yapılan işletmeler neticesinde elde edilen gelir ise ilişkili şirketler arasında bir nevi örtülü kazanç* dağıtımı olarak nitelendirilecektir¹⁹⁴. Bağımlı teşebbüsleri farklı ülkelerde bulunan çok uluslu şirketlerde, ana şirketin yavru şirketleri ne şekilde finanse edeceği grup şirketlerinin üzerindeki vergi yükünü doğrudan doğruya etkileyecektir. Ana şirketten ya da şirketler grubu içindeki herhangi bir başka şirketten temin edilen yabancı kaynak ile bir ülkede doğması gereken matrah vergi yükünün nispeten daha düşük olduğu ülkeye kaydırılabilir ya da bir şirkette ortaya çıkması gereken matrah diğer ülkelerdeki şirketlerin zararları içinde gizlenebilecektir¹⁹⁵.

1995 yılında Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi (Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations) yayımlanmıştır. Rehber, vergi idarelerinin ve çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasında uyacakları esasları ortaya koymakta ve ilişkili şirketler arasındaki işlemlerde emsal bedel prensibinin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektedir. Dolayısıyla üye ülkelerin bu konuda yapacakları düzenlemeler rehber ile uyumlu olacak, aynı şekilde çok uluslu şirketlerde rehberde

¹⁹² OECD, “**Transfer Pricing and Multinational Enterprises: Three Taxation Issues**”, Committee on Fiscal Affairs report, Paris, 1984, s.17.

***Örtülü Sermaye**: Kurumların, ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişi ya da kurumlardan doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek kullandıkları emsallerine göre yüksek tutardaki yabancı kaynak örtülü sermaye terimi ile ifade edilmektedir.

¹⁹³ Okan Nettek ve Mehmet Dağ, “Uluslararası Vergi Uyuşmazlıklarında Tahkim Mekanizması Olarak OECD Model Vergi Anlaşması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:386, Ekim 2013 ,s.50.

¹⁹⁴ OECD, “**Thin Capitalisation Legislation (A Background Paper For Country Tax Administrations)**”, 2012, s.3.

¹⁹⁵ Emrah Ferhatoglu, “Uluslararası Vergi Hukukunda Örtülü Sermaye”, **Prof.Dr. Şükrü Kızılot’a Armağan**, Ankara, Ocak 2014, s.309.

yer alan prensiplere uygun davranacaktır. Rehber, uluslararası standartları belirlediği için sadece üye ülke ve şirketlerine değil, diğer üye olmayan ülkelere ve şirketlerine de yol göstermektedir. Bu ülkelere Çin, Hindistan, Güney Afrika, Rusya örnek verilebilir¹⁹⁶. Söz konusu çalışmaya yayım tarihinden itibaren çeşitli eklemeler yapılmış olsa da söz konusu eklemeler 1995 tarihli düzenlemeyi değiştirici nitelikte değildir. 2009 yılında Rehberin, “İdarelerin Anlaşmazlıkların Çözümündeki Yaklaşımları” başlıklı dördüncü bölümü anlaşmazlıkları ortadan kaldıracak çözümlerde yaşanan gelişmeler doğrultusunda yenilenmiştir. 2010 yılında Rehberin, “Emsallere Uygunluk İlkesi” başlıklı birinci bölümünde, “Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri” başlıklı ikinci bölümünde ve “Karşılaştırılabilirlik Analizi” başlıklı üçüncü bölümünde, en uygun yöntemin seçilmesine ilişkin yeni yaklaşım ile işleme dayalı kar yöntemlerinin nasıl uygulanacağına dair açıklamalar eklenmiştir. Bunun yanı sıra, “İşletme Yeniden Yapılandırmalarının Transfer Fiyatlandırması Yönü” başlıklı yeni bir bölüm eklenmiştir. OECD işletmelerin yeniden yapılandırmasını; çok uluslu bir şirketin işlevlerini, varlıklarını ve risklerini küresel ölçekte yeniden düzenlenmesi olarak tanımlamaktadır¹⁹⁷. Rehberde işletme yeniden yapılandırmalarının genellikle gayrimaddi varlıkların ve riskler ile bunlara ilişkin kar potansiyelinin genelde bir merkezde toplanması olarak gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Transfer fiyatlandırması açısından işletmelerin yeniden yapılanmasında emsal fiyat uygun değerlendirme süreçlerinin kullanılması gerekliliği üzerinde durulmuştur¹⁹⁸.

Son olarak Rehberin “Gayrimaddi Varlıklar” bölümünün gözden geçirilmesine ilişkin olarak hazırlanan taslak tartışma metni 6 Haziran 2012 tarihinde OECD tarafından yayımlanmıştır. Bu düzenleme; gayrimaddi varlıkların tanımlanması, nitelendirilmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yenilikler öngörmektedir. Taslağın değişiklikleri içeren son hali ise 30 Temmuz 2013 tarihinde yayımlanmıştır¹⁹⁹. Bu düzenleme ile gayri maddi varlıkların çok uluslu şirket bünyesinde yer alan şirketler arasında el değiştirmesi neticesinde oluşabilecek matrah

¹⁹⁶ Namık Kemal Uyanık, **Transfer Fiyatlandırma**, Türmob Yayınları, 278, s.29.

¹⁹⁷ Abdülkadir Demirci, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında “Gerçekçi Bir Şekilde Sahip Olunan Seçenekler” Kavramı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:365, Ocak 2012, s.48.

¹⁹⁸ Abdülkadir Demirci, “Kar Potansiyeli Kavramı ve Transfer Fiyatlandırması Uygulamaları Kapsamında İşletme Yeniden Yapılandırmaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:363, Kasım 2011, ss.72-73.

¹⁹⁹ Abdülkadir Demirci, “OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberini Güncelleme Çalışmalarına Yönelik Taslağın 30 Temmuz 2013 Tarihli Gözden Geçirilmiş Şekli”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:387, Kasım 2013, ss.29-30.

aşınması veya kar aktarımını önleyecek kurallar geliştirilmiştir. Gayrimaddi varlıkların ülkeler arasındaki transferlerinde yaşanan sorunların çözümü OECD tarafından yayımlanan BEPS planında 8. Eylem başlığı altında gayri maddi varlıklar altında vurgulanan en önemli nokta; Amerika Birleşik Devletleri dışında düşük vergi oranları uygulayan İrlanda, Lüksemburg vb. ülkelere yapılan gayri maddi hak transferlerinin neden olduğu vergi kaybıdır²⁰⁰.

BEPS kapsamında belgelendirme yükümlülüğüne ilişkin düzenlemeler transfer fiyatlandırması açısından kritik bir öneme sahip olduğundan çalışmamızda ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

2.2.1.2. Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirme Yükümlülüğüne İlişkin Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırması uygulamalarında belgelendirme yükümlülüğü kritik bir öneme sahiptir. Belgelendirme yükümlülüğüne uyulması şirketlerin ilişkili kişilerle gerçekleştirdiği işlemleri emsallere uygunluk ilkesine göre gerçekleştirdiğini ispatlamasına yardımcı olmakta aynı zamanda denetim ve ceza riskine karşı da mükellefleri korumaktadır. Vergi idareleri açısından da mükellefin belgelendirme yükümlülüğüne uyması doğru risk analizi yapılmasına olanak sağlayarak zaman tasarrufu sağlayarak daha etkin denetim yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Daha öncede belirtildiği üzere; transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme düzeni hem transfer fiyatlandırmasına ilişkin risk değerlendirmesini yapmak hem de ülkeler için standart bir raporlama sisteminin oluşturulması bakımından önem taşımaktadır. Bu amaçlara ulaşabilmek için çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması dokümantasyonu kapsamında üç aşamalı bir yükümlülük öngörülmektedir²⁰¹:

- Master File (Ana Belgelendirme Dosyası)
- Local File (İlgili Ülkeye Özgü Belgelendirme Dosyası)
- CbC Report (Ülke Bazında Transfer Fiyatlandırması Raporu)

Ana belgelendirme dosyası olarak kabul edilen “masterfile” da çok uluslu şirketin tüm grup şirketleri için genel bilgiler, faaliyet alanları hakkında bilgi yer

²⁰⁰Yariv Brauner, “What the BEPS?”,2014, http://www.astrid-online.it/rassegna/13-06-2014/Brauner_What-the-BEPS.pdf, (03.12.2014), s.41.

²⁰¹Gökçe Gücüyener; “BEPS Projesi Eylem Planı Kapsamında Transfer Fiyatlandırması Dokümantasyonu ve Ülke Bazlı Raporlama”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Kasım 2015, s.70.

almaktadır. Bu dosyayı hazırlamak çok uluslu şirketin içerisindeki merkez şirketin sorumluluğundadır. Ana belgelendirme ile hedeflenen transfer fiyatlandırması ile ilgili risklerin tespitinde çok uluslu şirketlerin global ticari karları, mali raporları, vergisel durumları, faaliyetlerinin coğrafi dağılımı hakkında vergi idarelerine genel bir bilgi vermektir. Bu kapsamda ana belgelendirme dosyasında çok uluslu şirketin organizasyon yapısı, faaliyet yapısı, sahip olduğu gayrimaddi haklar ve grubun mali yapısına ilişkin bilgiler yer almaktadır²⁰².

Local File ise her bir grup şirketinin ilişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerini ilgili ülkeye özgü açıklamaktadır²⁰³. Başka bir ifade ile belirli bir ülke ile çok uluslu şirket bünyesinde yer alan şirketler arasındaki önemli işlemlere odaklanmaktadır. Bu kapsamda bu belgede yerel şirkete ait mali tablolar, seçilen transfer fiyatlaması yöntemi yerel şirketin yönetim yapısı ve iş stratejilerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Ülke bazlı raporlama (country by country reporting) ise çok uluslu şirket bünyesinde yer alan grup şirketlerinin ülkeler bazında elde ettikleri gelir ve ödedikleri vergi miktarına ilişkin istatistiki bilgileri sunmaktadır. Buna göre yıllık cirosu 750 Milyon Euro üzerinde olan çok uluslu şirketler 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren ülke bazlı raporlamayı yapmak zorundadırlar. Bu rapor sadece ana şirketin bağlı olduğu vergi dairesine sunulacaktır²⁰⁴.

2.2.1.3. Transfer Fiyatlandırması Denetimi

Etkin bir vergi idaresinin temel hedefi güvenilir bir ortamda vergi gelirlerini maksimize etmektir. Bu anlamda transfer fiyatlandırmasında risk analizi kritik bir rol üstlenmektedir.

Risk tespitinde başlangıç noktası mükellefin vermiş olduğu beyannamesinin ve hesaplarının incelenmesidir. Bu kapsamda pek çok ülke çok uluslu şirketlerin kullanmış olduğu fiyatların emsal fiyatlara aykırı olmadığını tespit etmeye yarayan detaylı bir belgelendirme yükümlülüğü de getirmiştir. Başta Danimarka olmak üzere pek çok ülke vergi beyannamesine ek olarak transfer fiyatlandırmasına ilişkin bilgileri içeren bir anketin doldurulmasını da zorunlu tutmaktadır. Bu kapsamda

²⁰² Gücüyener, s.71.

²⁰³ OECD, “Discussion Draft on Transfer Pricing Documentation an CbC Reporting”, 30.Ocak 2014, ss.4-6.

²⁰⁴ Gücüyener, s.2.

Danimarka ilişkili kişilerle yapılan işlemlerin 0,97 milyon Avro'yu aşması durumunda anketin doldurulmasını zorunlu kılmıştır²⁰⁵.

İşletme tarafından sağlanan veriler dışında vergi idareleri diğer veri kaynaklarından da yararlanmaktadır. Bu kaynakları aşağıdaki şekilde sıralamamız mümkündür²⁰⁶.

- **Veri Tabanları:** Özellikle FAME (Forecasting Analysis and Modelling Enviroment) gibi kamuya açık veri tabanlarından bilgi toplanmakta ve inceleme yapılan şirket ile benzer alanlarda faaliyet gösteren diğer şirketler karşılaştırılmaktadır. Eğer inceleme kapsamında yer alan şirketin mali sonuçları benzer şirketlere kıyasla farklılık gösteriyorsa daha ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmaktadır*.
- **Gümrük Verileri:** İlişkili taraflar arasında gerçekleşen işlemlerde gümrük vergilerine ilişkin bilgilerin toplanarak bir değerlendirme yapılması mümkündür.
- **Patent Ofisi:** Gayrimaddi varlıkların fiyatlandırılmasında başta Danimarka olmak üzere bazı ülkeler marka ve patent ofisleri ile birlikte çalışmaktadırlar. Aynı şekilde İngiltere'de de gayrimaddi varlıklara ilişkin transfer fiyatlandırması denetimlerinde patent ofisinden (Intellectual Property Office) yararlanılmaktadır.
- **Bilgi Değişimi ve Eş zamanlı Vergi İncelemeleri:** Yukarıda ayrıntılı bir şekilde bahsedildiği üzere transfer fiyatlandırmasına ilişkin risklerin tespitinde eş zamanlı vergi incelemelerinden ve bilgi değişiminden yararlanılmaktadır.
- **İnternet Araştırmaları:** Bazı kurumların veri tabanlarından da transfer fiyatlandırması denetiminde yararlanılmaktadır. Örneğin Amerikan

²⁰⁵ Adnan Ertük ve Muhittin Esen, "Transfer Fiyatlandırmasında Denetim Yöntemleri, Özellikle Bir Bilgi Bankası Sistemini Gerçekleştirme Olasılığı", **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed.Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.260.

²⁰⁶ OECD, **Dealing Effectively with The Challenges of Transfer Pricing**, 2012, <http://www.oecd.org/site/ctpfta/49428070.pdf>, (26.01.2015), s.23.

*Uluslararası alanda kabul görmüş başlıca veri tabanları; Amadeus, Orbis, Oriana, Bankscope, Isis, Osiris, Compustat, World Disclosure Database, EdgarStat'tır. Bu veri tabanlarının yanısıra sadece belirli ülkelerde faaliyet gösteren firmaları içeren veri tabanları da mevcuttur. Örn: AIDA(İtalya), AUSTREE(Fransa), AURELIA (Avusturya), BEL-FIRST(Belçika, Lüksemburg), DAFNE (Almanya), DASH (İngiltere), DIANE (Fransa), FAME (İngiltere, İrlanda), ICARUS (ABD; Kanada), ODIN (İskandinav Ülkeleri, Baltık Ülkeleri) RUSLANA (Rusya, Ukrayna, Kazakistan), SABI (İspanya, Portekiz), SABINA (Avusturya).

Sermaye Piyasası Kurulu (SEC)'nin veri tabanı vasıtasıyla Amerika'da faaliyet gösteren şirketlerin mali tablolarına ulaşmak mümkündür.

Risklerin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi karmaşık bir süreç olup bir takım göstergelerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Tablo 5'de muhtemel risk taşıyan unsurlar özetlenmiştir. Risk unsurlarını; ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemler, gayri maddi hak transferleri, yeniden yapılandırma, uzun süreli zarar beyanında bulunma, borç oranının yüksek olması ve belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması ya da eksik yerine getirilmesi olarak sıralamak mümkündür.

Gösterilen risk unsurlarına ilave olarak; uzun vadeli ve faiz hesaplanmaksızın yapılan borç bakiyeli ticaret, bir grup şirketi tarafından yüksek tutarlı AR-GE harcaması yapılarak üretilen varlığın diğer grup üyeleri tarafından kullanılması da risk unsuru olarak kabul edilmektedir²⁰⁷.

Tablo 5: Transfer Fiyatlandırmasında Risk Göstergeleri

Gösterge	Kısa Açıklama
Düşük vergi oranından ilişkili kişilerle önemli tutarlarda işlem gerçekleştirilmesi	Çok uluslu şirket bünyesindeki işlemlerin ağırlıklı olarak düşük vergi oranına sahip ülkelerde yer alan ilişkili kişiler aracılığıyla gerçekleştirilmesi durumunda karın bu ülkelere aktarılması söz konusu olacaktır.
İlişkili kişiler arasında gerçekleştirilen Gayri Maddi varlıkların transferi	Gayri maddi varlıkların yapısından kaynaklanan nedenlerle emsal bedelin tespitinde yaşanan güçlükler risk düzeyini arttırmaktadır. Gayrimaddi hak kullanımı karşılığında yüksek tutarlı yönetim ücreti (management fee), royalty ve benzeri ödemelerin yapılması
Yeniden Yapılandırma	Genel kabul görmüş bir tanımı olmamakla birlikte çok uluslu şirketin fonksiyonlarının, varlıklarının veya risklerinin yeniden tanımlanmasıdır. Gayri maddi varlıkların transferi, mevcut anlaşmaların güncellenmesi bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Bu yöntem sayesinde hemen veya birkaç yıl içinde beklenen getiriler değişeceği için çok uluslu şirket bünyesinde karın yeniden dağılımı söz konusu olacaktır.
Belirli Ödeme Türleri	İlişkili kişilere yapılan royalty, faiz, sigorta vb. ödemelerde gerçek değerin tespitinde yaşanan sorunlardan dolayı risk yüksek olmaktadır
Zarar Beyanı	Sürekli zarar gösterilmesine karşılık işletme faaliyetlerinin ve finansman yapısının değiştirilmemesi mali raporların güvenilirliğini zedelemektedir.
Zayıf Performans	Faaliyette bulunulan sektör ortalaması ve yüklenilen faaliyetler ile riskler ile kıyaslandığında şirketin düşük getiriye sahip olması ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin doğru fiyatlandırılmadığının delili olabilmektedir.
Eksik Belgelendirme	Şirketin transfer fiyatlandırmasında seçmiş olduğu yöntemle ilişkin belgelendirme yükümlülüğünü eksik yerine getirmesi uygulanan transfer fiyatının güvenilirliğini zedelemektedir.
Yüksek Borçluluk Oranı	Emsal alınan şirketlere nazaran şirketin yüksek borçluluk oranına sahip olması faiz oranlarının piyasa oranından yüksek olduğunun göstergesi olabilir.

Kaynak: OECD (2012), “Dealing Effectively ...”, s.25 ve OECD (2010); “Report on The Transfer Pricing Aspects ...”, ss.4-6’ dan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

²⁰⁷ Ertük ve Esen, s.271.

Çalışmanın izleyen bölümde bahsedilen risk göstergeleri esas alınarak ülkeler tarafından transfer fiyatlandırması denetimlerinin nasıl ve hangi birimler tarafından gerçekleştirildiği ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

2.2.2. Birleşmiş Milletler Düzenlemeleri

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları kapsamında ilişkili şirketler tanımlanmıştır. Söz konusu madde OECD düzenlemeleriyle paralellik göstermektedir. Bu kapsamda ilişkili şirketler arasında gerçekleşen işlemlerin emsallere uygunluk ilkesi kapsamında fiyatlandırılması gerekliliği üzerinde durulmuş ve çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla matrahta düzeltme hükümlerinin uygulanacağı karar bağlanmıştır²⁰⁸.

OECD düzenlemelerinden farklı olarak BM Modelinde teşebbüslerden herhangi biri vergi kaçakçılığı, ağır kusur şartlarını taşıyarak vergi matrahında değişikliğe gitmiş ise çifte vergilendirmeyi önlemeye yönelik yargısal, idari ve diğer hukuksal düzenlemelerden yararlanamayacaktır²⁰⁹.

Ekim 2012’de Birleşmiş Milletler transfer fiyatlandırması konusunu geliştirmekte olan ülkeler açısından ele alarak “BM Gelişmekte Olan Ülkelerde Transfer Fiyatlandırması Uygulama Rehberi” ni hazırlamıştır. Bu rehber geliştirmekte olan ülkelerin kaynak ve uzmanlık konularındaki sıkıntılarını dikkate alarak OECD Rehberi ile uyumlu bir şekilde transfer fiyatlandırması uygulamaları hakkında daha basitleştirilmiş bilgiler sunmaktadır²¹⁰.

2.2.3. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Avrupa Birliğine üye ülkeler OECD tarafından kabul edilen emsallere uygunluk ilkesini kabul etmektedir. Temel düzenlemenin yanı sıra, “ana şirket-yavru şirket direktifi“, tahkim anlaşması ve AB Transfer Fiyatlandırması Forumu birlik bünyesinde transfer fiyatlandırması konusunda uyulması gereken kuralları düzenlemektedir.

²⁰⁸ UN, **Practical Manual on Transfer Pricing For Developing Countries**”, ST/ESA/347, http://www.un.org/esa/ffd/documents/UN_Manual_TransferPricing.pdf, (27.01.2015), s.28.

²⁰⁹ Hüseyin Işık, **Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, T.C Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2005/370, Ankara 2005, s.60.

²¹⁰ Öcal, s.87.

2.2.3.1. Ana Şirket- Yavru Şirket Direktifi

23.07.1990 tarih ve 90/435/AET sayılı direktif ile ana şirket ve yavru şirketlerin vergilendirilmesine yönelik temel ilkeler ortaya koyulmuş ve yavru şirketin ana şirkete yapmış olduğu kar payı ödemelerinin vergilendirilmesi amaçlanmıştır. Direktif ile yavru şirket; bir üye ülke şirketinin başka ülkede ortak olduğu şirket olarak tanımlanmıştır. Ana şirketin ortaklık payı ise %10 olarak belirlenmiştir²¹¹.

2003 yılında çıkarılan 2003/123/EC direktifi 1990 tarihinde yayımlanan direktifte bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin başında direktif hükümlerinden yararlanmak için ana ve yavru şirketin her birinin üye devletlerin birinde ve o ülke mevzuatına uygun olarak kurulması gelmektedir. Ortaklık payı da %25 olarak düzenlenmiştir. Bu değişiklikler kapsamında yavru şirketin mukim olduğu devlet kar payına vergi tevkifatı uygulamayacaktır²¹².

2.2.3.2. Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Hakkında Tahkim Anlaşması

Avrupa Birliği Tahkim Anlaşması 23 Temmuz 1990 tarihinde Brüksel’de imzalanmış ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliği Tahkim Anlaşması (ABTS)’nda zorunlu tahkim* esası kabul edilmiştir. Tahkim anlaşması ile ilişkili şirketleri farklı üye devletlerde bulunan kurumlar arasındaki transfer fiyatlandırması işlemlerinden doğan çifte vergilendirme sorunun çözümü amaçlanmaktadır²¹³. Başka bir ifade ile ülkelerin piyasa fiyatına (emsal fiyat) aykırı fiyat tespit etmeleri çok uluslu şirketlerin elde ettiği kazancın ekonomik çifte vergilendirmeye konu olmasına neden olmaktadır²¹⁴.

Transfer fiyatlandırmasından kaynaklanan uyuşmazlıkların giderilmesinde süreç vergi yükümlüsünün başvurusu ile başlar. Başvuru sonrasında çifte

²¹¹ Taşkın, s.155.

²¹² Bozkurt, s.95.

²¹³ Emrah Ferhatoğlu, **Uluslararası vergi Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümlemesi (Avrupa Birliği Tahkim Anlaşması)**, Beta Yayıncılık, İstanbul, Mart 2010, s.145.

***Zorunlu Tahkim:** Bir anlaşma ile doğabilecek bütün uyuşmazlıklar için tahkime gidileceği uyuşmazlık öncesinde kararlaştırılmışsa bu durumda zorunlu tahkim söz konusudur. Zorunlu tahkimde taraflar karşılıklı anlaşma usulünün başarısız olması durumunda tahkim yolu ile sorunu çözmeyi amaçlamaktadırlar.

²¹⁴ Emrah Ferhatoğlu, “Uluslararası Vergi uyuşmazlıklarının Giderilmesi: Avrupa Birliği Tahkim Anlaşması”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.57, Sayı:4, 2008, s.194

vergileendirme sorunu tek taraflı olarak, karşılıklı anlaşma usulü ve kurul kararı ile çözüme kavuşturulabilmektedir. Vergi yükümlüsünün mukimi olduğu ülke makamları tarafından olumlu bulunması halinde tek taraflı düzeltme işlemi yapılır. Tek taraflı çözüm yolunun bulunamaması halinde karşılıklı anlaşma usulüne geçilir. Bu aşamada taraf devletler sorunun çözümü için karşılıklı görüşmelerde bulunurlar²¹⁵.

ABTS'nin 6(1) maddesine göre; transfer fiyatlamları dolayısıyla ortaya çıkan çifte vergileendirme sorununu taraf devletler, sorunun intikal ettiği tarihten itibaren iki yıl içerisinde karşılıklı anlaşma yolu ile çözemezlerse ABTS'nin 7. Maddesine göre “tavsiye kurulu” kurulacaktır. Altı aylık süre sonunda kurul ilgili durum ile ilgili tavsiyesini açıklayacaktır. Söz konusu tavsiye ilgili otoriteleri bağlayıcı nitelikte olacaktır²¹⁶.

Tahkim anlaşmasında emsallere uygunluk ilkesine vurgu yapılmakla birlikte düzeltme işlemleri konusuna yeterince açıklık getirilmemiştir. Çifte vergileendirmenin önlenmesi açısından emsallere uygunluk ilkesi gereğine aykırı olarak transfer fiyatlandırması yoluyla matrah aktarımı gerçekleştiren kurum bu tutarı matrahına ilave etmelidir. Diğer taraftan ilişkili kurumda yapılan bu düzeltmeye karşılık, diğer ilişkili kurumun faaliyette bulunduğu ülkede de kurum kazancının düzeltilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde çifte vergileendirme sorunu ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu durum OECD Model Anlaşmasında vurgulanırken ABTS’de bu konu ile ilgili açıklama yapılmamıştır²¹⁷.

2.2.4. AB Transfer Fiyatlandırması Forumu

“İç Pazarda Kurumlar Vergisi” başlıklı (SEC (2001) 1681 sayılı) çalışma raporundan sonra 2002 yılında Transfer Fiyatlandırma Forumu oluşturulmuştur²¹⁸. Söz konusu Forum; her bir üye ülkenin temsilcisi ve 16 özel sektör uzmanından oluşmaktadır²¹⁹.

²¹⁵ Netek ve Dağ, s.58.

²¹⁶ Murat Yıldırım, **Uluslararası Vergi Hukukunda Tahkim**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mart 2010, s.106.

²¹⁷ Ferhatoğlu, s.146.

²¹⁸ Semih Öz, “Avrupa Birliği’nde Transfer Fiyatlandırması Yorum ve Uygulamalar”, <http://www.gep.gov.tr>, (19.01.2015), s.65.

²¹⁹ Taşkın, s.160.

Forum'un amacı; sivil toplum kuruluşları, iş adamları ve ulusal vergi idareleri arasında uluslararası transfer fiyatlandırması sorunlarının tartışılması için zemin oluşturmak ve OECD transfer fiyatlandırması düzenlemelerini esas alarak birlik bünyesinde ortaya çıkan transfer fiyatlandırması sorunlarına tavsiye niteliğinde kararlar sunmaktır²²⁰.

Forum'un 2011-2015 yıllarını kapsayan çalışma programında transfer fiyatlandırmasında risk denetimi konusu en önemli konuların başında gelmektedir. Bu kapsamda Nisan 2013 tarihinde OECD tarafından yayımlanan Transfer Fiyatlandırmasında Risk Değerlendirmesi Taslak Kitabı (Draft Handbook on Transfer Pricing Risk Assessment) nın yayımlanmasının ardından Haziran 2013 tarihinde Avrupa Birliği üyelerine transfer fiyatlandırmasında risk değerlendirme konusunda yardımcı olacak "Transfer Fiyatlandırması Risk Yönetimi Raporu (Report on Transfer Pricing Risk Management) yayımlanmıştır²²¹. Söz konusu rapor OECD ile tekrara düşmemek için risklerin açıklanmasına ilişkin kriterler oluşturulması ve tüm aşamalarda şeffaflığın sağlanmasına yönelik öneriler sunmaktadır. Ayrıca denetim sürecinin nasıl işleyeceği açıklanmaktadır²²².

Denetim süreci hazırlık aşaması ile başlamaktadır. Bu aşamanın amacı mükellefe ilişkin risklerin tespit edilerek denetim yapıp yapılmayacağına karar verilmesidir. Denetim yapılmasına karar verilmesi durumuna bu aşamada denetim süreci planlanmaktadır. Denetim süreci mükellef ile yapılan açılış toplantısı ile başlamaktadır. Bu kapsamda mükelleften belgeler talep edilmekte ve değerlendirilmektedir. Elde edilen bilgiler kapsamında taslak denetim raporu oluşturulmakta ve bu taslağa ilişkin varsa mükellefin itirazı alınmakta ve değerlendirilmektedir. En son aşamada nihai rapor hazırlanmakta ve çözüm aşamasına geçilmektedir. Bu noktada idare ile anlaşma yoluna gidilebileceği gibi tahkim mekanizmasından yâda yargı mercilerine itiraz da edilebilir²²³.

²²⁰ European Commission, "Commission Decision of 26.01.2015 Setting Up 'EU Joint Transfer Pricing Forum' Expert Group", [http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/transfer_pricing/forum/decision_c\(2015\)247_en.pdf](http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/transfer_pricing/forum/decision_c(2015)247_en.pdf), (06.04.2015), s.3.

²²¹ European Commission, "Report on Transfer Pricing Risk Management", http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/transfer_pricing/forum/jtpf/2013/jtpf_007_2013_en.pdf, (07.04.2015), s.2.

²²² Teodora Alecu, "EU's Transfer Pricing Forum Proposes Guidelines on Transfer Pricing Audit", <http://www.kpmg.com/ro/en/issuesandinsights/perspectives/pages/eu-transfer-pricing-forum-guidelines.aspx>, (07.04.2015).

²²³ Alecu, s.2.

2.3. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ

Transfer fiyatlandırması çok uluslu şirketlerin gelişmesine bağlı olarak tüm dünyada uygulanan bir müessese haline gelmiştir. İncelenen ülkelerin seçiminde; transfer fiyatlandırmasına yönelik yapılan düzenlenmelerin genişliği ve transfer fiyatlandırması incelemelerinin yoğunluğu ve etkinliği göz önünde tutulmuş olup bu kapsamda Japonya, Hindistan, Çin, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya, Kore ve İngiltere incelenmiştir. Brezilya ise kırılga beşli ülkeler arasında Türkiye ile birlikte yer aldığından değerlendirme kapsamına alınmıştır.

2.3.1. Japonya

Japonya’da transfer fiyatlandırmasına ilişkin kurallar 1986 yılında yürürlüğe girmiş olup bu tarihten itibaren konuyla ilgili düzenlemeler yapılmaktadır. Çok uluslu şirketlerin ticaret hacimlerinin artmasına bağlı olarak 2010 ve 2011 yıllarında da transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

2.3.1.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Japonya’da transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk düzenleme 1986 yılında yürürlüğe giren kanunun (The Special Taxation Measures Law-STML) 66/4. maddesi ile yapılmıştır. Söz konusu madde uyarınca; vergi ödevlisi kurumun yabancı bir ülkede bulunan ilişkili kişilerle gerçekleştirdikleri tüm işlemleri emsal fiyata uygun bir şekilde gerçekleşmelidir aksi durumunda gerekli düzeltmelerin idare tarafından yapılması gerekmektedir²²⁴. Bu düzeltme işlemi ile amaçlanan şirketlerin gerek malvarlıklarından gerekse de gerçekleştirdikleri işlemler sonucunda elde ettikleri gerçek gelirin vergilendirmesi olup düzeltme işlemleri sadece uluslararası işlemleri kapsamaktadır. Yabancı ilişkili şirketin Japonya’da daimi temsilciliğinin bulunması halinde Japonya’da elde edilen kazanç üzerinden düzeltme işlemi

²²⁴ Koichiro Fujimari ve Chikaro Okada, “Chapter 16: Japan”, **Transfer Pricing and Customs Valuation: Two Worlds To Tax One**, (Ed. Anuschka Bakker ve Belema Obuaforibo),IBFD, Netherlands,2009, s.441.

yapılamamaktadır²²⁵. Bu genel kuralın istisnasını hazine zararı oluşturmaktadır. Hazine zararının söz konusu olması halinde yabancı yatırımcıların yurt içi işlemleri de değerlendirmeye alınmaktadır²²⁶. Bu açıdan yurtdışındaki ilişkili şirket diğer ülkelere nazaran daha belirgin bir şekilde tanımlanmıştır. Vergi mükellefi ile ilişkili olan yabancı kurum veya kişi aşağıda belirtilen hallerde söz konusu olacaktır²²⁷:

- Yurtdışındaki kurum vergi mükellefine veya vergi mükellefi yurt dışındaki kuruma doğrudan veya dolaylı olarak en az %50 oranında ortaksa,
- Üçüncü bir kişi, vergi mükellefine ve yurtdışındaki kuruma doğrudan veya dolaylı olarak en az %50 oranında ortaksa,
- Yurt dışındaki kurum vergi mükellefi üzerinde veya vergi mükellefi yurt dışındaki kurum üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak yönetsel veya işlemsel ilişkiler açısından hâkimse bu kuruluşlar ilişkili şirket olarak kabul edilecektir.

Emsal fiyatın tespitinde kullanılan yöntemler öncelikli olarak Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemidir. 2011 yılında ise daha önce direktifler kapsamında kabul edilmiş olan Kar Bölüşüm Yöntemi, Bakiye Kazanç Analizi emsal fiyatın tespitinde kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu yöntemlerin uygulanmasında 2010 yılına kadar ki uygulamada öncelikle standart yöntemler sonrasında ise kar bölüşüm yöntemlerinin uygulanması gerekmektedir, 2011 yılında yapılan düzenleme ile OECD düzenlemeleri esas alınarak somut olayın niteliğine göre mevcut duruma en uygun yöntemin tercih edilmesi gerekliliği (best method rule) kabul edilmiştir²²⁸.

Japonya 1987 yılından itibaren Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarına taraf olmaktadır. Özellikle denetimlerin sıkılaşmasına bağlı olarak mükelleflerin bu anlaşmalara yönelik talepleri de artış göstermektedir.

²²⁵ Ruud De Mooij ve Ikuo Saito, "Japan's Corporate Income Tax: Facts, Issues and Reform Options", **IMF Working Paper**, 2014, s.11.

²²⁶ İnce, s.8.

²²⁷ Norihisa Yoshimura, "Japonya'da Transfer Fiyatlandırmalarına İlişkin Düzenlemeler ve Bunların Uygulanması", **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed.Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.45.

²²⁸ Yoshimura, ss.45-46.

2.3.1.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

Japonya’da 2010 yılına kadar yapılan düzenlemelerde emsal fiyatın tespitine yardımcı olacak belgelerin içerik ve kapsamı hakkında hiçbir düzenleme bulunmamaktadır. 2010 yılından sonra yapılan düzenlemeler ile belgelendirme yükümlülüğü daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda mükellefler ilişkili şirketlerle yapmış oldukları tüm işlemlerin listesini ve emsal fiyata ulaşmak için kullandıkları yöntemle ilişkin bilgilerin yer aldıkları belgeleri düzenlemek zorundadırlar²²⁹.

Japonya’da özel bir transfer fiyatlandırması yükümlülüğü bulunmamakta genel vergi cezası hükümleri uygulanmaktadır. Cezalar genellikle belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması veya mükellefin tutmuş olduğu belgeleri ibraz etmemesi durumunda uygulanmaktadır. Bu durumda %10-%15 arasında değişen cezai yaptırımlar söz konusu olacaktır. Mükellefin vergi kaçırdığında dair kanaatin oluşması durumunda söz konusu ceza %35 oranına kadar yükselmektedir²³⁰.

2.3.1.3. Denetim

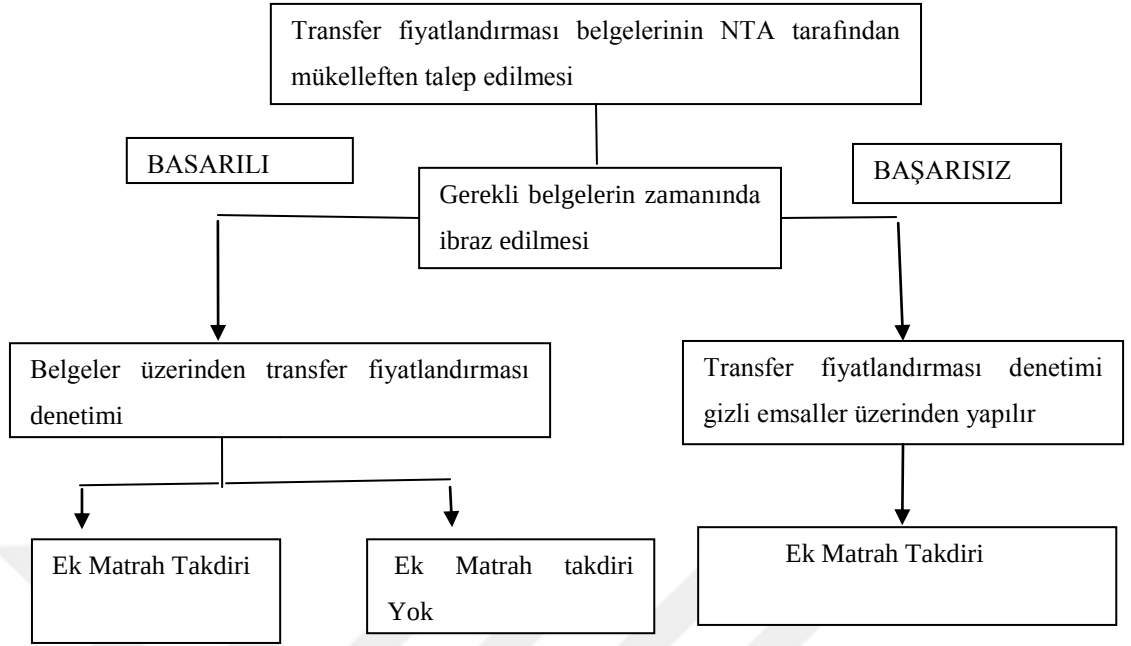
Japonya’da büyük işletmelerin denetlenme riski yüksektir. Özellikle Ulusal Vergi İdaresi (National Tax Agency-NTA) tarafından belirlenen sektörlerde faaliyet gösteren şirketler ile düşük kar beyanında bulunan ya da vergi cennetlerinde yer alan şirketlerle mal ve hizmet alım satımında bulunan şirketler daha fazla denetime tabi tutulmaktadır. Ayrıca gayrimaddi varlıkların alım-satım işlemleri de transfer fiyatlandırması denetimlerinin odak noktasını oluşturmaktadır²³¹.

²²⁹ BDO, “The Recent Tax Reform in Japan”, **Transfer Pricing News**, Sayı:6, Mayıs,2011, s.8.

²³⁰ TPA, “**Transfer Pricing Country Summary Japon**”,9 Eylül 2015, s.2.

²³¹ TPA, s.3.

Şekil 4: Japonya'da Transfer Fiyatlandırması Denetimi Süreci

Kaynak: BDO, s.8.

Şekil 4’de Japonya’da transfer fiyatlandırması denetiminin işleyişi gösterilmiş olup mükellefin NTA tarafından istenen belgeleri 30 gün içerisinde ibrazı halinde vermiş olduğu belgelerdeki bilgiler üzerinden denetim yapılmaktadır. Eğer usulüne göre belgeler tutulmuş ise herhangi bir cezai yaptırım söz konusu olmamaktadır. Aksi durum söz konusu ise ek matrah takdiri yapılmaktadır. Mükellef yasal süre içerisinde gerekli belgeleri ibraz etmezse bu durumda yetkililer aynı sektörde faaliyet gösteren diğer şirketin verilerinden hareketle oluşturdukları gizli emsal değerler üzerinden denetimlerini yapıp ek matrah takdirine gitmektedirler. Ayrıca Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ile FATCA anlaşması çerçevesinde bilgi alışverişinde bulunarak çok uluslu şirketlerin faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmektedir.

Tablo 6: Japonya’da Transfer Fiyatlandırması Kurallarına Aykırılık Nedeniyle Yapılan Ek Tarhiyatlar ve Matrah Tutarları

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Yapılan Tarhiyat Sayısı	62	82	119	101	133	111	100	146	182	222
Eksik Matrah Miktarı (Milyar Yen)	75,8	216,8	283,6	105,1	169,6	27	68,7	69,8	83,7	97,4

Kaynak: Norihisa Yoshimura, s.43. ve International Tax Review; “**Japan: Increased Focus on Transfer Pricing in Japanese Tax Audit**”, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3319602/Japan-Increased-focus-on-transfer-pricing-in-Japanese-tax-audit.html>, (05.03.2015).

Japonya’da transfer fiyatlandırması kurallarına aykırılık nedeniyle yapılan ek tarhiyatların sayısının fazla olmasının nedeni bu ülkede denetim sürecinin en temel veriye ulaşıncaya kadar sürmesidir. Tablo 6 verileri değerlendirildiğinde, eksik matrah miktarında zirve değerline ulaşıldığı 2005 yılı değerlendirme dışı bırakıldığında incelenen dosya sayılarında artış olmasına rağmen eksik matrah miktarı genellikle aynı seviyede seyretmektedir. Bunun nedeni ise son dönemde büyük inceleme dosyalarının olmaması ve/veya şirketlerin üzerlerindeki riski azaltmak için peşin fiyatlandırma anlaşmalarından yararlanmalarıdır²³². 2005 yılında tespit edilen eksik matrah miktarı rekor bir seviyeye ulaşılmasının nedeni bu yılda Japon Vergi İdaresi’nin büyük çok uluslu şirketlere agresif bir şekilde vergi tarhı yapmasıdır. Bu kapsamda bu yıllarda Kyocera, Sony, Mazda Motor ve Takeda Pharmaceutical Company, gibi büyük şirketler sıkı bir şekilde denetlenmiş ve ek tarhiyat yapılmıştır²³³.

2.3.2.Hindistan

Ülkede 1991 yılında yaşanan kriz ardından kapsamlı bir ekonomik reform programı başlatılmıştır. Öncelikle serbest girişimciliğin önündeki engeller kaldırılmış bu kapsamda yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir. Çok uluslu şirketler Hindistan’ın geniş piyasa kapasitesi, iş gücü imkânları dolayısıyla bu ülkeye yatırımlarını arttırmaktadırlar. IBM, Nokia, Pepsi Co, Sony, Vodafone, Shell gibi şirketler bu ülkede faaliyette bulunan çok uluslu şirketlere örnek olarak verilebilmektedir. Ülkede çok uluslu şirketlerin işlem hacimlerinin artmasına bağlı olarak transfer

²³² International Tax Review, s. 2,

²³³ Yoshimura, s.43.

fiyatlandırması kuralları revize edilmiş ve daha sıkı denetimler yapılmaya başlanmıştır.

2.3.2.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Hindistan’da transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk düzenleme 1961 yılında Hindistan Gelir Vergisi Kanunu’nun 92. Maddesi ile yapılmıştır. Söz konusu maddeye göre uluslararası işlemlerde ve yurt içinde yer alan ilişkili kişilerle yapılan işlemlerde emsallere uygunluk ilkesi esas alınmalıdır. Maddenin b fıkrasında uluslararası işlem tanımı yapılmıştır. Bu tanım uyarınca uluslararası işlem iki ya da daha fazla ilişkili şirket arasında gerçekleşen alım-satım, kiralama, maddi-gayri maddi varlık transferi, borçlanma, maliyet paylaşımı gibi işlemleri kapsamaktadır²³⁴.

2001 yılında yapılan düzenleme ile ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemlerde emsallere uygunluk ilkesine aykırı bir şekilde fiyat tespitinin yapılamayacağı tekrar vurgulanmış ve ilişkili şirket tanımı daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır²³⁵. Buna göre; iki şirketin ilişkili şirket olarak kabul edilebilmesi için taşınması gereken şartlar²³⁶:

- Oy hakkının doğrudan veya dolaylı olarak %26’sı ve daha fazlasının belirli bir şirkette olması;
- Şirketler ürettikleri veya satın aldıkları nihai ürün veya hammaddelerin %90’nı veya daha fazlasının fiyatını veya satış koşullarını karşılıklı olarak belirleyebilmesi,
- Şirketin toplam kredi hacminin %10’na belirli bir şirketin garanti vermesi
- Yönetim kurulunun en az %50’sinin belirli bir şirket tarafından atanması
- Her iki tarafın sahip olduğu fikri mülkiyet hakları (know-how, telif hakkı, patent, marka, lisans vb.) arasında bağımlılık bulunması gerekmektedir.

2012 yılında yürürlüğe giren Mali Yasa (Finance Act) ile ertelenmiş ödemeler, leasing işlemleri, işletme yeniden yapılandırmaları da uluslararası işlemler

²³⁴PWC, “Section 38: India”, <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/assets/india.pdf>, (06.03.2015), s.476.

²³⁵UN, “Emerging Transfer Pricing Challenges in India”, http://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2014/09/8STM_Chap10_CPIndia_20120904_v3_HC-accp.pdf, (20.03.2015), s.1.

²³⁶ PWC, “Section 38...”, s.476.

kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu yasa ile ulusal transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler de yapılmıştır²³⁷.

Hindistan; OECD üyesi olmamakla birlikte emsal fiyatın tespitinde OECD düzenlemelerinde yer alan bütün yöntemleri (Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Maliyet Artı Yöntemi, Kar Bölüşüm Yöntemleri) kullanmaktadır. Yöntemlerin seçiminde herhangi bir öncelik sıralaması bulunmamaktadır. Mükellef durumuna en uygun yöntemi seçmekte serbesttir. Kendisinden bu konuda istenen tek şey yöntemi hangi gerekçelerle tespit ettiğini açıklamasıdır²³⁸.

2015 yılı itibarıyla Hindistan emsallere uygun fiyat aralığının tespiti ve çoklu yıl verilerinin kullanımı için yeni kurallar yürürlüğe koymuştur. Bu kurallara göre²³⁹;

- En az altı emsal şirket verisinin seçilmesi zorunludur.
- Veri setinin oluşturulmasında seçilen altı şirketin en az üç yıllık bilgilerinin dikkate alınması gerekmektedir.
- Her bir emsal için bulunan verilerin ağırlıklı ortalaması hesaplanmalıdır.
- Emsal fiyat aralığını, veri setinin otuz beşinci ve altmış beşinci yüzdelik dilimi arasında kalan kısmı oluşturacaktır. Başka bir ifade ile belirtilen yüzdelik dilim aralığının dışında kalan veri setinin medyan değeri düzeltme işlemlerinde emsallere uygun fiyat olacaktır.

2.3.2.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

1962 yılında yürürlüğe giren Gelir Vergisi Kanunu mükelleflere ayrıntılı bir belgelendirme yükümlülüğü getirmiştir. Hindistan'da transfer fiyatlandırması kapsamında ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin emsallere uygun bir şekilde gerçekleştiğini ispatlama önceliği mükellefe aittir.

Belgelendirme yükümlülüğü kapsamında; ilk olarak mükellefin bilgilerinin yer aldığı belgelerin tutulması zorunludur. Söz konusu belgelerde şirket profiline ilişkin bilgiler, faaliyette bulunan sektöre ilişkin bilgiler, yapılan uluslararası ve ulusal işlemlerin niteliği ve miktarı hakkında bilgilerin yer alması zorunludur. Bu kapsamda mükellef; sektör analizleri, ekonomik ve finansal analizleri ve işletmenin mali bilgilerini içeren diğer belgeleri yıllık tutmak zorundadır. Bununla birlikte

²³⁷ PWC, "Section 38..", s.477.

²³⁸ UN, s.1.

²³⁹ Abdülkadir Demirci, "Uluslararası Vergi Dünyasından Haberler", **Vergi Dünyası**, Sayı:412, Aralık 2015, s.244.

transfer fiyatlandırmasına ilişkin tutulması gereken en önemli belge Muhasebeci Raporu olarak isimlendirilen isimli “3 ECB” formudur. Söz konusu form, yeminli mali müşavirler tarafından işlemlerin gerçekleştiği dönemi takip eden Kasım ayının 30’na kadar yetkililere sunulmak üzere hazırlanmalıdır. Söz konusu raporda²⁴⁰;

- Mükellefin adı, soyadı, şirket bilgisi, iletişim bilgileri,
- Yıl boyunca ilişkili şirketlerle gerçekleştirilen uluslararası işlemlerin listesi ve tutarı,
- Emsal fiyatın tespitinde kullanılan yöntem ve bu yöntemin neden seçildiğine ilişkin analizlerin yer alması gerekmektedir.

Hint transfer fiyatlandırması sisteminde mükellefin cezai yaptırımlardan kurtulması için belgelendirme yükümlülüğüne sıkı sıkıya uyması gerekmektedir. Bu kapsamda belirlenen cezai yaptırımları aşağıdaki şekilde özetlememiz mümkündür²⁴¹

- Kanunlarda belirtilen belgelerde eksik yâda yanıltıcı bilgi verilmesi durumunda; gerçekleştirilen uluslararası işlem tutarının %2’si
- Muhasebeci Raporu’nun verilmemesi durumunda ise 100.000 Hint Rupisi (yaklaşık 2.000 \$) tutarında ödeme yapılması gerekmektedir.

2.3.2.3. Denetim

2001 yılında revize edilen transfer fiyatlandırması kuralları ile birlikte oluşturulan transfer fiyatlandırması denetim birimi ile 2003 yılından itibaren etkin vergi denetimi yapılmaktadır. Transfer fiyatlandırması denetimin yapılacağı dosyaların seçiminde usul yönünden herhangi bir değerlendirme yapılmamaktadır. Seçim için gerekli olan ölçüt; gerçekleştirilen işlemlerin toplam tutarının 1,25 milyon Amerikan Dolar’ını aşmasıdır. Ancak bu gösterge incelenecek dosya sayısını arttırdığından eleştirilmiş ve yapılan düzenleme mükelleflerin seçiminde risk göstergeleri saptanmıştır. Buna göre²⁴²;

- İlişkili şirketlerle gerçekleştiren mal ve hizmet transferlerinde kârlılık düzenli bir şekilde düşüş gösteriyorsa,

²⁴⁰ India Central Board of Direct Taxes, “Transfer Pricing”, <http://www.incometaxindia.gov.in/Pages/international-taxation/transfer-pricing.aspx>, (19.03.2015).

²⁴¹ KPGM,s.3.

²⁴²TP Week, ”How to Survive a Transfer Pricing Audit in India”, <<http://www.tpweek.com/Article/1935635/How-to-survive-a-transfer-pricing-audit-in-India-.html>, (19.03.2015),s.1.

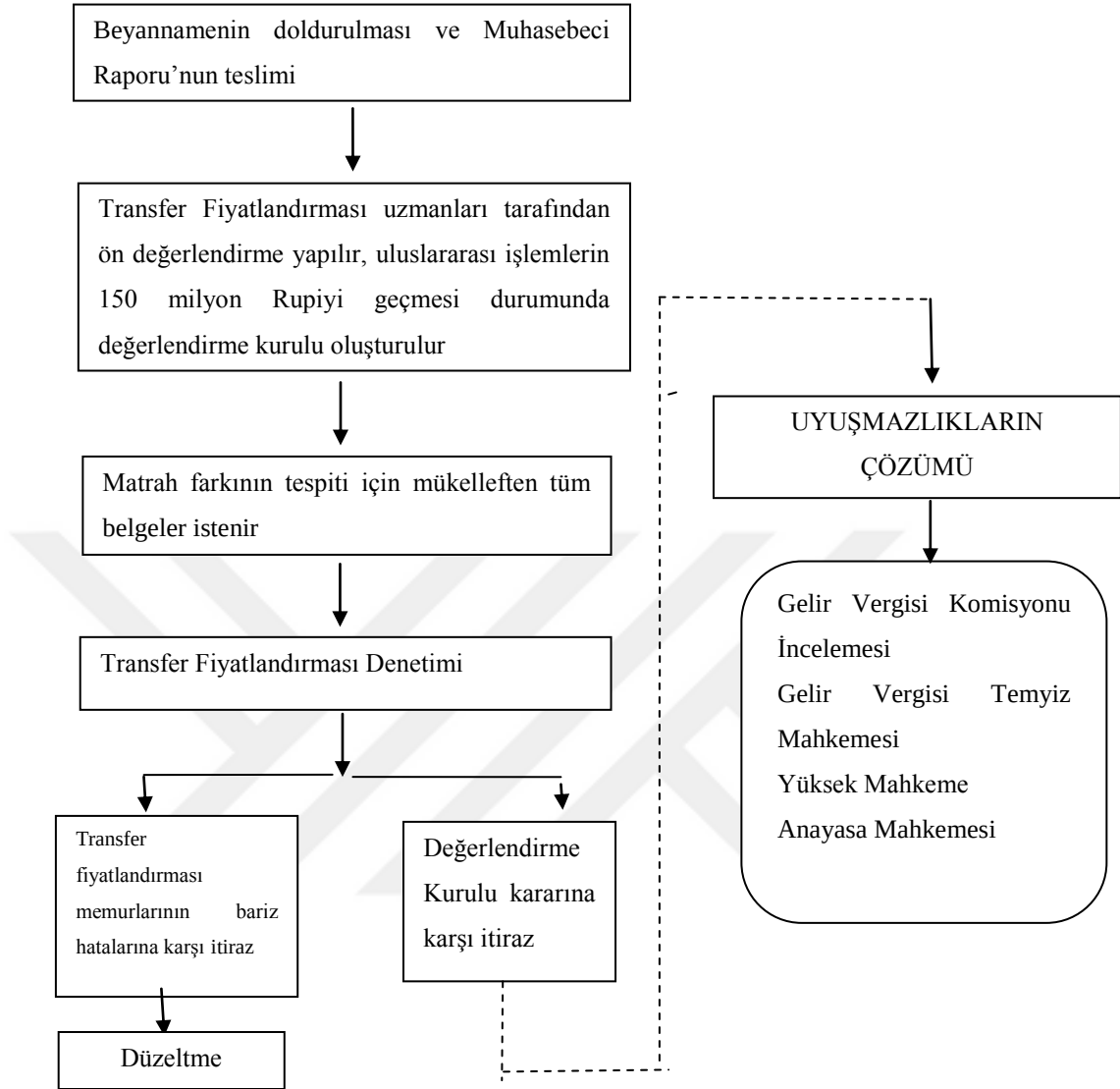
- Yönetici ücretleri emsallere aykırılık gösterecek kadar yüksek tespit edilmişse,
- Şirketlerin rutin tedarikçileri zarar beyanında bulunuyorsa ve sunulan hizmetler için düşük fiyatlandırma yapılmışsa denetim sürecinin başlatılması gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen risk göstergelerinin yanı sıra belli başlı sektörlerde transfer fiyatlandırması denetimleri yoğun sürdürülmektedir. Bu sektörler; bilişim teknolojileri, otomobil sanayi, kimya sanayisi, ilaç sanayi ve finansal hizmetlerdir²⁴³.

Hindistan'da transfer fiyatlandırması denetimlerinin odak noktasını mükelleflerin belgelendirme yükümlülükleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla Şekil 5'de gösterildiği üzere denetim sürecinin başlangıcını mükellefin kurumlar vergisi beyannamesini doldurması ve Muhasebeci Raporunu teslim etmesi oluşturmaktadır. Eğer söz konusu belgelerde yukarıda belirtilen risk göstergeleri de esas alınarak bir matrah farkı tespit edilirse denetim süreci başlamaktadır. Hindistan'ın diğer ülkelerden önemli bir farkı transfer fiyatlandırması denetimi mekanizmasının içerisine mükellefin matrah farkına itiraz edebileceği bir sistemi entegre etmesidir. Bu uygulama hem vergileme hatalarını azaltmakta hem de mükellef hakları korumaktadır. Mükellefler söz konusu itiraz mekanizmasından yararlanarak söz denetim raporlarını Anayasa Mahkemesine taşıyabilmektedirler.

²⁴³ KPMG, s.5.

Şekil 5: Hindistan'da Transfer Fiyatlandırması Denetimi Süreci

Kaynak: Aravid Srivatsan vd., “Transfer Pricing”, Institute of Cost & Works Accountants of India; <http://www.slideshare.net/KetanNakrani/transfer-pricing-bsrco>, (23.03.2015).

Transfer denetimlerinde genel kural mali yılın bitmesini takip eden 33 ay içinde denetimin tamamlanması yönündedir. Bu süre en fazla 46 aya kadar uzayabilmektedir. Eğer Hint Vergi Otoritesi en az 150 milyon Hint Rupisi (INR) kadar eksik matrah beyan edildiğine dair kanıtlara sahip ise dosya tekrar değerlendirmeye alınır ve bu durumda denetim süresi 6 yıla kadar uzamaktadır. İdare ile mükellef arasında ihtilaf olması durumunda anlaşmazlığın çözümünde alternatif yollar mevcuttur. Mükellef ile vergi otoritesi arasında gerçekleşen uyuşmazlıklarda bir temyiz mekanizması bulunmaktadır. Buna göre mükellef öncelikle temyiz komisyonuna başvurur. Buradan cevap alamaması durumunda ise sırasıyla temyiz mahkemesi, yüksek mahkeme ve en son olarak da anayasa mahkemesine

başvurmaktadır. Bu süreç yaklaşık 3 ila 8 yıl aldığından mükellefler genellikle APA anlaşmalarından yararlanmaktadırlar²⁴⁴.

Tablo 7: Hindistan’da Transfer Fiyatlandırması Kurallarına Aykırılık Nedeniyle İncelenen Dosya Yüzdeleri ve Ek Matrah Tutarları

	Tahmini Ek Tarhiyat Tutarları (\$ milyon)	İncelenen Dosya Yüzdesi
2000-2001	300	22
2001-2002	560	23
2002-2003	860	27
2003-2004	1.100	25
2004-2005	2.160	59
2005-2006	4.440	50
2006-2007	9.000	52
2008-2009	16.000	53
2009-2010	13.760	25

Kaynak: Nitin Gupta ve Alcatel Lucent, “**Handling & Managing TP Audits: India**”, http://www.taxand.com/sites/default/files/taxand/portaldocuments/managing_and_handling_tp_audits_-_master.pdf, (25.03.2015), s.9.

Hindistan’da transfer fiyatlandırması denetimlerini daha etkin hale getirebilmek için çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Bunlardan ilki; 2014 yılında ABD ile FATCA kapsamında çok uluslu şirketleri daha etkin vergilendirmek için bilgi değişimi anlaşması imzalanmasıdır²⁴⁵.

Bir diğer gelişme ise Güvenli Liman uygulamasıdır. Hindistan vergi otoritesi, bu uygulama ile transfer fiyatlandırmasından kaynaklanan uyuşmazlıkları azaltmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Avustralya, Yeni Zelanda, Singapur ve ABD gibi ülkelerde uygulanan Güvenli Liman Kuralları 2013-2014 mali yılını takip eden beş yıl süreyle uygulanmak üzere 18 Eylül 2013 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kurallar sayesinde transfer fiyatlandırması denetimlerinden kaynaklanan maliyetlerin ve belirsizliklerin azaltılması hedeflenmektedir²⁴⁶.

²⁴⁴ KPGM, s.4,

²⁴⁵ Abhay Sharma, “**Recent Tax Developments: India**”, Annual International Bar Association Conference, 2014, s.2.

²⁴⁶ TPA, “**Safe Harbour Rules in India**”, http://www.tpa-global.com/files/StreamFile193079/download/131010_safe-harbour-rules-final.pdf, (30.03.2015).

Aşağıda belirtilen işlemleri gerçekleştiren mükellefler Güvenli Liman Kurallarını tercih edebilirler. Bu kapsamda aşağıda belirtilen sektörlerde gerçekleştirilen işlemler için emsal bedel tespiti yapılacak. Böylelikle mükellefler denetim riskinden ve çifte vergilendirme uygulamalarından kurtulacaktır²⁴⁷:

- Mukim olmayan ilişkili şirketler arasında gerçekleşen yazılım geliştirme hizmetleri ve bu kapsamda sunulan ar-ge hizmetleri ile bilgi teknolojileri transferi,
- Mukim olmayan ilişkili şirketlere, ana şirket garantisi ile kullandırılan krediler
- Mukim olmayan ilişkili şirketlerle gerçekleştirilen jenerik ilaç üretimi ve bu kapsamda bu ilaçların üretimine yönelik sağlanan ar-ge hizmetleri
- İlişkili şirketlerle gerçekleştirilen otomobil üretimi ve ihracatı ile bu kapsamda sunulan servis, bakım ve kurulum hizmetleri.

2.3.3. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin ekonomisinin 1980’li yılların başından itibaren dışa açılma sürecine bağlı olarak bu ülkede faaliyet gösteren çok uluslu şirket sayısı gün geçtikte artmaktadır. Aynı zamanda yerel şirketlerin de yabancı ülkelere yapmış oldukları yatırımlarda artış göstermektedir. Bu gelişmeler ışığında Çin vergi otoritesi açısından transfer fiyatlandırmasının da önemi gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle belgelendirme yükümlüğü ve denetim konusunda önemli düzenlemeler yapılmaktadır.

2.3.3.1. Transfer Fiyatlandırılmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Çin’de transfer fiyatlandırması kurallarının oluşumu pilot programlar ile 1980’li yıllarda başlamıştır. Transfer fiyatlandırması kurallarının gelişimi incelendiğinde başlangıçta şirket kazançlarının vergilendirilmesinde yerel şirketler ile yabancı şirketler (Foreign-invested enterprises- FIEs) ayırımına dayanan ikili bir yapı söz konusudur. Bu yapıda yabancı şirketler çok sayıda teşvik hükümden yararlanmaktadır. Bu dönemde birçok FIEs transfer fiyatlandırmasını, ilişkili

²⁴⁷ WTS, “Draft Rules on “Safe Harbours” For FY 2012-13 and 2013-14”, http://www.wts.com/en/img/WTS_India_Transfer_Pricing_Flash_August2013.pdf, (30.03.2015), s.1.

şirketlerle gerçekleştirmiş oldukları işlemler dolayısıyla elde ettikleri karlarını transfer ederek Çin'deki vergi yükümlülüklerini azaltmaya yarayan bir yöntem olarak görmüşlerdir. Bu kapsamda FİEs'lerin neden oldukları matrah kaybını önlemek için 1988 yılında ilk pilot çalışma Shenzhen Şehri Halk Hükümeti tarafından yapılmıştır²⁴⁸.

Bu pilot düzenleme arkasından Ulusal Halk Kongresi (National People's Congress-NPC) tarafından 1991 yılında Gelir Vergisi Kanununda yapılan düzenlemeler ile transfer fiyatlaması konusunda ulusal düzenlemeler oluşturulmuştur²⁴⁹. 13. Madde uyarınca ilişkili kişiler arasında emsallere aykırı olarak fiyat tespit edilerek vergi kaybına neden olunmuşsa vergi otoritesi düzeltme hakkına sahip olacaktır²⁵⁰. Bu düzenlemeler sadece yabancı ilişkili kişiler arasında gerçekleştirilen işlemleri konu alıp yerel şirketlerle yapılan işlemleri düzenleme dışı bırakmaktadır. 1992 ve 1993 yapılan düzenlemeler ile (Law of the People's Republic of China Concerning the Administration of Tax Collection-TCL ve Rules for the Implementation of the Law of the People's Republic on the Administration of Tax Collection-RITCL) transfer fiyatlandırması kuralları genişletilerek yerli ve yabancı tüm ilişkili şirketler arasında gerçekleşen işlemlerde transfer fiyatlandırması kurallarının uygulanacağı hüküm altına alınmıştır²⁵¹.

2007 yılında hükümleri 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren geçerli olacak Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu (Enterprise Income Tax Law- EITLIR) yayımlanmıştır. Söz konusu kanun ile öncelikli olarak yerel şirketler ile yabancı şirketlere uygulanan hükümler birleştirilmiş, uygulamada bütünlük sağlanmıştır. Ayrıca yabancı yatırımcılara yönelik teşvikler azaltılarak yabancı yatırımların maliyetleri yükseltilmiştir²⁵². Transfer fiyatlandırması konusunda düzenlemeler kanunun 6. Bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde de öncelikle 1991 yılında yayımlanan Gelir Vergisi Kanunu Madde 13'e atıf yapılarak emsallere uygunluk ilkesine vurgu yapılmış ve bu ilkeye aykırı uygulamalarda idarenin düzenleme hakkına sahip

²⁴⁸ Michelle Markham ve Yixin Liao, "The Development of Transfer Pricing in China", **Australian Tax Forum**, Cilt:29, 2014, ss.716-717.

²⁴⁹ K.Hung Chan ve Lynne Chow, "An Empirical Study of Tax Audits in China on International Transfer Pricing", **Journal of Accounting and Economics**, Cilt.23, 1997, s.87.

²⁵⁰ Taşkın, s.160.

²⁵¹ Markham ve Liao, s.718.

²⁵² Christana Y.M.Ng, "The New Transfer Pricing Rules and Regulations in China- Impact on Foreign Investors", **International Tax Journal**, March-April 2010, s.50,

olduğu tekrar vurgulanmıştır²⁵³. Emsallere uygunluk ilkesi vurgulandıktan sonra ilişkili kişi tanımı yapılmıştır. Buna göre; şirketler finansman, alım, satım gibi konularda doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol yetkisine ve bunların dışında bir ortaklık ilişkisine sahipseler ilişkili kişi olarak kabul edileceklerdir. Ayrıca kanunda örtülü sermaye, peşin fiyatlandırma anlaşmaları ile maliyet paylaşım anlaşmalarına ilişkin hükümler de yer almaktadır²⁵⁴. 2008 yılında yapılan bu reformun en önemli sonuçlarından biri de belgelendirme yükümlülüğünü ağırlaştırması ve sistemi bu yükümlülüğün etrafında şekillendirmesidir. Belgelendirme yükümlülüğün ağırlaştırılması ve idare tarafından istenen bilgilere yer verilmesi şirketlerin raporlama sistemleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldırarak denetçilerin daha kolay ve doğru bir şekilde şirketlerin mali bilgilerine ulaşmalarını sağlamıştır. Bu sayede transfer fiyatlandırması manipülasyonunun önlenmesi konusunda en sıkı uygulamalara sahip ülkelerden biri haline gelmiştir²⁵⁵. Ayrıca söz konusu kanun ile ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemler; maddi varlıkların alım-satımı, gayri maddi varlıkların transferi, finansman ve hizmet sunumu olmak üzere dört gruba ayrılmıştır²⁵⁶.

01.01.2008 tarihinden itibaren yürürlükte olan Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 111. Maddesi uyarınca; emsal fiyatın tespit edilmesinde öncelikli olarak kullanılması gereken yöntemler; Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyat Yöntemi ve son olarak da Maliyet Artı Yöntemi'dir. Bu üç yöntem ile emsal fiyat tespit edilemezse diğer yöntemlere başvurulmaktadır Uygulanabilecek diğer yöntemler ise; Karşılaştırılabilir Kar Yöntemi, Kar Bölüşüm Yöntemi ve emsallere uygunluk ilkesine uygun diğer yöntemlerdir²⁵⁷.

2012 yılında yapılan düzenlemeler (The Internal Working Regulations for Special Tax Adjustment (Trial Version ve Regulations on the Joint Hearing of Major Special Tax Adjustment Cases) ile birlikte yerel idarelerin özellikle transfer fiyatlandırması denetiminde uyacakları kurallar tesis edilmiştir. Ayrıca bu düzenleme ile çok uluslu şirketler için “kendi kendini değerlendirme” uygulamasına geçilmiş ve özellikle yıllık cirosu 1 milyar RMB'yi aşan şirketler için özel bir

²⁵³ Zhang Ying, “China's Transfer Pricing System”, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Zhang_Ying_1206_Helsinki_ppt.pdf, (27.02.2015), ss.3-8.

²⁵⁴ Ince, s.8

²⁵⁵ Jessica L.Ho, “How to Train a Toothless Dragon: Finding Room for Improvement in China's Transfer Pricing Regulations”, *Virginia Journal of International Law*, Cilt:54:2, s.447.

²⁵⁶ Markham ve Liao, s.726.

²⁵⁷ Acar, s.165.

değerleme mekanizması oluşturulmuştur. Yürürlüğe giren istatistik gösterge sistemi ile çok uluslu şirketlerin karlılıkları coğrafik yapı ve faaliyette bulunulan sektöre göre değerlendirilmektedir²⁵⁸.

Çin’de transfer fiyatlandırması sistemi üçlü bir yapı üzerinde ilerlemektedir. Mükellefin gönüllü uyumun ön planda olduğu bu sistemde yönetim, hizmet ve denetim aşamalarından oluşan bir yapı söz konusudur. Bu yapı içerisinde APA anlaşmaları önemli bir yerdedir. APA anlaşmaları mükellef ile idare arasındaki ihtilafları azaltmak açısından da önemli bir yere sahiptir. Bir APA anlaşması şirketin başvurundan itibaren üç ila beş yıl arasında gerçekleşen tüm işlemler için geçerli hükümler içermektedir. 1998 yılında başlayan APA anlaşmaları 2002 yılından sonra yaygınlık kazanmıştır²⁵⁹.

2.3.3.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

İlişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemler genellikle karmaşık ve idare ile mükellef arasında bilgi asimetrisiyle sonuçlanan işlemler olduğundan belgelendirme yükümlülüğüne uyulması sistemin işleyebilmesi için en önemli konuların başında gelmektedir. Çin’de şirketler yıllık beyannamelerini düzenlerken ilişkili şirketlerle gerçekleştirdikleri işlemlere ilişkin raporu beyannamelerine eklemekle yükümlüdürler. Söz konusu belgelerde aşağıda belirtilen bilgiler kendi içinde tutarlılık göstermelidir. Aksi takdirde mükellef yanlış ve eksik beyanda bulunmuş kabul edilecektir. Raporda; mutlak suretle yer alması gereken bilgiler aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür²⁶⁰:

- Organizasyon yapısı,
- Faaliyetlerine ilişkin bilgiler,
- İlişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemler,
- Seçilen transfer fiyatlandırması yöntemi ve uygulaması.

Transfer fiyatlandırması belgelerinin idarenin talebi halinde yirmi gün içerisinde temin edilmesi gerekmektedir. Transfer fiyatlandırması manipülasyonu için sistemde özel bir ceza öngörülmemiştir. Bununla beraber transfer fiyatlandırması belgelerinin eksikliği durumunda cezai yaptırım olarak faiz işletilmesi söz

²⁵⁸ Markham ve Liao, s.720.

²⁵⁹ SAT, “China Advance Pricing Arrangement Annual Report 2012”, <http://www.chinatax.gov.cn/n810219/n810724/c1108851/part/1108853.pdf>, (03.03.2015), s. 34.

²⁶⁰ Markham ve Liao, s.733.

konusudur. Söz konusu faiz oranı People's Bank tarafından uygulanan kredi faiz oranının maximum beş puan üzerinde olabilir. Bu faiz kurumlar vergisi matrahından düşülemez²⁶¹.

2.3.3.3. Denetim

Dışa açılma sürecine bağlı olarak Çin'de çok uluslu şirketlerin sayısında artış olmasına karşılık bu şirketler kar beyanından daha çok transfer fiyatlandırması manipülasyonlarına başvurarak zarar beyanında bulunmuşlardır. Dolayısıyla transfer fiyatlandırması denetimi bu ülkede sıkı bir şekilde ele alınmıştır. Öncelikle maddi duran varlıkların denetimi üzerinde odaklanılmasına rağmen son yıllarda gayri maddi varlıklarda emsal fiyatın doğru bir şekilde tespit edilmesi önem kazanmıştır²⁶².

Denetim sürecinde Çin Vergi İdaresi (China's State Administration of Taxation, SAT) sadece mükelleften elde ettiği bilgilerle yetinmemektedir. Bu bilgilerin yanı sıra yerel işletme bürolarından, bankalardan da bilgi toplamaktadır. Bunun yanı sıra uluslararası işbirliği kapsamında bilgi değişim anlaşmaları yoluyla da bilgi edinmektedir²⁶³. Çin Vergi İdaresi tarafından yayımlanan sirküler uyarınca²⁶⁴;

- İlişkili şirketlerle yüksek meblağlarda işlem gerçekleştiren mükellefler,
- Uzun süre zarar beyan eden veya düşük karla çalışan mükellefler,
- Vergi cennetlerinde mukim ilişkili şirketler ile ticari faaliyetleri olan şirketler,
- Transfer fiyatlandırması raporlarını eksik yerine getiren mükellefler, riskli mükellef olarak kabul edilecek ve denetime tabi tutulacaktır.

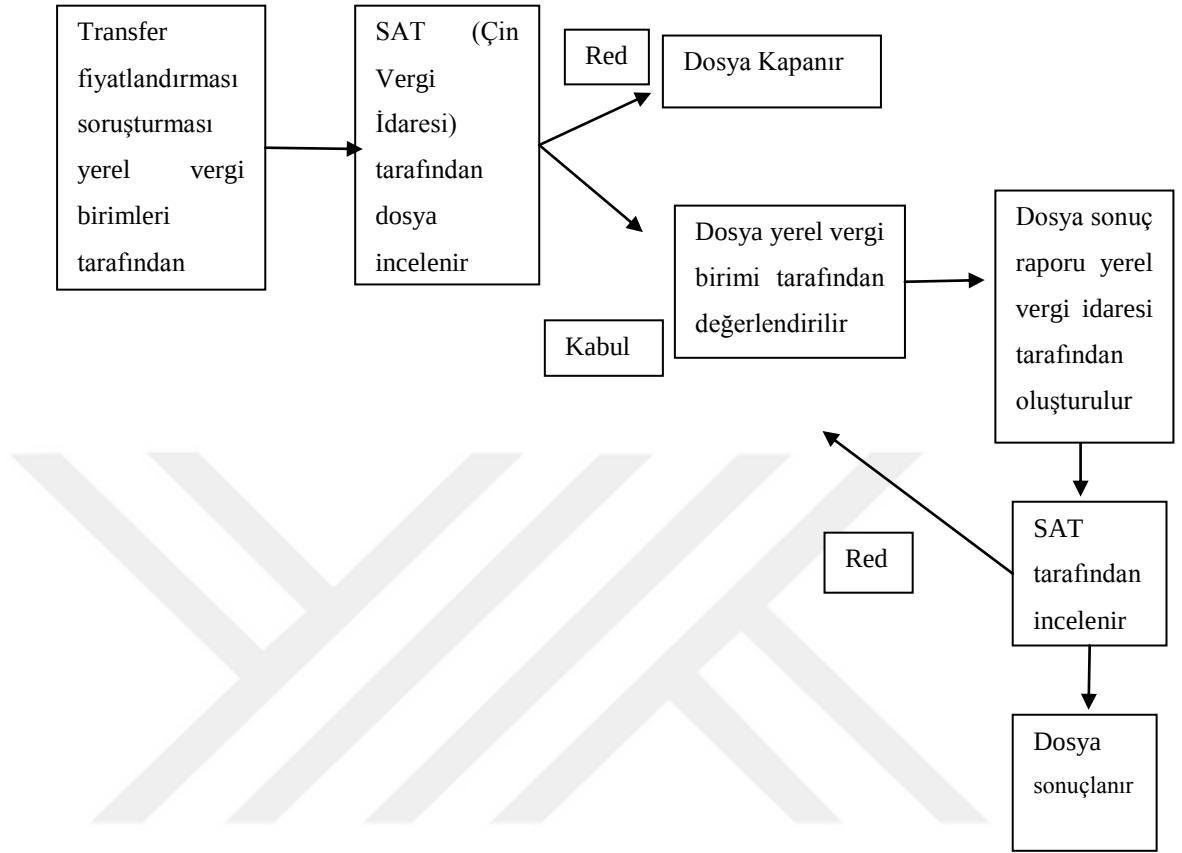
²⁶¹ KPMG, "China", **Global Transfer Pricing Review 2013**, <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/global-transfer-pricing-review/Documents/china.pdf>, (03.03.2014), s.4.

²⁶² Y.M.Ng, s.50.

²⁶³ Markham ve Liao, s.734.

²⁶⁴ Ertürk ve Esen, s.277.

Şekil 6: Çin'de Transfer Fiyatlandırması Denetim Süreci

Kaynak: Wang Wengin, **China's Transfer Pricing Tax System**, webdms.ciat.org/action.php?kt_path.. (03.03.2015), s.13.

Genel olarak denetim sürecinin işleyişi Şekil 6 'da gösterilmiştir. Denetim sürecinin başlangıç aşamasını ön inceleme aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada transfer fiyatlandırması dosyası yukarıda belirtilen riskli mükellef gruplarına ilişkin göstergeler de dikkate alınarak yerel düzeyde bir ön incelemeye tabi tutulur. Bu aşamadan sonra SAT tarafından değerlendirilen dosya ya reddedilir yâda değerlendirilmek üzere yerel vergi birimine gönderilir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda hazırlanan dosyanın sonuç raporu SAT'a tekrar gönderilir. İncelemeleri sonucunda SAT dosyayı sonuçlandırır.

2008 yılından sonra arttırılan belgelendirme yükümlülüğü ve neticesinde gerçekleştirilen denetim sonuçları Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8: Çin’de Geçmiş Yıllarda Sonuçlanan İnceleme Dosyaları ve Hasılat Tutarı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İncelenen Dosya Sayısı	177	174	152	167	178	207
Yapılan Düzeltmelerin Yaklaşık Tutarı (RMB Million)	3,84	5,75	8,16	12,51	14,5	11,8

Kaynak: Zhang Ying; “China’s Transfer Pricing System”, ss.3-8, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Zhang_Ying_1206_Helsinki_ppt.pdf, (27.02.2015).

*RMB: **Renminbi** .Çin Halk Cumhuriyeti’nin resmi parasıdır, birimi **Yuan**’dır.

2007 yılından itibaren Çin en sıkı transfer denetimi uygulayan sayılı ülkelerden biri haline gelmiştir. 2012 yılı verileri değerlendirildiğinde yapılan denetimler sonucunda idare 26,2 milyar RMB tutarında matrah düzeltmesi yapmıştır.

2.3.4. Kanada

UNCTAD verilerine göre en fazla doğrudan yabancı sermaye akışının olduğu ülkelerden biri de Kanada’dır. Dolayısıyla son dönemde doğrudan yabancı yatırımcıların neden olduğu vergi kaybının önüne geçilebilmesi için ülkede transfer fiyatlandırması konusunda düzenlemeler yapılmaktadır.

2.3.4.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Kanada’da çok uluslu şirketlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesi en önemli konuların başında gelmektedir. Ülkede şirketlerin farklı eyaletlerde yada ülkelere elde edilen gelir konsolide edilmemektedir. Bu nedenle şirketler gelirlerini yüksek vergi oranı uygulayan eyaletlerden/ülkelerden düşük vergi oranı uygulayan eyaletlere/ülkelere kolaylıkla aktarabilmektedirler. Bu durumun ortaya çıkardığı matrah daralmalarından ötürü ülkede transfer fiyatlandırması konusu özel bir öneme sahiptir²⁶⁵.

Ülkede transfer fiyatlandırması mevzuatının temelini 1979 yılında Gelir Vergisi Kanunu’nun 69. Bölümü oluşturmaktadır. Söz konusu kanunda en ciddi değişiklik ise 1998 yılında Gelir Vergisi Kanunu’nun 247. Bölümü ile yapılmıştır²⁶⁶. Kanada’da transfer fiyatlandırması kurallarının temelini “emsallere uygunluk ilkesi”

²⁶⁵ Jack Mintz ve Michael Smart, “Income Shifting, Investment and Tax Competition: Theory and Evidence from Provincial Taxation in Canada”, **Journal of Public Economics**, Cilt:88, 2004, s.1156.

²⁶⁶ Odette M. Pinto, “A Comparison of Transfer Pricing Practices in Canada and China”, **International Journal of Business and Social Science**, Cilt:3, Sayı:23, 2012, s.38.

oluşturmaktadır. Emsal Bedelin tespitinde kullanılacak yöntemler ise IC87-2R kodlu sirküde düzenlenmiştir. Emsal bedel tespitinde OECD düzenlemelerine sadık kalınarak Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemi ile Kar Bölüşüm Yönteminden yararlanılabilmektedir. Yöntemler arasında hiyerarşik bir öncelik olmamakla birlikte son dönemde kar bölüşüm yöntemlerinden yararlanılmaktadır²⁶⁷.

2.3.4.2. Belgelendirme Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

Transfer fiyatlandırmasında temel belge mükellefler tarafından her yıl tutulması zorunlu olan T-106 kodlu belgedir. Bu belgede mukim olmayan kişilerle gerçekleştirilen alım-satım işlemlerinin tutarı, kredi miktarı, verilen avanslar, maddi/gayrimaddi hakların kira yâda satış bedelleri ve hizmet bedeli ödemelerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ayrıca emsal bedelin tespitinde kullanılan yönteminde bu formda yer alması gerekmektedir²⁶⁸. Bu belgede yer alan bilgileri kısaca özetlemek gerekirse;

- Faaliyet gösterilen alanın açıklanması,
- Organizasyon yapısına ilişkin bilgi,
- İlişkili şirketlerle gerçekleşen işlemler ve tutarları,
- Fonksiyonel analiz,
- Seçilen transfer fiyatlandırması yöntemi ve bu yöntemin tercih edilme nedenine ilişkin açıklama,
- Ekonomik analiz sonuçları yer almaktadır.

T-106 kodlu belgenin geç verilmesi halinde günlük 25 Kanada Doları ceza kesilmektedir. Bu formun hiç verilmemesi halinde ise 12.000 Kanada Doları ceza kesilmektedir. Belgelendirme yükümlülüğüne uyulmamasından dolayı verilen cezanın yansira denetim sonrasında matrahta yapılan düzeltmenin %10' nu oranında cezai yaptırım uygulanmaktadır²⁶⁹.

²⁶⁷ Susan C. Borkowski, "Transfer Pricing Practices of Transnational Corporations in PATA Countries", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Cilt:19, 2010,s.37.

²⁶⁸ Canada Revenue Agency, "Information Return of Non-Arm's Length Transactions with Non-Residents T-106 Summary Form", <http://www.cra-arc.gc.ca/E/pbg/tf/t106/t106-11e.pdf>, (03.04.2015).

²⁶⁹ KPMG, "Canada", *Global Transfer Pricing Review*, ss.2-3.

2.3.4.3. Denetim

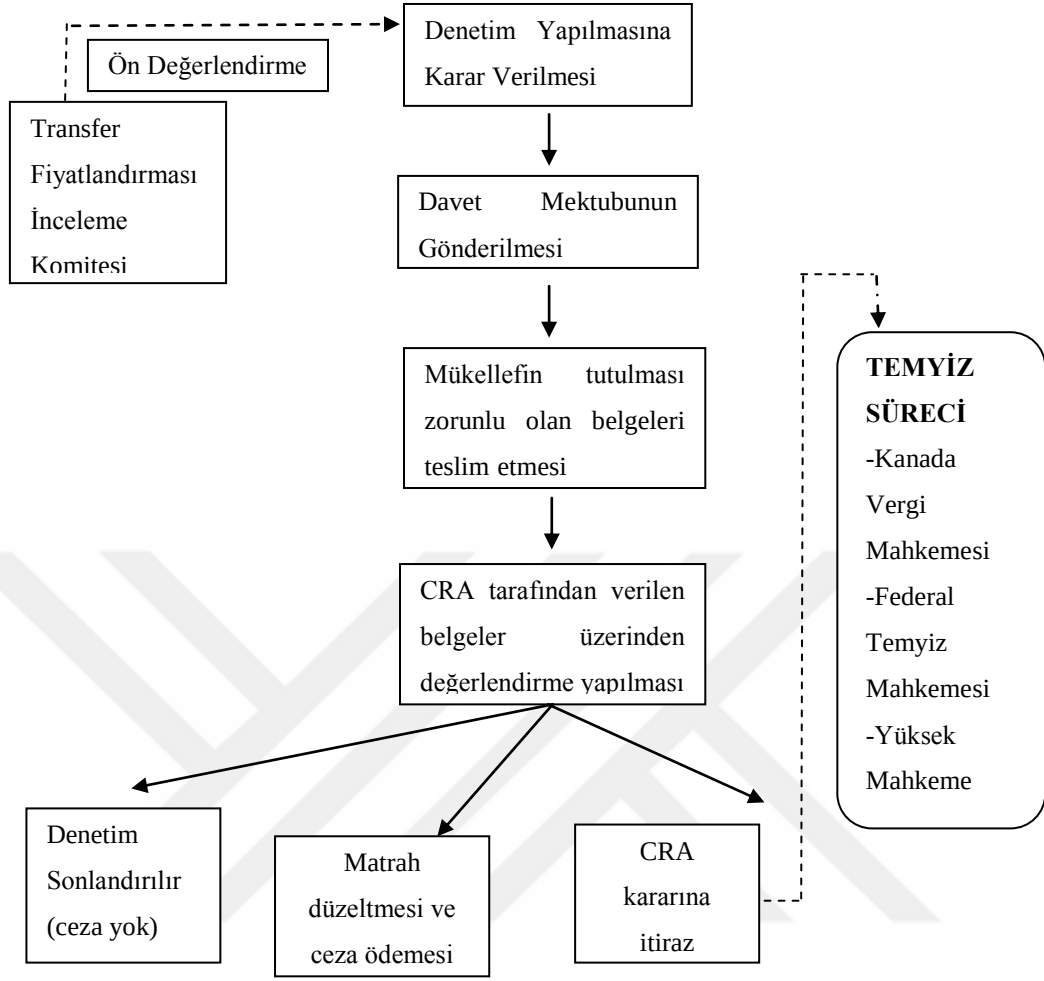
Son yıllarda kamu harcamalarının ve bütçe açıklarının artmasına bağlı olarak Kanada daha agresif vergi denetimleri yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda mükelleflerin sınır ötesi yapmış oldukları işlemler de giderek önem kazanmıştır. Emsallere uygunluk İlkesine aykırı işlem gerçekleştiren her Kanada mükellefi denetime tabi olma riski taşımaktadır. Ülkede denetim alanında en önemli risk Amerika ve Kanada'nın emsal fiyat tespitinde farklı yaklaşımlar benimsemiş olmasıdır. İki ülke arasındaki işlem yoğunluğu düşünüldüğünde bu durumun varlığı çifte vergilendirme sorununu da beraberinde getirmektedir. Ülkede bazı durumların varlığı halinde şirketlerin denetime tabi olma riski daha artmaktadır. Bu durumlar²⁷⁰:

- Şirketlerin birkaç dönemdir sürekli zarar beyanında bulunması,
- T-106 kodlu belgede yer alan bilgilerin eksik yâda hatalı olması,
- İşletme yeniden yapılandırılmaları, gayrimaddi varlıkların transferi,
- Kullandıkları transfer fiyatlandırması yöntemini değiştiren şirketler

Şekil 7'de Kanada'da yapılan transfer fiyatlandırması denetim sürecinin işleyişi gösterilmektedir. Bu kapsamda denetime başlanmadan önce Transfer Fiyatlandırması İnceleme Komitesi saha denetimlerini düzenlemek için bir ön inceleme yapmaktadır. Bu ön incelemede transfer fiyatlandırması denetimlerinin etkin bir şekilde yapılabilmesi uyulacak kurallar, uygulanacak cezalar hakkında değerlendirme yapılmaktadır. Ayrıca 5.000.000 \$ doları aşan incelemelerde mutlaka komite tüm denetim sürecini yönlendirmelidir. Denetim süreci CRA (Canada Revenue Agency)'nın mükellefe gönderdiği yazılı talebini içeren davet mektubu ile başlamaktadır. İspat yükümlülüğü mükellefe ait olduğundan tutulması zorunlu belgelerde yer alan bilgilerin tam ve doğru olması mükellef lehine sonuç doğurmaktadır. CRA tarafından talep edilen tüm belgelerin 3 ay içinde mükellef tarafından teslim edilmesi gerekmektedir. Denetim sürecinde sadece T-106 kodlu belgenin incelenmesi ile sınırlı kalınmamaktadır. Bunun dışında saha ziyareti, karşılıklı görüşme, iş akışlarının incelenmesi, diğer kurumsal defter ve kayıtların incelenmesi de söz konusudur. Bu kapsamda mükellefler; denetim sırasında yanlarında profesyonel danışman bulunabilme hakkına sahiptir. Ayrıca mükellef temyiz hakkına da sahiptir.

²⁷⁰Salvatore Nirandola ve diğerleri, "Primer on Transfer Pricing Audit", **Tax Law Bulletin**, Mart, 2012, s.2.

Şekil 7: Kanada'da Transfer Fiyatlandırması Denetim Süreci

Kaynak: Kroft Q.C, “CRA Transfer Pricing Audit–Red Flags for Taxpayers” http://mccarthy.ca/pubs/FEB2010_CRA_TransferPricing_Audits_Red_Flags_for_Taxpayers.pdf, (03.04.2015) isimli kaynaktan yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

2013 yılı transfer fiyatlandırması alanında köklü değişimlerin yaşandığı bir yıldır. OECD tarafından yayımlanan BEPS kapsamında risk göstergeleri belirlenmiş ve denetimlerin bu risk göstergeleri dâhilinde daha etkin bir şekilde yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar öncesinde 2011 yılından itibaren Kanada Gelir İdaresi daha agresif vergi denetimleri yapmaya başlamış 2013 yılından itibaren belgelendirme yükümlülüğü üzerinden yapmış olduğu denetimlerine yukarıda bahsedilen risk göstergelerini de eklemiştir. 2011 yılında Kanada Gelir İdaresi büyük ölçekli işletmecilerin yöneticileri ile yapmış olduğu toplantıda kurallara uyum gösterilmemesi durumunda şirketlerin karşılaşacağı yaptırımlar ve risk segmentleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu kapsamda 2012 yılından itibaren her yıl vergi mükellefleri ile Kanada Gelir İdaresi arasında görüşmeler yapılarak mükelleflerin

risk seviyeleri ve bir sonraki dönem neler yapılması gerektiği hakkında toplantılar yapılmaktadır²⁷¹.

2.3.5. Amerika Birleşik Devletleri

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk yasal düzenleme Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmıştır. 1917 tarihli Savaş Gelirleri Kanunu (War Revenue Act) ile yapılmıştır. Bu kanunla gelir idaresine, ilişkili kişiler arasındaki ticari işlemlerde piyasa değerinin kullanılmaması halinde ilişkili kişilerin gelirlerini birleştirerek vergilendirme yetkisi verilmiştir²⁷². Söz konusu düzenleme ile ilk defa mevzuatta yer alan transfer fiyatlandırması kavramı 1921 yılından itibaren bugünkü anlamına yakın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır²⁷³.

ABD'nin konu ile ilgilenen ilk ülke olması sahip olduğu çok uluslu şirket sayısının ve bu şirketlerden elde edilen gelirin diğer ülkelere nazaran daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca; ABD'nin önemli bir merkez olması; birçok çok uluslu şirketin gerek yönetsel gerekse de operasyonel merkezlerinin bu ülkede yer almasına neden olmaktadır. Dolayısıyla çok uluslu şirketlerin büyük bir bölümü kendi transfer fiyatlandırması politikalarını bu ülkenin transfer fiyatlandırması mevzuatını esas alarak oluşturmaktadırlar.

2.3.5.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Faaliyet gösteren çok uluslu şirket sayısının fazlalığına bağlı olarak ABD'de transfer fiyatlandırması konusu üzerinde ciddiyle durulmaktadır. Transfer fiyatlandırmasına yönelik temel düzenleme ABD Gelir Yasası (Internal Revenue Code, IRS) 'nın 482. Maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre²⁷⁴;

“Aynı çıkar birliği tarafından doğrudan veya dolaylı olarak sahip olunan ya da kontrol edilen iki yâda daha fazla sayıdaki organizasyon, ticarethane için Bakanlık toplam geliri, gideri, kredileri bölüştürebilir ya da tahsis edebilir. Bunun

²⁷¹ Jeniffer FitzGerald ve Andrew McCordan, “Canadian Taxpayers are Facing Aggressive Audits by CRA”, 2014, s.2, http://www.pwc.com/en_CA/ca/in-print/publications/pwc-canadian-taxpayers-are-facing-aggressive-audits-by-cra-2014-02-en.pdf, (03.04.2015).

²⁷² Öcal, s.84.

²⁷³ Ateş, s.13.

²⁷⁴ Taşkın, s.140.

için söz konusu dağıtımın bölüşümün veya tahsisin vergiden kaçınmayı engellemesi yâda geliri açıkça yansıtmayı açısından gerekli görülmesi yeterlidir.”

Bu düzenlemenin amacı; vergi mükelleflerinin ilişkili şirketler arasında gerçekleştirmiş oldukları işlemleri kontrol altında tutarak bu işlemlerden doğan geliri kavramak ve vergi kaybını en aza indirmektir²⁷⁵. Söz konusu madde de şirketler arasındaki ilişkiyi ortak menfaat ilkesine dayandırarak düzeltme yetkisinin kullanımında idareye oldukça geniş yetki alanı tanımıştır²⁷⁶.

1962 yılına kadar yapılan yasal düzenlemelerde, ilişkili şirketler arasında yapılan dağıtımlarda özel bir yöntem öngörülmemiştir. 1962 yılında emsallere uygunluk ilkesinin kontrol edilemeyen işlemlerde uygulanacağı gündeme gelmiş olup 1968 yılından itibaren transfer fiyatlandırması uygulamalarında emsallere uygunluk ilkesi yasal bir nitelik kazanmıştır.²⁷⁷ ABD vergi sisteminde emsallere uygunluk ilkesi; serbest piyasa koşulları altında aralarında herhangi bir bağ bulunmayan tarafların gerçekleştirdikleri işlemlerde saptanan değer olarak tanımlanmıştır²⁷⁸. 1968 yılında yapılan düzenleme ile emsal bedel tespiti için üç yöntem önerilmiştir. Bu yöntemler; Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemidir²⁷⁹. 1992 yılında bu yöntemlere ek olarak özellikle gayri maddi hakların değerlendirilmesinde kullanılmak üzere üç yeni yöntem daha önerilmiştir. Mükellefler tarafından emsal fiyata ulaşmak için kullanılabilecek yöntemler maddi duran varlıklar ve maddi olmayan duran varlıklar için Tablo 9’da ayrı ayrı gösterilmiştir. IRS mükelleflerin transfer fiyatlandırması yöntemini belirlemede serbest olduğunu kabul etmiştir²⁸⁰.

²⁷⁵ Tuncay Kapusuzoğlu, **Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması**, Oluş Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.30.

²⁷⁶ Acar, s.135.

²⁷⁷ Taşkın, s.141.

²⁷⁸ Acar, s.136.

²⁷⁹ Özgür Biyan, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:82, Temmuz-Ağustos 2007, s.81.

²⁸⁰ Taşkın, s.141.

Tablo 9: ABD’de Transfer Fiyatlandırmasında Kullanılan Yöntemler

	Maddi Duran Varlıklarda	Maddi Olmayan Duran Varlıklarda
Transfer fiyatlandırmasında kullanılacak yöntemler	*Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi *Yeniden Satış Yöntemi *Maliyet Artı Yöntemi *Kar Dağıtım Yöntemi *IRS tarafından kabul edilen belirlenmemiş yöntemler	* Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi *Maliyet Artı Yöntemi *Kar Dağıtım Yöntemi *IRS tarafından kabul edilen belirlenmemiş yöntemler

Kaynak: Taşkın, s.143’ ten yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

1993 yılında yapılan düzenleme ile emsallere uygun fiyat ve bedele ulaşmak için “en iyi yöntem” kurallarının uygulanmasına izin verilmiştir. En iyi yöntem kuralına göre; mükellef elindeki verileri ve içinde bulunduğu şartları dikkate alarak gerçeğe en yakın bedeli tespit edebilmek için en uygun yöntemi tercih edecektir²⁸¹. Dolayısıyla bu ilkenin benimsenmesi ile birlikte yöntemler arasındaki hiyerarşiden vazgeçilmiştir. Bu yöntemin temel esasını; mükellefin bütün transfer fiyatlandırması yöntemlerini etkin bir şekilde değerlendirerek kendi durumuna ve şartına uygun ve güvenilir yöntemi seçmesi oluşturmaktadır²⁸².

En iyi yöntem kuralının uygulanmasında; kontrol dışı işlemlerde karşılaştırma yapılamaması durumunda uygun istatistiki yöntemler kullanılarak bir fiyat aralığı veya kar marjı aralığı tespit edilecektir. Bu aralıkta yer alan seri dörde bölündükten sonra en düşük ve en yüksek %25’lik dilim değerlendirme dışı bırakılarak geri kalan kısım emsal bedel aralığı olarak dikkate alınacaktır. Yapılan incelemelerde tespit edilen değer bu aralık içinde olması durumunda mükellefin beyanı esas alınacaktır. Aksi takdirde IRS tarafından düzeltme yapılacaktır²⁸³.

ABD’de transfer fiyatlandırmasının seçiminde tereddüt olması durumunda mükellefler transfer fiyatlandırmasından kaynaklanan ceza riskini ortadan kaldırabilmek, çifte vergilendirme sorununu giderebilmek için Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarından yararlanabilmektedirler²⁸⁴. İlk peşin Fiyatlandırma Anlaşması 1 Mart 1991 tarihinde Apple Computer Inc. ile yapılmış olup günümüzde özellikle

²⁸¹ Mesut Koyuncu, **Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, Yıldız Yayın Reklam AŞ., İstanbul, 2005, s.395.

²⁸² Mehmet Sarac, “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Yasal Düzenlemeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:282, Şubat 2005, s.92.

²⁸³ Işık, s.102.

²⁸⁴ Taşkın, s.153.

maddi olmayan duran varlıklarda maliyet paylaşımına yönelik anlaşmalar ağırlık kazanmıştır²⁸⁵.

2.3.5.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

Mükellefler 482. Maddeye göre transfer fiyatlandırması analizi yapsalar da mükelleflerin hazırlamak, ibraz etmek ve saklamak zorunda oldukları belgelere ilişkin düzenlemeler 6622.madde de düzenlenmektedir. Mükellef en iyi yöntem kuralına uygun olarak seçtiği yöntemin emsal bedele en uygun sonucu verdiği dair belgeleri saklamak ve gerektiğinde ibraz etmek zorundadır. Bu belgeler aksi bir düzenleme bulunmadığı takdirde son vergilendirme döneminden itibaren üç yıl süre ile saklanmalıdır²⁸⁶. Tutulması gereken belgeleri iki kategoride sınıflandırmamız mümkündür²⁸⁷:

- **Temel Belgeler (Principal Documents):** Temel belgeler mükellefe ilişkin genel bilgilerin yer aldığı belgelerdir. Bu belgelerde mükellefin faaliyet konusu, organizasyon yapısı, emsal fiyatın tespiti için seçilen yöntem ve bu yöntemin neden seçildiğine ilişkin ekonomik analiz, yönteme esas oluşturan her türlü işletme içi veri yer almaktadır.
- **Destekleyici Belgeler (Background Documents):** Temel belgelerde yer alan varsayımları ve durumları açıklayan belgelerdir.

ABD’ de transfer fiyatlandırmasına yönelik cezaların OECD rehberinde yer alan kusurla orantılı olma, mevzuata uyum sağlamaya yönelik olma ve iyiniyetli mükellefin cezalandırılmaması ilkelerine uyum sağladığını söylememiz mümkündür. Transfer fiyatlandırmasına ilişkin cezalar beyannamelerin doğruluğuna ilişkin cezalardır. Bu cezalardan ilki emsal bedelin doğru bir şekilde tespit edilmemesi sonucunda uğranılan vergi kaybına ilişkin olarak hesaplanan “İşlemsel Cezalar (Transactional Penalty)” diğeri ise toplam vergi kaybı dikkate alınarak hesaplanan “Net Düzeltme Cezası (Net Adjustment Penalty)dır²⁸⁸.

²⁸⁵ Eyüp İnce, “Ana Hatlarıyla ABD’de Transfer Fiyatlandırması ve Türkiye Uygulaması İle Karşılaştırma” **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:277, Mart 2011, http://www.vergisorunlari.com.tr/makale_yazdir.aspx?makaleno=4550, (02.02.2015), s.2.

²⁸⁶ Grant Thornton, “United States”, **Global Transfer Pricing Guide**,http://www.grant-thornton.co.uk/Global/Publication_pdf/Global-transfer-pricing-guide.pdf, (05.02.2015), s.95.

²⁸⁷ Koyuncu, s.399.

²⁸⁸ Sedat Kurdoğlu, “Transfer Fiyatlandırılmasında Yaptırımlar: Hafif mi Yoksa Ağır mı? (ABD Uygulamasının Türkiye İle Karşılaştırılması)”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:295, Nisan 2013, s.155.

- **İşlemsel Cezalar (Transactional Penalty):** Bu ceza; mükellefin satışa konu olan bir mal veya hizmet için belirlediği fiyat, ilgili kanunda belirlenen doğru fiyatın %200 üzerinde veya %50 altında ise uygulanır. Sebep olunan vergi kaybına ilaveten %20 oranında ceza uygulanır. Mükellefin uyguladığı fiyat; ilgili kanunda belirlenen doğru fiyatın %400 üzerinde veya %25 altında ise neden olunan vergi kaybına ilaveten %40 oranında ceza uygulanır²⁸⁹.
- **Net Düzeltme Cezası (Net Adjustment Penalty):** Net düzeltme cezalarında ise çok uluslu şirketlerin farklı ülkelerde yer alan bağlı işletmeleri arasında gerçekleştirilen mal alımı ve hizmet ifaları sonucunda elde edilen brüt toplam gelir üzerindeki düzeltme 5 milyon Dolar'dan fazla ise eksik beyan edilen gelirin %20'si oranında cezaya tabi tutulmaktadır²⁹⁰.

2.3.5.3. Denetim

Transfer fiyatlandırmasının stratejik öneminin artmasına paralel olarak özellikle uluslararası büyük çaplı şirketlerin denetim süreçlerinin daha etkin işleyebilmesi için 2010 yılında transfer fiyatlandırması uzmanlarından oluşan bir birim kurmuştur (Transfer Pricing Operations, TPO). Söz konusu birim 14 Şubat 2014 tarihinde transfer fiyatlandırması denetimine ilişkin yol haritası yayımlanmıştır. Yayımlanan yol haritası ile yirmi dört aylık denetim sürecini planlama, yürütme ve çözüm aşaması olarak üç aşamaya ayrılmış ve her bir aşamada yapılacak faaliyetler belirtilmiştir. Bu sayede uluslararası şirketlerin uyumlarının artması hedeflenmiştir²⁹¹. Bu üç aşama IRS tarafından uluslararası büyük işletmeler için yayımlanan denetim kalite standartlarına (The Quality Examination Process – QEP) uygun olarak gerçekleşecektir²⁹². Genel olarak QEP' ye uygun olarak denetim sürecinin işleyişi Şekil 8 de gösterilmiştir.

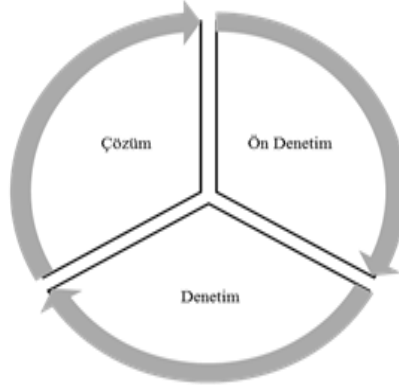
²⁸⁹IRS, “The Section 6662(e) Substantial and Gross Valuation Misstatement Penalty”, , http://www.irs.gov/pub/irs-apa/penalties6662_e.pdf, (03.02.2015), s.2.

²⁹⁰ Acar, s.148

²⁹¹IRS, “Transfer Pricing Audit Roadmap”, , <http://www.irs.gov/pub/irs-utl/FinalTrfPrcRoadMap.pdf>, (05.02.2015), s.1.

²⁹²IRS, “Quality Examination Process Reference Guide”, , <http://www.irs.gov/pub/irs-utl/qeprefguide10-01-10.pdf>, (05.02.2015), s.2.

Şekil 8: ABD’de Transfer Fiyatlandırması Denetim Süreci

Kaynak: TPA Global, **How To Prepare For A Transfer Pricing Audit**, www.tpa-global.com/how-to-prepare-for-a-transfer-pricing-audit.pdf, (05.05.2015)’den yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Ön denetim aşaması altı ay sürmekte olup bu aşamada şirketin transfer fiyatlandırmasına yönelik olarak tutmuş olduğu temel ve destekleyici belgeler (Form No:5471, 5472, 8833, 8858, 8865) ile seçmiş olduğu transfer fiyatlandırmasına yönelik işlevsel analiz değerlendirilir. Sonrasında ise denetim sürecinin nasıl işleyeceğine dair şirket yöneticileri ile toplantı yapılmaktadır. Asıl denetimin gerçekleştiği ikinci aşama ise yaklaşık on dört ay sürmektedir. Bu aşamada IRS yetkilileri şirketin ilişkili şirketlerle gerçekleştirilen tüm faaliyetlere ilişkin bilgilerini emsalleri ile karşılaştırarak değerlendirmesi yapılır. Son aşama ise dört aylık bir süreci kapsamakta olup denetimin sonuçları şirket yöneticileri ile paylaşılır. Bu süreçte tespit edilen soruların nasıl çözüleceğine dair bilgi verilir. Mükellef otuz gün içerisinde kendisinden istenilen belgeleri IRS’ye teslim ederse herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmaz. Eğer belgeleri teslim etmezse denetim elemanları tarafından denetim raporu tamamlanır ve cezai hüküm kesinleşir²⁹³.

2.3.6. Fransa

Fransa’da transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler ilk olarak 1937 yılında yapılmış olup 2010 ve 2013 yıllarında bu kurallar revize edilmiştir. Söz konusu düzenlemeler ile mükelleflerin belgelendirme yükümlülükleri ağırlaştırılarak

²⁹³Ernest Young, “IRS Releases Transfer Pricing Audit Roadmap”, <http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/International-Tax/Alert--US-IRS-releases-transfer-pricing-audit-roadmap>, (05.02.2015).

denetim süreci daha etkin hale getirilmiştir. İzleyen bölümde bu konulara ilişkin bilgi verilecektir.

2.3.6.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Fransa’da transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerin temelini 1937 yılında yürürlüğe giren Gelir Vergisi Kanunu (Code Général des Impôts - CGI)’nin 57. maddesi oluşturmaktadır. 57. madde uyarınca; yurt dışındaki ilişkili şirketlere düşük bedelle mal satılması veya bu şirketlerden piyasadaki emsallerine nazaran yüksek fiyattan mal alınması durumunda mal bedelleri emsal fiyata göre ayarlanacak ve matrah bu düzeltmeler yapıldıktan sonra belirlenecektir²⁹⁴.

Fransız kurumlar vergisi uygulamalarını diğer ülkelerden ayıran en temel özellik; “mülkilik ilkesi” nin esas alınmasıdır. Mülkilik ilkesi gereğince; Fransa’da faaliyet gösteren bir şirketin kurumlar vergisine tabi olabilmesi için vergiye konu olacak kazancın Fransa’da elde edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla kanuni merkezi Fransa’da olan ana şirketin yabancı ülkelerde elde etmiş olduğu kazanç Fransa’da elde edilmiş sayılamayacağından kurumlar vergisine tabi olmayacaktır²⁹⁵. Bu durum Fransa’yı çok uluslu şirketler açısından cazip bir ülke konumuna getirmektedir. Bu durumdan dolayı son dönemlerde yapılan düzenlemelerle şirketlerin belgelendirme yükümlülükleri ağırlaştırılmış ve denetim prosedürü daha etkin hale getirilmiştir.

2.3.6.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

Fransa’da 2010 yılından itibaren çok uluslu şirketlerin belirli özellikleri taşıması durumunda uyması gereken belgelendirme yükümlülüğü OECD kurallarına ve Code of Conduct hükümlerine uygun bir şekilde ağırlaştırılmıştır. 6 Aralık 2013 tarihinde yürürlüğe giren “Vergi Kaçakçılığı ve Ekonomik Suç Yasası” uyarınca kabul edilen Sec. L13AA (French Code of Tax Procedures-FCTP)’ da şirketlerin transfer fiyatlandırması belgelendirme yükümlülüğü yeniden düzenlenmiştir. Söz

²⁹⁴ Serkan Kasalar, “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırması İle Türkiye ve Diğer Ülke Uygulamaları”, **Dayanışma Dergisi**, Sayı:106, s.95.

²⁹⁵ Ateş, s.29.

konusu madde uyarınca; belgelendirme yükümlülüğü aşağıda özellikleri belirtilen şirketleri kapsamaktadır²⁹⁶.

- Şirketin cirosunun veya toplam varlıklarının 400 milyon £' yu aşması,
- Bir tüzel kişiliğin sermayesinin veya oy hakkının %50'sinden fazlasına doğrudan veya dolaylı olarak sahip olunması,
- Yukarıda belirtilen şartları taşıyan bir Fransız vergi grubunun parçası olmak.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme yükümlülüğü küçük/orta ölçekli şirketler ile büyük ölçekli (çok uluslu) şirketler açısından farklılık göstermektedir²⁹⁷.

- Küçük ölçekli şirketler için önceden tanımlanmış uyulması zorunlu olan bir belge biçimi bulunmamaktadır. Bu şirketlerin kendilerinden transfer fiyatlandırmasına ilişkin bilgi ve belge istendiğinde bunları üç ay içerisinde Fransız Vergi İdaresine bildirmekle yükümlüdürler.
- Yukarıda belirtilen özellikleri taşıyan büyük ölçekli şirketler için 2257 numaralı formu doldurmaları gerekmektedir. Bu formda şirketin genel ve özel bilgilerinin yer aldığı iki farklı bölüm bulunmaktadır. Genel bilgilerin yer aldığı bölümde; şirketin organizasyon yapısı, faaliyetleri gerçekleştirdiği ilişkili şirketlere ilişkin bilgiler, şirketin sahip olduğu gayri maddi hakların (patent, know-how, trademark vb.) listesi ve şirketin genel transfer fiyatlandırma politikasına ilişkin bilgiler yer almalıdır. Bu belgelerin vergi müfettişlerinin talebi halinde bir ay içerisinde teslim edilmesi gerekir. Özel bilgilerin yer aldığı bölümde ise; ilişkili şirketler ile gerçekleştirilen satış, hizmet, alım, komisyon gibi adlarla yapılan tüm işlemlerin niteliği ve tutarı listeler halinde belirtilecektir. Söz konusu işlemlerin tutarının 100.000 €'yu geçmesi halinde liste şeklinde gösterimin yanı sıra ayrıntılı olarak belgelendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu şirketler 2014 yılından itibaren her yıl transfer fiyatlandırması belgelerine ilişkin özet bilgileri de vergi idaresine vermelidirler. Özet

²⁹⁶ Valoris Avocats; **Transfer Pricing Documentation in France June 2014**, Haziran 2014, http://www.valoris-avocats.com/uploads/tx_news/Transfer_Pricing_Documentation_in_France.pdf, (10.02.2015), s.2.

²⁹⁷ Avocats, ss.3-4.

bilgileri içeren bu belge; kurumlar vergisi beyannamesi teslim edildikten altı ay sonra teslim edilmelidir²⁹⁸.

Yukarıda belirtilen belgelerin Fransızca tutulması istense de İngilizce sürümü de kabul edilebilmektedir. Transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelerin vergilendirme döneminin bitişini takip eden 3 yıl boyunca saklanması gerekmektedir²⁹⁹. Söz konusu belgelerin vergi müfettişlerinin talep etmesi halinde 30 gün içinde ibraz edilmesi gerekmektedir aksi takdirde mükellef cezai yaptırımla karşı karşıya kalacaktır³⁰⁰.

İlişkili şirketler arasındaki işlemlerde emsal fiyata aykırı uygulamalarının gerçekleştiğinin ispat edilmesi halinde cezai yaptırımlar söz konusu olacaktır. Normal koşullarda ispat yükü Fransız Vergi İdaresi'ne ait olmakla birlikte taraflardan birinin ayrıcalıklı vergi rejiminin uygulandığı veya vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelerde faaliyette bulunması durumunda ispat yükü mükellefe geçmektedir³⁰¹.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda vergi matrahının %5'i oranında ceza kesilmektedir. Bir yıl boyunca minimum 10.000 € ceza kesilebilecektir³⁰².

2.3.6.3. Denetim

Fransa'da yapılan denetimlerin temelini transfer fiyatlandırması denetimleri oluşturmaktadır. Transfer fiyatlandırması denetimleri çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir³⁰³:

- Vergi denetçisi denetimi tek başına yapabilir,
- Vergi denetçisi denetimi transfer fiyatlandırması uzmanı ile birlikte gerçekleştirebilir,
- Piyasada benzer faaliyetleri gerçekleştiren şirketler eş anlı olarak denetlenebilir.

²⁹⁸ PWC, "The French Tax Authorities Have Released the Final Version of the "Light" Transfer Pricing Documentation", 2014, <http://download.pwc.com/ie/pubs/2014-pwc-french-tax-authorities-release-final-version-06-10-2014.pdf>, (11.02.2015), s.2 .

²⁹⁹ Thornton, s.25.

³⁰⁰ KPMG, "France", **Global Transfer Pricing Review 2012**, http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/gtps2012/france_v2.pdf, (11.05.2015) s.73.

³⁰¹ Ateş, ss.29-30.

³⁰² Thornton, s.25.

³⁰³ OECD, s.95.

İki yıl içerisinde bitirilmesi planlanan denetime başlamadan önce transfer fiyatlandırması açısından riskli alanlar belirlenip, kamu ve özel veri tabanlarından toplanan bilgilerle risk analizi yapılır ayrıca APA prosedürleri incelenir. Tespit edilen riskli alanları aşağıdaki şekilde belirtmemiz mümkündür³⁰⁴:

- Düşük veya sıfır vergi oranına sahip ülkelerde şubeleri bulunan şirketler ile yapılan mal ve hizmet alışverişleri,
- Şirket yeniden yapılandırılmaları,
- Uzun dönemde kar bildiriminde bulunmayan şirketler,
- Gayrimaddi varlıkların transferi.

Amerika’da olduğu gibi Fransa’da da iki yıllık sürecin nasıl işleyeceği belirtilmiş olup tek farklılık bu aşamaların ne kadar süreceğinin belirtilmemiş olmasıdır. Söz konusu aşamalar aşağıda özetlenmiştir³⁰⁵:

Aşama 1: Ön bilgilerin toplanması (kamu ve özel veri tabanlarından şirketlerin ekonomik finansal ve vergiye ilişkin bilgileri toplanır ve değerlendirilir.)

Aşama 2: Denetim süreci planlanması

Aşama 3: Mükellef ile bilgilendirme toplantısının yapılması

Aşama 4: İlgili şirketten tercih edilen transfer fiyatlandırması yöntemine ilişkin bilgilerin alınması

Aşama 5: Denetim sürecinin değerlendirilmesi

Aşama 6: Denetimin tamamlanması ve raporun hazırlanması

2.3.7. Almanya

Transfer fiyatlandırmasının son dönemde uluslararası vergi hukukunun en tartışmalı konularından biri olmasına bağlı olarak Alman Yasa Koyucu transfer fiyatlandırması alanında tüzükler ile Federal Maliye Bakanlığı ise idari talimatlarla bir takım düzenlemeler yapmıştır.

2.3.7.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırması müessesesinin Alman mevzuatına dâhil olması ise 1925 yılında kabul edilen Gelir Vergisi Kanunu’nun 33. Maddesi ile olmuştur³⁰⁶.

³⁰⁴ OECD,s.96.

³⁰⁵ OECD,s.98-99.

³⁰⁶ Ateş, s.13.

1983 yılından itibaren ağırlıklı olarak transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemeler Alman vergi mevzuatında yer almakla beraber OECD modeli esas alınarak yapılan düzenlemelere 2003 yılından sonra rastlanmaktadır. Esas itibariyle ulusal vergi hukukunda transfer fiyatlandırması ile bağlantılı olan düzenlemeler Alman Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yer alan “örtülü kazanç dağıtımı” ve Alman Gelir Vergisi Kanunu’nda yer alan ortak tarafından verilen borçlarla finansmandır³⁰⁷.

Alman Kurumlar Vergisi (KStG)’ ne göre örtülü kazanç; gelir miktarına etki eden ve açık kazanç dağıtımı ile bağlantısı olmayan, ortaklık ilişkisi nedeniyle meydana gelen varlık azalması veya engellenmiş varlık artışı olarak tanımlanmıştır. Böyle bir durumda Alman Federal Maliye Mahkemesi, alış veya satışların emsal fiyata uygun olarak yapılmasını hükme bağlamaktadır³⁰⁸. Alman Vergi mevzuatında yer alan emsallere uygunluk ilkesi gereğince, uluslararası işlemler sonucunda mükellefin elde ettiği gelir emsallere nazaran farklılık gösteriyorsa bu gelir düzeltme işlemine konu olabilmektedir³⁰⁹.

Transfer fiyatının belirlenmesinde benimsenen ilke emsallere uygunluk ilkesidir. Bu kapsamda kullanılabilecek transfer fiyatlandırması yöntemleri Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10: Almanya’da Kullanılan Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri

Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri	
Standart Yöntemler	Kar Odaklı Yöntemler
Yeniden Satış Fiyatı	Kar Karşılaştırması
Maliyet Artı	Kar Bölüşümü
Karşılaştırılabilir Fiyat	

Kaynak: Rasch, s.70.

Uygulamada bir yöntemin seçimi genellikle yapılan işleme veya ulaşılabılır verilere bağlı olarak değişse de Almanya’da emsal bedelin tespitinde geleneksel yöntemler arasında yer alan Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi diğer yöntemlere göre

³⁰⁷ Stephan Rasch, “Almanya’da Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Düzenlemeler ve Bunların Uygulanması” (Çev: Funda Başaran Yavaşlar), **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed.Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.43.

³⁰⁸ Rasch, s.65.

³⁰⁹ Acar, s.162.

(Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemi) daha öncelikli olarak uygulanmaktadır³¹⁰.

Alman transfer fiyatlandırması mevzuatındaki en son yasal düzenlemeler 2008 ve 2010 yıllarında yapılmıştır. Yapılan değişiklik ile transfer fiyatlandırması yöntemlerinden hangisinin seçileceğine dair hiyerarşik bir ilişki ortaya konulmuştur. 2008 tarihli İşletme Vergisi Reformu'na göre emsal fiyatın tespitinde kullanılacak yöntemler arasındaki hiyerarşi Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Almanya'da Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri Arasındaki Hiyerarşi

1.KADEME	2. KADEME	3. KADEME
- Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi -Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi -Maliyet Artı Yöntemi	Sınırlı karşılaştırmalı emsal değerler varsa uygun olan herhangi bir transfer fiyatlandırması yöntemi	Emsal bedelin tespit edilememesi halinde oluşturulacak simülasyona göre bulunan varsayımsal emsallere uygun transfer fiyatlandırması

Kaynak: Rasch, s.73'den yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Mükellefler, emsal bedelin tespit ederken birinci kademedeki yer alan yöntemleri öncelik sırasına göre belirleyerek kullanacaktır. Emsal değer açıkça tespit edilemiyor ancak brüt marj, aracılık ücreti gibi sınırlı karşılaştırmalı emsaller söz konusu ise emsal fiyatın tespitinde ikinci kademe hükümleri uyarınca duruma en uygun yöntem kullanılacaktır. Karşılaştırmalı emsal değerler hiç tespit edilemiyorsa fiyatlandırmaya ilişkin bir simülasyon yapılacaktır³¹¹.

2.3.7.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme yükümlülüğü Almanya'da faaliyette bulunan ulusal merkezi şirket ve bu şirketlerin yurt dışında faaliyette bulunan bağlı şirketleri ile yabancı bir holdinge ait Almanya'da faaliyette bulunan bağlı şirketleri kapsamaktadır³¹². Almanya'da gerçek olay belgelendirmesi ve uygunluk belgelendirmesi olmak üzere iki tip belge sisteminden bahsetmemiz mümkündür.

³¹⁰ Açar, s.49.

³¹¹ Rasch, s.73.

³¹² Roman Seer, "Bağlı İşletmelerde Transfer Fiyatlandırması Belgelendirmesi Yükümlüklerini Sınırlama Gereği" (Çev: Hamide Özden Özkaya Ferendeci) **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed. Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013,s.214.

Gerçek olay belgelendirmesi; işletme ve organizasyon yapısına ilişkin genel bilgiler, ilişkili kişiler arasındaki iş ilişkilerinin açıklanması, önemli sözleşmeler, transfer fiyatlandırmasına ilişkin önem arz eden belgelerden (örn: fiyat listesi vb.) oluşmaktadır. Uygunluk belgelendirmesi ise mükellefin seçtiği yöntemi ve seçilen yöntemin uygulanmasından (ekonomik analizden) oluşmaktadır.

Uygunluk belgelendirmesi ile grup içi transfer fiyatlandırması stratejisi ortaya konulmakta ve bağlı işletmelerin fonksiyon ve risk analizlerinin sunumu yapılmaktadır³¹³. Bu aşama Alman transfer fiyatlandırması mevzuatının temelini oluşturmaktadır. Bunun nedeni ise; mükellefin bu aşamada seçmiş olduğu transfer fiyatlandırması yöntemini neden seçtiğini açıklamakla yükümlü olmasıdır. Uygunluk belgelendirmesinde; esas olarak işletme kendi seçmiş olduğu transfer fiyatlandırması yöntemini bağımsız işletmelerin kıyaslanabilir verilerini de dikkate alarak transfer fiyatlandırması analizi çerçevesinde değerlendirir³¹⁴.

Ayrıca vergi mükellefleri inceleme yetkilileri tarafından talep edilen belgeleri ve kayıtları altmış gün içinde ibraz etmelidirler. Olağanüstü iş akışlarında süre otuz gün ile sınırlandırılmıştır. Kural olarak kayıtlar Almanca tutulmak zorundadır. Ancak talep üzerine vergi idare kayıtların İngilizce tutulmasına da izin verebilmektedir³¹⁵.

Mali makamların talebine rağmen hukuka uygun transfer fiyatlandırması belgelerini ibraz etmeyen mükellef hakkında aksi ispatlanabilir bir ispat karinesi kabul edilmekte ve bu durumda ispat yükü vergi mükellefine geçmektedir³¹⁶. Uygun yöntemin seçimi, kayıtların tahribatı, belgelendirme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi gibi durumunda mükellef ağır cezai yaptırımlarla karşılaşabilmektedir. Mükelleflerin karşılaşabileceği ceza türleri ve cezaların aşamayacağı sınır Tablo 12’de gösterilmiştir.

*Uygunluk belgelendirmesinde yer alan fonksiyon ve risk analizleri üç farklı şirket yapısını ortaya çıkarmaktadır. Bu şirketler; rutin işlevli işletmeler, Strateji işletmeleri (ana girişimci) ve sadece Alman transfer fiyatlandırması kuralının sonucu olan Orta Ölçekli İşletmedir. Strateji işletmeleri sınırlı risk taşıyan işletmelerdir. Strateji işletmesi ise merkezi fonksiyonları yerine getiren ve piyasa sorumluluğunu üstlenen şirkettir. Rutin işletme yâda girişimci olmayan tüm işletmeler orta ölçekli işletme olarak kabul edilmektedir.

³¹³ Rasch, s.80.

³¹⁴ Seer, s.215.

³¹⁵ Seer, s.216.

³¹⁶ Seer, s.217.

Tablo 12: Almanya’da Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin İdari Para Cezaları

	Gelir Düzeltmesi	En az	Ceza Aralığı	En Fazla Ceza
İbraz yükümlülüğünü uyulmaması veya önemli ölçüde kullanılamaz kayıtların ibrazı	Evet	5,000 €	Düzeltilme işlemini takiben belirlenen tutarın %5- %10	Kesin bir değer söz konusu değil
Kayıtların gecikmeli ibrazı	Evet/Hayır	Süreyi aşan her tam gün için en az 100 €		1,000,000 €

Kaynak: Rasch,s.95.

Mükellef transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgeleri idareye ibraz etmemişse yâda belgeler idare tarafından yetersiz veya eksik bulunmuşsa beyan edilen kazanç üzerinden %5 ila %10 arasında değişen bir ek tarhiyat yapılmaktadır. Yapılan tarhiyat 5.000 €’dan az olamaz. Zamanında teslim edilmeyen belgeler içinde süreyi aşan her tam gün için 100 € ceza uygulanmakta olup ceza toplamı 1.000.000 €’yu aşamaz. Gecikme faizi %6 olarak tespit edilmiştir³¹⁷.

2.3.7.3. Denetim

Almanya’da özel bir transfer fiyatlandırması denetimi öngörülmemekle birlikte yapılan rutin denetimlerin en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Özellikle büyük işletmelerin, holdinglerin ve uluslararası bağlantıları olan işletmelerin her vergilendirme döneminde denetim altında olması eastır. Bu kapsamda büyük ölçekli işletmeler bakımından nelerin inceleneceği düzenli aralıklarla belirlenen ve idarenin yapmak zorunda olduğu inceleme planlarıyla belirlenmektedir³¹⁸. Söz konusu denetimler üç ila beş yıl arasında sonuçlandırılmaktadır³¹⁹. 2012 yılı rakamlarına göre incelenen 41.365 büyük işletmede 14.6 milyar Euro matrah farkı tespit edilmiştir³²⁰. Dolayısıyla Almanya’da ticari faaliyet gösteren çok uluslu işletmeler üzerinde vergi incelemelerinin bundan sonra da daha sert bir biçimde uygulanacağı beklenmektedir.

³¹⁷ Acar,s.162.

³¹⁸ Ali Değirmendereli, “Alman Vergi Sisteminde Vergi İncelemesi”, **29. Türkiye Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, s.26,

³¹⁹ PWC;, “Transfer Pricing in Germany 2013”, <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/assets/germany.pdf>, (26.02.2015), s.439.

³²⁰ Değirmendereli, s.27.

Belgelendirme yükümlülüğün düzenlenmesi ve 2013 yılında OECD tarafından yayımlanan transfer fiyatlandırmasında risk değerlendirmesine ilişkin rehber ile birlikte daha etkin bir şekilde transfer fiyatlandırması denetimi yapılmaya başlanmıştır³²¹. Bu açıdan bakıldığında belgelendirme yükümlülüğüne uyulup uyulmadığı denetim sürecinin ilk ve önemli aşamasını oluşturmaktadır³²².

Rehberde belirtilen göstergeler ışığında Almanya’da transfer fiyatlandırması denetimlerindeki risk göstergelerini aşağıdaki gibi özetlememiz mümkündür³²³:

- **Sürekli zarar beyan eden şirketler ile düşük kar marjı ile çalışan şirketler:** Piyasada faaliyet gösteren şirketlere nazaran fazla zarar beyanında bulunan şirketler; sahip oldukları varlıkları, üstlendiği fonksiyonları ve riskleri dikkate alınarak seçmiş oldukları transfer fiyatlandırması yöntemi değerlendirilir. Bu kapsamda Almanya’da ilaç firmaları üzerindeki denetimler sıkılaştırılmıştır.
- **Gayrimaddi varlıkların transferi:** Patent, know-how ve ticari markalar için yapılan ödemeler risk unsuru olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda özellikle Almanya merkezli şirketlerin iştirakleri tarafından kullanılan grup ismi veya markalar için yapılan ödemeler öncelikli olarak değerlendirilmektedir.
- **Simülasyona göre bulunan tahmini emsal fiyata göre gerçekleştirilen transfer fiyatlandırması uygulamaları:** Alman transfer fiyatlandırması kurallarına göre tamamen yada kısmen karşılaştırılabilir işlemlerin olmaması durumunda emsal fiyat simülasyon yolu ile tespit edilecektir. Bu yöntemde mükellefin gereken özeni göstereceği bir ön kabul olmakla birlikte özellikle işletme yapılandırmalarında bu yöntemin tercih edilmesi durumunda denetim riski yükselmektedir.
- **Finansal İşlemler:** Çok uluslu şirket bünyesinde yer alan ana şirket ve ilişkili şirketler arasında gerçekleşen faiz ödemeleri ve nakit havuzu (cash

³²¹International Tax Review, “Germany: Transfer Pricing Risk Assessment”, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3218198/Germany-Transfer-pricing-risk-assessment.html>, (26.02.2015).

³²² Wagdy M. Abdallah, **Critical Concerns in Transfer Pricing And Practice**, Prager Publishers, U.S.A, 2004,s.206.

³²³ OECD, “Public Consultation: Draft Handbook on Transfer Pricing Risk Assessment”,2013, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3218198/Germany-Transfer-pricing-risk-assessment.html>, ss.28-29 ve TPA, “Germany’s Increasingly Tough TP Audit Environment Presents Challenges for Taxpayers”, <http://www.tpa-global.com/news/2014/12/22/germany-rsquo-increasingly-tough-tp-audit-environment-presents-challenges-for-taxpayers->, (26.02.2015).

pooling)^{324*} uygulamaları çerçevesinde kullanılan krediler öncelikli olarak incelenmektedir.

Rehberde yer almamasına rağmen vergi ödevlisinin, Almanya ile anlaşması ve bilgi değişiminde bulunmayan ülkelerde iş ilişkilerinin olması durumunda yerine getirmesi gereken birlikte etki ödevini (Mitwirkungspflicht) yerine getirmeyen vergi ödevlileri de riskli mükellef olarak kabul edilecektir.

Almanya’da genel olarak vergi incelemelerinde esas alınan kurallar transfer fiyatlandırması incelemeleri için de geçerlidir. Denetime başlanabilmesi için öncelikli olarak yazılı inceleme kararının alınması gerekmektedir. İnceleme kararını düzenleme yetkisi, inceleme yapmaya yetkili mali idaredir. Karar açık, net, anlaşılır olmalı ve içermesi gereken bütün hususları eksiksiz içermelidir. İnceleme kararı büyük işletmelere denetimin başlayacağı tarihten dört hafta önce gönderilmesi gerekmektedir. İnceleme kararının arkasından denetimlere başlanır. Denetim sonrasında rapor düzenlenir ve bir kapanış görüşmesi gerçekleştirilir. Düzenlenen inceleme raporu mükellefin yazılı talebi olması durumunda rapora dayanarak bir işlem yapılmadan önce mükellefin kendisine iletilir. Mükellefin bu noktada dava açma hakkı da bulunmaktadır³²⁵.

2.3.8. Kore

Kore’de transfer fiyatlandırmasına yönelik temel düzenleme 1996 yılında yürürlüğe giren kanun ile yapılmıştır. Bu temel düzenlemenin ardından son dönemde çok uluslu şirketlerin sayısının artmasına bağlı olarak özellikle mükelleflerin belgelendirme yükümlülüğüne ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

2.3.8.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Kore’de transfer fiyatlandırmasına yönelik ilk düzenleme 1996 yılında yapılmıştır. 1996 yılına kadar geçerli olan Kurumlar Vergisi Kanunu; şirketlerin yurt içi işlemleri nedeniyle neden oldukları vergi kaybına yönelik düzenlemeler içermektedir. Sınır ötesi faaliyetlerin artmasına bağlı olarak kurumlar vergisi

***Cash Pooling (Nakit Havuzu):** Grup şirketlerinden birinin veya birkaçının aktifinde yer alan nakit fazlasının nakit eksikliği olan diğer grup şirketlerine kullandırmasıdır.

³²⁵ Değirmendereli, ss.29-34.

kanununda değişiklik yapma ihtiyaı gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda 1996 yılında yürürlüğe giren kanun (Law for the Coordination of International Tax Affairs-LCITA) ve beraberindeki Cumhurbaşkanlığı İcra Kararnamesi (Presidential Enforcement Decree-PED) ile uluslararası nitelikte transfer fiyatlandırması düzenlemeleri yapılmıřtır³²⁶. Kanunda  ncelikli olarak ilişkili kişi tanımlanmıştır. Buna göre; şirketler arasında aşağıdaki şartların oluşması durumunda çapraz mülkiyet ilişkisi söz konusu olacaktır³²⁷.

- Yurt dışındaki kuruma doğrudan veya dolaylı olarak %50 oranına ortaksa veya oy hakkına sahipse;
-    nc  bir kişi, vergi mükellefine ve yurtdışındaki kuruma doğrudan veya dolaylı olarak en az %50 oranında ortaksa,
- Yurt dışındaki kurum vergi mükellefi üzerinde veya vergi mükellefi yurt dışındaki kurum üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak yönetsel veya işlemsel ilişkiler açısından hâkimse bu kuruluşlar ilişkili şirket olarak kabul edilecektir.

Söz konusu kanunda emsallere uygunluk ilkesi esas alınmış olup emsal bedele ulaşmada kullanılacak yöntemler belirli bir hiyerarşi dahilinde kullanılmaktadır. Söz konusu y ntemler³²⁸:

- Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemi,
- Kar Bölüşüm Yöntemleri,
- Diğer Tanımlanmamış Yöntemler.

2011 sonrasında yapılan değişiklik ile durumun koşullarına göre en uygun yöntem mükellef tarafından seçilecektir.

1997 yılından itibaren sistemde Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları yer almaktadır. 2004 yılından itibaren APA başvurularında artış gözlenmektedir 2012 yılı itibariyle 358 APA başvurusu yapılmış olup 223 tanesi sonu landırılmıřtır³²⁹.

³²⁶ Eung Steve Choi, “Comparative Analysis of Transfer Pricing systems in United States and South Korea”, **Digital Commons at Loyola MaryMount University and Loyola Law School**; Cilt:20:803, 1998, s.809.

³²⁷ Choi,s.810.

³²⁸ PWC, “**Chapter 45: Korea Republic of**”, <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/assets/korea.pdf>, (05.03.2015), s.553.

³²⁹ Korea National Tax Service; **APA of Korea NTS**, 2012,s.12.

2.3.8.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

2011 sonrasında yapılan düzenlemeler ile mükellef tarafından tutulması gereken iki tür belge bulunmaktadır. İlk belge türü birincil belgelerde; seçilen transfer fiyatlandırması yöntemi, uluslararası işlemlerin özeti ve yurtdışı iştiraklerin gelir tabloları yer almaktadır. İkincil belgelerde ise kurumsal fiyatlandırma politikaları, organizasyon şeması, iş tanımları ve faydalı olabilecek diğer bilgiler yer almaktadır³³⁰.

Transfer fiyatlandırması belgelerinin yetkililerin talebini izleyen altmış gün içerisinde ibraz edilmesi gerekmektedir. Ayrıca söz konusu belgelerin yedi yıl süreyle saklanması gerekmektedir.

Ülkede iki farklı cezai yaptırım söz konusudur. Bunlardan ilki eksik beyanda bulunulmasına ilişkindir. Bu durumda ek matrah farkının %10'nu oranında ceza ödemesi söz konusudur. Eksik ödeme olarak adlandırılan ikinci durumda ise yıllık %10,95 oranında bir ceza söz konusu olup maksimum kesilebilecek ceza 100 milyon Kore Won 'dur³³¹. Mükellefin kasıtlı olarak vergi kaçırdığı tespit edilirse eksik beyan edilen matrahın %40'ı kadar cezai yaptırım söz konusu olmaktadır³³².

2.3.8.3. Denetim

Kore Ulusal Vergi Birimi (The Korean National Tax Service) transfer fiyatlandırması düzenlemelerini arttırmış ve denetimleri yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda son dönemde agresif denetimlerin yapıldığı konuların başında royalty ödemeleri ve yönetim hizmet ücretleri ödemeleri gelmektedir. Bununla birlikte vergi cennetlerinde yer alan şirketlerle gerçekleştirilen transferler ve belirli sektörlerde (ilaç sanayi, tütün vb.) denetimler yoğunlaştırılmıştır. Kore Ulusal Vergi Biriminin özel olarak değerlendirdiği diğer konular ise mükelleflerin zarar beyanlarının artması

³³⁰ PWC, s.554.

³³¹ KPGM, "Taxpayers Rush For Protection From Transfer Pricing Audits", **International Tax Review**, Sayı:58, s.51.

³³² Crowe Horwath, "Asia Pacific Transfer Pricing Update", Mayıs 2013, http://www.crowehorwath.com/folio-pdf/tax14200a_transferpricinginsights.pdf, (05.03.2014), s.7.

ve kullandıkları transfer fiyatlandırması yöntemini değiştirmelerine bağlı olarak ödedikleri vergi miktarının düştüğü durumlardır³³³.

Yapılan denetimlerin temelini mükellefin belgelendirme yükümlülüğüne uyup uymadığı oluşturmaktadır. Eğer mükellefin ibraz ettiği bilgilerin doğruluğuna ilişkin şüphe oluşmuş ise vergi idaresi gerekli gördüğü her türlü bilgiyi (fiyat listeleri, üretilen malların maliyet ilişkin veriler, karşılıklı yatırım anlaşmaları vb.) mükelleften isteme hakkına sahiptir³³⁴.

2.3.9. İngiltere

İngiltere’de transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler ilk olarak 1951 yılında yapılmış olup 1998 ve 2010 yıllarında bu kurallar revize edilmiştir. Söz konusu düzenlemeler ile mükelleflerin belgelendirme yükümlülükleri ağırlaştırılarak denetim süreci daha etkin hale getirilmiştir. İzleyen bölümde bu konulara ilişkin bilgi verilecektir.

2.3.9.1. Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

İngiltere’de transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler diğer ülkelere görece daha geç bir tarih olan 1951 yılında yapılmıştır³³⁵. Bunun nedeni İngiltere’nin taraf olduğu vergi anlaşmalarında yer alan transfer fiyatlandırmasına ilişkin “Bağımsız İşletmeler” başlıklı madde hükmünün iç hukukun bir parçası olarak düşünülmesidir³³⁶. Ayrıca İngiltere’de “kendi kendini değerlendirme” uygulamasına geçilmiş olduğu için, çok uluslu şirketler vergi idarelerinin soruşturmasına gerek kalmaksızın transfer fiyatlandırmasına ilişkin sorunlarına çözüm aramaktadırlar³³⁷.

İngiltere Gelir İdaresi, transfer fiyatlandırması işlemlerini 1988 yılında çıkarılan Gelir ve Kurumlar Vergileri Kanunu’nun 770-773 numaraları aracılığıyla yürütmektedir. 770. madde uyarınca biri diğeri tarafından kontrol edilen yâda her ikisi de başka bir şirket tarafından kontrol edilen iki şirket arasında gerçekleşen mal

³³³ Seteven Carey ve Douglas Fone; “Transfer Pricing in Korea”, <http://www.quanteraglobal.com/wp-content/uploads/2014/09/QuanteraspecReport-Korea-TP-Sept-2014-PATS.pdf>, (06.03.2015).

³³⁴ PWC, s.556.

³³⁵ Ateş, s.13.

³³⁶ Ateş, s.26.

³³⁷ Taşkın, s.163

ve hizmet alışverişlerinde tespit edilen fiyat OECD düzenlemelerine paralellik gösterecek şekilde emsallere uygunluk ilkesi esas alınarak tespit edilecektir. 773. Madde ise “mülkiyet satışları”nın şartlar ne olursa olsun emsallere uygunluk ilkesine göre yapılması gerektiğini düzenlemektedir³³⁸. Emsallere uygun hareket edilmesi zorunluluğu Ekim 1997 yılında yürürlüğe giren “Örtülü Kazanç Modernizasyonu Mevzuatı” ile daha da güçlendirilmiştir. Sistem mükelleflerin değerlemelerini emsallere uygunluk ilkesine aykırı hareket etmeleri durumunda vergi cezası ve faiz cezası yaptırımları ile karşı karşıya kalmaları sistemi güçlendiren unsurlardır³³⁹.

770. maddeye yönelik bir diğer düzenlemede 30 Haziran 1999 sonrası hesap dönemlerinde uygulamaya girecek olan Bölüm 28 AA düzenlemesidir. Söz konusu düzenleme herhengi iki kişi arasında gerçekleşen işlemi yada işlemleri hüküm altına almaktadır. Dolayısıyla bu düzenleme 770. Maddeden farklı olarak doğrudan veya dolaylı olarak kontrol şartını ortadan kaldırmıştır³⁴⁰. Bu düzenlemenin yapılmasının temel nedeni DSG Retail Limited ile HMRC (Her Majesty Revenue & Customs) arasında yaşanan transfer fiyatlandırmasına ilişkin anlaşmazlıktır. Bu olay öncesine kadar uyuşmazlıklar genellikle idare ve mükellef arasında yapılan karşılıklı görüşmeler ile çözülürken bu olay ile birlikte mahkeme süreci yaşanmıştır. Ayrıca söz konusu dava özellikle finansal hizmet sunumlarında aracılık hizmeti sunan üçüncü kişilerinde transfer fiyatlandırması düzenlemeleri dâhilinde değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koyması açısından da önemlidir. Dava neticesinde çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması metodolojileri üzerinde düşünülmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması konusunda görüş birliğine varılmıştır³⁴¹. İngiltere’de transfer fiyatlandırmasında kullanılan yöntemler OECD düzenlemelerine uyum göstermektedir. Kullanılan yöntemler; Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi Yeniden Satış Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemi’ dir.

İngiltere’de mevcut transfer fiyatlandırması kuralları 1 Nisan 2010 sonrasında uygulanmak üzere 4 Şubat 2010 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Vergilendirme

³³⁸ Rasoul H. Tondkar ve diğerleri, “Transfer Pricing Practices And Regulatory Actions in The U.S and U.K: A Cross-Country Comparison And Analysis”, **Advances in International Accounting**, Cilt:18, 2005, s.204.

³³⁹ Şükrü Kızılot, **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2002, ss.174-175.

³⁴⁰ Julie Roin, “Transfer Pricing in the Courts: A Cross-Country Comparison”, **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics**, (Ed. Wolfgang Schön; Kal A. Konrad), Springer, Münih Almanya, 2012, s.225.

³⁴¹ Michael Stirling ve Asa Atherton; “**DSG Retail Limited v HMRC: Implications for Transfer Pricing in the U.K**”, <http://www.fieldfisher.com/pdf/DSG-Retail-v-HMRC.pdf>, (25.02.2015), s.4.

Kanunu'nun (Taxation International and Other Provisions Act-TIOPA) "Transfer Fiyatlandırması" kenar başlıklı dördüncü bölümüdür³⁴².

2011 Haziran ayında HMRC tarafından vergi uyuşmazlıklarının çözümünde mevcut iki yonteme ilave olarak (karşılıklı anlaşma usulü ve mahkeme) alternatif çözüm yollarını içeren bir rehber yayımlamışlardır³⁴³. Rehberde uyuşmazlığın çözümünde arabulucunun yer aldığı çözüm yollarından bahsedilmiştir.³⁴⁴ Uygulama sonuçları değerlendirildiğinde ADR (Alternative Dispute Resolution) yöntemi uygulamada başarılı sonuçlar vermiş transfer fiyatlandırmasına ilişkin dava sayılarında azalma görülmüştür.

Bu gelişmelere ilaveten İngiltere'de APA anlaşmaları ve örtülü sermaye ilişkin anlaşmaların sayısında artış gözlenmektedir. 1999 yılından itibaren APA prosedürü İngiltere'de uygulanmakta olup HMRC tarafından 31 Mart 2013 yılında yayımlanan raporda APA, örtülü sermaye ilişkin anlaşmalar ve karşılıklı anlaşma yoluyla çözülen dosya sayıları yayımlanmıştır. Söz konusu rakamlar Tablo 13'de belirtilmiştir.

Tablo 13: İngiltere Transfer Fiyatlandırması İstatistikleri

	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Yıl boyunca yapılan APA başvuru sayısı	32	49	32	45
Kabul edilen APA Sayısı	20	35	32	27
Örtülü Sermaye Anlaşmaları		127	160	144
Karşılıklı Anlaşma Usulü ile Çözülen Dosya Sayısı	45	40	46	47
Transfer Fiyatlandırması Hasılatı	£1,039m	£436m	£1,095m	£504m

Kaynak: HMRC, "Transfer Pricing Statistics", <http://www.hmrc.gov.uk/international/transfer-pricing-stats.pdf>, (24.02.2015)

Tablo 13 değerlendirildiğinde; APA sayılarında dönemler itibariyle dalgalanmalar söz konusu olsa da süreç içerisinde artış gözlemlenmektedir. Son dönemde yapılan örtülü sermaye anlaşmalarının sayısı da 127'den 144'e

³⁴² Peter Nias, "Transfer Pricing and Dispute Resolution-The U.K Experience".**International Tax Journal**, Eylül-Ekim 2010, http://www.mwe.com/info/pubs/ITJ_1010.pdf?PublicationTypes=d4366db4-cfb3-4a31-95e6-f18e3d273c8a, (24.02.2015), s.26.

³⁴³ Danny Beeton, Murray Clayson ve Oliver Sangster, "UK Transfer Pricing Rules", http://hb.betterregulation.com/external/BNK_UK.pdf, (24.02.2015), s.3.

³⁴⁴ HMRC, "Draft Practical Guidance for HMRC staff on the use of Alternative Dispute Resolution in Large or Complex Cases", <<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140109143644/http://www.hmrc.gov.uk/practitioners/adr-guidance-final.pdf>>>, (24.02.2015), s.3.

yükselmiştir. Yapılan anlaşmalar ve düzenlemeler neticesinde kesilen cezaların azalmasına bağlı olarak transfer fiyatlandırması hasılatında düşme görülmektedir.

2.3.9.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

İngiltere’de genel OECD düzenlemesinden farklı olarak ispat külfeti daha katı bir şekilde ele alınarak tamamen mükellefe bırakılmıştır³⁴⁵. Mükellefin “kendi kendini değerlendirme” uygulaması kapsamında tutması gereken belgelerde mutlak suretle yer alması gereken bilgiler aşağıdaki gibidir³⁴⁶:

- Şirketin tanıtımına ilişkin bilgiler (faaliyet alanına ilişkin bilgi, şirketin merkezinin nerde olduğu, şirketin misyonu, vizyonu, toplam gelirinin hangi ülkelerden elde edildiğine dair bilgi vb.),
- Organizasyon yapısı,
- Transfer fiyatlandırmasında seçilen yöntem ve diğer alternatif yöntemlerle karşılaştırma,
- Ekonomik analiz.

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanabilmesi için mükelleflerin yönetmeliklere uygun bir şekilde kayıtlarını tutması gerekmektedir. Mükellefler vergi beyannamelerine esas olan defter ve belgeleri eksiksiz düzenlemek zorunda olup belgelerin tutulmaması veya eksik tutulması halinde; cezalar neden olunan vergi geliri kaybının %30’dan başlamakta ve mükellefin bilinçli bir şekilde vergi kaçırdığına dair bilgilerin oluşması halinde %100’ne kadar çıkmaktadır³⁴⁷.

2.3.9.3. Denetim

Haziran 2008 de özel bir transfer fiyatlandırması kurulunun oluşturulması ve risk temelli yaklaşımın oluşturulmasına yönelik olarak bir rehber (Guidelines for the Conduct of Transfer Pricing Enquires) yayımlanmıştır. Bu rehberde transfer

³⁴⁵ Mehmet Aktaş, **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım 2004, s.188.

³⁴⁶ Tondkar ve diğerleri, s.205.

³⁴⁷ Zeki Doğan ve diğerleri, “Factors Influencing the Selection of Methods and Determination of Transfer Pricing in Multinational Companies: A Case Study of United Kingdom”, **International Journal of Economics and Financial Issues**, Cilt:3, Sayı:3, 2013, s.739.

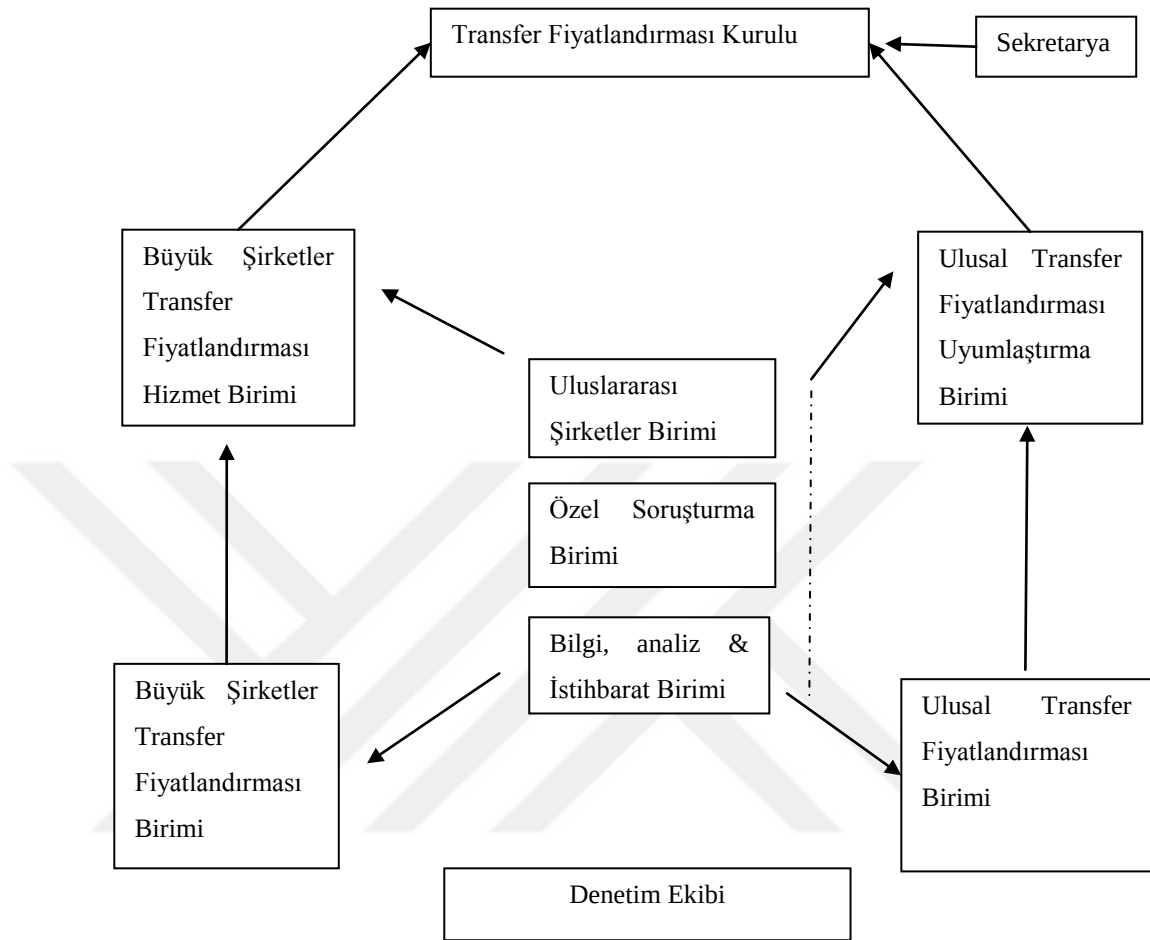
fiyatlandırmasına ilişkin sorunların çözümünde risk analizinin yapılması, etkin bir diyalog ortamının oluşturulması ve sorunların etkin ve hızlı bir şekilde çözülmesi kararlaştırılmış olup süre minimum süre on sekiz ay maximum süre ise otuz altı ay olarak belirlenmiştir³⁴⁸. Söz konusu rehberde transfer fiyatlandırması kurulunun organizasyon yapısı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

İngiltere’ de transfer fiyatlandırması grubunda yer alan her birimin ayrı bir görev tanımı bulunmaktadır. Gerek büyük şirketler gerekse de ulusal transfer fiyatlandırması birimleri, denetimi gerçekleştirecek elemanların eş güdümünü sağlamaya yönelik kararlar alır. Risk göstergelerini değerlendirir ve ilgili birimlere raporlar. Bu kapsamda, transfer fiyatlandırmasına ilişkin bir soruşturma açılıp açılmayacağı, açılacaksa hangi yöntemlerin izleneceği bu birimin aldığı kararlara örnek olarak verilebilmektedir. Transfer Fiyatlandırması Kurulu ise bütün birimlerin en üstünde yer almaktadır. Kurul; tüm transfer fiyatlandırması grubunun uyacağı stratejik kararları alır ve yüksek riskli operasyonel kararları onaylamaktadır. Bu ana kurullar haricinde denetim ekiplerine ihtiyaç duyulması halinde bilgi sunan üç spesifik birim bulunmaktadır. Bu birimler; Uluslararası Şirketler Birimi, Özel Soruşturma Birimi ve İstihbarat Birimidir. Uluslararası Şirketler Birimi; transfer fiyatlandırması mevzuatına ilişkin genel politikaları belirler. Mevzuatın uygulanabilmesi için danışmanlık hizmetinde bulunur ve gerekli eğitimleri verir. Bunların dışında APA prosedürlerinin yürütülmesinden sorumludur. İstihbarat birimi ise gerektiğinde özel verilerin sağlanmasından sorumludur³⁴⁹.

³⁴⁸ HMRC, “Guidelines for the Conduct of Transfer Pricing Enquires”, s.1, <<<http://www.transferpricing.com/pdf/UK%20guidelines-transfer-pricing.pdf>>>, (20.02.2015)

³⁴⁹ OECD, “Dealing Effectively” s.61.

Şekil 9: İngiltere'de Transfer Fiyatlandırması Grubunun Yapısı

Kaynak: OECD, "Dealing Effectively...", s.60.

Transfer Fiyatlandırması Kurulu ise bütün birimlerin en üstünde yer almaktadır. Kurul; tüm transfer fiyatlandırması grubunun uyacağı stratejik kararları alır ve yüksek riskli operasyonel kararları onaylamaktadır. Bu ana kurullar haricinde denetim ekiplerine ihtiyaç duyulması halinde bilgi sunan üç spesifik birim bulunmaktadır. Bu birimler; Uluslararası Şirketler Birimi, Özel Soruşturma Birimi ve İstihbarat Birimidir. Uluslararası Şirketler Birimi; transfer fiyatlandırması mevzuatına ilişkin genel politikaları belirler. Mevzuatın uygulanabilmesi için danışmanlık hizmetinde bulunur ve gerekli eğitimleri verir. Bunların dışında APA prosedürlerinin yürütülmesinden sorumludur. İstihbarat birimi ise gerektiğinde özel verilerin sağlanmasından sorumludur³⁵⁰.

³⁵⁰ OECD, “**Dealing Effectively**” s.61.

HMRC, transfer fiyatlandırması uygulamaları ile ilgili olarak yayınladığı kılavuzlarda incelenecek mükellefin seçimine ilişkin bazı ilkeler belirlemiştir. Bu kapsamda transfer fiyatlandırması incelemesine başlamadan önce ilişkili kişiler arasında uygulanan transfer fiyatlandırmasının herhangi bir vergisel avantaj meydana getirip getirmediği incelenecektir. Aşağıdaki durumların varlığı transfer fiyatlandırmasında yüksek riskli durumların göstergesi olarak kabul edilmektedir³⁵¹:

- İngiltere’de mukim olan şirketin daha düşük vergi oranına sahip bir ülkede yerleşik bağlı şirketlerine yüksek ödemeler yapılması,
- Zarar beyan eden İngiltere mükellefin söz konusu zararının daha düşük vergi oranına tabi ilişkili bir şirkete yapmış olduğu ödemelerden kaynaklanması,
- İngiltere mükellefi çok uluslu şirketin yüksek Ar-Ge harcaması yaparak geliştirdiği bir varlığın diğer grup üyeleri tarafından kullanılması.

Yukarıdaki durumların tespiti halinde; risk değerlendirme süreci başlamaktadır. Bu kapsamda araştırma konusu firmanın son altı yıla ilişkin mali tabloları incelenir. Bu incelemenin yansıra FAME (İngiltere’de şirketlerin mali tablolarının yer aldığı veri tabanı) ve diğer veri tabanlarından araştırma yapılması suretiyle aynı sektörde faaliyet gösteren emsaller tespit edilir, çok uluslu şirketin vergi cennetlerinde faaliyet gösteren bağlı şirketleri belirlenir ve son olarak şirketin daha önce vermiş olduğu transfer fiyatlandırması raporları değerlendirilir³⁵².

2.3.10. Brezilya

Brezilya’da uygulanan transfer fiyatlandırması kuralları OECD’nin genel düzenlemelerinden ve gelişmiş ülkelerde uygulanan transfer fiyatlandırması kurallarından farklı olarak kendine has özellikler taşımaktadır. Bu durum Brezilya’nın OECD gibi uluslararası örgütlerin düzenlemelerini kesinlikle görmezden geldiği anlamına gelmemektedir ancak ülkedeki genel kanı uluslararası sözleşmelerin ülkenin vergi kapasitesini azaltacağı yönündedir. Bu sebeple Brezilya vergi sistemi kendine has özellikleri olan bir sistemdir³⁵³. Özellikle transfer

³⁵¹ Ertürk ve Esen, ss:275-276 ve Doğan ve diğerleri, s.740.

³⁵² Ertürk ve Esen, s.276.

³⁵³ Tatiana Falcao, “The Brazilian Transfer Pricing Rules: A New Approach to Transfer Pricing?”, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Brazil_transfer_pricing_rules_1106_Falca771o.pdf, (21.10.2015), s.1.

fiyatlandırması kuralları çok uluslu şirketler açısından bir endişe kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu sebeple Brezilya’da çok uluslu şirketler daimi işyeri kurmaktan ziyade iştirakleri vasıtasıyla faaliyetlerini sürdürmeyi tercih etmektedirler.

2.3.10.1. Genel Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk kurallar 1996 yılında oluşturulmuş olup son düzenleme 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Buna göre 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren Brezilya’da faaliyet gösteren şirketler yeni transfer fiyatlandırması kurallarına uygun olarak faaliyette bulunacaklardır³⁵⁴.

İlişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerde transfer fiyatlandırması kuralları uygulanacaktır. İlişkili kişi tespit edilirken bir şirketin başka bir şirketin kontrol altında olması (%10 oranında ortaklık payına sahip olma)ya da ayrıcalıklı vergi rejimine sahip ülkelerde vergi oranı %20’nin altında olan, mukim olmayan mükelleflere vergisel ayrıcalıklar tanıyan ve bilgi değişimine izin vermeyen ülkeler bu kapsamdadır.) ya da vergi cennetlerinde faaliyette bulunması kriterlerine bakılmaktadır³⁵⁵. Bu konuda Brezilya Gelir İdaresi mükelleflerin uyumunu kolaylaştırmak için riskli ülkelerin listesini yayınlamıştır. Listede yer alan ülkeler Andora, Amerikan Samoası, Aruba, Hollanda Antilleri, Bahama, Barbados, Bahreyn, Belize, Kıbrıs, Singapur, Kosta Rika, Cibuti, Cebelitarık, Cook Adaları, Cayman Adaları, Man Adası, Kanal Adaları, Kribati, Liberya, Maldiv, Panama, İsviçre, Svaziland Krallığı, Tonga ve Birleşik Arap Emirlikleri’dir.³⁵⁶

Brezilya’nın en önemli özelliği kendine has bir transfer fiyatlandırması sisteminin oluşudur. Bu kapsamda transfer fiyatlandırması yöntemlerinin nasıl kullanıldığını açıklamadan önce sistemin farklılıklarının ortaya konması daha faydalı olacaktır. Ülkede yürürlükteki sistemde en temel farklılığı emsal bedel tespiti için OECD rehberine atıf yapmaması oluşturmaktadır. Transfer fiyatlandırması kuralları ihracat ve ithalat işlemleri için ayrı ayrı oluşturulmuştur. Emsal bedel tespitinde kendine has matematiksel formüllerden yararlanılmaktadır. Ayrıca ithalat ve ihracat

³⁵⁴ EY, “Brazil”, 2013 Transfer Pricing Global Reference Guide, <http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/International-Tax/Transfer-Pricing-and-Tax-Effective-Supply-Chain-Management/2013-Transfer-pricing-global-reference-guide---Brazil>, (20.10.2015).

³⁵⁵ KPMG, “Brazil”, Global Transfer Pricing Review, <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2015/04/brazil-2014-global-transfer-pricing.pdf>, (20.10.2015).

³⁵⁶ PWC, “Brazil”, International Transfer Pricing 2013, <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/assets/brazil.pdf>, (20.10.2015), s.291.

işlemlerinde emsal bedel tespit edilirken ayrı yöntemlerden yararlanılmaktadır. Buna göre ilişkili şirketlerle gerçekleşen mal ve hizmet alımlarında emsal bedel tespit edilmesi yerine ithalat işlemlerinde maksimum indirilebilecek gider miktarının ne olabileceği ve ihracatta vergilendirilebilir gelirin yasal olarak tespit edilmiştir³⁵⁷.

Bir diğer farklılık ise transfer fiyatlandırması ilişkin yöntem tercih edilirken “en iyi yöntem” kuralının uygulanmasına izin vermeyiştir. Başka bir ifade ile mükellef kanunda belirtilen yöntemlerden herhangi birini seçmekte serbesttir ancak kontrol dışı işlemlerinde karşılaştırma yapılamaması halinde uygun bir istatistiki yöntemi kullanarak bir fiyat aralığı yâda kar marjı belirleyemez³⁵⁸.

Diğer ülkelere göre farklılık gösteren bir diğer alan ise gayri maddi haklara ilişkin düzenlemelerdir. Buna göre royalty ödemeleri transfer fiyatlandırması konusuna girmemektedir³⁵⁹.

Brezilya’da ilişkili kişilerle yâda vergi cennetlerinde yer alan kuruluşlarla yapılan ithalat işlemleri transfer fiyatlandırması kurallarına tabidir. Buna göre ithalat işlemlerinde kullanılan fiyat gerçek fiyatlardan farklılık gösteriyorsa vergilendirilebilir gelirin tespiti için düzeltme işlemi yapılır. Buna göre ithalat işlemlerinde fiyat tespit edilirken; Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemlerden uygun olanı kullanılacaktır.

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi uyarınca ithalat işlemlerinde fiyat tespit edilirken aynı mali yılda aynı kontrat koşullarına sahip olarak Brezilya’da veya yurt dışında faaliyette bulunan şirketler esas alınacaktır. Bu noktada çok uluslu şirketler genellikle koşulların tespit edilmesinde yaşanan güçlüklerden dolayı bu yöntemi kullanmayı tercih etmemektedir. Ayrıca Brezilya vergi otoritelerinin yapılan tüm ithalat işlemlerinin niteliğine ve niceliğine ilişkin bilgilere sahip olabilmesi de mümkün değildir³⁶⁰.

Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi Brezilya’da sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde faaliyette bulunulan sektörün niteliğine göre kullanılacak yasal brüt kar marjları belirlenmektedir. Söz konusu oranlar %20 ile % 40 arasında değişmektedir. Tablo 14’de belirlenen sektörde kullanılan kar marjları gösterilmiştir.

³⁵⁷ PWC,s.284.

³⁵⁸ International Tax Review, **Brazilian Transfer Pricing Rules**, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3354483/Brazilian-transfer-pricing-rules.html>, (20.10.2015), s.2.

³⁵⁹ International Tax Review,s.2.

³⁶⁰ International Tax Review,s.3.

Tablo 14: Brezilya'da Sektörler İtibariyle Uygulanan Kar Marjları

Brüt Kar Marjı (%)	Faaliyette Bulunulan Sektör/Faaliyet
40	İlaç sektörü, tütün ve tütün ihtiva eden ürünler, optik, fotoğraf ve sinema araçları, tıbbi cihazlar ve aletler, petrol ve doğalgaz çıkarımı
30	Kimyasal ürünler, cam ve cam ihtiva eden ürünler, selüloz, kağıt ve kağıt ihtiva eden ürünler, metalurji
20	Diğer Bütün Sektörler

Kaynak: International Tax Review, s.4.

İhracatta kullanılan yöntemler ise³⁶¹;

- PVEX (Export Sales Price): İlişkisiz şirketlerle aynı dönem içerisinde aynı koşullarda yapılan ihracat işlemlerinde kullanılan fiyatların ortalaması alınarak fiyat tespit edilir.
- PVA (Wholesale Price in Country of Destination Less Profit): Aynı nitelikteki ürünlerin ihracatında varış ülkesindeki toptan satış fiyatlarına %15 kar marjı eklenerek toptan satış fiyatı tespit edilir.
- PVV (Retail Price in Country of Destination Less Profit): İhracat yapılan ülkedeki benzer mal ve hizmetlerin brüt perakende satış fiyatına %30 kar marjı eklenerek fiyat tespit edilir.
- CAP (Purchasing or Production Cost Plus Taxes and Profit): Maliyetler ve vergi eklendikten sonra bulunan fiyatların aritmetik ortalaması alınarak fiyat tespit edilir.

2.3.10.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

Brezilya'da mükelleflerin yıllık bildirimde bulunma yükümlülükleri bulunmaktadır. 2007 yılında Brezilya Gelir İdaresi SPED adı verilen kamusal muhasebe sistemi oluşturmuştur. Mükellefler faturalarını ve diğer tutmakla yükümlü olduğu belgeleri sistemde on-line doldurmaktadır. 2014 yılından itibaren mükellefler tüm işlemlerini bu sisteme yüklemekle zorunlu olup mükellefin elle belge doldurma yükümlülüğü kaldırılmıştır. Dolayısıyla Yıllık Gelir Formu (Escrituração contábil fiscal-ECF) olarak adlandırılan bu formda, mükellefler ilgili mali yılda aşağıdaki yer alan bilgileri vergi otoritelerine bildirmekle yükümlüdürler³⁶².

³⁶¹ Falcao, ss.12-13.

³⁶² KPMG,s.1.

- İlişkili kişilere ilişkin bilgileri,
- İlişkili kişilerle gerçekleştirdikleri işlemlerin niteliği ve niceliği,
- Kullandıkları yöntemi,

ECF formunun her yıl 30 Eylül'e kadar doldurulması zorunludur. Bu bilgilerin vergi otoritesi tarafından istenildiği tarihten itibaren yirmi gün içinde sunulması gerekmektedir. Söz konusu bilgilerin verilmemesi durumunda uygulanacak özel bir transfer fiyatlandırması cezası bulunmamaktadır. Denetimler sonucunda vergi matrahının eksik beyan edilmesi durumunda matrahın %75'i oranında ceza uygulanacaktır. Mükellef otuz gün içerisinde ödemeyi kabul ederse ceza yarı yarıya azaltılacaktır. Vergi kaçakçılığı durumunda ceza %112,5 oranında uygulanacaktır. Ayrıca zamanında ödenme yapılmaması durumunda Brezilya Merkez Bankası tarafından belirlenen faiz oranı nispetinde faiz işletilecektir³⁶³.

2.3.10.3. Denetim

Brezilya'da yapılan vergi denetimlerinin en önemli konularından biri de transfer fiyatlandırmasıdır ve transfer fiyatlandırması denetimlerini gerçekleştirmek üzere Brezilya Gelir İdaresi bünyesinde ayrı bir birim bulunmaktadır. Bu kapsamda yapılan ayrıntılı bir incelemede şirketin transfer fiyatlandırmasına yönelik işlemleri değerlendirilebileceği gibi sadece ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerini değerlendirmek için özel denetimler de yapılabilmektedir. Agresif bir denetim yapısı olan Brezilya'da mükelleflerin yapmış oldukları mal ve hizmet alım ve satımlarının takibi için SISCOMEX ve SISCOSERV isimli veri tabanları bulunmakta ve denetimlerden bu veri tabanlarından alınan bilgilerden de yararlanılmaktadır³⁶⁴.

Vergi kaçakçılığı şüphesi dışında denetimler yıllık olarak yapılmaktadır. Öncelikli olarak denetlenen sektörlerin başında elektronik, otomobil parçaları ve ilaç sektörü yer almaktadır³⁶⁵. Denetimlerin temelini mükellefin tutmakla yükümlü olduğu belgeler oluşturmaktadır. Denetim sürecinin başlangıcında Mükellefin

³⁶³ PWC,s.295.

³⁶⁴ International Tax Review, "Brazilian Transfer Pricing in The Era of Big Data", <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3383631/Brazilian-transfer-pricing-in-the-era-of-Big-Data.html>, (21.10.2015)

³⁶⁵ TPA, "Brazil", Transfer Pricing Country Summary 2015, <http://www.tpa-global.com/files/StreamFile1019800/download/brazil-transfer-pricing-country-summary-report-2015.pdf>, (21.10.2015), s.1.

SPED'deki bilgileri ve doldurduğu belgeler incelenmektedir³⁶⁶. Dolayısıyla bildirimde bulunma yükümlüğünü yerine getiren mükellefler sistemde belli ölçüde korunurken bu ödevini yerine getirmeyen mükellefler aleyhine kapsamlı vergi denetimine başlanacaktır. Bu kapsamda mükellefin tüm muhasebe kayıtları vergi idaresi tarafından istenebilecektir³⁶⁷. Özellikle ithalat işlemlerinde vergi müfettişleri bağımsız bilgi toplama yetkisine sahiptir.

Ülkelerin yapmış olduğu düzenlemeler genel olarak değerlendirildiğinde matrah kayıplarının önüne geçilebilmesi için ülkelerde belgelendirme yükümlülüğünün ağırlaştırıldığını ve denetimlerin risk göstergelerinin esas alınarak yapıldığı görülmektedir. Mükelleflerin de denetim risklerini en aza indirmek için sıklıkla peşin fiyatlandırma anlaşmalarına başvurulduğu görülmektedir. İzleyen bölümde ise ülkemizde transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemeler ele alınacaktır.

³⁶⁶ International Tax Review; s.2

³⁶⁷ PWC,s.294.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN GELİŞİMİ VE TRANSFER FİYATLANDIRMASINA YÖNELİK DÜZENLEMELER

Çok uluslu şirketler yapmış oldukları doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ülkelerin refahlarına önemli katkılar sağlayabilmektedirler. Bu kapsamda ülkeler yabancı sermaye yatırımları açısından kendi ülkelerini daha cazip hale getirebilmek için vergi mevzuatlarına teşvik hükümleri ekleyerek değişikliklere gitmektedirler. 2005 ve 2006 yıllarında ülkemize giren yabancı sermaye oranında ciddi artış söz konusu olmuştur. Bu dönemde uluslararası gelişmelere benzerlik gösterecek şekilde ülkemizde de yabancı portföy yatırımları üzerindeki vergi yükü azaltılmıştır. Bu tercihin sonucu olarak doğrudan yabancı yatırımlarının etkin bir şekilde vergilendirilmesi daha önemli bir konu haline almıştır. Bu gelişmeler neticesinde 21 Haziran 2006 tarihinde 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Transfer fiyatlaması, örtülü kazanç gibi düzenlemelerin yer aldığı bu kanun ile Kurumlar Vergisi oranının düşürülmesi neticesinde ortaya çıkan vergi kaybının telafisi hedeflenmiştir. Telafi imkânları arasında yer alan transfer fiyatlandırması manipülasyonlarının da önüne geçilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

3.1. TÜRKİYE’DE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN GELİŞİMİ

Ülkemizde doğrudan yabancı sermaye girişine yönelik ilk düzenlemeler 1954 yılında yapılmış olmasına rağmen esas düzenlemelerin 1980 sonrasında yapıldığını söylemek mümkündür. 24 Ocak 1980 kararları ile uygulanmaya başlayan liberal politikalardan yaşanan ekonomik krizler ve siyasi istikrarsızlıklar ile beklenen sonuç alınmamıştır. 2001 krizi sonrasında uygulanmaya başlanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile yapısal reform sürecinin başlaması ve sonrasında ülkemizde sağlanan siyasi istikrar sayesinde ülkemize yönelik doğrudan yabancı sermaye girişlerinde artış söz konusu olmuştur.

3.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Akışının Değerlendirilmesi

Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım faaliyetleri 1954’te kabul edilen 6224 Sayılı “Yabancı Sermaye Kanunu” ile resmî bir çerçeveye oturtulmuştur. Söz konusu

kanun ile yabancı yatırımcılar yerli girişimlere tanınan tüm haklardan yararlanmaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra kanun ile yabancı yatırımcılara kar transferindeki kısıtlamaların kaldırılması gibi mali konularda birçok kolaylık da tanınmıştır³⁶⁸.

6224 sayılı yasa dönemine göre oldukça liberal hükümler içermesine rağmen uygulamada karşılaşılan güçlükler ve daha sonra planlı kalkınma döneminde uygulanan politikalar neticesinde söz konusu kanunun uygulanmasından beklenen sonuç elde edilememiştir. Türkiye’ye 1954-1980 döneminde gelen yabancı sermaye tutarı önemli bir miktara ulaşmamıştır. 1980 yılı sonu itibariyle ancak 281 milyon dolar tutarında bir yabancı sermaye girişi gerçekleşebilmiştir. Bu tutarın 197 milyon dolarlık kısmın 1973 yılına kadar gerçekleştirilmiştir. 1977’de döviz sıkıntısının başlaması ile kar transferlerinin yapılamaması yabancı sermaye girişini yavaşlatmıştır. Diğer yandan 1974 ve 1979 yıllarında ülkeye yeni sermaye girişi bir yana ülkeden yabancı sermaye çıkışı bile olmuştur³⁶⁹.

24 Ocak Kararları neticesinde serbest piyasa ekonomisine geçiş doğrultusunda uygulamaya başlanan liberal politikalar çerçevesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında artış söz konusu olmaya başlamıştır. 1989 yılında ise Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme yabancı sermaye girişinde artışa neden olmuş ancak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış portföy yatırımlarındaki artışın gerisinde kalmıştır³⁷⁰. Yabancı sermaye girişinde olumlu gelişmeler olmasına rağmen diğer ülkeler ile kıyaslandığında ülkemizin yabancı sermayeden elde ettiği pay diğer ülkelerin gerisinde kalmıştır. Bütçe açıkları, kamu borç stokunun artması yüksek enflasyon neticesinde arka arkaya yaşanan ekonomik krizlerle birlikte yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ülkemize yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gerilemesine neden olmuştur³⁷¹.

2001 krizi sonrasında uygulamaya konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile yürürlüğe yapısal reformlar neticesinde makroekonomik göstergelerde görülen olumlu gelişmelere ilaveten Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerinin ilişkin süreçte yaşanan ilerlemeler neticesinde doğrudan yabancı sermaye girişinde yeniden

³⁶⁸ M. Emin Erçakar ve Erdal Tanas Karagöl, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **SETA Analiz**, Sayı.33, Ocak 2011, <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/65109.pdf>, (10.06.2015), s.9.

³⁶⁹ Erçakar ve Karagöl, s.11.

³⁷⁰ Evren İpek ve Mine Biniş, “Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerine Etkisi”, **Akademik Fener**, Bandırma Üniversitesi İİBF Yayınları, Sayı:14, 2010, s.18.

³⁷¹ Begüm Erdil Şahin, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi”, **Finans Politik &Ekonomik Yorumlar**, Cilt:47, Sayı:550, 2010, s.101.

bir artış yaşanmaya başlamıştır³⁷². 2003 yılında 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi için ve yabancı yatırımcının haklarının korunması için düzenlemeler yapılmıştır. Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte yabancı yatırım girişi için gerekli olan izin ve asgari sermaye şartı kaldırılmıştır³⁷³.

2008 yılında Mortgage piyasalarında başlayıp daha sonra reel piyasalara da sirayet eden Küresel Kriz neticesinde baş gösteren likidite darlığı uluslararası doğrudan yatırımlar açısından aşağı yönlü bir trendi de beraberinde getirmiştir³⁷⁴.

Tablo 15: Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler-Milyon Dolar)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişi (Net Yükümlülük Oluşumu)*	1082	1702	2785	10031	20185	22047	19851
Uluslararası Doğrudan Sermaye	566	688	1092	8134	16982	18394	14713
Sermaye	571	696	1190	8535	17639	19137	17748
Tasfiye	5	8	98	401	657	743	35
Diğer Sermaye (Net)***	516	16	350	56	281	727	2201
Gayrimenkul (Net)	-	998	1343	1841	2922	2926	2937
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015**
Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişi (Net Yükümlülük Oluşumu)*	8585	9099	16176	13282	12457	12550	3456
Uluslararası Doğrudan Sermaye	6184	6221	14146	10126	9298	8454	2681
Sermaye	6266	6256	16137	10759	9866	8708	2800
Tasfiye	82	35	1991	633	568	254	119
Diğer Sermaye (Net)***	619	384	17	520	110	-225	10
Gayrimenkul (Net)	1782	2494	2013	2636	3049	4,321	765

*TCMB tarafından yayımlanan ödemeler dengesi istatistiklerinde altında yer alan uluslararası doğrudan yatırım verileri

** Ocak-Mart dönemi verileri

*** Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldığı kredi

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri

Yukarıda dönemler itibariyle verilen bilgiler ışığında Tablo 15’de 2002-2015 yılları arasında ülkemize yönelik doğrudan yabancı sermaye girişleri görülmektedir. 2001 krizinin ardından yapılan yapısal reformlar ardından 2002 yılından itibaren

³⁷² Şahin, s.102.

³⁷³ Cahit Aydemir ve diğerleri., “Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Dünyadaki ve Türkiye’deki Gelişimi”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:23, 2012, s.82.

³⁷⁴ Şahin,s.103.

doğrudan yabancı sermaye girişlerinde tekrar bir artış söz konusu olmuştur. 2005 yılında 2004 yılına kıyasla ülkemizdeki doğrudan yabancı sermaye girişi yaklaşık beş kat artış göstererek on milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde doğrudan yabancı sermaye girişlerinin alt kalemleri incelendiğinde gayrimenkul alımlarında bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir³⁷⁵. Ülkemize yönelik doğrudan yabancı sermaye girişlerindeki bu artış 2008 krizi ile yavaşlama göstermeye başlamış ve en ciddi düşüş 2009 yılında yaşanmıştır. Bu dönemde doğrudan yabancı sermaye girişleri sekiz milyon dolar civarına gerilemiştir. Bu dönemde Türkiye'ye en fazla doğrudan yabancı sermaye girişi sağlayan ülkeler Hollanda, Avusturya, Fransa, Lüksemburg ve Almanya olmuştur³⁷⁶. Yaşanan küresel kriz sonrasında ülkemize yönelik doğrudan yabancı sermaye girişlerinde tekrar bir artış gözlemlenmektedir. Bu artışın nedenleri arasında 2012 yılında yürürlüğe giren Yeni Teşvik Yasası, Ar-Ge ve İnnovasyon Destek Programı ve yine 2011 yılında Resmi Gazete' de yayımlanan yeni Ticaret Kanunu'nu ile yatırım ve ticaret ortamının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler yer almaktadır.

3.1.2. Çok Uluslu Şirketlerin Gelişiminin Değerlendirilmesi

2002 yılından itibaren siyasi ve ekonomik istikrar ortamına bağlı olarak Türkiye uluslararası yatırımcılar açısından yatırım yapılabilecek ülkeler arasında üst sıralarda yer almaktadır. Ulusal ve küresel yatırımcılarının yerli yatırımcılarla eşit haklara sahip olmalarının garanti altına alınmasına bağlı olarak ülkemizde faaliyet gösteren uluslararası şirketlerin sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir. Bu kapsamda ülkemizde çok uluslu şirketlerin gelişimi iki farklı açıdan değerlendirilecek olup ülkemizde faaliyet gösteren yabancı çok uluslu şirketler ile yerli sermayeli çok uluslu şirketlerin gelişimi ayrı ayrı değerlendirilecektir.

³⁷⁵ YASED, “Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2014 Yılı Sonu Değerlendirme Raporu”, Şubat 2015, http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/YASED_UDYRaporu_2014yil_sonu-Subat2015%20tasarim.pdf, (10.06.2015), s.1.

³⁷⁶ Şahin, s.104.

3.1.2.1 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Çok Uluslu Şirketler

Türkiye sahip olduğu genç nüfusun yanı sıra 33,7 milyon internet kullanıcısı, 57 milyon kredi kartı kullanıcısı ve stratejik coğrafi konumu sayesinde farklı piyasalara erişim olanağı sağladığından dolayı yabancı yatırımcılar açısından cazip bir ülke olma konumunu sürdürmektedir. Son dönemde yapılan yasal düzenlemeler neticesinde ülkemizde OECD’nin on iki günlük şirket kurma sürecinin altında bir rakamla altı günde şirket kurulabilmektedir³⁷⁷.

Tablo 16: Türkiye'deki Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı (Bin)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Türkiye'de Faaliyet Gösteren Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı	5,6	6,7	8,8	11,7	15	18,7	21
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Türkiye'de Faaliyet Gösteren Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı	23,7	25,5	29,4	33,8	34	41	42*

*Ocak Mart 2015 verileri

Kaynak: TC Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Türkiye’ye Gelen Uluslararası Yatırım”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyeye-gelen-uluslararasi-yatirim/46>, (16.06.2015).

Ekonomi Bakanlığı tarafından 31 Aralık 2014 tarihinde yayımlanan veriler itibariyle ülkemizde faaliyet gösteren uluslararası şirketlerin sayısı 41.398’e ulaşmıştır. 2015 Ocak-Mart dönemi verilerine göre bu sayı 42.741’e ulaştığı görülmektedir. Yabancı sermayeli şirketlerin gelişimindeki seyir değerlendirildiğinde doğrudan yabancı sermaye girişindeki gelişmelere benzer bir seyir izlediği gözlemlenmektedir.

Bu şirketlerin faaliyet alanları incelendiğinde öncelikli olarak toptan ve perakende ticaret alanlarında faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bunun dışında gayrimenkul kiralama ve imalat sanayiine yönelik sektörlerde de çok uluslu şirketlerin yatırım yaptıkları gözlemlenmektedir. İmalat sanayiinde faaliyette bulunan uluslararası sermayeli şirketlerde kimyasal madde ve ürünleri imalatı birinci

³⁷⁷ TC Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, s.2.

sırada yer alırken, bunu gıda ürünleri, içecek ve tütün imalatı v tekstil ürünleri imalatı izlemektedir.

Tablo 17: Türkiye'de Faaliyette Bulunan Uluslararası Şirketlerin Ükelere Göre Dağılımı (İlk 10)

	Menşe Ülke	Şirket Sayısı	Toplam Şirket içindeki Payı (%)
1	Almanya	6015	14,5
2	İran	3570	8,6
3	İngiltere	2760	6,6
4	Hollanda	2433	5,9
5	Suriye	2106	5,1
6	Rusya	1811	4,3
7	Azerbaycan	1577	3,8
8	ABD	1502	3,6
9	Irak	1392	3,3
10	Fransa	1277	3
	Diğer	18531	43,3
	Toplam	41398	100

Kaynak: TC Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, s.3.

Ülkemize yatırım yapan uluslararası şirketlerin menşe ülkelerine bakıldığında en çok yatırım yapan ülkenin 6015 şirket ile Almanya olduğu görülmektedir. Almanya'yı İran ve İngiltere izlemektedir. Bu ülkelerin dışında Hollanda, Avusturya, Çin Halk Cumhuriyeti vb. ülkelerin de yapmış oldukları yatırımlar artış göstermektedir. Ayrıca Coca-Cola, GE Healthcare, Microsoft, Intel ve Unilever olmak üzere birçok uluslararası sermayeli şirket Türkiye ofislerini bölgesel merkez durumuna getirmiştir³⁷⁸.

3.1.2.2. Türk Sermayeli Çok Uluslu Şirketler

Kadir Has Üniversitesi ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve Vale Colombia Sürdürülebilir Uluslararası Yatırım Merkezi tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre çok ulusluluk endeksi kriterlerini taşıyan finansal olmayan 29 Türk çok uluslu şirket bulunmaktadır. (Bknz. Ek 2) Son dönemde Türk şirketleri piyasa

³⁷⁸ TC Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, s.5.

çeşitlendirmesi yaparak satış ve üretim kapasitelerini arttırmak, maliyet avantajı sağlamak ve marka satın alarak şirketlerinin büyümesini sağlamak için yurt dışı yatırımlarını arttırmaktadırlar. Bu şirketler arasında yer alan büyük holdingler yurtdışı birleşme ve satın alma işlemleri ile yurt dışı yatırımlarını gerçekleştirmektedirler. Anadolu Grubu, Doğuş Holding, Esas Holding, Yıldırım Holding ve Yıldız Holding gibi gruplar, düzenli olarak yaptıkları yurt dışı yatırımları ile öne çıkmaktadır. Türk çok uluslu şirketlerin yurt dışı yatırımları incelendiğinde genellikle yüzde yüz hisse satın almayı ya da kontrol hissesi almayı tercih ettikleri görülmektedir. 2012-2013 yılları arasında toplamda 6,5 milyar dolarlık birleşme ve satın alma gerçekleşmiştir.³⁷⁹

UNCTAD tarafından yayımlanan çok ulusluluk indeksi kriterlerini taşıyan yirmi dokuz finansal olmayan çok uluslu şirketin Avrupa, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda’da dört yüz yirmi altı iştiraki bulunmaktadır. 2012 yılı verileri değerlendirildiğinde listede yer alan yirmi dokuz şirketin toplam yabancı varlığı 36,7 milyar Amerikan Doları, yurt dışı satışları 23,4 milyar Amerikan Doları’na ulaşmıştır³⁸⁰.

3.2. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ

4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu” uyarınca çok uluslu şirketler Türkiye’de şirket kurabilirler, daha önce Türkiye’de kurulan bir şirkete iştirak edebilirler, şube açabilirler ve irtibat bürosu açabilmektedirler. Söz konusu fiziki organizasyonlar dışında çok uluslu şirketler, Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerle faaliyette bulunabilmektedirler. Örneğin Türkiye’de mukim kişi ve kuruluşlar yurt dışındaki mukim bir şirketlerde “teknik yardım sözleşmesi”, “know-how sözleşmesi” imzalamak suretiyle de faaliyette bulunabilmektedir³⁸¹. Bu bölümde bahsedilen tüm durumlarda vergilendirme işlemlerinin nasıl gerçekleşeceği konusunda bilgi verilecektir.

³⁷⁹ Deloitte, “**Turkish Outbound M&A Review 2012-2013**”, [http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/mergersacquisitions/Turkish%20Outbound%20MA%2014%20\(3\).pdf](http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/mergersacquisitions/Turkish%20Outbound%20MA%2014%20(3).pdf), (19.06.2015), ss.3-4.

³⁸⁰ DEİK, “**Değerlenen Amerikan Dolarına Rağmen Türk Şirketlerinin Yurtdışı Yatırımları Artmaya Devam Ediyor**”, <https://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/4588>, (19.06.2015), ss.1-3.

³⁸¹ Levent Başak, “**Çok Uluslu Şirketler ve Bu Şirketlerin Vergilendirme Esasları**”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:323, Ağustos 2015, s.65.

3.2.1. Çok Uluslu Şirketlerin Türkiye’de Kurdukları Şirketlerin Vergilendirilmesi

Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin vergilendirilmesinde 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu hükümleri uygulanmaktadır. Çok uluslu şirketlerin Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun olarak kurmuş oldukları şirketler ulusal Kurumlar Vergisi mükellefinden farklı olmayıp KVK (Kurumlar Vergisi Kanunu)’nun tam mükellefiyet esasını düzenleyen 3. Maddesi uyarınca, diğer Türk Şirketleri gibi tam mükellef esasına göre vergilendirileceklerdir. Bu kapsamda ÇUŞ’ların Türkiye’de kurdukları şirketler bir hesap dönemi içerisinde elde ettikleri gerek yurt içi gerekse de yurt dışı kazanç ve/veya iratlar üzerinden vergilendirileceklerdir³⁸².

3.2.2. Çok Uluslu Şirketlerin Türkiye’de Açtıkları Şubelerin Vergilendirilmesi

Yurt dışında kurulmuş olan bir şirketin kanuni ve iş merkezi de yurt dışında ise bu kurumun Türkiye’de açmış olduğu şubeler dar mükellef olarak kabul edilecektir. Dar mükelleflerde vergi tevkifatı çok uluslu şirketler açısından önemli konuların başında gelmektedir. Bu noktada en önemli konu ülkemizde uygulanan tevkifat oranı ile imzalanan ikili anlaşmalardaki tevkifat oranlarının birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. İkili anlaşmalardaki tevkifat oranı ülkemizde uygulanan tevkifat oranından düşük ise çok uluslu şirket ikili anlaşma hükümlerinden yararlanarak yerli şirketlere nazaran daha avantajlı konuma geçecektir³⁸³.

Şubelerin vergilendirilmesindeki bir diğer önemli konu da ana merkeze kaynak aktarılmasıdır. KVK’nun 30. Maddesinin 6. Fıkrası gereğince dar mükellefiyete tabi kurumlarca “ana merkeze” kaynak aktarılması durumunda; indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısımdan ana merkeze aktarılan tutar üzerinden % 15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılır. Türkiye’deki şirketin yurt dışındaki ana şirket veya bağlı şirketlerinden aldığı yönetim, finans, pazarlama, satın alma, insan

³⁸² Tokay Acar, s.171.

³⁸³ Işık, s.350.

kaynakları, bilgi teknolojileri gibi hizmetleri ihtiyacı doğrultusunda fiilen sağlamış olması şartıyla söz konusu hizmetlere ilişkin olarak fatura edilen bedellerin emsallere uygun olmaması durumunda transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedilecektir. Bu durumda Türkiye'deki şirket ilgili hizmeti gider olarak indiremeyecek ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç kar payı olarak değerlendirilecek ve %15 oranında kurumlar vergisine tabi tutulacak ve KDV indiriminin reddi söz konusu olacaktır³⁸⁴.

Burada dikkat edilmesi gereken husus 1 Seri Numaralı Kurumlar Vergisi Kanunu Genel Tebliğinde de belirtildiği üzere ana merkeze herhangi bir kaynak aktarımının yapılmaması halinde kurumlar vergisi tevkifatı yapılmayacağıdır³⁸⁵.

Çok uluslu şirketlerin Türkiye'de açmış oldukları şubeleri KVK dışında ayrıca mal satışları ve hizmet ifaları dolayısıyla Katma Değer Vergisi de ödemekle yükümlüdürler.

3.2.3. İrtibat Bürolarının Vergilendirilmesi

Çok uluslu şirketlerin ülkemizde vergilendirilmesine ilişkin bir diğer önemli konu ise irtibat bürolarıdır. 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 3. Maddesinin h. Fıkrası uyarınca Hazine Müsteşarlığı, yabancı ülke kanunlarına göre kurulmuş şirketlere, Türkiye'de ticarî faaliyette bulunmamak kaydıyla irtibat bürosu açma izni vermeye yetkilidir³⁸⁶. Usulüne uygun olarak açılan irtibat büroları Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde de belirtildiği üzere ticari bir faaliyette bulunmamakla birlikte yabancı şirket adına üretim yaptırılan firmaların, yabancı şirketin kalite standartları çerçevesinde denetlenmesi, distribütörlere yönelik eğitim veya teknik destek sağlanması, tedarikçi üreticilere kalite standartlarını arttırmaları yönünde destek hizmeti sunulması, Türkiye ile iş ilişkisi içinde bulunan yabancı şirkete iletilmek üzere piyasadaki gelişmeler, tüketici eğilimleri, rakip firmaların ve distribütörlerin satış durumları, distribütör firmanın performansı, vb. konulara ilişkin bilgilerin toplanması ve aktarılması ve yabancı şirketin, diğer ülkelerdeki birimlerine yönelik olarak; yatırım ve yönetim stratejilerinin oluşturulması, planlama, tanıtım, satış, satış sonrası hizmetler, marka

³⁸⁴ Eyyüp İnce, "Yurtdışı Grup Firmaları ile Yapılan İşlemlerde Transfer Fiyatlandırması ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirme", *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:320, Mayıs 2015, s.31.

³⁸⁵ Başak, s.69.

³⁸⁶ 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu.

yönetimi, finansal yönetim, teknik destek, Ar-Ge, dış tedarik, yeni geliştirilen ürünlerin test edilmesi, laboratuvar hizmetleri, araştırma ve analiz, çalışanların eğitimi gibi faaliyetlere ilişkin koordinasyon ve yönetim hizmeti sağlanması gibi hizmetleri yerine getirmektedir³⁸⁷. Bu açıklamalar çerçevesinde irtibat bürolarının en önemli fonksiyonu yurtdışında mukim olan şirketler ile Türkiye’deki alıcıları ve satıcıları arasında teması sağlamaktır³⁸⁸.

Bu yönü ile irtibat bürolarını yabancı şirketlerin Türkiye’deki ilk örgütlenme modeli olarak da kabul etmek mümkündür. Yabancı sermayeyi teşvik müessesesi olan irtibat büroları ile yabancı şirketler Türkiye’deki yatırım ortamını tanıma fırsatı bulmaktadırlar³⁸⁹.

İrtibat büroları; büroda çalışan kişilere yaptığı ödemeler üzerinden 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 94.Maddesi uyarınca tevkifat yapması ve muhtasar beyanname ile bağlı olduğu vergi dairesine bildirmekle yükümlüdür³⁹⁰.

Söz konusu kanun hükmüne göre irtibat bürolarının Türkiye’de gelir getirici ticari faaliyette bulunmaları yasaktır. Ancak bu durum bu büroların ülkemizde hiç gelir elde etmediği anlamına da gelmemektedir. İrtibat büroları ticari faaliyetleri dışında sahip oldukları menkul, gayrimenkul ve demirbaşların satışından/ kiralananmasından, faiz, repo vb. uygulamalardan, sahip oldukları ve atıl bir şekilde duran TL/Döviz cinsi varlıklarından yâda yapmış oldukları reklam vb. faaliyetlerden gelir elde etmeleri mümkündür. Türkiye’de Ekonomi Bakanlığı istatistiklerine göre 31 Aralık 2014 tarihi itibarıyla kayıtlı 914 adet irtibat bürosu bulunmaktadır³⁹¹. Dolayısıyla bu büroların kazançlarının ilgili kanun hükümleri uyarınca etkin bir şekilde vergilendirilmesi toplam vergi gelirlerinin artması bakımından önem arz etmektedir³⁹².

İrtibat bürosu olarak sürdürülmesine izin verilen yukarıda açıklanan faaliyetlerin uluslararası vergilemede “tamamlayıcı ve yardımcı” karakterde

³⁸⁷ Resmi Gazete, “**Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği**”, Resmi Gazete Sayı: 25205.

³⁸⁸ Cemile Demir Gökyayla ve Ceyda Süral, “4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve Getirdiği Yenilikler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, 2004, s.160.

³⁸⁹ Başak, s.70.

³⁹⁰ Başak, s.71.

³⁹¹ Ekonomi

Bakanlığı,

Uluslararası

Yatırımlar,

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/yatirim/uluslararasiYatirim?>, (10.06.2015)

³⁹² Levent Başak, “Yabancı Ülke Kuruluşlarının Türkiye’de Faaliyet Gösteren İrtibat Bürolarının Gelir Vergisi Kanunu’nun 94. Madde Karşısındaki Durumu”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:117, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=3322>, (15.05.2015), s.2.

faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'nin de taraf olduğu çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında vergilendirilebilir bir işyeri oluşturmeyen faaliyet olarak kabul edildiği (Türkiye'nin vergi anlaşması kapsamında bu faaliyetler dolayısı ile bir vergilendirme hakkı olmadığı) dikkate alınmalıdır. Yönetmelikte birçok konu açıklamaya kavuşturulmuş olsa da vergilendirme alanında bazı konuların hala tartışmaya açık olduğunu söylemek mümkündür. Bu konular³⁹³;

İzin verilen faaliyet türleri arasında sayılan “teknik destek” hizmetinin niteliği konusunda tartışmalar söz konusudur. Bu konuda değerlendirme yapan bazı uzmanlara göre bu hizmetin ticari yönü de bulunmaktadır. Söz konusu teknik destek faaliyetleri dolayısı ile yurtdışındaki ana şirket Türkiye'deki dağıtıcı ve tedarikçilerden doğrudan ya da dolaylı gelir elde ediyorsa bu durum irtibat bürosunun izin koşulları ile çelişir bir durum olarak da değerlendirilebilir bu durumda vergilendirme yapılıp yapılmayacağının tespit edilmesi gerekmektedir.

Ayrıca uygulamada bazı ÇUŞ' ların kuruluş kanunda yer alan hükümlere aykırı olarak irtibat büroları aracılığıyla ticari faaliyet de gerçekleştirdiği de tespit edilmektedir. Bu durum uygulamada haksız rekabet ve vergi kaybına neden olmaktadır. Bu kapsamda bu kötü kullanımın bertaraf edilmesi için irtibat bürolarının Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisi mükellefiyetlerinin tesis edilmesi gerekliliği yönün de görüşler de mevcuttur.

3.2.4. Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı

Ülkemizde yabancı sermayeli şirketlerin vergilendirilmesine yönelik bir diğer düzenleme de “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı” dır. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 7. Maddesi uyarınca Kontrol edilen yabancı kurum kavramı; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştirakleri ifade etmektedir.

Kontrol edilen yabancı kurum, farklı bir devletin vergi mükellefine ait ya da bunlar tarafından kontrol edilen kurumları, kontrol edilen yabancı kurum kazancı ise, söz konusu kurum karının, dağıtılmamış olsa da ortakların mukim olduğu ülkede,

³⁹³ Ayhan Üstün, “İrtibat Büroları İle İlgili yeni Düzenlemeler ve Yabancı Yatırımlara Etkisi”, <http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=125>, s.1 ve Tokay Acar, s.172.

sanki ortaklara dağıtılmış gibi vergilendirilmesini ifade etmektedir³⁹⁴. Vergi güvenlik müessesesi olarak kabul edilen kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesi ile yurt içindeki gerçek kişi ya da kurumların yurt dışında kontrollerinde bulundurdıkları işletmelerin karının, dağıtılmamış olsa da ortakların mukim olduğu ülkede, sanki ortaklara dağıtılmış gibi vergilendirilmesini amaçlamaktadır³⁹⁵.

Kanun'un gerekçesinde; *“Bazı ülkeler, diğer ülkeler aleyhine fon ve yatırımları çekmek için vergi erteleme olanağı getiren, zararlı vergi rekabetine yol açan uygulamalara yer vermektedirler. Vergi sistemimizde vergi kayıp ve kaçığına yol açan ve vergiden kaçınmada kullanılabilen, bu yerlerdeki iştiraklere ilişkin işlemlerin düzenlenmesi amacıyla kontrol edilen yabancı kurum uygulaması vergi mevzuatımız kapsamına alınmış bulunmaktadır. Bu madde ile uluslararası vergi uygulamalarındaki gelişmelere paralel olarak, ticari ve sınai mahiyette olmayan, yatırımlarını yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere yönlendiren mükellefler ile Türkiye’de yatırım yapan mükellefler arasındaki vergi eşitsizliğinin giderilmesi amaçlanmaktadır...”* hükmü yer almaktadır.

Kanun gerekçesinde de açıklandığı üzere kontrol edilen yabancı kurum kazancı müessesesi ile ticari ve sınai mahiyette olmayan, yatırımlarını yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere yönlendiren mükellefler ile Türkiye’de yatırım yapan mükellefler arasındaki vergi yükü eşitsizliği giderilmeye çalışılmaktadır³⁹⁶. Bu sayede zararlı vergilendirme rejimine sahip ülkelerin neden olduğu vergi matrahı erozyonun da önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 7. maddesinde aşağıdaki şartların tamamının birlikte gerçekleşmesi halinde kontrol edilen yabancı kurumların kurum kazançları dağıtılsın dağıtılmasın Türkiye’de kurumlar vergisine tabi tutulacağı belirtilmiştir:

1. Yurt Dışı İştirakin İlgili Yıldaki Toplam Gayri Safi Hasılatının %25 Veya Fazlasının Pasif Nitelikli Gelirlerden Oluşması

2. Yurt dışında kurulu iştirakin kurum kazancının %10’dan az oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması gerekmektedir.

³⁹⁴ Gülşen Gedik, “Türk Vergi Hukukunda Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:3-4, s.90.

³⁹⁵ Gedik, s.85.

³⁹⁶ Cansın Değirmencioğlu, “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancının Zararlı Vergi Rekabetine Etkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Eylül-Ekim 2013, s.167.

3. Yurt dışındaki iştirakin Kurumlar Vergisi Kanununun uygulamasında kontrol edilen yabancı kurum olarak değerlendirilebilmesi için ilgili yıldaki gayrisafi hasılat tutarının 100.000.- YTL karşılığı yabancı paranın üzerinde olması gerekmektedir.

Uygulamada kontrol edilen yabancı kurum kazancı uygulamasında karşılaşılan sorunların başında kontrol edilen yabancı kurumun elde ettiği kar payının kaynağının Türkiye olması durumunda tevkif suretiyle alınan verginin mahsup edilip edilmeyeceği konusu gelmektedir. Kanun hükümleri değerlendirildiğinde söz konusu vergini mahsup edilebileceği yönünde bir açıklama yer almamaktadır. Mahsup imkânının tanınmaması mükerrer vergilendirme sorununu beraberinde getirmektedir. Ancak kanunun ruhuna bakıldığında kontrol edilen yabancı kurumun elde ettiği kar payının kaynağının Türkiye olması durumunda, Türkiye’de kontrol edilen yabancı kurumun kazancı üzerinden iki kere vergi alınması değil sadece, bu kazancın Türkiye’de beyan edilen kazanca ilave edilmesi amaçlanmaktadır³⁹⁷.

3.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

21 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe giren Kurumlar Vergisi Kanunu ile uluslararası vergi çevrelerinin 1970’li yıllardan beri kullanmaya başladıkları transfer fiyatlandırması kavramı terimi kanun metninde yer almıştır. Terim olarak kullanılsa da ülkemizde de transfer fiyatlandırmasının kötüye kullanılması önlenmesi gereken bir olgu olarak karşımız çıkmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemeleri 5422 sayılı Kanun’dan itibaren değerlendirmek faydalı olacaktır. Bununla birlikte 5520 sayılı Kanun ve sonrasında yapılan düzenlemeler güncel düzenlemeler olduğundan çalışmamızda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.3.1. Vergi Mevzuatı Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması

Türk vergi sisteminde 1949 yılından bu yana örtülü kazanç müessesine dair hükümler olsa da transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemelerin geçmişinin ülkemizde yeni olduğunu söylemek mümkündür. 5422 sayılı kanunda örtülü kazanç

³⁹⁷ Kürşat Ataç, “Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Elde Ettiği Kar Paylarının Kaynağının Türkiye’de Olması Durumunda Vergilendirme”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:357, Mayıs 2011, s.72.

müessesesi başlığı ile yer alan düzenleme 5520 Sayılı Yeni Kurumlar Vergisi Kanununun “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı” halini almıştır.

3.3.1.1. Kurumlar Vergisi Kanununda Yer Alan Düzenlemeler

Daha öncede belirtildiği üzere transfer fiyatlandırması olarak kullanılmasa da kurumlar vergisi kapsamında Mülga 5422 sayılı kanunda transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin temelini oluşturan örtülü kazanç ve örtülü kazanç düzenlemeleri oluşturmaktadır. Transfer fiyatlandırması kavramının 2006 yılında niçin bir anda pozitif hukukta örtülü kazanç hükümlerinin önüne geçtiğini anlamak için dönem itibariyle doğrudan yabancı sermaye girişlerindeki değişime bakmak yerinde olacaktır. 2003 yılından itibaren ülkemize gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artış trendi içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu olumlu gelişmenin nedenleri arasında 2001 krizinden sonra yakalanan ekonomik ve siyasi istikrar ortamı, AB ile müzakere sürecinin yeniden başlaması, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun yürürlüğe girmesi gösterilebilir. 2000’li yıllara kadar ortalama olarak 700 milyon dolar civarında yabancı sermaye girişi yaşanırken net 19261 milyon dolar doğrudan yabancı sermaye girişi yaşanmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte Türkiye 2006 yılında doğrudan yabancı yatırımı alan ülkeler içerisinde en çok hamle yapan ülkelerden biri haline gelmiştir³⁹⁸. Bu noktada portföy yatırımları üzerindeki vergi yükünün azalmasına bağlı olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının etkin bir şekilde vergilendirilmesi daha önemli hale gelmiştir.

2000’li yıllar ülkemizde hukuki altyapının da revize edildiği bir dönemdir. Bu kapsamda 2003 yılında Vergi Barışı Kanunu yürürlüğe konmuş, kurumların kar payı dağıtımı da dâhil toplam vergi yükleri düşürülmüştür. Bu kapsamda 2005 yılından itibaren kurumların etkin bir şekilde vergilendirilerek vergi matrahındaki daralmaların önüne geçilmesi amacıyla Kurumlar Vergisi yazım çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalarda özellikle kurumların yurt dışı faaliyetlerine yönelik vergileme prensipleri değerlendirilmiş ve uluslararası vergilemede en önemli

³⁹⁸ E.Yasemin Bozdağlıoğlu ve Umut Evlimoğlu, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Süreçte Gösterdiği Gelişim: Hukuksal ve Ekonomik Yansımaları”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:11, Nisan 2014, ss.43-44.

sorunlardan biri olan transfer fiyatlandırması konusu OECD düzenlemeleri ve ülke tecrübeleri dikkate alınarak kanun metnine eklenmiştir³⁹⁹.

3.3.1.1.1. Örtülü Kazanç Kavramı ve Mülga 5422 Sayılı Kanunda Yer Alan Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırmasına yönelik vergi sistemimizdeki ilk düzenleme bu isimle yer almasa da 2395 sayılı (mülga) Kazanç Vergisi Kanunu'nun 13/5 maddesindeki, *“Sermaye için faiz kabul edilmeyeceği gibi kollektif şirketlerde şeriklerin ve komandit şirketlerde komandite âzâların ve bunların usûl ve firûunun veya karı veya kocasının; sair sınaî ve ticari teşebbüsata, karı veya koca ile bunların usûl ve firûunun şirkete veya teşebbüse ikraz edecekleri paralar sermaye sayılır.”* şeklindeki düzenlemedir. Söz konusu düzenleme uyarınca ortakların veya bunların yakınlarının şirkete ödünç verdiği paralar sermaye olarak kabul edilmiş ve bu paraya ilişkin olarak tahakkuk edecek faizlerin gider olarak matrahtan indirilmesine izin verilmemiştir⁴⁰⁰. Bu düzenleme 5422 sayılı (mülga) KVK'nın yürürlüğe girdiği 1950 yılına kadar Türk vergi sisteminde örtülü kazanç dağıtımının dayanağı olmuştur.

Türkiye’de transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemelerin temelini 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu 16. ve 17. Maddelerinde ki örtülü sermaye ve örtülü kazanç müessesesi oluşturmaktadır. Örtülü kazanç ve örtülü sermaye müesseseleri kurumların vergi matrahlarını azaltmasını engellemek amacıyla oluşturulmuş vergi güvenlik önlemleridir. Transfer fiyatlandırması uygulamalarının temelini oluşturması bakımından ağırlıklı olarak örtülü kazanç müessesesini incelemek daha faydalı olacaktır.

Örtülü sermaye mülga 5422 sayılı kanunda aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

“Kurumların aralarında vasıtalı, vasıtasız bir şirket münasebeti veya devamlı ve sıkı bir iktisadi münasebet bulunan gerçek ve tüzelkişilerden yaptıkları istikrazlar, teşebbüste devamlı olarak kullanılır ve bu istikrazlarla, kurumun öz sermayesi arasındaki nispet, emsali kurumlarınkine nazaran bariz bir fazlalık gösterirse mezkur istikrazlar örtülü sermaye sayılır.”

³⁹⁹TC Başbakanlık, “5520 Sayılı kurumlar Vergisi Kanunu Genel Gerekçesi”, s.25-26, <<https://www.vergiportali.com/doc/bulten/KVKTASLAKGEREKCE.pdf>>, (09.10.2015).

⁴⁰⁰ Ateş, s.22.

5422 sayılı KVK'nın 15/2'nci maddesinde örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faizlerin kurumu kazancının tespitinde indirilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemenin yapılmasındaki temel gaye; dar mükellef kurumun ana şirketinden aldığı borçlar için tahakkuk ettirilen faizlerin kurum kazancından indirilerek kurum kazancının Türkiye'de vergilendirilmeden yurt dışına çıkmasını önlemektir.

Ticari işletmeler, ilişkide bulundukları gerçek ve tüzel kişilerden ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptirler ve kar elde etmek için kurulurlar. Bu nedenle, işletmelerin ortakları veya kardeş kuruluşları dahi olsa, diğer gerçek ve tüzel kişilerle olan ticari ilişkilerinde objektif kriterler içerisinde davranmaları gerekecektir. Ortaklarından ayrı kişiliğe sahip olan kurumlar elde ettikleri kazanç üzerinden kurumlar vergisi ödedikten sonra kalan tutarı ortakların dağıtırlar. Bu dağıtım işlemi “açık kar dağıtımı” olarak adlandırılmaktadır. Kurum kazancının, kurumlar vergisi ödenmeden dolaylı yollarla ortaklara dağıtıldığı durumda ise örtülü kazanç dağıtımı söz konusudur⁴⁰¹.

Örtülü kazanç dağıtımını; kurum kazancının vergilendirildikten sonra kar dağıtımı yapılması yerine kazancın belirli hukuki yollar ve bunlara yönelik ilişkiler kullanılarak kurumlar vergisi matrahı dışında bırakacak şekilde ortaklar lehine dağıtılması olarak tanımlamak mümkündür. Örtülü kazanç dağıtımının temel özelliği kurumun vergi matrahını ortak lehine azaltan ve aşındıran bir işlem olmasıdır⁴⁰².

5422 sayılı Kanunun 17. Maddesinde yer alan düzenlemeye göre; “*Şirket kendi ortakları, ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişiler, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımlarından vasıtalı vasıtasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler ile olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük fiyat veya bedeller üzerinden yahut bedelsiz olarak alım, satım, imalat, inşaat muamelelerinde ve hizmet ilişkilerinde bulunması*” durumunda örtülü kazanç hükümleri uygulanacaktır.

Başka bir ifade ile örtülü kazanç dağıtımı, kurumun sermayesi ile ilgili olmayıp kurumun yakınlarına ödediği giderler, vergisini ödemeksizin aktardığı karlardır. Örtülü kazanç ile ilgili maddenin gerekçesi değerlendirildiğinde, günümüz

⁴⁰¹ Ahmet Tekin, “Örtülü Kazanç ve Danıştay Kararları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:3, Cilt:8, 2003, s.27.

⁴⁰² Doğan Şenyüz ve Mehmet Yüce vd., **Türk Vergi Sistemi Dersleri**, Ekin Yayıncılık, 2010, s.144.

transfer fiyatlandırması uygulamalarına ilk adımın atıldığı görülmektedir. Bahse konu gerekçede;

“Kurumlar özellikle sermaye şirketleri asıl amacı kar elde etmek olan ve ticari bir organizasyonu gerektiren kuruluşlardır. Temel amacı kar elde etmek ve bunu ortaklarına dağıtmak olan kurumların dönem mali bilançosuna göre oluşan kazancı kurumlar vergisine tabi olacaktır. Bu bilançonun hazırlanmasındaki amaç ise, devletin alacağı vergiyle ilgili matrahın vergi kanunlarına göre eksiksiz tespit edilmesidir.

Eksiksiz olarak tespit edilen matrah üzerinden kurumlar vergisi hesaplandıktan ve ihtiyatlar ayrıldıktan sonra kalan kazanç ortaklara dağıtılabilir diğer bir ifade ile kurum bünyesinde oluşan kazanç kurumlar vergisine tabi tutulduktan sonra ortaklara dağıtılır. Açık kar dağıtımı veya normal kar dağıtımı olarak isimlendirilen bu dağıtım şekli, kurumun cari dönemde kar elde etmesine veya geçmiş dönemlerden gelen dağıtılmamış karlarının bulunması koşuluna bağlıdır.

Kurum kazancı bazen yukarıda belirttiğimiz gibi açık olarak dağıtılmayıp, dolaylı yollardan ortaklara dağıtılabilir. Kurum kazancını düşük göstermek amacıyla, kar –zarar hesabını doğrudan etkileyen alım, satım, imalat, inşaat işlemlerinin, hizmet ilişkilerinin, kiralama veya kiraya verme, ödünç para alma ve verme işlemlerinin ve ücret ödemelerinin gerçeğe aykırı büyüklüklerde veya küçüklüklerde gösterilerek kurum bünyesinde kalması gereken bir kazancın kurum ortaklarına veya kanunda sayılan diğer kişilere aktarılması örtülü kazanç dağıtımı sayılmıştır” denmektedir.

17. Madde gerekçesinin devamında “... Merkezleri şeklen Türkiye de bulunan imtiyazlı büyük yabancı kurumların hariçte bağlı bulundukları teşekküllerle olan münasebetleri üzerinde kazançlarının büyük bir kısmını devamlı olarak Türkiye dışına kaydırmaya muvaffak olmuş olduklarını bir vakıa olarak zikredebiliriz. Tasarıda yer alan tedbirlerle yalnız hariçte sıkı münasebetli olan yabancı kurumların değil, memleket içindeki yerli kurumların da bu yollardan gitmelerine bir set çekilmektedir.” yer alan ifade ile konunun hem uluslararası boyutta hem de ulusal düzeyde değerlendirildiği anlaşılmaktadır⁴⁰³.

Örtülü kazanç dağıtımı müessesesini genel olarak değerlendirmek gerekirse, bu müessesenin daha çok ulusal düzeyde kar aktarımını kapsadığını transfer

⁴⁰³ Veysel Erdel ve Sami Okumuş, “Türk Vergi Mevzuatı İçerisinde Transfer Fiyatlandırması ve Vergi İncelemeleri, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:167, 2002, ss.86-87.

fiyatlandırmasının ise daha çok uluslararası kazanç aktarımına gönderme yaptığını söylemek mümkündür⁴⁰⁴.

Bu yasa 2006 yılında kabul edilen 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na kadar çok büyük değişiklikler yapılmadan uygulamada kalmıştır. Kanunun uygulama aşamasında pek çok sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunları aşağıdaki biçimde özetlememiz mümkündür⁴⁰⁵:

- Örtülü kazançlara ilişkin hükümler hem ulusal hem de uluslararası işlemleri kapsamış olmasına rağmen genellikle uygulamada ülke içinde gerçekleşen işlemlerin araştırıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması manipülasyonu ile kaynaklarını başka ülkelere aktarmasına olanak sağlamıştır.
- Emsal bedelin hangi esaslar dâhilinde belirleneceği konusunda da sorunlarla karşılaşmaktadır. patent, dizayn, marka, bilgi birikimine sahip olunması hallerinde emsal bir işlem bulmak zor olduğundan bu durumlarda da emsal bedel genellikle takdire bağlı olarak tespit edilmektedir.
- Örtülü kazanç dağıtımı belirlendiğinde sadece dağıtımı yapan şirket için mi yoksa muhatap hakkında da mı tarhiyat yapılacaktır.
- Sermaye şirketi olmayan işletmelerin kazançlarını örtülü olarak dağıtmaları durumunda bunlara hangi düzenlemenin uygulanacağı konularıdır.

Yukarıda belirtilen uygulamada tereddütler yaratan bu durumlar genellikle yargı kararları ile çözülmeye çalışılmıştır.

3.3.1.1.2. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Transfer Fiyatlandırmasıyla İlgili Yasal Düzenlemeler

Çok uluslu şirketlerin yukarıda bahsedilen boşluklardan yararlanarak karlarını başka ülkelere aktarmalarını önlemek, idare ile mükellefler arasındaki anlaşmazlıkları sona erdirmek amacıyla 2006 yılında 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile OECD düzenlemeleri de dikkate alınarak “transfer fiyatlandırması

⁴⁰⁴ Ahmet Kurşun, “Transfer Fiyatlandırması OECD, AB ve ABD Düzenlemeleri ve Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Rejimi”, T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.51.

⁴⁰⁵ Selim Yüksel Pazarçeviren ve Filiz Aygen, “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırması Manipülasyonları ve Konunun Türkiye Açısından İrdelenmesi”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:71, 2005, ss.97-98, Serkan Açar, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında “İlişkili Kişi”, TBB Dergisi, Sayı:94,2011, s.190.

yoluyla örtülü kazanç dağıtımı” müessesesi başlıklı madde ile transfer fiyatlandırmasına ilişkin değişiklikler yapılmıştır.

5422 sayılı eski Kurumlar Vergisi Kanununda “örtülü kazanç” başlığı altında yer alan ve sermaye şirketlerinin yakın ilişki içinde bulunduğu kişilerle olan ticari ilişkilerinde emsaline göre yüksek veya düşük fiyatların uygulanması suretiyle kurum kazancının vergilendirmeden kurum dışına çıkarılmasını önlemeye yönelik hükümler 5520 sayılı kanunda sermaye şirketleri dışındaki diğer kurumlar vergisi mükelleflerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir⁴⁰⁶.

Düzenleme esas itibarıyla Türkiye’deki tam ve dar mükellef gerçek kişi ve kurumların tamamını kapsamakta olup amacı, ilişkili kişilerle mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan gerçek kişi ve kurumların kazançlarının tam ve doğru olarak beyan edilmesini sağlamak ve transfer fiyatlandırması yoluyla vergi matrahının aşındırılmasına engel olmaktadır⁴⁰⁷.

Bu kapsamda; örtülü kazanç dağıtımı, 5520 sayılı yeni KVK’nın 13. maddesinde “Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı” başlığı altında düzenlenmiş ve kanunun kabul edilmeyen indirimlerin yer aldığı 11. maddesinde ise transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançların, kurum kazancının tespitinde indirilmesinin kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir.

5520 sayılı KVK’nın 01 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren “Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı” başlıklı 13. maddesi şu şekildedir:

“(1) Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

(2) İlişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu

⁴⁰⁶ Aysel Duman, “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Vergi Güvenlik Müesseseleri”, **Sirküler Rapor Dizisi TÜRMOB Yayınları**, Seri No:2008-7, s.68.

⁴⁰⁷ Bülent Sezgin; “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesi Kapsamında Hazine Zararı”, **E-Yaklaşım**, Sayı:240, Aralık 2012, s.1, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=15886>, (13.08.2015).

gerçek kişi veya kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır.

(3) Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması zorunludur.

(4) Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, aşağıdaki yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit eder:

a) Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi: Bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade eder.

b) Maliyet artı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade eder.

c) Yeniden satış fiyatı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade eder.

ç) Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabilir.

(5) İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye

Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dâhilinde kesinlik taşır.

(6) Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır

(7) (04/06/2008 gün ve 5766 sayılı kanunun 21. maddesiyle eklenen fıkra) Tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlıdır. Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir.

(8) Transfer fiyatlandırması ile ilgili usuller Bakanlar Kurulunca belirlenir.”

Yapılan düzenlemeyi genel olarak değerlendirmek gerekirse 5422 sayılı Kanun'dan farklı olarak kurumlar vergisine tabi tüm mükellefleri kapsama almaktadır. 5422 sayılı kanunda sadece sermaye şirketleri kapsama alınmıştır. Uygulamadaki sorunların giderilmesi amacıyla sermaye şirketleri ile diğer vergiye tabi şirketler arasındaki ayrım 5520 sayılı Kanun ile ortadan kaldırılmıştır. Çünkü kooperatif, dernek ve vakıfların idarecilerine de örtülü kazanç aktarılması mümkündür⁴⁰⁸.

5520 sayılı kanunda emsallere uygunluk ilkesi OECD tanımına uygun olarak ele alınmış ve 5422 sayılı KVK'dan farklı olarak emsal bedelin tespitinde kullanılacak yöntemler belirtilmiş ve idare ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapılabilmesine olanak sağlanmıştır.

Uygulamaya yön vermek amacıyla söz konusu düzenlemelere ilişkin olarak “1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ” yayımlanmıştır. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç

⁴⁰⁸ Ağar, s.80.

dağıtımını konusunda Bakanlar Kurulu'na tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili “*Bakanlar Kurulu Kararı*”, ise 06.12.2007 tarih ve 26722 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır.

Uygulamada doğan yeni düzenleme yapma ihtiyacı doğrultusunda, ikinci Bakanlar Kurulu Kararı; 13.04.2008 tarih ve 26846 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. Ardından, bu karara ilişkin açıklamaların yer aldığı “*2 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımını Hakkında Genel Tebliğ*” yayımlanıp yürürlüğü girmiştir.

Konuyla ilgili bir diğer idari düzenleme ise, Gelir İdaresi Başkanlığı’nın, 24.04.2008 tarihinde uygulamaya koymuş olduğu “*TF- 1/2008-1 No’lu Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum, Örtülü Sermayeye İlişkin Formun Doldurulması Hakkındaki Sirküler*” olmuştur

Yukarıdaki açıklamalar dâhilinde yapılan bir işlemin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını olarak kabul edilmesi için bazı şartların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Kanun’da aranan bu şartlar, transfer fiyatlandırmasının objektif unsurunu teşkil etmektedir. Dolayısıyla ancak maddede yer alan bu unsurların beraber oluşması halinde “transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının” olduğundan söz edilebilecektir. Söz konusu koşullar⁴⁰⁹:

- **İşlemin ilişkili kişi ile yapılması,**

Yasal düzenlemede açıkça belirtildiği üzere transfer fiyatlandırması kurallarının uygulanabilmesi için işlemlerin ilişkili kişiler arasında gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Kurumlar Vergisi Kanunu’nda ilişkili kişi kavramı geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bir kurum açısından ilişkili kişi;

-Kurumların kendi ortakları: Ortaklar şirketlerin örtülü yoldan kazanç dağıtabileceği kişilerin başında gelmektedir. Ancak bu ortakların şirketteki ortaklık paylarının örtülü kazanç dağıtımında herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Çünkü kanun metninde ortaklık payının ne olacağına dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır⁴¹⁰.

-Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumları: Gerçek kişi ortaklar açısından ilgili olma durumu beşeri ölçütler halinde

⁴⁰⁹Murat Uçkun ve Alper Budak, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımını ve Hazine Zararı”, **E-Yaklaşım**, Sayı:271, Temmuz 2015, s.4, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=27539>, (13.08.2015).

⁴¹⁰Mesut Koyuncu, **Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımını ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s.168.

değerlendirilirken tüzel kişi ortaklar açısından ilgili kişiler; tüzel kişiliğin ortaklarını, bunların yakınlarını ve yöneticilerini kapsamaktadır.

Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumları,

-Ortakların eşlerini,

-Ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dâhil yansoy hısımları ve kayın hısımlarını ifade etmektedir.

-Kazancın kazanıldığı ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin meydana getirdiği vergilendirme kapasitesiyle aynı seviyede bir vergilendirme olanağı tanıyıp tanımadığını ve bilgi değişimi konusunun dikkate alınması koşuluyla Bakanlar kurulunca ilan edilen bölge veya ülkelerdeki kişileri açıklamaktadır.

- **İşlemin emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak yapılması:** Hasılatın emsaline nazaran eksik tahakkuk ettirilmesi veya emsaline nazaran daha yüksek bir miktarda gider yazılması suretiyle söz konusu olmaktadır.

TDK (Türk Dil Kurumu)'nın tanıman göre emsal kavramı benzerlik ve denklik anlamını taşımaktadır. Başka bir ifade ile bir varlıktan hareket ederek diğerine belli bir diğer atfetmektir. KVK madde 13'e göre; transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedebilmek için ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemin emsallere uygunluk ilkesine aykırı bir biçimde tespit edilmesi gerekmektedir. Yine GVK'nin "İndirilemeyecek Giderler" başlıklı 41. Maddesinde emsallerine aykırı olarak tespit edilen bedel kanunen kabul edilmeyen gider olarak kabul edilmektedir. Buna göre emsal bedel prensibi (emsallere uygunluk ilkesi) "ilişkilin kişilerle yapılan mal veya hizmet alım yâda satımında uygulanan fiyat veya bedelin aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder" olarak açıklanmıştır.

1 seri numaralı Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliği'nde; ilişkili kişiler arasındaki mal veya hizmet alım yâda satım işlemlerinde uygulanan fiyat veya bedelin piyasa fiyatını yansıtmaması durumunda ilişkili kişiler arasındaki işlemlere uygulanan bu fiyat veya bedelin emsallere aykırı olarak tespit edildiği kabul edilecektir. Emsallere uygun fiyata ulaşabilmek için öncelikle iç emsal kullanılacağı, bu şekilde kullanılacak fiyat ve bedelin bulunmaması halinde dış emsal kullanılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu ilkenin uygulanabilmesi, ilişkili kişiler arasındaki işlemlerin karşılaştırılabilir olmasına dayanmaktadır.

İç emsal; firmanın aynı işlem için kanunda sayılan kişiler dışındaki kişilerle yaptığı işlemler için uyguladığı fiyat veya bedeldir. Esasen örtülü kazancın tespitinde dikkate alınması gereken ilk emsal, işletme içi emsaldır⁴¹¹. Konuyla ilgili olarak yargının genel görüşü, emsalin tespitinde iç emsallerin öncelikle dikkate alınması yönündedir. Zira Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 17.01.1997 tarih ve E.1995/415, K.1997/6 sayılı kararında; *“Teşhir ve tanıtım hizmetleri ile ilgili emsal karşılaştırması sırasında ölçü alınacak fiyatların işletme içi emsallerden seçilmesi esastır. İşletme içi emsallerin kabul edilmemesi halinde işletme dışından emsal araştırmasına gidilmesi ve emsallerin iyi seçilmiş olması önem taşımaktadır.”* ifadelerine yer verilmiştir⁴¹². İç emsallerin emsal olarak dikkate alındığı durumlarda bu birimlerin niteliğinin ve iş hacimlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Aksi takdirde yapılacak emsal bedel tespiti uyarınca gerçekleştirilen işlemlerin doğruluğu tartışmalı hale gelecektir. Bu konuda Danıştay 4. Daire'nin 2004/59 sayılı kararının değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Söz konusu kararda; *“Mobil telefon ithalatı ile toptan ticareti konusunda faaliyet gösteren davacı şirketin 1999 yılı işlemlerinin incelenmesi sonucu şirketin ana bayii konumunda olan ve aynı holding bünyesinde faaliyette bulunan (...) Dış Ticaret Anonim Şirketi'ne emsaline göre düşük fiyatla mal satmak suretiyle örtülü kazanç dağıttığı ileri sürülerek tarhiyat yapılmıştır. Davacı şirketin toptan satış yaptığı 394 adet bayi bulunmakta olup, bunlardan biri olan (...) Dış Ticaret Anonim Şirketi % 45.79 ile toplam ciro içindeki payı en yüksek bayi durumundadır. Ana bayii konumundaki bu şirket de iki şube kurmuş, bu şubeler davacı şirketten satın alınan ürünleri tüm bayilere uygulanan liste fiyatından satması şartıyla bayii olarak hizmete başlamıştır. Bir başka deyişle iki şube ile diğer bayilere aynı satış fiyatı uygulanmaktadır. İnceleme elemanı (...)Dış Ticaret Anonim Şirketi ile diğer bayilere uygulanan satış fiyatlarını karşılaştırarak örtülü kazanç dağıtıldığı sonucuna ulaşmıştır. Emsal karşılaştırması sırasında ölçü alınacak fiyatların, işletme içi emsaller arasından seçilmesi halinde; bu birimlerin niteliğinin ve iş hacimlerinin somut olarak ortaya konularak, bunların birbirine uygunluğunun karşılaştırmada dikkate alınması gerekmektedir. Olayda, (...)Dış Ticaret Anonim Şirketinin hem ana bayi konumunda olması, hem de davacı şirketin toplam cirosunun yarıya yakın kısmının gerçekleştirilmesi nedeniyle daha düşük fiyatla mal satın*

⁴¹¹ Hasan Yalçın, “Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:124, Aralık 1991, s. 46.

⁴¹² Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu, Karar No: 1997/6, Esas No: 1995/415, Karar Tarihi: 17.01.1997, <http://www.vergi.tc/yargi-karar/-1997-6-1995-415/415bf54e-d64049dcbe1c612d5c055ff5>, (13.08.2015).

alması, şubeleri ile diğer bayilerin aynı fiyat üzerinden satış yapacak şekilde hizmet vermesi, ticari icaplara uygundur. Bu haliyle diğer bayilere uygulanan satış fiyatı emsal alınarak daha düşük fiyatla satış yapıldığından ve örtülü kazanç dağıtıldığından söz etmek mümkün olmadığından aksi yöndeki mahkeme kararında isabet görülmemiştir."⁴¹³.

İç emsal tespitinin kullanımının mümkün olmadığı durumlarda ise dış emsal kullanımı söz konusu olmaktadır. Dış emsal kaynakları; çeşitli ticari kuruluşlarca oluşturulan veri tabaları, sektör araştırmaları, şirketlerin web sitelerinde yer alan açıklamalar olabileceği gibi üçüncü kişilere ait ve vergi idaresi tarafından tedarik edilmiş gizli bilgiler de olabilir⁴¹⁴. Aynı faaliyet konusu ile uğraşan ve sermaye, sevk ve idare unsurları bakımından birbirine benzeyen firmaların aynı nitelikteki işlemleri için uyguladıkları fiyat ve bedeller birbirleri bakımından dış emsal olarak kabul edilebilmektedir. İç emsal olmasına rağmen ek olarak dış emsal araştırması yapılması gereken tek durum ise mevcut iç emsalin karşılaştırılabilirliğinin düşük olması ya da güvenilir olmaması durumudur⁴¹⁵.

Yine emsal bedel tespit edilirken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da borsada işlem gören hisse senetleridir. Borsada işlem göre hisse senetlerinin satışa konu olması halinde Danıştay 4. Vergi Dairesi'nin 2011/65 sayılı kararında⁴¹⁶ da belirttiği üzere işlemin gerçekleştiği günkü borsa değerinden hareketle değerlendirme yapılır

- İşlemin, mal veya hizmet alımı veya satımı mahiyetinde olması veya alım satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödün para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler olması.
- Hazine zararının doğmuş olması gerekmektedir.

⁴¹³ Danıştay 4. Daire, Esas No: 2003/245, Karar No:2004/59, Karar Tarihi:20.01.2004

⁴¹⁴ Ağar, s.139.

⁴¹⁵ Fuat Usta, "İç Emsal Olduğu Durumlarda Piyasada Gerçekleşen Fiyatın Araştırılması Gerekir mi?", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:261, Eylül 2014, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=26269>, (11.09.2015)

*" (...) AG'ye hisse satışından önce %99,51 oranında davacının hissesine sahip olan adı geçen (...)AŞ'nin hisselerinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsa'sında işlem gördüğü, borsanın da başta ekonomide yaşanan değişimler olmak üzere her türlü değişime kısa sürede tepki verme özelliği de dikkate alındığında, davacının hisselerini satışa konu ettiği 30 şirketin emsal bedeli olarak, bu hisselerin satış tarihi olan 07.12.2006 itibarıyla (...) AŞ'nin borsa değerinden hareketle bir değerlendirme yapılması gerekirken, inceleme elemanın bu hususlar dikkate alınmaksızın bulunan matrah farkı eksik incelemeye dayandığından, bu matrah farkı üzerinden yapılan tarhiyatta hukuka uyarlılık görülmemiştir.", Danıştay 4. Dairesi, Esas No:2010/6152, Karar No:2011/65, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:219, Mart2011, ss.310-317.

3.3.1.2. Gelir Vergisi Kanununda Yer Alan Düzenlemeler

Kurumlar Vergisi Kanunda yer alan düzenlemelerin Gelir Vergisi mükelleflerine de uygulanabilmesi için 5615 sayılı Kanun’la düzenleme yapılmıştır. Söz konusu düzenleme uyarınca;

“Bu fıkranın 1 ilâ 4 numaralı bentlerinde yazılı olan işlemler hariç olmak üzere, teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır.

Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılır.

Bu bent uygulamasında, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması veya verilmesi, ücret, ikramiye ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler, her hâl ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

İşletmeden çekilmiş sayılan farklar, ilişkili kişi tarafından beyan edilmiş gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında dikkate alınmış ise ilişkili kişinin vergilendirme işlemleri buna göre düzeltilir. İlişkili kişiler ve bu kişilerle yapılan işlemler hakkında bu maddede yer almayan hususlar bakımından, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 13 üncü maddesi hükmü uygulanır.”

Bu düzenleme ile transfer fiyatlandırması işlemlerinde KVK mükellefleri ile GVK mükellefleri arasındaki farklılıklar da giderilmiştir.

3.3.1.3. Katma Değer Vergisi Kanunda Yer Alan Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin işlemlerin KDV(Katma Değer Vergisi)’ ye tabi olup olmayacağı hususunda 5520 sayılı KVK’nın 13. maddesi uygulanmaya başlandıktan sonra, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançların KDV’ye tabi tutulup tutulmayacağı konusunda mevcut bir düzenleme olmayışı nedeniyle uygulamada görüş ayrılıkları söz konusudur.

Genel kabul gören görüşün temel dayanağı anılan maddenin (6) numaralı fıkrasında yer alan karşı kurum düzeltmesine ilişkin hükümlerdir. Söz konusu fıkra hükmü aynen aşağıdaki gibidir.

“Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.”

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, bu dağıtım şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla *dağıtılmış kar payı* (veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar) sayılır. Katma Değer Vergisi Kanunu’nun (KDVK) 1. maddesi hükmüne göre de kar payları katma değer vergisinin konusuna girmemektedir. Bu nedenle, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançların (başka bir ifadeyle dağıtılan kar paylarının) katma değer vergisine tabi tutulmaması yönünde görüşler oluşmaktadır⁴¹⁷. KDV’nin 8. Maddesinin 2. Fıkrası gereğince vergiye tabi bir işlem söz konusu olmadığı halde düzenlediği belgelerde KDV’yi gösterenlerin bu vergiyi ödeyecekleri ancak işlemin yapıldığı dönemde yersiz olarak hesaplanan ve fazladan ödenen KDV’nin iadesi gerekmektedir⁴¹⁸.

İkinci görüşe göre ise 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunun 1. maddesinde; Ticarî, sınai, ziraî faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetlerin KDV konusunu teşkil eden işlemler olduğu hüküm altına alınmıştır. Yine transfer fiyatlandırmasıyla doğrudan ilişkilendirilmese de KDV’ nin 27. Maddesinde bedelin emsal bedele göre açık bir şekilde düşük olduğu ve bu düşüklüğün mükellefçe haklı sebeplerle açıklanamadığı durumlarda matrah olarak emsal bedel olacağı hüküm altına alınmıştır⁴¹⁹. Buna göre mal ilişkili kişiye emsal fiyatın altında satılıyorsa ortada bir emsal bedelin altında mal teslimi vardır ve

⁴¹⁷ Emre Kartaloğlu, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında KDV Tartışması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:250, Temmuz 2009, s.1, http://www.vergisorunlari.com.tr/makale_login.aspx?makaleno=2539, (03.09.2015).

⁴¹⁸ Muhittin Esen, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Dağıtılan Kazancın KDV’si Düzeltmeli mi?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:372, Ağustos 2012, s.154.

⁴¹⁹ Murat Softa ve Naciye Taşkesen, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında KDV Kargaşası”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320, Mayıs 2015, s.73.

mal teslimleri de KDV konusuna girmektedir⁴²⁰. Bu durumda VUK 267. Madde uyarınca tespit edilen emsal bedele göre işlem yapılacaktır. Aksinin kabulü; mükelleflerin bu müesseseyi KDV anlamında kötüye kullanmaya teşvik edecektir. Mükellefler kurumlar vergisi açısından örtülü kazanç eleştirisini kabullenerek KDV’den kaçınmak amacıyla düşük bedelli ve yüksek bedelli faturalama ile KDV hesaplarını Ödenecek KDV’sini minimize edecek şekilde düzeltereklerdir⁴²¹.

3.3.2. Belgelendirme Yükümlülüğü ve Cezai Yaptırımlar

Transfer fiyatlandırması kurallarının etkin bir şekilde uygulanmasında karşılaşılan sorunların başında bilgi elde etmede karşılaşılan güçlükler gelmektedir. Bu sorunun aşılmasında mükelleflerin belgelendirme yükümlülüklerini yerine getirmeleri sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesinde kilit rol üstlenmektedir.

Türk transfer fiyatlandırması mevzuatı uyarınca mükelleflerin iki tür belgelendirme yükümlülüğü bulunmaktadır⁴²²:

- Birincisi, Kurumlar Vergisi beyannamesi ekinde yer alan transfer fiyatlandırması formunu doldurmak suretiyle ilişkili işlem ve kişilerin işlem türü, işlem tutarı ve yöntem itibarıyla beyan edilmesidir.
- İkincisi, ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin ilgili yılın kurumlar vergisi beyannamesi dönemine kadar raporlanması ve istenmesi halinde Mali İdare veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlara ibraz edilmesidir.

Söz konusu belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda özel bir cezai yaptırım sistemimizde yer almamaktadır. Ancak belgelerin zamanında ibraz edilmemesi halinde VUK ‘da yer alan cezalara ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.⁴²³ Gelişmiş ülkelerde ve çalışmamızda yer alan ülkelerde mükelleflerin belgelendirme yükümlülüğüne uymaları para cezaları ile sağlanmaya çalışılmıştır.

⁴²⁰ Necmettin Gündüz, “Transfer Yolu İle Örtülü Kazanç Dağıtımı İle İlgili Yapılacak Düzeltme İşlemlerinde KDV Karmaşası”, **E-Yaklaşım**; Sayı:269, Mayıs 2015,s.1, <http://uye.yaklasim.com/magazinePrint.aspx?ID=27290>, (03.09.2015).

⁴²¹ Serdar Pehlivan, “Transfer Fiyatlandırmasının KDV Boyutu: Düzeltme ve Emsal Bedel”, s.2, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/serdarpehlivan/004/>, (03.09.2015).

⁴²² PWC, “10 Soruda Transfer Fiyatlandırması Belgelendirme Yükümlülükleri”, s.1, <https://www.pwc.com.tr/tr/microsite/transfer-pricing/assets/pdf/10-Soruda-Transfer-Fiyatlandirmasi-Belgelendirme-Yukumlulukleri-2.pdf>, (07.09.2015).

⁴²³ Ateş, s.72.

3.3.2.1. Transfer Fiyatlandırması Formu

Şirketlerin bir hesap dönemi içerisinde yurt içi, yurt dışı veya serbest bölge ayrımı olmaksızın gerçekleştirmiş olduğu ilişkili işlemlerinin bulunması durumunda transfer fiyatlandırması formunun doldurulması zorunludur. İlgili yılın kurumlar vergisi beyannamesinin eki olan Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermayeye İlişkin Form (Ek 2 Formu) beyanname ile birlikte vergi dairesine intikal ettirilir. Kendilerine özel hesap dönemi tayin edilen kurumlar vergisi mükelleflerinin de, bir hesap dönemi içinde ilişkili kişilerle yaptıkları mal veya hizmet alım ya da satım işlemleri ile ilgili olarak EK 2 Formunu doldurmaları ve kurumlar vergisi beyannamesi ekinde bağlı bulundukları vergi dairesine göndermeleri gerekmektedir⁴²⁴

Söz konusu formda örtülü sermaye ve kontrol edilen yabancı kurum bilgilerine ek olarak ilişkili kişilerle yapılan işlemler, işlem türü, işlem tutarı ve kullanılan yöntem beyan edilecektir. Formu ilgili yılın kurumlar vergisi beyannamesi ekinde vergi dairesine intikal ettirmeyen mükellefler hakkında Vergi Usul Kanunu'nun 352. maddesi uyarınca usulsüzlük cezası kesilecektir.

3.3.2.2. Transfer Fiyatlandırması Raporu

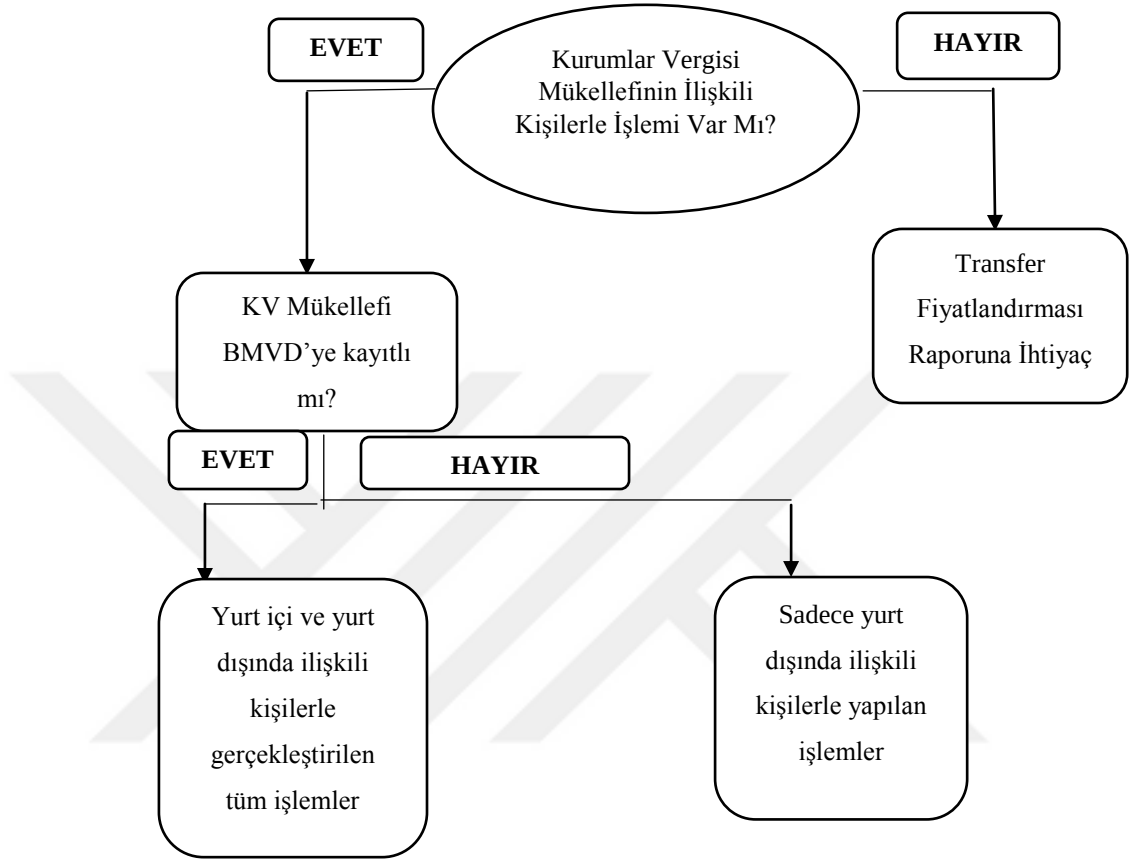
Mükellefler tarafından hazırlanması gereken Transfer Fiyatlandırması Raporlarına ilişkin temel düzenleme KVK 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ" in 7 numaralı "Mükelleften İstenecek Belgeler" başlıklı bölümünde yer almaktadır. Vergi mevzuatımıza göre; ilişkili kişilerle yurt içinde ve yurt dışına mal alımı satımında bulunan ve hizmet ifası gerçekleştiren tüm kurumlar vergisi mükellefleri hesap dönemi içerisinde yaptıkları işlemleri transfer fiyatlandırması raporunda göstermekle yükümlüdür.

Buna göre Şekil 10'da da gösterildiği üzere Türkiye'de Büyük Mükellefler Vergi Dairesi'ne kayıtlı olan mükellefler ilişkili kişilerle yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirdikleri tüm işlemler için transfer fiyatlandırması raporu hazırlamakla yükümlüdür. 2008 yılından itibaren bu yükümlülüğün kapsamı genişleterek serbest

⁴²⁴Deloitte, **Vergi Sirküsü No:2013/53**, <http://www.verginet.net/Sirkuler/2013yili53.pdf>, (10.12.2015)

bölgelerde faaliyet gösteren kurumlar vergisi mükelleflerinin ilişkili kişilerle yurt içinde gerçekleştirdiği işlemlerde raporda gösterilmelidir⁴²⁵.

Şekil 10: Transfer Fiyatlandırması Raporu Hazırlaması Gereken Mükellefler

Kaynak: Deloitte; “Transfer Fiyatlandırması Semineri”, s.6, [http://www.verginet.net/Dokumanlar/Transfer Fiyatlandirmasi Raporu.pdf](http://www.verginet.net/Dokumanlar/Transfer_Fiyatlandirmasi_Raporu.pdf), (07.07.2015).

Ayrıca KVK 5/A maddesi uyarınca yabancı fonları yöneten tam mükellef portföy yöneticisi şirketler; hazırlamış oldukları transfer fiyatlandırması raporlarını kurumlar vergisi beyanname verme süresi içerisinde Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı’na ibraz edeceklerdir. Aksi takdirde portföy yöneticisi şirket; raporun ilgili olduğu hesap dönemi için yabancı fonun Türkiye’deki daimi temsilcisi sayılacaktır⁴²⁶.

⁴²⁵ Resmi Gazete, “2 Seri No.lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği”, Sayı:26855.

⁴²⁶ Deniz Yaman, “Transfer Fiyatlandırması Raporlarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:383, Temmuz 2013, s.80.

Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliği'nde belirlenmiş olan içeriğe göre, yıllık transfer fiyatlandırması raporu aşağıdaki bilgileri içermelidir⁴²⁷:

- Şirketin bağlı bulunduğu grup hakkında bilgi,
- Şirket hakkında genel bilgiler,
- Şirketin faaliyet gösterdiği sektör hakkında bilgi,
- Şirketin fonksiyon ve risk analizleri,
- Şirketin işlem gerçekleştirdiği ilişkili kişiler hakkında bilgiler (genel bilgi ve fonksiyon/risk analizleri),
- İlişkili işlemler hakkında bilgiler,
- İlişkili işlemlere ilişkin tüm sözleşme örnekleri,
- Transfer fiyatlandırması analizleri (kullanılan transfer fiyatlandırması yöntemleri ve emsal karşılaştırılabilirlik analizi çalışmaları)

1 ve 2 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ'inde yer almayan gelir vergisi mükelleflerinin ve diğer kurumlar vergisi mükelleflerinin ilişkili kişilerle gerçekleştirdikleri yurt içi ve yurt dışı işlemlere ilişkin olarak transfer fiyatlandırması raporu hazırlamalarına gerek bulunmamaktadır. Ancak bu mükelleflerin rapor hazırlama mükellefiyeti bulunmamakla beraber kendilerinden istenmesi halinde idareye ve vergi inceleme elemanlarına aşağıdaki bilgileri ihtiva eden belgeleri ibraz etmekle yükümlüdürler⁴²⁸.

- Mükellefin tanımı, organizasyon yapısı, ilişkili kişilerin tanımı,
- Sahip olunan riskleri kullanılan varlıklara ve üstlenilen işlemlere ilişkin bilgiler,
- İşlem konusu yıla ilişkin ürün fiyat listeleri ve üretim maliyetleri,
- İşlem konu yıl içerisinde ilişkili ve ilişkisiz kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin fatura ve dekontları,
- Özet mali tablolar,
- İlişkili kişilerle arasında yapılan sözleşmelerin örnekleri ve şirket içi fiyatlandırma politikası,
- Kullanılan transfer fiyatlandırması yöntemi, seçilme nedeni ve uygulamasına ilişkin belgeler,

⁴²⁷ Volkan Ataoğlu, "Transfer Fiyatlandırması Raporu Kapsamında Sorumluluk Uygulanabilir Mi?", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320, Mayıs 2015, s.35.

⁴²⁸ Ataoğlu, s.35.

- Belirli bir emsal bedel aralığı tespit edilmişse bu aralığın tespitinde kullanılan yöntem,
- İdarenin gerekli göreceği diğer belgeler.

Transfer fiyatlandırması raporunun hazırlanma yükümlülüğü ile ilgili bir diğer konu da mükellef ve idare arasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının imzalanması durumunda ortaya çıkmaktadır. İdare ile anlaşma imzalayan mükelleflerin Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu hazırlamalarına gerek bulunmamaktadır⁴²⁹. İzleyen bölümde Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları hakkında daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

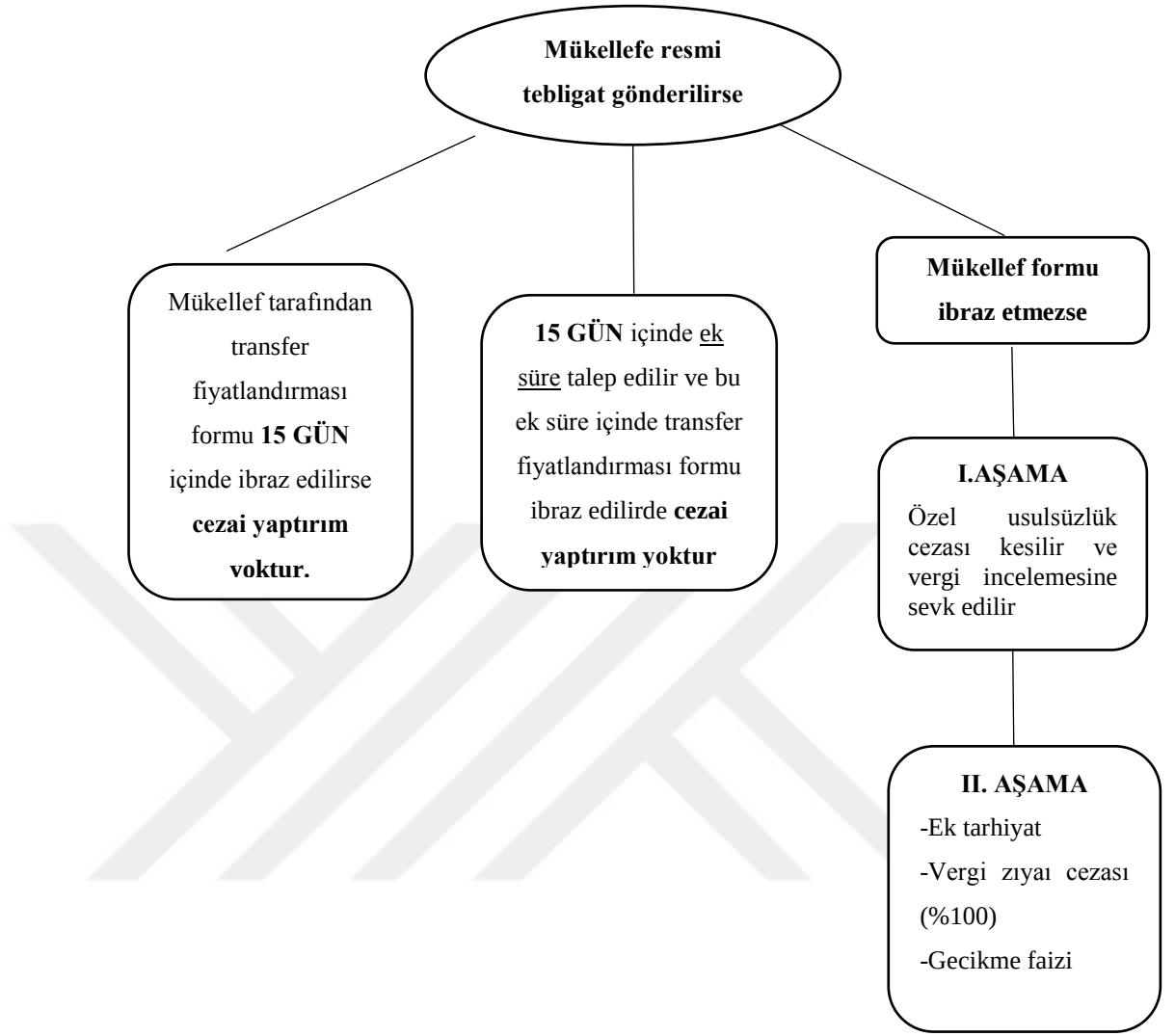
Mükellefler her yıl transfer fiyatlandırması raporunu kurumlar vergisi beyannamesinin verilme süresine kadar hazırlamaları gerekmektedir. Ancak bu raporun kurumlar vergisi beyannamesi ekinde sunulma zorunluluğu bulunmamaktadır⁴³⁰. Ancak vergi idaresi veya vergi incelemesi yapmaya yetkili kişiler tarafından istenmesi durumunda mükellef transfer fiyatlandırması raporunu ibraz etmekle yükümlüdür⁴³¹. Resmi tebligat gönderilerek transfer fiyatlandırması raporunun ibrazı istenirse sürecin işleyişi Şekil 11’de gösterilmektedir. Buna göre mükellef tebligat yapıldıktan itibaren 15 gün içerisinde transfer fiyatlandırması formunu ibraz etmesi gerekmektedir. Kanuni süre zarfında transfer fiyatlandırması formu ibraz edildiği takdirde mükellef herhangi bir cezai yaptırımla karşı karşıya kalmamaktadır. Mükellefin 15 gün içerisinde ek süre talebinde bulunma hakkı da söz konusudur. Ek süre talebinin haklı bulunması halinde verilen ek sürede transfer fiyatlandırması formunu ibraz ederse herhangi bir cezai yaptırımla karşı karşıya kalmamaktadır. Mükellefin kanuni süre veya ek süre içerisinde formu ibraz etmemesi halinde ilk olarak Vergi Usul Kanunu’nun mükerrer 355. maddesi uyarınca özel usulsüzlük cezası (2015 yılı için 1.300 TL) kesilecektir. Her ne kadar tanımlanmış başka bir ceza ya da müeyyide olmasa da raporun ibraz edilmemesinin transfer fiyatlandırması konusunda inceleme riskini artıracakı düşünülmektedir. İnceleme sonucunda ek tarhiyat yapılması söz konusu olacaktır. Bu durumda mükellefe vergi ziyai cezası kesilecek ve gecikme faizi uygulanacaktır.

⁴²⁹ Ataoğlu, s.35.

⁴³⁰ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması Karar ve Tebliğ Taslakları Üzerine”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:177, Eylül 2007, s.73.

⁴³¹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması Bilgi Formunun Düzenlenmesi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:184, Nisan 2008, s.46.

Şekil 11: Transfer Fiyatlandırması Raporu İbraz Süreci

Kaynak: Deloitte, s.15.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da Transfer fiyatlandırması raporları süresi içinde verilmiş olmasının yeterli olmadığıdır. Transfer fiyatlandırması raporlarında asgari düzeyde yer alması gereken bilgiler ilgili tebliğlerde belirtilmiştir. Bu bilgilerin raporda yer alması önemli olmakla birlikte bu bilgilerin doğruluğu da incelenmesi gereken bir konudur. Bilgilerin bir kısmının eksik olması ve/veya verilen bilgilerin yanıltıcı olması durumunda VUK'un mükerrer 355. Maddesinin ikinci fıkrası gereği özel usulsüzlük cezası kesilmektedir⁴³².

Yukarıda bahsedilen cezaların transfer fiyatlandırması müessesine özgü olmadığı açıktır. Dolayısıyla bu cezaların yeterli olup olmadığı da tartışmalı bir

⁴³² Fuat Usta, "Transfer Fiyatlandırmasında Raporlamaya İlişkin Yaptırımların Analizi", **Yaklaşım Dergisi**, Mart 2015, Sayı:267, s:2, <<http://uye.yaklasim.com/magazinePrint.aspx?ID>>, (13.08.2015)

konudur. Diğer Uygulamada karışıklık yaratan bir diğer konuda raporun mevcut bir inceleme kapsamında vergi inceleme elemanları ve inceleme olmaksızın idare tarafından istenmesi konusunda karşımıza çıkmaktadır. Mevcut bir vergi incelemesi kapsamında talep edilen transfer fiyatlandırması raporu süresi halinde verilmezse özel usulsüzlük cezası kesilmektedir. Herhangi bir inceleme olmadan idare tarafından talep edilen transfer fiyatlandırması raporlarının süresi içerisinde ibraz edilmemesi halinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusu ise açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu konuyla ilgili olarak iki farklı bakış açısı söz konusudur. Birincisi söz konusu şirketin incelemeye sevk edilmesidir. Diğer düşünce ise özel usulsüzlük cezası kesilerek raporların tekrar talep edilmesidir⁴³³. Uygulamanın tüm mükellefler açısından öngörülebilir olması açısından konula ilgili düzenlemenin yapılması faydalı olacaktır.

3.3.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun “Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı” başlıklı 13 üncü maddesinin beşinci fıkrası hükmü ile mükelleflere, ilişkili kişiler ile gerçekleştirdikleri mal veya hizmet alım ya da satım işlemlerinde uygulayacakları fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemleri Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirleme imkânı getirilmiştir. Dolayısıyla, uygulayacağı yöntem konusunda tereddüdü bulunan mükellefin gerekli bilgi ve belgelerle birlikte Gelir İdaresi Başkanlığı’na başvurarak belli bir dönem için yöntem tespiti talebinde bulunabilmesi mümkündür. Bu kapsamda peşin fiyatlandırma anlaşmaları ile mükellef belirli bir dönem için kullanacağı yöntem konusunda anlaşmaya vararak kendisi denetim riskinden korumaktadır. Ayrıca bu anlaşmalar ile anlaşma kapsamındaki ilişkili kişiler ve işlemler, anlaşmanın süresi, transfer fiyatı (kar marjı, faiz oranı, bedel vb.) ve kritik varsayımlar gibi bir takım koşullar belirlenmektedir⁴³⁴.

Peşin fiyatlandırma anlaşmasının kapsamına kurumlar vergisi mükellefleri girmektedir. Bu çerçevede;

- Tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin ilişkili kişilerle yaptıkları yurt dışı işlemleri,

⁴³³ Usta, s.2.

⁴³⁴ GİB, **Peşin Fiyatlandırma Anlaşması Rehberi (Taslak)**, Nisan 2015, s.3, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/haberler/Pesin_Fiyatlandirma_Anlasmasi_Rehber_Taslak.pdf, (14.10.2015).

- Tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin serbest bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükellefleri ile ilişkili kişi kapsamında yaptıkları işlemleri,
- Serbest bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerde faaliyette bulunmayan kurumlar vergisi mükellefleri ile ilişkili kişi kapsamında yaptıkları işlemleri ile ilgili olarak belirlenecek yöntem konusunda İdare'ye başvuruları mümkün bulunmaktadır.

3.3.4. Ülkemizde Transfer Fiyatlandırması Denetimi

Ülkemizde genel vergi denetimlerinde transfer fiyatlandırması konuları da ele alınmaktadır. Türkiye’de 2014 yılında genel vergi inceleme oranı %2.24 olup büyük ölçekli mükelleflerin incelenme oranının (%11,62) diğer mükelleflere nazaran daha fazla incelendiğini söylemek mümkündür. Ancak transfer fiyatlandırması işlemlerinin nitelikleri nedeniyle daha uzmanlaşmış birimler tarafından denetlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızın bu bölümünde Türkiye’de transfer fiyatlandırması denetim süreci hakkında bilgi verilecektir.

3.3.4.1. Denetimde Yetkili Kurum

Transfer fiyatlandırması işlemlerinin niteliğinden dolayı incelemeler, mutlak denetim ve incelemelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu kapsamda 10 Temmuz 2011 tarihinde Resmi Gazete ’de yayımlanan 646 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı kurulmuş ve uzmanlaşmanın sağlanması amacıyla dört adet grup başkanlığı kurulmuştur. Bu çerçevede transfer fiyatlandırması incelemeleri ile ilgili olarak Ankara, İstanbul ve İzmir’de “Örtülü Sermaye, Transfer Fiyatlandırması ve Yurtdışı Kazançlar Grup Başkanlıkları” kurulmuştur

Mükelleflerin ilişkili kişilerle olan işlemlerinin transfer fiyatlandırması yönünden incelenmesi, yurtdışı faaliyetler ile ilgili kazanç ve iratların incelenmesi ve örtülü sermaye konularına yönelik yürütülecek vergi incelemeleri esas olmak üzere, başkanlıkça belirlenen konularda her türlü inceleme yapmak görevi; Ç Grup Başkanlığında görevli Vergi Müfettişleri aracılığıyla yürütülmekte olup gerekli

koordinasyon söz konusu Grup Başkanlıkları aracılığıyla sağlanmaktadır Bu kapsamda⁴³⁵;

- Holding veya grup şeklinde örgütlenen mükelleflerin ilişkili kişilerle olan münasebetleri esas olmak üzere, iktisadi işletmelerin ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak yaptıkları sermaye, mal ve hizmet ticareti ile bunların kiralanması ve fiyatlandırması konularının,
- Çok uluslu şirketlerin vergisel yükümlülüklerini en aza indirmek adına yaptıkları işlemlerin,
- Mükelleflerin ortaklarından veya ortakları ile ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı yollardan temin ederek işletmede kullandıkları borçların,
- Ticari ve sınai mahiyette olmayan yatırımlarını yurtdışında düşük vergi oranına sahip ülkelere yönlendiren mükellefler ile Türkiye’de yatırım yapan mükellefler arasında oluşan vergi adaletsizliğini önleyecek çalışmaların,
- Vergi kaybının önlenmesi maksadıyla vergi planlaması ve vergi erteleme yöntemlerinin,
- Vergi sistemimizde vergi kaçırma ve/veya vergiden kaçınmada kullanılan ilişkili kişilerle yapılan işlemlerin,
- “Vergi Cennetleri” olarak nitelendirilen ülkelerde yerleşik kişilere çeşitli adlar altında yapılan ödemelerin, araştırılması ve bu konularda yapılması gereken vergi incelemeleri esas itibarıyla Ç Grup Başkanlıklarında görevli Vergi Müfettişleri aracılığıyla yapılmaktadır.

3.3.4.2. Transfer Fiyatlandırması İncelemelerinde Mükellef Seçimi

Vergi mevzuatımızda transfer fiyatlandırmasına yönelik vergi incelemelerinin tabi olacağı prosedür hakkında özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Transfer fiyatlandırması incelemeleri 213 sayılı VUK’ un incelemeye ilişkin genel hükümleri çerçevesinde yürütülmektedir.

⁴³⁵ VDK, **Faaliyet Raporu 2014**, ss.15-16, http://www.vdk.gov.tr/File/?path=ROOT%2FDocuments%2FDosya%2FVDK+2014+Y%C4%B1%C4%B1+Faaliyet+Raporu_1102.pdf, (08.09.2015).

Ülkemizde tam inceleme kapsamında; mükellefin her türlü iş ve işlemleri vergi kanunları açısından incelendiğinden transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelere aykırılığın olup olmadığı da detaylı bir şekilde inceleme konusu yapılmaktadır. Transfer fiyatlandırması hükümlerine herhangi bir aykırılık tespit edildiğinde söz konusu aykırılığın niteliği değerlendirilmekte ve aynı sektörde faaliyet gösteren diğer firmalarda da aynı durumun olabileceği kanaati oluşursa diğer firmalar nezdinde belirlenen aykırılıkla ilgili olarak vergi incelemesine başlanılabilmektedir⁴³⁶.

Mükellef seçiminde dikkat edilen hususlar ise⁴³⁷;

- İlişkili kişilerle gerçekleştiği işlemlerin hacmi büyük olan mükellefler,
- Brüt kar marjı, net kar marjı özellikle faaliyet kar marjı gibi karlılık oranları aynı sektörde faaliyet gösteren emsal şirketlere göre dikkat edici derecede düşük olan şirketler,
- 131, 132, 133 numaralı hesaplar ile 230, 231 ve 232 numaralı hesaplarda yüksek tutarda bakiyelerin bulunması ancak bunun karşılığında tahakkuk ettirilen faiz oranının düşük olması yâda hiç olmaması durumunda ilgili şirket,
- Uzun yıllar boyunca zarar beyan eden şirketler
- Yurt dışı mukim şirketlere yüksek tutarlı gayrimaddi hak ödemesi veya hizmet ödemesi olan şirketler,
- Yurt dışında mukim grup firmalara yansıtılması gereken reklam, promosyon ve garanti masrafları gibi harcamaları yabancı grup şirketlerine yansıtmayan şirketler,
- Yurt dışı mukim grup şirketi tarafından garanti, reklam, ciro primi, credit note gibi muhtelif isimlerle ödenen tutarlar üzerinden katma değer vergisi hesaplamayan şirketler riskli mükellefler olarak kabul edilerek incelemeye alınmaktadır.

⁴³⁶ Adnan Ertürk ve Muhittin Esen, “Transfer Fiyatlandırmasında Denetim Yöntemleri, Özellikle Bir Bilgi Bankası Sistemini Gerçekleştirme Olasılığı”, **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması** (Ed. Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.273.

⁴³⁷ Ertürk ve Esen, s.274.

3.3.4.3. İspat Yükümlülüğü

Vergi güvenlik müessesesi olarak kabul edilen transfer fiyatlandırması kaynağını vergi hukukunda gerçeklik ilkesinden alır. VUK m. 3/B'nin 1. fıkrası, *"vergilelendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır"* hükmünü içerir. Dolayısıyla bu hüküm gereğince idare mükellefin ilişkili kişilerle gerçekleşen mal ve hizmet alımlarının, gayri maddi hakların el değiştirilmesinde kullanılan fiyatların emsallerine uygun olmadığı gerekçesi ile mükellef aleyhine işlem yapabilmektedir⁴³⁸.

Vergi idaresi mükellef aleyhine başlattığı incelemelerde söz konusu işlemlerin emsallere nazaran aykırılık gösterdiğini VUK 3/B fıkrasının ikinci bendi de belirtildiği üzere yemin ve vergiyi doğuran olayla ilgisi açık ve tabii bulunmayan şahit ifadesi hariç her türlü delille ispat edebilir. Eğer mükellef, belgelendirme ve bildirim yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmiş ise; ‘‘ilk görünüş’’* ve ‘‘masumiyet’’** karinesinden yararlanacak; ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde belirlediği fiyat veya bedelin, (tabii ekonomik, ticari ve teknik icaplara uygun; mutad ve olağan olmak kaydıyla) ayrıca, emsallere uygun olduğunu ispat zorunda olmayacaktır. Aksi halde, yani mükellefin, söz konusu belgeleri saklamaması, bildirimleri zamanında yapmaması halinde, ‘‘ilk görünüş/masumiyet’’ karinesinden yararlanamayacağından, ispat külfeti, söz konusu mükellefe dönecektir⁴³⁹.

Bu durumda idarenin, kayıtlardaki fiyatın doğru fiyat olmadığını kanıtlaması gerekir. Vergi hukukunda vergilelendirmeye esas teşkil eden olayın hayatın doğal akışına uygun bir biçimde gerçekleştiği kabul edilir. Bu kabul vergi hukukunda ispat yükünün paylaşımında genel kuralı ifade etmektedir. Bu genel kural VUK’un 3/B maddesinin son cümlesinde hükme bağlanmıştır. Buna göre; *“İktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun iddia olunması halinde ispat külfeti bunu iddia eden tarafa aittir.* Hayatın normal akışı karinesi genellikle vergi idaresi lehine işleyen bir karinedir. Bu

⁴³⁸Nurettin Bilici, “Transfer Fiyatlandırması İşlemlerinde İspat Sorunu”, <http://www.dunya.com/yorum-inceleme/transfer-fiyatlandirmasi-islemlerinde-ispata-sorunu-160348h.htm>, (16.10.2015)

***İlk Görünüş Karinesi:** Mükelleflerin ibraz ettiği defter, belge, kayıt ve beyanlarının aksi kanıtlanmadıkça gerçek durumu yansıttığının kabul edilmesidir.

** **Masumiyet Karinesi:** Masumiyet karinesi, 1982 Anayasası’nın 38’inci maddesinin dördüncü fıkrasında, “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz” şeklinde yer almıştır

⁴³⁹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında İspat Yükü Kime Ait?”, <http://www.vergisorumlari.com.tr/yazi.aspx?yazino=86>, (16.10.2015).

düzenleme ile suçun ispatlanması değil suçsuzluğun ispatlanması sonucu getirilmiştir⁴⁴⁰. İdare vergilendirmeye dayanak olan olayların hayatın akışına, iktisadi, ticari ve teknik gerçeklere uygun olmadığını mükellefin beyanname, defter ve belge düzenine uymuş bulunmasının yarattığı ilk görünüş karinesini çürütebilir. Bu durumda ispat yükü yer değiştirir⁴⁴¹.

Mükellef böyle bir durumda vergi hukuku yazınında "peçeleme"* şeklinde ifade edilen, Borçlar Kanunu'nda ise "muvazaa" diye tanımlanan iddia ile karşı karşıya kalmış olacaktır. Peçeleme iddiası ile karşı karşıya kalan mükellef de, 2 Seri No.lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ de yer alan düzenleme gereğince ilişkili kişilerle gerçekleştirdiği işlemlerde kullandığı fiyatın emsallere uygun olduğunu ispat etmek zorunda kalacaktır. Başka bir ifade ile mükellef ilişkili olmayan işletmelerle yaptığı benzer işlemleri veya aynı pazarda başka işletmelerin yaptığı benzeri işlemleri örnek göstererek kendi fiyatının emsallere uygun olduğunu kanıtlamaya çalışacaktır.

3.3.5. Düzeltme İşlemleri

Uluslararası vergi hukukunda düzeltme işlemi, karşı taraf düzeltmesi ve ikinci düzeltmeyi de içine alacak şekilde geniş kapsamlı değerlendirilmektedir. Bir tanım yapmak gerekirse düzeltme, ilişkili kişiler arasındaki işlemlerin, bu ilişkilerden etkilendiğinin saptanması halinde aynı işlemin aynı ya da benzer şartlar altında ilişkisiz kişiler arasında gerçekleşmesi halindeki finansal sonuçlar dikkate alınarak mükellefin kazancının değiştirilmesidir⁴⁴².

Transfer fiyatlandırması işlemlerinde iki ayrı düzeltme söz konusudur. Bunlardan birincisi; dönem sonunda ya da bir işlem sonunda, ilişkili kişilerle yapılan işlemlerin emsallere uygun olmayan fiyat ya da bedelle yapıldığının anlaşılması ya da vergi idaresince bu şekilde değerlendirilebileceği endişesi ile mükellefin

⁴⁴⁰ Neslihan Karataş Durmuş, "Vergi Hukukunda İspat ve Delil", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:XVIII, Sayı:2-4, 2014, s.512.

⁴⁴¹ Mehmet Batun, **Vergi Hukukunda Yorum ve İspat**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ağustos 2012, ss.189-191.

* Peçeleme hallerinde olayın niteliğinin ispatı ile vergi dairesi yükümlüdür. Ancak peçeleme halleri yasalarda özel olarak düzenlenmiş ise yani adi bir karine mevcutsa, ispat yükü yer değiştirir, mükellefe geçer. Örtülü sermaye ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı buna örnektir. (Kaynak: Mualla Öncel ve diğerleri; **Vergi Hukuku**, 23. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara 2014, s.203)

⁴⁴² Öcal, s.589

kendiliğinden, bu fiyat ya da bedelleri emsallere uygun hale getirmek için yaptığı ya da yapması gereken işlemlerdir⁴⁴³. Vergiye tabi kazanç bu yöntemle yeniden belirlendikten sonra tespit edilen matrah farkı için tarhiyat yapılacaktır. Bu tarhiyata ilave olarak kar dağıtılanın tam mükellef kurum veya Türkiye’ de kurumlar vergisine tabi dar mükellef olması halinde GVK mad 94/6 uyarınca dağıtılan kazanç olarak kar dağıtımını vergi tevkifatına tabi tutulacaktır⁴⁴⁴.

İkincisi ise; Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesinin 6. fıkrasında: *“Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının uygulanmasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir.”* şeklinde ifadesini bulan ve “karşı taraf düzeltmesi” ni de içine alan işlemdir. Yapılan inceleme sonrasında; ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerde uygulanan fiyatın emsallerine uygun olarak belirlenmediği tespit edilirse vergiye tabi kazanç yeniden belirlenmelidir. Emsal bedel ile fiilen uygulanan bedel arasındaki farkı dağıtılmış kar olarak kabul edilerek vergiye tabi tutulacaktır. Söz konusu işlem sonucunda karşı taraftaki ilişkili kişinin de vergiye tabi kazancı değişecektir. İlişkili kişide emsal bedel uygulamasından önceki kazanca göre yapılan vergilendirme düzeltilmezse çifte vergilendirme söz konusu olacaktır⁴⁴⁵.

OECD Rehberinde KVK 13. Maddesinde belirtilen düzeltme işleminin karşılığı ikincil düzeltme (secondary adjustment) dır. KVK 13. Maddenin getiriliş amacı mükerrer vergilemeyi önlemek olup OECD düzenlemesinde yer alan ikincil düzeltmede böyle bir amaç sınırlaması bulunmamaktadır. İkincil düzeltmenin işlevi karın örtülü olarak dağıtılması suretiyle stopaj yükünden kaçınılmasını önlemektir. Söz konusu işlev KVK’nın 13. Maddesinin gerekçesine yansıtılamamış olup düzeltme müessesesinin yanlış yorumlanmasına neden olmaktadır⁴⁴⁶.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtan kurum tam mükellef ise düzeltmede örtülü dağıtılan kazanç tutarı, kar payı geliri olarak dikkate alınacak

⁴⁴³ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Riskten ve Çifte Vergilendirmeden Kurtulmanın Yolu: Düzeltme Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:211, Temmuz 2010, s.2; <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=11514>, (17.09.2015).

⁴⁴⁴ Öcal, s.546.

⁴⁴⁵ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Karşı Taraf Düzeltmesi Nereye Kadar?”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320, Mayıs 2015,s.10.

⁴⁴⁶ Mehmet Batun, “Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme Müessesesi ve Bazı Sorular, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:347, Temmuz 2010, s.79.

olup, şartların varlığı halinde iştirak kazançları istisnasından yararlanılacak ve düzeltme işlemi buna göre gerçekleştirilecektir. Eğer kurum dar mükellef ise bu defa söz konusu tutar “ana merkeze aktarılan tutar “olarak kabul edilecektir⁴⁴⁷.

Örtülü kazanç dağıtan kurum tam mükellef kurum ise; bu kurum tarafından tam mükellef kişilere, gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmayanlara, gelir vergisinden muaf olanlara, dar mükellef gerçek kişilere, Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilcisi aracılığıyla kar payı elde edenler hariç olmak üzere dar mükellef kurumlara, dağıtılan kar payı üzerinden %15 vergi kesintisi yapılacaktır⁴⁴⁸.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç tutarı kâr payı geliri olarak dikkate alınacak olup, şartların varlığı halinde iştirak kazançları istisnasından yararlanılacak ve düzeltme işlemi gerçekleştirilecektir. Tam mükellef kurumlar tarafından tam mükellef kurumlara ve Türkiye’de bir işyeri ya da daimi temsilcisi aracılığıyla kar elde eden dar mükellef kurumlara dağıtılan kar paylarından vergi kesintisi yapılmayacaktır. Yukarıda yer alan bölümde de açıklandığı üzere, düzeltme yapılabilmesi için ilgili tutarın örtülü kazanç dağıtan mükellef tarafından ödenmesi gerekmektedir. Bu tutar ödendikten sonra, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtılan mükellefin bu düzeltmeleri ilgili dönem beyannameleri üzerinde yapması gerekmektedir⁴⁴⁹.

Örtülü kazanç dağıtılan kişinin dar mükellef kurum, gerçek kişi, vergiye tabi olmayan veya vergiden muaf herhangi bir kişi olması durumunda, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç tutarı, örtülü kazanç dağıtılan nezdinde, 13 üncü maddede belirtilen şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı olarak kabul edilecektir. Bu şekilde dağıtılmış kâr payı net kâr payı tutarı olarak kabul edilecek ve brüte tamamlanması sonucu bulunan tutar üzerinden vergi kesintisine tabi tutulacaktır. %15 oranındaki vergi kesintisi, örtülü kazanç dağıtan kurumun hesap döneminin son günü içinde bulunduğu aylık vergilendirme dönemine ilişkin muhtasar beyanname ile beyan edilmeli ve ilgili vergi dairesine ödenmelidir.

Aleyhine düzeltme yapılan mükellef sorunu idare ile karşılıklı anlaşmak suretiyle çözebileceği gibi yargı yoluna başvurarak da çözüme imkânına sahiptir. Sorunun yargı yoluna taşınması halinde tartışılan işleme ilişkin fiyatın emsal fiyata

⁴⁴⁷ Batun, s.80.

⁴⁴⁸ Taşkın,s.242.

⁴⁴⁹ GİB, **Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri**, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Tebliğler/5520/Trans_Fiyat_Teb1/9.htm, (30.09.2015)

uygun olduğunun ispatı mükellefe aittir. Özellikle şekli yükümlüklere uymayan mükellefler iddia ettiği fiyatın emsallere uygun olduğunu ispat etmekle yükümlüdür. Şekli ödevlerine uyan mükelleflerin ise “defter ve belgelerin doğruluğu karinesinden” yararlanma hakkı olacaktır. Ancak idare yaptığı incelemeler sonucunda mükellefin kayıtlarında yer alan fiyatın normal ve mutata olmayan bir fiyat olduğunu ortaya koyarsa ispat yükü yine mükellefe geçer⁴⁵⁰.

3.4. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN TRANSFER FİYATLANDIRMASI KURALLARININ DEĞERLENDİRMESİ

Çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması manipülasyonlarından yararlanarak vergi yüklerini azaltma gayreti içerisinde oldukları bilinmektedir. Yapılan çalışmalar tüm dünyada uluslararası şirketlerin yaptıkları grup içi işlemler nedeniyle kurumlar vergisi hasılat kaybının %4 ile %10 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Sadece ABD’ de bu kaybın 100 ila 250 ABD Doları olduğu düşünülmektedir⁴⁵¹.

Bu noktada ülkelerin transfer fiyatlandırması manipülasyonlarını önlemek için kullandıkları yöntemlerin birbirine yakın olması çok uluslu şirketlerin hareket alanının daralmasına neden olacaktır. Bu kapsamda hem OECD yapmış olduğu çalışmalarda hem de ülkeler yaptıkları yasal düzenlemelerle transfer fiyatlandırması kurallarında uyumu sağlamaya çalışmaktadırlar.

⁴⁵⁰ Nurettin Bilici, “Transfer Fiyatlandırması Düzeltme İşlemlerine Karşı Yargısal Korunma İmkanları ve İspat Sorunu”, **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması** (Ed. Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.247.

⁴⁵¹Kürşat Ataç, Vergi Literatüründe Yeni Bir Kavram “Aşırı Sermayelendirme” (Thick Capitalization), **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:413, Ocak 2016, s.160.

Tablo 18: Transfer Fiyatlandırması Matrisi

	YÖNTEM	YÖNTEMLER ARASI ÖNCELİK	BELGELENDİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	APA İMKÂNI	GİZLİ EMSAL	İSPAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ
ABD	IRS tarafından kabul edilen tüm yöntemler	Yok	Temel belgeler ve destekleyici belgeler	Var	Yok	Mükellef
FRANSA	OECD yöntemleri	Yok	2257 No'lu form	Var	Yok	İdare/ Mükellef
İNGİLTERE	OECD yöntemleri	Yok	Özel bir belgelendirme yükümlülüğü yok	Var	Yok	Mükellef
ALMANYA	OECD yöntemleri	Var	Gerçek olay ve Uygunluk Belgeleri	Var	Kısmen	İddia eden taraf
ÇİN	OECD yöntemleri	Var	Transfer Fiyatlandırması Raporu	Var	Kısmen	Mükellef
JAPONYA	OECD yöntemleri	Yok	İlişkili kişilerle gerçekleşen işlemlere ilişkin belge	Var	Var	Mükellef
KORE	OECD yöntemleri	Yok	Birincil Belgeler ve İkincil Belgeler	Var	Yok	Mükellef
HİNDİSTAN	OECD yöntemleri	Yok	3ECB isimli form	Var	Kısmen	Mükellef
KANADA	OECD yöntemleri	Yok	T-106 kodlu belge	Var	Kısmen	Mükellef
BREZİLYA	Matematiksel Formülasyon	Var	Yıllık Gelir Formu	Yok	Kısmen	Mükellef
TÜRKİYE	OECD yöntemleri	Yok	Transfer Fiyatlandırması Raporu	Var	Var	Mükellef

Kaynak: Tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

3.4.1 Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Genel Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırması çalışmalarının başlangıç aşamasını ilişkili kişilerin ve emsal bedelin tespiti oluşturmaktadır

Transfer fiyatlandırması denetimlerini en etkin gerçekleştiren ülkeler arasında ilk sırada yer alan Japonya’da ilişkili kişinin tespitinde ortaklık payı başka bir ifade ile kontrol hakkı esas alınmıştır. Buna göre yurt dışındaki bir kuruma doğrudan veya dolaylı olarak %50 oranında ortaklık söz konusu bu şirketler ilişkili kişi olarak kabul edilecektir⁴⁵². İlişkili kişilerle gerçekleşen tüm işlemlerde emsal fiyata uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Emsal fiyata aykırı şekilde düzenleme yapılması durumunda ise idare tarafından düzeltme işlemi gerçekleştirilecektir. Gerçek gelirin tespiti için yapılan düzeltme işlemlerinin kapsamına sadece uluslararası işlemler girmekte olup bu durumun tek istisnasını hazine zararı oluşturmaktadır⁴⁵³. Bu durumda ilişkili işlemlerin yurt içi işlemlerdi de değerlendirmeye alınmaktadır. Tablo 18’ de gösterildiği üzere emsal bedelin tespitinde OECD yöntemleri esas alınmakta olup somut olayın niteliğine göre mükellef istediği yöntemi tercih etme şansına sahip olacaktır.

2005 yılından itibaren yabancı yatırımlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ve mevcut yerli şirketlerin belirli koşulları sağlaması* ile yabancı ortaklık konusunda otomatik yatırım izni alabilmeleri ile birlikte Hindistan’da çok uluslu şirketlerin işlem hacmi artış göstermiştir⁴⁵⁴. İlişkili kişinin tespitinde Japonya’da olduğu gibi ortaklık payı veya kontrol hakkı belirlemektedir. Buna göre bir şirketin oy hakkının %26’sı veya daha fazlası belirli bir şirkette ise ya da yönetim kurulunun en az %50’si belirli bir şirket tarafından atanıyorsa bu şirketler ilişkili şirket olarak kabul edilecektir. İlişkili kişiler arasında gerçekleştirilen gerek yurt içi gerekse de yurt dışı işlemlerde emsallere uygunluk ilkesi esas alınacak alınacaktır⁴⁵⁵.

Hindistan OECD üyesi olmamakla birlikte emsal fiyatın tespitinde Tablo 18’de belirtildiği üzere OECD düzenlemelerinde yer alan bütün yöntemleri kullanmaktadır.

⁴⁵² Yoshimura, s.45.

⁴⁵³ Mooij ve Saito,s.11.

***Koşullar:** 1)Yabancı payı artışı şirketin öz sermaye artışı ile birlikte olmalıdır (yabancı yatırımlar mevcut hisseleri satın almak yoluyla yatırım yapamaz) 2) Yapılan yatırım döviz girişi sağlamalıdır 3)Şirketin yönetim kurulu yabancı ortağa onay vermelidir.

⁴⁵⁴Ekonomi Bakanlığı; **Hindistan: Doğrudan Yabancı Yatırımlar,** <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Hindistan/>, (11.01.2016).

⁴⁵⁵ PWC, “Section 38...”, s.476.

Yöntemlerin seçiminde herhangi bir öncelik bulunmamakla birlikte mükellef seçtiği yöntemi hangi gerekçelerle seçtiğini idareye açıklamakla yükümlüdür. 2015 yılında yapılan düzenleme ile birlikte ülkede emsal fiyatın tespitinde çoklu yıl verilerinin kullanılmasına ilişkin bir düzenleme yürürlüğe konulmuş olup buna göre emsal bedel aralığı belirlenirken en az altı emsal şirketin verileri esas alınmalı ve bu şirketlerin en az üç yıllık veri setleri analizde kullanılmalıdır. Bu verilerin ağırlıklı ortalaması alınarak emsal bedel tespiti yapılacaktır⁴⁵⁶.

Çin Halk Cumhuriyetinde ilişkili kişi tespit edilirken doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol yetkisine vurgu yapılmıştır. Kontrol ilişkisinin tespitinde herhangi bir oran sınırlamasına gidilmemiştir. İlişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemlerin emsallere uygun olması gerektiği aksi takdirde idarenin düzeltme yapma hakkına sahip olacağı belirtilmiştir⁴⁵⁷. Emsal bedelin tespitinde yöntemler arasında öncelik söz konusudur. Bu sıralamaya göre mükellefler öncelikli olarak Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Maliyet Artı Yöntemi' ni öncelikli olarak kullanacaklardır. Bu üç yöntem ile emsal bedelin tespiti mümkün olmadığı takdirde Kar Bölüşüm Yöntemleri kullanılacaktır⁴⁵⁸.

Kanada' da eyaletler arasında farklı vergi oranı uygulanması ve şirketlerin elde ettikleri geliri konsolide etmemelerinden dolayı transfer fiyatlandırması özel bir öneme sahiptir. Emsal bedelin tespitinde OECD yöntemlerine sadık kalınmış ve Tablo 18' de de belirtildiği üzere yöntemler arasında herhangi bir öncelik bulunmamaktadır. Ancak son dönemde ağırlıklı olarak kar bölüşüm yöntemlerinin tercih edildiği gözlemlenmektedir⁴⁵⁹.

Amerika Birleşik Devletlerinde ilişkili kişinin tespitinde ortak bir çıkar birliğine vurgu yapılmaktadır. İlişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerin niteliğini dikkate alarak mükellef “en iyi yöntem” kuralını uygulayacaktır. Bu kural uygulamasında mevcut yöntemleri kullanarak emsal bedelin tespiti mümkün değilse uygun istatistikî yöntemler kullanılarak bir fiyat aralığı belirlenecektir⁴⁶⁰.

Fransa' da ise yurt dışındaki ilişkili şirketlere düşük bedelle mal satılması veya emsallerine nazaran bu şirketlerden yüksek bedelle mal alınması durumunda mal

⁴⁵⁶ Demirci, s.244.

⁴⁵⁷ Ying, ss.3-8.

⁴⁵⁸ Acar, s.165.

⁴⁵⁹ Borkowski, s.37.

⁴⁶⁰ Işık, s.102.

bedelleri tespit edilirken emsal bedeller dikkate alınacaktır. Tablo 18’ de belirtildiği üzere emsal bedelin tespitinde OECD’ nin kabul ettiği tüm yöntemler herhangi bir öncelik sıralaması olmadan kabul edilmektedir.

Almanya’ da ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemler emsallere uygunluk ilkesine aykırılık gösteriyorsa idare düzeltme hakkına sahip olacaktır. Diğer ülkelerden farklı olarak Almanya’da emsal bedelin tespitinde kullanılacak yöntemler arasında katı bir hiyerarşi söz konusudur. Yöntemler kendi arasında üç kademeye ayrılmış olup mükellefler öncelikli olarak birinci kademe yer alan Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemini kullanmalıdır. Brüt kar marjı, aracılık ücreti gibi sınırlı karşılaştırmaya imkân veren emsallerin olması durumunda ikinci kademe hükümleri uygulanacaktır. Eğer emsal değer tespiti mümkün değilse simülasyon yapılacaktır⁴⁶¹.

Kore’de ise ilişkili kişi tespitinde ortaklık ilişkisi esas alınmıştır. Buna göre bir şirket veya üçüncü bir kişi başka bir şirkete %50 oranında ortaksa yâda oy hakkına sahip ise ilişkili kişi olarak kabul edilecektir. 2011 yılında yapılan değişiklik ile yöntemler arasındaki öncelik uygulamasına son verilmiş olup mükellefler durumun koşullarına en uygun yöntemi seçmekte serbesttirler⁴⁶².

İngiltere’de transfer fiyatlandırmasına ilişkin genel düzenlemeler OECD Rehberi esas alınarak yapılmıştır. OECD kriterlerine uygun olarak emsallere uygun fiyatın tespitinde geleneksel işlem yöntemleri ve işlemsel kar yöntemleri bir arada kullanılmaktadır. Ancak son yıllarda işlemsel kar yöntemlerinin daha ağırlıklı bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir⁴⁶³.

Brezilya ise incelenen ülkeler içinde OECD düzenlemelerinden farklı kendine has kuralları olan tek ülkedir. İlişkili kişinin tespitinde kontrol yetkisi veya vergi cennetlerinde faaliyet gösteren şirketler esas alınmıştır. Bu kapsamda Brezilya vergi idaresi vergi cennetlerinin kapsamını daha geniş ele alarak riskli ülkeler listesi yayımlamıştır. İlişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerde emsal bedel tespitinde OECD tarafından önerilen yöntemleri benimsemekte ayrıca “en iyi yöntem” kuralının uygulanmasına izin vermemektedir. Mükellefler emsal bedel tespitinde Brezilya Vergi İdaresi tarafından ihracat ve ithalat işlemleri için ayrı ayrı tespit edilen matematiksel

⁴⁶¹ Rasch, s.73.

⁴⁶² PWC, **Chapter 45...** s.553.

⁴⁶³ Biçer, s.647.

formülleri kullanmakla yükümlüdürler. Ayrıca diğer ülkelerden farklı olarak gayri maddi haklar içerisinde yer alan royalty ödemeleri transfer fiyatlandırması konusuna girmemektedir⁴⁶⁴.

Ülkelerin transfer fiyatlandırmasına ilişkin genel düzenlemeleri değerlendirildiğinde, Amerika Birleşik Devletleri ve Brezilya dışındaki ülkelerin transfer fiyatlandırması mevzuatlarının temelini OECD rehberindeki düzenlemeleri oluşturmaktadır. Ancak OECD'deki düzenlemelerin temel kaynağını ABD'deki transfer fiyatlandırması düzenlemeleri oluşturduğu dikkate alındığından Brezilya haricindeki tüm ülkelerin transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin ABD' ye yakınsadığını söylemek mümkündür. Bu durumun nedeni ise ABD'nin konu ile ilgilenen ilk ülke olması, sahip olduğu çok uluslu şirket sayısı ve bu şirketlerden elde edilen gelirin diğer ülkelere nazaran daha fazla olmasıdır.

Türkiye'de yöntemler arasında hiyerarşi bulunmamaktadır. Ancak ilerleyen dönemlerde şirketlerin değer zincirlerinin daha iyi kavranabilmesi için Kar Bölüşüm Yöntemlerinin yapılan incelemeler dâhilinde çok uluslu şirketlerin risk ve sermaye dağılımlarının değerlendirilmesine kullanılacağı beklenmektedir⁴⁶⁵.

Ülkeler transfer fiyatlandırmasında ilişkili kişinin belirlenmesinde bir mükellefin başka bir mükellefi kontrol etmesini esas olarak almıştır. Kontrolün sınırları belirlenirken bazı ülkelerde spesifik bir oran kabul edilmiş bazı ülkelerde ise şekilden ziyade öze bakılmıştır. Örneğin İngiltere, Almanya gibi ülkelerde ilişkili kişi tespit edilirken oran dikkate alınmaktadır. Amerika'da ise şekilden ziyade öze bakılarak ortak bir çıkar birliğinin varlığından bahsedilmektedir. Örneğin, iki mükellef arasında gelir ve giderler muvazaalı olarak yer değiştiriyorsa kontrol ilişkisinin varlığı kabul edilmektedir. Ülkemizde ise ilişkili kişiler ayrıntılı bir şekilde ele alınarak kanunda tek tek sayılmıştır.

Transfer fiyatlandırmasında bir diğer önemli unsur olan “emsallere uygunluk ilkesi” Brezilya hariç diğer ülkelerde OECD düzenlemeleri temel alınarak açıklanmıştır. Tablo 18’ de de gösterildiği üzere ülkelerin emsallere uygun fiyatı tespit etmek için kullandıkları yöntemler arasında benzerlik bulunmaktadır. Geleneksel işlem yöntemleri tüm ülkelerin mevzuatında benimsenmiştir. Ancak işlemin niteliği gereği emsal bedelin

⁴⁶⁴ PWC, s.291.

⁴⁶⁵ Ramazan Biçer ve Mehmet Erginay, “OECD Matrahın Aşındırılması ve Karın Aktarılması Eylem Planı ve Türkiye’ye Etkileri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:326, Kasım 2015,s.66.

tespit edilememesi durumunda diğer ülkelerden farklı olarak emsal bedel tespit edilebilmektedir. Yine Brezilya’da OECD düzenlemelerinden farklı olarak ithalat ve ihracat işlemleri için ayrı ayrı kanunda sektörlere göre belirtilen kar marjları dikkate alınarak emsal bedel tespiti yapılacaktır. Yöntemlerin uygulanmasında ülkeler arasında farklılıklar söz konusudur. Bu kapsamda ABD seçilen ülkeler arasında mükellefe yöntem seçiminde en fazla serbestliği tanıyan ülkelerin başında gelmektedir. Ülkede benimsenen “En İyi Yöntem Kuralı” gereğince mükellefler işlemin niteliğine en uygun yöntemi seçmekte serbesttirler. Dolayısıyla yöntemler arasında herhangi bir hiyerarşi söz konusu değildir. Amerika’nın Aksine Almanya yöntemler arasında hiyerarşik yapı söz konusudur. Aynı şekilde Brezilya’ da da mükellefler yöntem seçiminde serbestliğe sahip değildirler. Çin Halk Cumhuriyeti’nde de mükellefler öncelikli olarak geleneksel yöntemleri kullanmakla yükümlüdürler. Ülkemizde ise yöntemler arasında hiyerarşik bir üstünlük söz konusu değildir. Emsallere uygun fiyata geleneksel işlem yöntemlerinden herhangi biriyle ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak işleme dayalı kâr yöntemlerini kullanabilir. Ancak, işleme dayalı kâr yöntemlerinin de emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde fiyat ya da bedel tespitine olanak vermemesi durumunda, mükellef kendi belirleyebileceği ve daha doğru sonuç verdiği inandığı bir yöntemi de kullanabilecektir⁴⁶⁶.

3.4.2. Belge Düzeni ve Cezai Yaptırımlar

Transfer fiyatlandırmasında belge düzeni hem risk değerlendirmesini sağlıklı bir şekilde yapabilmek hem de ülkeler için standart bir raporlama sistemi oluşturabilmek için büyük önem taşımaktadır. Belgelendirme yükümlülüğü ile amaçlanan mükellefin, transfer fiyatlandırması mevzuatına göre, ilişkili kişilerle olan işlemlerinde bedel ya da fiyatlandırma yaparken iyi niyetli ve basiretli bir iş adamı olarak davrandığını başka bir ifade ile emsallere uygunluk ilkesine sadık kaldığını, en iyi fiyatlandırma yöntemini seçtiğini, ulaşabileceği bütün verileri kullandığını yazılı hale getirmesi ve istenildiğinde idareye sunmasıdır⁴⁶⁷. Bu açıdan son dönemde incelenen ülkelerde belgelendirme

⁴⁶⁶ GİB, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Rehber”, 2010, s.7, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/yayinlar/transfer_fiyatlandirma2010.pdf, (28.10.2015).

⁴⁶⁷ Öcal, s.506.

yükümlülüğünün ağırlaştığı ve bu kapsamda uygulanan cezai yaptırımların da arttığı görülmektedir.

Transfer fiyatlandırması denetimlerinin en sıkı bir şekilde yürütüldüğü ülkelerin başında gelen Japonya’da 2010 yılına kadar ilişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerin tespitini sağlayacak özel bir belgelendirme yükümlülüğü bulunmamaktadır. 2010 yılından sonra yapılan düzenlemeler ile transfer fiyatlandırması denetiminde emsal fiyatı tespit etmek amacıyla vergi dairelerine mükelleflerin teslim etmeleri gereken belgeler açıkça belirtilmiştir⁴⁶⁸. Bu belgelerde ilişkili kişi olarak kabul edilen şirketlerin isimleri, yapılan işlemin niteliği ve tutarı, seçilen transfer fiyatlandırması yöntemi ve işlemin APA hükümlerine tabi olup olmadığına ilişkin bilgilerin yer alması zorunludur⁴⁶⁹. Mükellefler belirtilen belgelerdeki bilgileri eksiksiz bir şekilde düzenlemeli ve vergi idaresi tarafından istenildiği takdirde ibraz etmekle yükümlüdürler. Söz konusu belgelere ilişkin olarak zaman aşımı süresi ilgili mali yıl takip eden yılbaşından itibaren altı yıldır dolayısıyla altı yıllık süre zarfında vergi dairesi istediği tarihte mükelleften belgeleri isteme hakkına sahiptir. Zamanaşımı süresi ile ilgili olarak gözden kaçırılmaması gereken husus ülkede kurumlar vergisine ilişkin tüm belgelerin yedi yıl süreyle saklanma zorunluluğunun olmasıdır. Dolayısıyla transfer fiyatlaması için altı yıl gibi görülen süre uygulamada bir yıl daha uzamaktadır⁴⁷⁰. Ülkede transfer fiyatlandırmasına yönelik özel bir cezai hüküm bulunmamaktadır. Genel vergi kaçırmaya ilişkin cezalar transfer fiyatlandırması işlemlerine uygulanmaktadır. Belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda söz konusu cezalar % 10- %15 oranında ağırlaştırılmış olarak uygulanmaktadır. Vergi kaçakçılığına ilişkin kanıtlar olması durumunda cezalar %35 oranında arttırılmaktadır⁴⁷¹.

Japonya 24 Aralık 2015 tarihinde 2016 yılına ilişkin yapacağı vergi reformlarına ilişkin bilgiyi kamuoyu ile paylaşmıştır. Reform taslağında çalışma konumuzu ilgilendiren husus Japon Gelir İdaresi’ nin OECD tarafından yürütülen BEPS projesini desteklediğini bir kere daha açıklaması ve transfer fiyatlandırması belgelendirme

⁴⁶⁸ Mooij ve Saito, s.11.

⁴⁶⁹ KPMG, “Japan”, **Global Transfer Pricing Review**, s.2, <https://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/gtps2012/japan.pdf>, (14.01.2016).

⁴⁷⁰ EY, “Japan”, **2013 Transfer Pricing Global Reference Guide**, <<http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/International-Tax/Transfer-Pricing-and-Tax-Effective-Supply-Chain-Management/2013-Transfer-pricing-global-reference-guide---Japan>>, (14.01.2016).

⁴⁷¹ TPA, s.2.

yükümlülüğünü BEPS eylem planlarında belirtilen üçlü yapıya dönüştüreceğini açıklamasıdır. Buna göre ana belgeler (master file)’ de şirketin genel bilgileri, transfer fiyatlandırması politikası, gelirlerinin ve faaliyetlerinin dünya çapındaki dağılımı hakkında bilgi verilecektir Hem Japon şirketler hem de çok uluslu şirketlerin Japon iştirakleri ilgili ülkeye özgü belgelendirme raporu olarak adlandırılan local file’ı 1 Nisan 2017 tarihinden itibaren düzenlemek durumundadır. Master file ve ülke bazlı bildirim yükümlülüğüne uymayan mükelleflerin karşılaşacakları cezalar daha sonra direktiflerle açıklanacaktır⁴⁷².

Hindistan’da transfer fiyatlandırması kapsamında ilişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerin emsallere uygun bir şekilde gerçekleştiği ispatlama zorunluluğu mükellefe aittir. Dolayısıyla mükellef düzenlediği belgelerde şirket profili, sektörel bilgiler ve gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası işlemlerin niteliği ve niceliğine ilişkin bilgileri göstermek zorundadır. Ülkede transfer fiyatlandırması konusundaki en önemli belge yeminli mali müşavirler tarafından hazırlanan ”3 ECB” isimli formdur. Bu formda emsal fiyatın tespitinde seçilen yöntem ve bu yöntemin seçildiğine dair analizlerin yer alması gerekmektedir. Ülkede mükellefin idareye ibraz etmiş olduğu belgelerde eksik veya yanıltıcı bilgi olması durumunda gerçekleştirilen uluslararası işlem tutarının %2’si oranında ceza uygulanmaktadır. Bu cezanın dışında muhasebeci raporu olarak adlandırılan ve temel belge niteliğinde olan “3 ECB” isimli formun verilmemesi durumunda ise 100.000 Hint Rupisi tutarında ceza ödemesi yapılmaktadır⁴⁷³.

Çin’ de faaliyet gösteren çok uluslu şirketler veya bu şirketlerin iştirakleri yıllık beyannamelerini düzenlerken ilişkili kişilerle gerçekleştirdikleri işlemleri açıklayan raporu beyannamelerine eklemekle yükümlüdürler. Bu raporda şirketin organizasyon yapısı, ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin niteliği ve niceliği hakkında bilgi ile şirketin seçtiği transfer fiyatlandırması yöntemine ilişkin bilginin doğru bir şekilde gösterilmesi gerekmektedir. Söz konusu bilgilerde hata olması durumunda mükellef yanlış ve eksik beyanda bulunmuş olacağından cezai yaptırımla karşı karşıya kalacaktır. Ayrıca mükellefler, tespit edilen matrah farkının üzerinden faiz ödemekle yükümlü olacaktır⁴⁷⁴. Çin’de BEPS projesine destek veren ülkelerdendir. Dolayısıyla 2016

⁴⁷² PWC, “ **Outline of 2016 Tax Reform Pertaining to Japanese Transfer Pricing Documentation**”, ss.1-3, <http://www.pwc.com/jp/en/taxnews-transfer-pricing/assets/tpnews-2016-01-en.pdf>, (14.01.2016)

⁴⁷³ KPMG,s.3.

⁴⁷⁴ Markham ve Liao, s.733.

yılından itibaren BEPS hükümleri çerçevesinde Çin transfer fiyatlandırması kurallarının da değişeceği beklenmektedir. SAT tarafından düzenlenen konferansta belgelendirme yükümlülüğü kapsamında yapılacak değişikliklerin başında şirketlerin değer zincirlerinin açıklanması gelmektedir. Çin Gelir İdaresi, BEPS projesinin de temelini oluşturan özün önceliği kavramının sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için şirketlerin yarattıkları değerın tespit edilmesi gerektiğine inanmaktadır⁴⁷⁵. Bu kapsamda Çin’ de faaliyet gösteren şirketler de BEPS eylem planında yer alan belgelendirme yükümlülüğüne tabi olacaklardır. SAT özellikle ülke bazlı bildirimini sağlayan ülke bazlı transfer fiyatlandırması raporuna özel bir önem atfetmekte ve düzenlemelerini bu yönde yoğunlaştırmaktadır⁴⁷⁶.

Kanada’da transfer fiyatlandırmasında mükellefler tarafından tutulması gereken temel belge T-106 kodlu belgedir. Bu belgede Kanada mukimi olmayan şirketlerle gerçekleştirilen işlemlerin tutarı, verilen avanslar, kullanılan krediler ve şirketin emsal bedel tespitinde kullandığı transfer fiyatlandırması yönteminin yer alması gerekmektedir. Bu belgenin geç verilmesi halinde günlük yirmi beş Kanada Doları ceza kesilmekte hiç verilmemesi halinde söz konusu ceza on iki bin Kanada Doları’na kadar yükselmektedir. Belgelendirme yükümlülüğüne uyulmamasından dolayı verilen cezanın yanında tespit edilen matrah farkı için %10 oranında cezai yaptırım uygulanmaktadır⁴⁷⁷.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin kuralların temelini oluşturan Amerika’da mükellefler en iyi yöntem kuralını uygulayarak seçtikleri transfer fiyatlandırması yöntemine ilişkin tüm belgeleri saklamak ve gerektiğinde ibraz etmekle yükümlüdürler. Temel belgeler ve destekleyici belgeler olmak üzere ikili bir ayrıma tutulan tüm belgeleri mükellefler üç yıl süre ile saklamakla yükümlüdürler. Temel belgelerde mükellefe ilişkin genel bilgiler yer almaktadır. Bu belgeleri BEPS kapsamında belirtilen master file’a benzetmemiz mümkündür. Ülkede transfer fiyatlandırmasına yönelik cezaları değerlendirmek gerekirse işlemsel cezalar ve net düzeltme cezası olmak üzere iki farklı ceza türü söz konusu olup bu cezalardan ilki emsal bedelin doğru tespit edilmemesi durumunda uygulanır. İşlemin niteliğine göre tespit edilen matrah farkının

⁴⁷⁵ PWC, “China Announced Her Stance On BEPS and Her Localisation Plans”, Kasım 2015, s.3, http://www.pwccn.com/webmedia/doc/635804313412398749_chinatax_news_oct2015_41.pdf, (15.01.2016)

⁴⁷⁶ Jinyan Li, “China and BEPS: From Norm-Taker to Norm-Shaker”, **Bulletin for International Taxation**, Cilt:69(6/7), 2015, s.22.

⁴⁷⁷ KPMG, ss.2-3.

%20 si veya %40 oranında cezai yaptırım söz konusudur. Net düzeltme cezası ise toplam vergi kaybı üzerinden hesaplanmaktadır⁴⁷⁸. IRS tarafından açıklanan eylem planında Haziran-Temmuz 2016 tarihleri arasında transfer fiyatlandırmasında şeffaflığı arttırmak ve bilgi değişimini kolaylaştırmak için 6011 ve 6018 sayılı kanunlarda düzenlemeler yapılarak ülke bazlı transfer fiyatlandırması raporun yürürlüğe girmesi için çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir⁴⁷⁹.

Fransa'da 2010 yılından itibaren yapılan düzenlemelerle çok uluslu şirketlerin uymak zorunda oldukları belgelendirme yükümlülükleri ağırlaştırılmıştır. Büyük ölçekli şirketler 2257 kodlu formu doldurmak zorunda olup bu formda şirketin genel ve özel bilgilerinin yer aldığı iki ayrı bölüm bulunmaktadır. Bu belgeyi bütün olarak değerlendirmek gerekirse şirketin transfer fiyatlandırması politikası ve ilişkili şirketler ile gerçekleştirdiği tüm işlemlerin bilgilerini bu formda bulmak mümkündür. Söz konusu belgelerin üç yıl süre ile saklanması gerekli olup saklama ve ibraz yükümlülüğüne uyulmaması durumunda vergi matrahının %5 oranında ceza kesilmektedir. BEPS planının güçlü bir destekleyicisi olan Fransa 2016 mali yılından itibaren yukarıdaki belgelere ilaveten ülke bazlı transfer fiyatlandırması raporu uygulamasını da belgelendirme yükümlülüğüne eklemiştir⁴⁸⁰.

Almanya'da gerçek olay belgelendirmesi ve uygunluk belgelendirmesi olmak üzere iki ayrı belge yükümlülüğü bulunmaktadır. Gerçek olay belgelendirmesi şirketin organizasyon yapısı hakkında bilgi vermektedir. Genel bilginin yanı sıra emsal bedelin tespitine dayanak oluşturacak fiyat listesi vb. listelerde bu belgenin eklerini oluşturmaktadır. Uygunluk belgelendirmesi ise grup içi transfer fiyatlandırması stratejisini ortaya koymakta ve ilişkili şirketlerin fonksiyon ve risk analizleri bu belgeye eklenmektedir⁴⁸¹. Mükellefler istenildiği takdirde söz konusu belgeleri altmış gün içerisinde ibraz etmezlerse ispat yükü mükellefe geçmekte ve ağırlaştırılmış cezai yaptırımlar söz konusu olmaktadır. Kayıtların gecikmeli ibrazında günlük en az 100 € tutarında gecikme faizi uygulanmaktadır. Belgelerin hiç verilmemesi halinde ise tespit edilen matrah farkının %5- %10 oranında ceza kesilmektedir⁴⁸². Almanya BEPS eylem

⁴⁷⁸ Kurdoğlu, s.155.

⁴⁷⁹ David Ernack, **U.S Implementation of BEPS Changes Begins**, <http://www.bna.com/us-implementation-beps-n57982063528/>, (15.01.2016).

⁴⁸⁰ PWC, s.2.

⁴⁸¹ Rasch, 80.

⁴⁸² Rasch, 95.

planının yedi, sekiz ve on üçüncü eylemlerinin en büyük destekleyicilerinden olup için ülke bazlı transfer fiyatlandırması raporu için gerekli düzenlemeleri yakın zamanda yapacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. Bu kapsamda Gelir Vergisi Kanunu'nun 90. Maddesine ilave hükümler eklenecektir. Ve ilk raporun 2016 mali yılı için düzenleneceği Alman Gelir İdaresi tarafından açıklanmıştır.⁴⁸³

Kore' de ise 2011 yılında yapılan değişiklikler belgelendirme yükümlülüğü açısından özel bir öneme sahiptir. Yapılan düzenlemeler neticesinde birincil ve ikincil belgeler olmak üzere ikili bir belgelendirme yükümlülüğü söz konusu olmuştur. Birincil belgelerde seçilen transfer fiyatlandırması yöntemi, uluslararası işlemlerin özeti ve yurtdışı iştiraklerin gelir tabloları yer almaktadır İkincil belgelerde ise kurumsal fiyatlandırma politikaları, organizasyon şeması ve iş tanımları yer almaktadır⁴⁸⁴. Dolayısıyla transfer fiyatlandırması sisteminin temelini birincil belgeler oluşturmakta olup mükelleflerin idareye karşı kendi haklılarını ispat edebilmeleri açısından önem arz etmektedir. Her iki belgede yetkilerin talebini izleyen altmış gün içerisinde ibraz edilmeli ve yedi yıl süre ile de saklanmalıdır. Kore'de iki farklı cezai yaptırım bulunmaktadır. İlk yaptırım eksik beyanda bulunulmasına ilişkindir. Bu durumda tespit edilen matrah farkının %10 oranında ceza ödenmektedir. Eksik ödeme olarak adlandırılan ikinci durumda yıllık %10,95 oranında ceza söz konusu olup bu cezanın toplam tutarı 100 milyon Kore Won'nu aşamaz⁴⁸⁵. BEPS eylem planı kapsamında belgelendirme yükümlükleri kapsamında değişikliğe gidecek bir diğer ülke Kore'dir. İncelenen diğer ülkelerde de olduğu gibi Kore'de de ülke bazlı transfer fiyatlandırması raporu sisteme dâhil olacaktır. KPMG gibi uluslararası denetim kuruluşlarının Kore Gelir İdaresi'nin bu belgede yer alan bilgileri mükellef sorgulamalarında ve potansiyel denetim alanlarını belirlenmesinde kullanacağını belirtmiştir⁴⁸⁶.

İngiltere' de transfer fiyatlandırması işlemlerinin belgelendirilmesi için özel bir belge ihdas edilmemiştir. Mükelleflerin ilişkili kişilerle gerçekleştirdiği işlemlere ilişkin tüm kayıtları tutması zorunludur. Bu kayıtlarda şirketin organizasyon yapısı, ilişkili

⁴⁸³TP Week, **Germany Moves Towards Country-by-Country Legislation**, <http://www.tpweek.com/Article/3467102/Germany-moves-towards-country-by-countrylegislation.html>, (18.01.2016).

⁴⁸⁴ PWC, s.554.

⁴⁸⁵ Horwath, s.7.

⁴⁸⁶ KPMG, **Country Survey on Implementation of OECD's BEPS Action Plan 13: Transfer Pricing ("TP") Documentation and Country-by-Country Reporting ("CbC")**, s.8, <https://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/Country-Survey-on-OECD-BEPS-Action-Plan-13-201501.pdf>, (18.01.2016).

kişilerle gerçekleşen her türlü distribütörlük anlaşmaları, hizmet anlaşmaları, maliyet paylaşım anlaşmaları, ar-ge anlaşmalarına ilişkin bilgiler, kullanılan transfer fiyatlandırması yöntemi ve buna ilişkin ekonomik analiz yer almalıdır. Gerekli görülen hallerde işlemin niteliğine göre mükelleften transfer fiyatlandırması politikasına ilişkin yazılı açıklama, fiyat değerlendirme raporu, karşılaştırılabilirlik analizi ve işlev analizine ilişkin belgelerin de istenmesi de mümkündür⁴⁸⁷. Dolayısıyla ülkede kendi kendi değerlendirme kapsamında incelenen ülkelere nazaran belgelendirme yükümlülüğün daha ağır olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu belgelerin altı yıl saklanması gereklidir. Ülkede cezalar neden olunan gelir kaybının %30' undan başlamakta ve mükellefin bilinçli bir şekilde vergi kaçırdığına dair bilgilerin oluşması halinde %100' üne kadar yükselmektedir⁴⁸⁸.

İngiltere ülke bazında transfer fiyatlandırması raporunu ilk benimseyen ülke olup bu konuda 2015 yılında taslak mevzuat yayımlanmıştır. 1 Şubat 2016 mali yılından itibaren ülkede faaliyet gösteren şirketler söz konusu raporu hazırlamakla yükümlüdürler. HMRC, raporda vergi öncesi kar, hesaplanan kurumlar vergisi tutarı, konulan sermaye, çalıştırılan işçi sayısı, ilişkili şirketlerin faaliyet tanımlarının mutlak suretle yer alması gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu düzenlemeden İngiltere mukimi bin dört yüz şirketin etkilenmesi beklenmektedir⁴⁸⁹.

Brezilya'da gelir idaresi tarafından geliştirilen ulusal muhasebe sistemi üzerinden mükellefler tüm belgelerini elektronik ortamda düzenlemektedirler. On-line olarak doldurulan yıllık gelir formunda mükellefler ilişkili kişilerle gerçekleştirdikleri işlemlerin niteliğini ve niceliğini ayrıca ithalat ve ihracat işlemlerinde seçilen yöntemi belirterek 30 Eylül' e kadar teslim etmek zorundadırlar. Söz konusu belge gelir idaresi tarafından istenildiği takdirde yirmi gün içerisinde ibraz edilmelidir. Özel bir transfer fiyatlandırması cezası bulunmamakla birlikte tespit edilen matrah farkının %75'i oranında cezai yaptırım söz konusudur. Eğer mükellefin vergi kaçakçılığı yaptığına dair deliller söz konusu ise söz konusu ceza ağırlaştırılmış olarak uygulanır. Bu durumda mükellef tespit edilen matrah farkının %112.5' i oranında ceza öder. Aynı zamanda

⁴⁸⁷ Biçer, ss.648-649.

⁴⁸⁸ Doğan ve diğerleri,s.739.

⁴⁸⁹ PWC, **UK to Introduce Legislation to Implement Country-by Country Reporting**, s.1, <https://www.pwc.com/gx/en/tax/newsletters/pricing-knowledge-network/assets/pwc-uk-cbcr-legislation.pdf>, (18.01.2016).

Brezilya Merkez Bankası tarafından tespit edilen g l k gecikme faizi de cezalar arasında yer almaktadır⁴⁹⁰.

Brezilya'nın vergi kurallarını OECD'nin tavsiyelerine göre düzenlemek konusunda istekli olmadığı bilinmekle birlikte ülkenin uluslararası vergi hukuku alanındaki değişimlere tümüyle kapalı olduğunu söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla Brezilya, BEPS' i tam anlamıyla uygulamasa dahi vergi sisteminde bir takım değişiklikler yapacaktır. Bu kapsamda 2015 yılında ülkede BEPS planında yer alan ülke bazında transfer fiyatlandırması raporu benzeri bir belgelendirme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu belgede şirketlerin ülke içinde elde ettikleri ve ilişkili ortakların aktardıkları karı göstermek zorundadırlar⁴⁹¹.

Türkiye'de ise mükellefler 2007 yılından itibaren Transfer Fiyatlandırması Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve  rt l  Sermayeye İlişkin Formu" ve "Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu" nu düzenlemekle yükümlüdür. Bu genel belgelendirme yükümlülüğünün yanı sıra tespit edilen fiyat ve bedele ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması gerekmektedir. Ülkemizde belgelendirme yükümlülüğü açısından çok uluslu şirketlerin herhangi bir sorunla karşılaşacağı beklenmemektedir. Çünkü söz konusu belge yükümlülüğü yurt dışı örneklere benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla belgelendirme konusunda esas sorunu yerli kurumlar yaşayacaktır. Çünkü bu şirketlerde daha önce yapılan denetimlerde ilişkili kişilerle olan işlemlerinde hangi transfer fiyatlandırması modeline göre hareket ettikleri sorulmamış incelemeler genellikle "ortaklar cari hesabı"  zerinden y r t lm řtir⁴⁹². Söz konusu belgelerin tebligat tarihinden itibaren on beş gün içerinde idareye sunulması gerekmektedir. Bu kapsamda 2014 yılına ilişkin transfer fiyatlandırması raporunun 25 Nisan 2015 tarihinden itibaren her an sunuma hazır tutulması gerekmektedir. Mükellefler idareye ibraz zorunluluğu getirilen bilgi ve belgeleri s resinde ibraz etmezlerse VUK' un cezalara ilişkin hükümlerine tabi olacaklardır. Bu kapsamda genel görüş mükellefin " vergi beyannameleri, bildirimler, evrak ve vesikaların kanunen belirli şekil ve muhteviyatı ve ekleri ile ilgili hükümlere

⁴⁹⁰ PWC, s.295.

⁴⁹¹ KPMG, **OECD BEPS Action Plan: Taking The Pulse in The Americas Region**, Kasım 2014, s.13, <https://www.kpmg.com/Global/en/services/Tax/international-tax/Documents/oecd-beps-action-plan-taking-the-pulse-in-the-americas-region.pdf>, (18.01.2016)

⁴⁹²  cal, s.510.

uyulmaması” fiilini düzenleyen ikinci derece usulsüzlük cezası ile vergi ziyai cezası kesileceği yönündedir.

Türkiye’de BEPS eylem planını destekleyen ülkelerin başında gelmektedir. Dolayısıyla 2017 mali yılından itibaren ülkemizde de belgelendirme yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelerin yapılması beklenmektedir. Türkiye’nin belgelendirme konusundaki avantajı ülkemizde belgelendirme yükümlülüğünün ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş oluşudur. Bu kapsamda Transfer fiyatlandırması formunu ülke bazında raporlamaya benzetmemiz mümkündür. Ancak ülke uygulamalarıyla benzerliğin sağlanması açısından transfer fiyatlandırması formunun kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

Tüm ülkelerde mükellefler ilişkili kişilerle gerçekleştirmiş oldukları işlemleri emsal fiyata uygun olarak gerçekleştirdiklerini ispat etmekle yükümlüdürler. Ülkeden ülkeye isimleri değişiklik gösterse de söz konusu belgelerde şirket bilgileri, ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin niteliği ve niceliği hakkında bilgiler ve kullanılan transfer fiyatlandırması yöntemine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Dolayısıyla mükellefler ve çalışma konumuz itibarıyla çok uluslu şirketler açısından belgelendirme yükümlülüğünün ağırlaştırıldığı gözlemlenmektedir. İncelenen ülkelerde belgelendirme yükümlülüğünde genel eğilim BEPS eylem planında belirtilen belgelendirme yükümlülüğüne uygun bir belgelendirme sisteminin oluşturulmasıdır. İsimleri farklı olsa da tüm ülkelerde ilişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerin raporlanması esastır. Dolayısıyla özellikle ülke bazında transfer fiyatlandırması raporu (country by country report) uygulamasına geçiş ile birlikte ülkeler arasında daha şeffaf bir bilgi akışı sağlanacak. Ve çok uluslu şirketlerin faaliyetleri ve elde ettikleri kazançları değer yaratıldığı ülkede vergilendirilebilecektir. BEPS kapsamında en hızlı ilerlenen eylem planı belgelendirme yükümlülüğüne ilişkindir bu kapsamda incelenen tüm ülkelerde 2016 mali yılı için çalışmalara başlanmış olup sürecin 2017 yılında tamamlanacağı beklenmektedir. İncelenen ülkelerde genellikle ülke bazında transfer fiyatlandırması raporu içeriğinin OECD açıklamalarına benzer şekilde düzenlediği görülmektedir. Bu konunun istisnasını Hindistan ve Çin oluşturmaktadır. Bu ülkelerde raporun içeriğinin OECD düzenlemesinden daha kapsamlı olacağı belirtilmektedir. Türkiye’de ülke bazında raporlamanın kapsamını daha geniş tutacağını bildirerek, royalty ödemeleri,

faiz ödemelerine ilişkin daha ayrıntılı bir bilgi yükümlülüğü getirebileceğini beyan etmiştir⁴⁹³.

Mükellefler bildirimde bulunma ve her ülkede belirtilen belgeleri düzenleme yükümlülüklerinin yanı sıra bu belgeleri ve üç ila yedi yıl arasında değişen sürelerde saklamakla yükümlüdürler. Vergi idarelerinin yürüttükleri denetimlerin başlangıç noktasını mükelleflerin belgelendirme yükümlülüğüne uyup uymadıkları oluşturmaktadır. Denetimler sonucunda kesilen cezalarda da incelen tüm ülkelerde belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda para cezası uygulandığı ve incelenen tüm ülkelerde son yıllarda bu cezaların daha da ağırlaştırıldığı tespit edilmiştir. Ülkemizde transfer fiyatlamasıyla ilgili en önemli sorunların başında ceza yükümlülüğü gelmektedir. Mevzuatımızda transfer fiyatlandırmasına yönelik özel bir ceza uygulaması söz konusu değildir. Standart bir vergi cezasının uygulanması, transfer fiyatlaması uygulamasına zarar vermektedir. Uygulamada VUK 359 hükümleri değerlendirme dışı bırakıldığında mükellef sadece vergi ziyai cezasına çaptırılmakta ve transfer fiyatlandırması raporunu ibraz etmemesi durumunda ise özel usulsüzlük cezası kesilmektedir. Bu noktada yurt dışı örneklerinde olduğu gibi mükellefin kasıtlı olarak vergi kaçırdığına dair deliller olması durumunda cezaların ağırlaştırılmış olarak uygulanması daha faydalı olacaktır.

3.4.3. Denetim

Transfer fiyatlanması uygulamaları incelendiğinde üç temel bileşeni olduğu görülmektedir. Bu bileşenlerden ilki, vergi idaresinin transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeleridir. Bu düzenlemeler daha çok yukarıda da bahsettiğimiz belgelendirme yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelerdir. Diğer bileşen ise etkin bir denetim sisteminin oluşturulmasıdır. Üçüncü bileşen ise transfer fiyatlamasında mükellefe yüklenen ispat yükümlülüğü ve transfer fiyatlandırmasına uygun davranılmaması durumunda ortaya çıkacak olan ceza uygulamalarıdır⁴⁹⁴. Denetim konusu transfer fiyatlandırmasında özel bir öneme sahiptir. Bunun nedeni ise bir mükellefin bir ülke mevzuatına göre incelenmesi sonucunda elde edilen sonuçları diğer ülkenin vergi idaresinin kabul

⁴⁹³ KPMG, "Country Survey...", s.7.

⁴⁹⁴ TÜSİAD, *Transfer Fiyatlandırması Semineri Değerlendirme Raporu*, Yayın No: TÜSİAD – T / 2015 - 12 / 571, İstanbul, Aralık 2015, s.25.

etmemesi durumunda çifte vergilendirme sorunun ortaya çıkacak olmasıdır. Bu yüzden ülkelerin son dönemde çalışmalarını transfer fiyatlandırması yöntemlerinden belgelendirme ve denetim yükümlülüğüne kaydıracağı görülmektedir. Bu kapsamda çalışmamızda ülkelerin yapmış oldukları transfer fiyatlandırması denetimleri ve denetim sürecinde çok uluslu şirketlerin hakları ve yükümlülükleri özel bir öneme sahiptir. Dolayısıyla çalışmamızda ülke seçiminde en etkin transfer fiyatlandırması denetimi yapan ülkeler tercih edilmiştir.

Transfer fiyatlandırması denetimlerini en sıkı şekilde yürüten ülkelerin başında Japonya gelmektedir. Japonya’da çok uluslu şirketlerin özellikle Ulusal Vergi Dairesi tarafından belirlenen sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin denetime tabi tutulma riski yüksektir. Belirli sektörler dışında düşük kâr beyanında bulunan şirketler, gayri maddi varlık alım satımında buluna şirketler ile vergi cennetlerinde faaliyette buluna şirketler ağırlıklı olarak denetime tabii olmaktadır⁴⁹⁵. Denetim süreci genellikle üç ila beş yıl sürmekte olup başlangıç aşamasını transfer fiyatlandırması belgelerinin mükelleften istenmesi oluşturmaktadır. Otuz gün içerisinde belgeler mükellef tarafından ibraz edilirse belgedeki bilgiler üzerinden denetim yapılmakta belgeler ibraz edilmezse gizli emsal kullanımına gidilmektedir. İncelemeler sonucunda ek matrah takdiri yapılabilmektedir⁴⁹⁶. Dolayısıyla ülkede transfer fiyatlandırması belgelendirme yükümlülüğüne uyulması çok uluslu şirketleri denetim ve ceza riskinden korumaktadır.

2003 yılından itibaren Hindistan transfer fiyatlandırması denetimlerini en etkin şekilde gerçekleştiren ülkeler arasında yer almaktadır. İncelenecek mükellefin seçiminde çeşitli risk göstergelerinden yararlanılmaktadır. İlişkili kişilerle gerçekleşen işlemlerde zarar beyanı söz konusuysa, yönetici ücretleri emsallerine nazaran yüksek ise şirketin tedarikçileri zarar beyanında bulunuyorsa mükellefin riski yüksektir ve denetim süreci başlamalıdır⁴⁹⁷. Çok uluslu şirket yukarıda risk göstergelerinden birini sahipse ve belgelendirme yükümlülüğünde eksiklik söz konusuysa denetim başlamaktadır. Denetimin otuz aç iyinde tamamlanması gerekmektedir. Bu süre mücbir sebepler dolayısıyla kırk altı aya kadar uzayabilmektedir. Denetim süreci sonunda tespit edilen matrah farkı yüz elli milyon Rupini’ nin üzerinde ise dosya tekrar değerlendirmeye

⁴⁹⁵ TPA, s.3.

⁴⁹⁶ PWC, **Curent Tax Audit Environment in Japan**, ss.1-2, <https://www.pwc.com/gx/en/tax/newsletters/tax-controversy-dispute-resolution/assets/pwc-japan-audit-environment.pdf>, (18.01.2016).

⁴⁹⁷ TP Week, “How to Survive...”, s.1

alınır ve daha kapsamlı bir denetim süreci başlar. Bu durumda denetimin süresi altı yıla kadar uzamaktadır.

Hindistan'ın transfer fiyatlandırması denetim mekanizmasını diğer ülkelerden ayıran en önemli husus mükellefin tespit edilen matrah farkına itiraz edebileceği bir yapının sistem içerisinde tanımlanmış olmasıdır. Mükellef transfer fiyatlandırması denetim memurunun bariz hatalarına karşı itiraz edebilir bu durumda hata varsa varsa düzeltilir. Ayrıca değerlendirme kurulu tarafından tespit edilen matrah farkına da dava açma suretiyle itiraz etme hakkına sahiptir. Bu aşamada mükellef konuyu Anayasa Mahkemesine taşıyabilmektedir⁴⁹⁸.

Çin'de faaliyette bulunan çok uluslu şirketlerinin sayısının artmasına bağlı olarak öncelikli olarak maddi duran varlıkların denetimi üzerine yoğunlaşmış son yıllarda ise gayri maddi varlıklarda emsal fiyat tespitinin doğru yapılması da önem kazanmıştır. Denetim süreci içerisinde Çin Vergi İdaresi sadece mükellefin beyan ettiği bilgiler ile yetinmemekte aynı zamanda bilgi değişim anlaşmaları ve finansal kurumlardan elde ettiği bilgilerden de yararlanmaktadır⁴⁹⁹. Çin'de incelenen diğer ülkelerde olduğu gibi risk göstergeleri üzerinde denetleyeceği mükellefi veya mükellef grubunu seçmektedir. İlişkili kişilerle yüksek tutarlarda işlem gerçekleştiren şirketler, uzun süre zarar beyan eden veya düşük karla çalışan şirketler, vergi cennetlerinde mukim ilişkili şirketlerle ticari bağları olanlar ve son olarak belgelendirme yükümlülüğünü tam olarak yerine getirmeyen mükellefler riskli mükellefler olarak kabul edilmekte ve öncelikli olarak denetime tabi tutulmaktadırlar. Çin'de diğer ülkelerden farklı olarak denetimde ikili bir yapı söz konusudur. Belirtilen risk göstergeleri doğrultusunda seçilen mükellefler öncelikli olarak yerel düzeyde denetime tabi tutulmaktadırlar. Yerel düzeyde yapılan inceleme sonra dosya SAT tarafından incelenerek kabul veya ret edilir. Dosya kabul edilirse yerel vergi idaresi tarafından denetim raporu oluşturulur söz konusu rapor SAT tarafından kabul edilirse tespit edilen matrah farkı üzerinden mükellef cezai yaptırımla karşı karşıya kalır⁵⁰⁰.

Son yıllarda Kanada agresif vergi denetimi yapan ülkelerden biri olmuştur. Ülkede üst üste zarar beyanında bulunan şirketlerin, belgelendirme yükümlülüğünü eksik yerine getiren şirketler, yeniden yapılanma yapan şirketler ve kullandıkları

⁴⁹⁸ Srivatsan ve diğerleri, s.2.

⁴⁹⁹ Markham ve Liao, s.734.

⁵⁰⁰ Wengin, s.13.

transfer fiyatlandırması yöntemini değiştiren şirketlerin denetim riski yüksektir⁵⁰¹. Denetime başlamadan önce transfer fiyatlandırması inceleme komitesi saha incelemesi yapar ve mükellefe davet mektubu gönderir. Davet mektubunu alan mükellef gerekli belgeleri idareye teslim eder ve belgeler üzerinden değerlendirme yapılır. Yapılan değerlendirme neticesinde matrah farkı tespit edilirse düzeltme işlemi yapılır. Hindistan’da olduğu gibi Kanada’ da mükellefin matrah düzeltmesine itiraz etme hakkı söz konusudur. Temyiz sürecinde mükellef Kanada Vergi Mahkemesi’ ne veya federal temyiz mahkemelerine dava açabilir. Kanada’ nın diğer ölkelerden farklı olan yönü ise 2012 yılından itibaren büyük ölçekli vergi mükellefleri ile vergi idaresi arasında yapılan toplantılardır. Bu toplantılarda denetim anlayışındaki değişimler ve idarenin dikkat ettiği risk göstergeleri ve bir sonraki dönem neler yapılması gerektiği hakkında bilgi verilmektedir⁵⁰². Bu toplantılar daha etkin bir diyalog ortamı sağladığından mükelleflerin uyumunu arttırmakta ve mükellefler açısından belirsizlikleri en az düzeye indirmektedir.

Amerika’ da faaliyette bulunan çok uluslu şirketlerin sayısının fazla olması ve 2008 yılından itibaren bu şirketlerin daha etkin vergilendirilmesi ihtiyacı neticesinde 2010 yılında transfer fiyatlandırması uzmanlarından oluşan bir birim kurulmuştur. Bu birim tarafından 2014 yılında kamuoyu ile paylaşılan raporda yirmi dört aylık denetim süreci planlama, yürütme ve çözüm aşaması olarak üç aşamaya ayrılmış ve her aşamanın kaç ay süreceği belirtilmiştir ve denetim de kalite standartlarına uyulacağı taahhüdünde bulunulmuřtur⁵⁰³. Bu uygulama Amerika dışında incelenen hiçbir ölkede bulunmamaktadır. Diğer ölkelerde toplam denetim süreci hakkında bilgi verilmekte ancak denetim sürecinin aşamaları ve bu aşamaların ne kadar süreceği hakkında mükellefe bilgi verilmemektedir. Altı ay süren ön denetim aşamasında şirketin tutmuş olduğu transfer fiyatlandırması belgeleri ve şirket tarafından yapılan işlevsel analiz değerlendirilmekte ve sonrasında ise denetim süreci hakkında şirket yöneticileriyle bilgilendirme toplantısı yapılmaktadır. Asıl denetim yöneticilerle yapılan toplantı sonrasında başlamakta ve on dört ay sürmektedir. Burada işlemler diğer emsalleri ile karşılaştırılarak mükellefin bildirimleri ile kontrol edilir. Son aşama olan çözüm aşaması ise dört ay sürmektedir. Bu aşamada denetim sonuçları mükellef ile paylaşılır.

⁵⁰¹ Nirandola ve diğerleri, s.2.

⁵⁰² FitzGerald ve Jordan, s.2.

⁵⁰³ IRS, s.1.

Bu aşamada belgelendirme yükümlülüğünü eksik yerine getiren mükelleflere otuz günlük bir ek süre tanınır. Bu süre içinde mükellefler eksik belgelerini tamamlamazlarsa denetim raporu tamamlanır ve ceza kesinleşir⁵⁰⁴.

Fransa’da transfer fiyatlandırması denetimi vergi denetçisi ve transfer fiyatlandırması uzmanı ile birlikte yapılmaktadır. Ülkede yapılan denetimlerin iki yıl içerisinde tamamlanması planlanmaktadır. Amerika’ da olduğu gibi iki yıllık denetim sürecinin işleyişi aşamalara ayrılmıştır. Ancak Amerika’dan farklı olarak her bir aşamanın ne kadar süreceği açıklanmamıştır. Denetim sürecinin ilk aşamasında özel ve kamusal veri tabanlarından şirketin ekonomik, finansal ve vergisel bilgileri toplanır ve bu bilgiler değerlendirilir. Bu ön değerlendirme sonrasında denetim süreci planlanır ve arkasından mükellef ile bilgilendirme toplantısı yapılır. Bilgilendirme toplantısından sonra şirketten tutulması gereken belgeler alınır ve bu belgeler üzerinden gerekli incelemeler de yapıldıktan sonra denetim süreci tamamlanır ve rapor hazırlanır⁵⁰⁵.

Almanya’da kurumlar vergisi kapsamında yapılan rutin denetimlerin en önemli kısmını transfer fiyatlandırması oluşturulmaktadır. Yapılan denetimler üç ila beş yıl içerisinde sonuçlandırılmaktadır. Ülkede düşük kar marjı ile çalışan veya sürekli zarar beyanında bulunan şirketler, gayrimaddi varlık transferi yapan şirketler, simülasyon yoluyla emsal bedel tespit eden şirketler riskli şirketler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ana şirket ve iştirakleri arasındaki faiz ödemeleri ve nakit havuzu uygulamaları çerçevesinde kullanılan krediler riskli işlemler olarak kabul edilmektedir⁵⁰⁶.

Kore’ de ise son dönemde royalty ödemeleri ve yönetim ücretleri başlıca denetlenen konular arasında yer almaktadır. Ayrıca belirlenen sektörlerde daha agresif vergi denetimleri yapılmaktadır. İncelenen diğer ülkelerde de olduğu gibi üst üste zarar beyanında bulunan şirketlerin denetim riski yüksektir⁵⁰⁷. Ülkede yapılan denetimlerin temelini mükellefin belgelendirme yükümlülüğüne uyup uymadığı oluşturmaktadır. İdarede mükellefin ibraz ettiği belgelerin içeriği hakkında bir şüphe oluştursa denetimin kapsamı genişletilmektedir⁵⁰⁸.

İngiltere’de 2008 yılından itibaren transfer fiyatlandırması denetimlerine ilişkin yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak özel bir transfer

⁵⁰⁴ Ernest Young, s.1.

⁵⁰⁵ OECD, s.98-99.

⁵⁰⁶ OECD, “Public Discussion...”, ss.28-29.

⁵⁰⁷ Carey ve Fone, s.1.

⁵⁰⁸ PWC,s.556.

fiyatlandırması kurulu kurulmuş ve risk temelli denetim sürecini açıklayan bir rehber yayımlanmıştır. Bu rehberde denetim sürecinin on sekiz ay ile otuz altı ay arasında tamamlanacağı belirtilmiştir. Denetim süreci Transfer Fiyatlandırması Kurulu tarafından tasarlanır. Bu kapsamda büyük şirketler transfer fiyatlandırması birimi ve ulusal transfer fiyatlandırması birimi eş güdümlü çalışarak mükellefin risk analizlerini yapar⁵⁰⁹. Denetlenme riski yüksek olan mükellefler daha düşük vergi oranına sahip ülkede bulunan iştiraki ile mal ve hizmet alımı- satımında bulunan şirketler, sürekli zarar beyanında bulunan şirketlerdir. Ayrıca İngiltere mukimi olan çok uluslu şirketin yüksek ar-ge harcaması yaparak geliştirdiği bir varlığın diğer bağlı şirketler tarafından kullanımı da denetim olasılığını arttırmaktadır. Bahsedilen durumların varlığı halinde risk değerlendirme süreci başlar. Bu süreçte mükellefin geçmişe yönelik altı yıllık mali tabloları incelenir ayrıca ulusal ve uluslararası veri tabanlarından toplanan verilerle karşılaştırmalı analiz yapılır⁵¹⁰. Bu analizler sonucunda tespit edilen matrah farkı üzerinden ek tarhiyat yapılmaktadır.

İncelenen ülkeler içerisinde OECD kurallarından farklılık gösteren Brezilya' da denetimlerde risk göstergelerine başvurulduğu ve transfer fiyatlandırması denetimlerini gerçekleştirmek üzere özel bir birimin ihdas edildiği görülmektedir. Mükelleflerin denetiminde ulusal veri tabanlarından yararlanılmakta ayrıca mükellefin tutmuş olduğu belgeler değerlendirilmektedir⁵¹¹. Denetim sürecinin başlangıcında mükellefin on-line olarak doldurduğu belgeler incelenmektedir. Dolayısıyla belgelendirme yükümlülüğünü yerine getiren mükellefler belirli ölçüde korunurken bu ödevini yerine getirmeyen mükellefler daha kapsamlı bir vergi denetimine tabi olmaktadır. Böyle bir durumda mükellefin tüm muhasebe kayıtları vergi idaresi tarafından istenebilmektedir. Brezilya'da transfer fiyatlandırması denetimlerinin en önemli kısmını ithalat işlemleri oluşturmakta olup bu konuda vergi müfettişleri bağımsız bilgi toplama hakkına da sahiptir⁵¹².

Türkiye'de transfer fiyatlandırması denetimleri 2011 yılından itibaren Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı bünyesinde Örtülü Sermaye, Transfer Fiyatlandırması ve Yurtdışı Kazançlar Grup Başkanlıkları tarafından yürütülmektedir. Transfer

⁵⁰⁹ HMRC, s.1.

⁵¹⁰ Ertürk ve Esen, s.276.

⁵¹¹ International Tax Review, s.122.

⁵¹² PWC,s.50.

fiyatlandırması incelemelerini tabi olacağı usuller hakkında ülkemizde özel bir düzenleme yapılmamakta olup 213 sayılı VUK'un incelemeye ilişkin genel hükümleri uygulanmaktadır. Grup bünyesinde görev yapan müfettişler tam inceleme sırasında mükelleflerin ilişkili işlemler yapmış oldukları işlemleri, vergi cennetlerine yapılan ödemeleri, şirket ortakları veya ortaklarla ilişkili kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak işletmede kullanılan borçlar incelemenin önemli konularını oluşturmaktadır⁵¹³.

Ülkemizde transfer fiyatlandırması denetimlerinde risk odaklı denetime geçilmekle birlikte bu süreç gelişmiş ülkelere kıyasla daha başlangıç aşamasındadır. Bu kapsamda öncelikle VDK Risk Analiz Sistemi (VDK-RAS) oluşturulmuştur. Bu sistem üzerinden mükelleflerin faaliyetlerini gruplar ve sektörler itibarıyla analiz edilmekte, mukayeseler yapılmakta ve bu suretle risk alanlarını tespit dilmektedir⁵¹⁴. İlişkili kişilerle yapılan işlemler, uzun yıllar boyunca zarar beyanında bulunan şirketler, yurt dışı mukim şirketlere yüksek tutarlı gayrimaddi hak ödemesi yapan şirketler riski yüksek mükellef grubu olarak kabul edilmektedir⁵¹⁵.

Transfer fiyatlandırması incelemeleri uygulamaları, tüm dünya için geçerli olmak üzere, mutlak denetim ve incelemelere göre çok daha fazla zorlukları içeren, uzmanlık gerektiren incelemelerdir. Dolayısıyla bu konunun dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi ve bu konuya öncelik verilmesi gerekmektedir. Yurt dışı örnekleri ve çalışmamızda incelenen ülkeler değerlendirildiğinde genel eğilim transfer fiyatlandırması düzenlemelerine uyum sağlamak ve denetim işlemlerinin sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için uzman ekipler oluşturulması yönündedir. İngiltere ve ABD gibi gelişmiş vergi sistemlerine sahip olan ülkelerde gerçekleşen transfer fiyatlandırması incelemelerinde ekonomistlerden, incelen sektörde faaliyette bulunan uzmanlardan yararlanılmaktadır. Uzman ekiplerden yararlanılması incelemede doğru mükellefin seçimini sağlamakta ve idareye zaman tasarrufu sağlamaktadır.

Ülkemizde bu konudaki eksiklik ise transfer fiyatlandırması denetimleri için ayrı bir birim ihdas edilse de bu birim içerisinde yer alan vergi inceleme elamanlarının VDK bünyesinden oluşturulmuş olmasıdır. Yurt dışı eğitimlere ve toplantılara katılmak suretiyle bu inceleme elamanları uzmanlık sağlasalar da inceleme ekibinin içerisine

⁵¹³ VDK, ss.15-16.

⁵¹⁴ VDK, s.4.

⁵¹⁵ Ertürk ve Esen, s.274.

hukukçuların ve sektör temsilcilerinin de dahil edilmesi daha etkin bir transfer fiyatlandırması denetimi yapılabilmesi için gerekli ortamı sağlayacaktır.

Denetimlerin başlangıç aşamasını incelenecek mükellefin veya mükellef grubunun seçimini oluşturmaktadır. İncelenen tüm ülkelerde risk odaklı denetim anlayışına geçildiği ve mükellef seçiminde belirli risk göstergelerinden yararlanıldığı görülmektedir. Bu göstergeleri; düşük karlılık oranları, şirket yeniden yapılandırması, ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin hacmi, vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelerle gerçekleştirilen işlemler ve belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması olarak özetlemek mümkündür. Transfer fiyatlandırması incelemelerinde hangi sektörlerin seçileceği konusunda ülkelerin ekonomik yapıları etkili olmaktadır. Almanya ve Türkiye’de incelemeler ilaç sektöründe, Çin’de düşük teknoloji mal üreten sektörlerde, Hindistan ise jenerik ilaç üretiminde incelemelerini yoğunlaştırmıştır. Brezilya’da ise ithalat işlemleri özel bir öneme sahiptir. İngiltere’de ise sektör incelemeleri yerine maliyet paylaşımları ve royalti ödemeleri gibi işlemler inceleme kaynağıdır. 2008 krizi sonrasında ve çok uluslu şirketlerin vergi matrahlarını aşındırıcı faaliyetlerini artmasına bağlı olarak incelenen ülkelerin daha agresif vergi denetimleri yaptıklarını söylemek mümkündür.

Belirlenen risk göstergeleri doğrultusunda denetimlerin başlangıç aşamasını mükellefin belgelendirme yükümlülüğüne uyup uymaması oluşturmaktadır. Mükellef belgelendirme yükümlülüğüne uyarsa belirli ölçüde denetim riskinden kurtulmaktadır. Aksi durumda ise mükellefin daha kapsamlı bir vergi denetimine tutulması gündeme gelmektedir. Denetimlerde ikinci önemli husus ise emsal bedel tespitidir. Emsal bedelin tespitinde değerlendirilmesi gereken konuların başında da gizli emsal kullanımı gelmektedir. İdarenin kendi yetki ve imkânları ile tespit ettiği emsallere gizli emsal adı verilmektedir. OECD yapmış olduğu düzenlemelerde gizli emsal uygulamasının mükellefin savunma hakkını kısıtladığı gerekçesiyle uygulanmaması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. İstisnai olarak OECD rehberine göre gizli emsalin kullanımına sadece gizli emsale ilişkin bilgilerin mükellef ile paylaşılması ve mükellefin kendisini savunma konusunda eşit fırsata sahip olması durumunda izin verilmektedir. İncelenen ülkelerin genel olarak OECD düzenlemelerine benzer şekilde gizli emsal kullanımına başvurmadıkları görülmektedir. Bu konuda süregelen tartışmalara rağmen Almanya, Çin, Hindistan, Kanada ve Brezilya kısmen gizli emsal kullanımına başvurmaktadır.

Örneğin; Kanada gizli emsal kullanımının gerekçesi olarak Gelir Vergisi Kanunu'nun hükümlerinin tam olarak uygulanabilmesini sağlamak üzere, federal hükümetin tüm bilgi kaynaklarından yararlanması gerektiği göstermiştir. Bu nedenle de, transfer fiyatlamasına ilişkin belirlemelerde, CCRA'ya gizli emsal fiyatlardan yararlanma yetkisi tanınmıştır⁵¹⁶. Mükellefin tereddütte kalarak emsal bedeli tespit edemediği durumlarda ve gizli emsal kullanımından kaynaklanacak riski azaltmak için Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarına başvurduğu görülmektedir. Emsal bedelin mükellef ve idare arasında karşılıklı anlaşma yoluyla tespit edilmesine imkân veren Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları Brezilya dışında incelenen ülkelerin hepsinde uygulanmaktadır. Söz konusu anlaşmalar tek taraflı uygulanabileceği gibi çok taraflı da uygulanabilmektedir.

Ülkemizde özellikle belli sektörlerde yoğunlaşan transfer fiyatlandırması incelemelerinde de inceleme elemanlarının çoğunlukla ilişkili kişi işlemlerinde uygulanan fiyatların emsallerine uygunluğunu test ederken karşılaştırılabilir fiyat yöntemini kullandığı görülmektedir. Bu kapsamda öncelikle iç emsalleri sorgulamakta ve gerektiği durumlarda güvenilir bir karşılaştırma yapmaya imkân verecek düzeltmeleri yaparak emsal fiyatları incelenen mükellefe uygulanan fiyatlarla kıyaslamaktadır. İç emsallerin tespit edilemediği durumlarda ise yasal otoritesini kullanarak incelenen mükellefle aynı sektörde faaliyet gösteren şirketler tarafından uygulanan fiyatları temin etmekte ve bu bilgileri dış emsal "gizli emsal" olarak kullanmaktadır. Ülkemizde özellikle ilaç firmalarında yapılan inceleme sürecinde inceleme elemanları, aynı sektörde faaliyet gösteren birçok şirkete bilgi isteme yazısı göndererek bu şirketlerden temin ettikleri etken madde alım fiyatlarını gizli emsal olarak kullanmış ve incelenen mükellefin ilişkili kişilerle gerçekleştirdiği etken madde alımı işlemlerinde uyguladığı fiyatlarla karşılaştırarak fiyatların emsallerine uygunluk ilkesine aykırı olarak belirlenmiş olduğu sonucuna varmış ve cezalı tarhiyatlar yapılmıştır⁵¹⁷. Bu kapsamda ülkemizde gizli emsal kullanımını genel olarak

⁵¹⁶Doğa Mirza, “Gizli Transfer Fiyatlaması Emsal Fiyatları Bazı Ülkelerde Hala Yaygın Biçimde Uygulanıyor”, s.2, <http://www.vergidegundem.com/files/D%FCnya1Ocak2004.doc>, (28.10.2015).

⁵¹⁷Taşkoparan, s.3.

***Çelişmeli Yargılama İlkesi:** Bu ilke gereğince; taraflar diğer tarafın ortaya koyduğu deliller hakkında hem bilgi sahibi olabilmeli hem de bu deliller hakkında yorum yapabilmelidir. (Ayrıntılı bilgi için bkzn. Ayvaz Cebe; “*Hak Arama Yolları ve Adil Yargılanma Hakkı*”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı:5, Nisan 2011, s.386)

değerlendirmek gerekirse; her ne kadar emsallere uygunluk açısından ispat yükü mükellefe ait olsa da, aksini ispat yükümlülüğü idareye aittir ve gizli emsale dayanılarak yapılan bir tarhiyat itiraza kapalı olduğundan ispat ilkesi açısından eksik ve hatalıdır. Yargı aşamasında da bu konu mahkemece re'sen araştırılması gerekirken, bazı durumlarda dikkate alınmadığı durumlar da olabilmektedir. Bu yönü ile gizli emsal kullanımı Türk yargı sistemi ve bir alt kolu olan idari yargılamada da öteden beri kabul görmüş silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama* ilkeleriyle de ters düşmektedir. Diğer deyişle mükellefler, söz konusu bilgilere ulaşamayacağından, savunma, karşı tez üretme, farklılıkları açıklama hakları kısmen elinden alınmakta, ayrıca idare tarafından emsal kullanımı sırasında yapılabilecek tüm eksik ve hataların da sorgulanmasının önü kapanmaktadır⁵¹⁸.

İncelen ülkeler değerlendirildiğinde Türkiye ile farklılık gösteren bir diğer konu da transfer fiyatlandırmasına ilişkin incelemelerde zaman ve prosedür farklılığıdır. İncelenen ülkeler değerlendirildiğinde ortalama bir transfer fiyatlaması incelemesinin bitirilmeme süresi bir buçuk yıldır. Bu süre genel olarak üç yıla kadar uzayabilmektedir. Bu konunun istisnasını Japonya oluşturmaktadır. Japonya da transfer fiyatlandırması denetimleri beş yıla kadar uzayabilmektedir. Ülkemizde ise denetim süreleri, kısa inceleme olursa altı ay, tam inceleme olursa bir yıl olarak tespit edilmiştir. Transfer fiyatlandırmasının yapısı ve gerektirdiği uzmanlık değerlendirildiğinde söz konusu sürelerinin kısa olduğu kanaatini taşımaktayız. Kaldı ki verimli bir transfer fiyatlaması incelemesinin yapılabilmesi için, sadece sektörden bir şirketin değil ya da o işkolunda sadece tek bir mükellefin değil, tüm mükelleflerin ortalama verileri üzerinden hareket edilmesi gerekliliği ve ülkemiz gibi emsal bulmanın zor olduğu bir vergi pratiğinde süre kısıtı daha önemli hale gelmektedir⁵¹⁹. Yapılan denetimler ve denetimler sonrasında yapılan cezalı tarhiyatlar değerlendirildiğinde matrah farkının %10'undan başlayıp %70'ne kadar yükselmekte, vergi kaçakçılığına dair belirtiler olması durumunda cezalar ağırlaştırılmış şekliyle uygulanmaktadır. Ülkelerin cezalara ilişkin genel yaklaşımı değerlendirildiğinde belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda mükellefin karşılaşacağı para cezası yaptırımlarının giderek ağırlaştığını söylemek mümkündür. Türkiye hariç diğer ülkelerde vergi denetim elemanlarının tanzim ettiği raporlara idari

⁵¹⁸ Murat Kılıç, “Artan Transfer Fiyatlandırması İncelemeleri ve Mükellef Hakları”, <http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=255>, (28.10.2015)

⁵¹⁹ TÜSİAD, s.25

itiraz mekanizması mevcuttur. Türkiye’de ise uzlaşma aracılığıyla itilaflar azaltılmaya çalışılmaktadır. Ancak uzlaşmada vergi inceleme raporu müzakere edilmemekte, mükellefin rapora ait itirazı dava açmak suretiyle mümkün olmaktadır. İncelenen ülkeler içerisinde özellikle Hindistan’da bu süreç oldukça ayrıntılı olarak mükellefe açıklanmaktadır. Dolayısıyla bu süreç idare ile mükellef arasında bir güven ortamının oluşmasına da katkı sağlamaktadır.

Çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak ülkeler mali politikalarını belirlerken bu şirketlerin faaliyetlerini görmezden gelmemektedirler. Yaşanan krizler ve ülkelerin vergi tabanlarının daralmasına bağlı olarak artan finansman ihtiyacı çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin daha yakından incelenmesine yönelik kararların alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu noktada ülkelerin ortak uygulamalara başvurması bir zorunluluk haline gelmektedir. Bu kapsamda incelenen ülkelerde de görüldüğü üzere belirli ölçülerde transfer fiyatlandırması kurallarının birbirlerine yaklaştığı görülmektedir.

3.4.4. Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar

Transfer fiyatlandırması denetimlerinde karşılaşılan sorunları hazine zararı kriteri, uzmanlaşmış denetim elemanı eksikliği, emsal araştırması sırasında karşılaşılan sorunlar ve ilişkili kişi kavramının genişliği olarak sıralamak mümkün olup çalışmamızın bu bölümünde bu hususlar üzerinde durulacaktır.

3.4.4.1 Hazine Zararı Kısıtı

Vergi Usul Kanunu’nun 341. maddesinde “vergi ziyayı” tanımlanmıştır. Buna göre vergi ziyayı, mükellefin veya sorumlunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesini veya eksik tahakkuk ettirilmesini ifade etmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesine eklenen fıkradaki “Hazine zararı” kavramının tanımı da vergi zıyayına benzer bir şekilde yapılmıştır. Buna göre en basit anlatımı ile hazine zararı; iki ya da daha fazla gerçek veya tüzel kişinin

yapmış oldukları emsallere aykırı işlemler neticesinde tahakkuk etmesi gereken verginin eksik veya geç tahakkuk etmesidir⁵²⁰.

Hazine zararı kavramı mevzuatımıza; 04.06.2008 tarihinde yürürlüğe giren “5766 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” un 21. Maddesi ile dâhil olmuştur. Söz konusu düzenleme de hazine zararı kavramı “*Tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye’deki iş yeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığına kabulü hazine zararının doğması şartına bağlıdır. Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat veya bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir.*” şeklinde tanımlanmıştır⁵²¹.

21. madde uyarınca yurt içindeki ilişkili kişilerin aralarında emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak gerçekleştirdiği işlemlerde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının varlığı hazine zararına bağlanmıştır. Dolayısıyla hazine zararının var olmadığı yurt içindeki kurumların ilişkili kişilerle yapmış oldukları işlemler emsallerine nazaran farklılık gösterse de kazancın transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtıldığı kabul edilmeyecektir⁵²².

Hazine zararının tespitinde uygulamada çeşitli güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Uygulama da karşılaşılan sorunların başında kanun metninde kullanılan “her türlü vergi” kavramı gelmektedir. Kanun metninde “her türlü vergi” ye atıf yapılmakta ancak bu vergilerin türleri konusunda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bu konu da iki farklı görüş söz konusudur. Bu görüşlerden ilki sadece gelir üzerinden alınan vergilerin kanun kapsamında olduğu yönündedir. Dolayısıyla söz konusu düzenleme sadece Kurumlar Vergisi Kanunu yönünden hüküm ifade etmekte olup KDV ve Damga vergisi açısından bir hüküm ifade edebilmesi için benzer ifadenin bu kanunlara da eklenmesi gerekmektedir. Nitekim 5520 sayılı Kanun öncesi uygulamaya (örtülü kazanç dağıtımı) ilişkin olarak Danıştay tarafından verilen kararlarda da Hazine zararı kavramı sadece

⁵²⁰ Yasin Şen, “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı Kavramı”, **E-Yaklaşım**, Sayı:270, Haziran 2015, s.2, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=273933>, (13.08.2015)

⁵²¹ Resmi Gazete,” **Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**”, Sayı:26898(Mükerrer), 06.06.2008.

⁵²² Hulusi Önder, “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararının Tespitine Yönelik Olarak Uygulamada Yaşanan Sorunlar”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:267, Mart 2015,s.1, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=26948>, (03.09.2015)

kurumlar vergisi açısından değerlendirilmiş, kararlarda KDV ile ilgili bir hükme yer verilmemiştir. Örneğin Danıştay 4. Daire tarafından verilen 25.12.1989 tarih ve E.1987/4359, K.1989/4393 sayılı Karar'da "... Aynı holding bünyesinde yer alan şirketler arasında finans kaynaklarını holding amacı doğrultusunda işbirliği içerisinde kullanmak, finans ihtiyacı karşılanan şirketlerin de kurumlar vergisi mükellefi olmaları ve vergi kaybına neden olmamaları (örneğin finans aktarımı yapan ve yapılan şirketlerin dönem bilançolarının zararlar kapanması hali gibi) halinde, örtülü kazanç dağıtımı olarak kabul edilemez...." demek suretiyle konu sadece kurumlar vergisi açısından değerlendirilmiştir⁵²³. Diğer görüşü savunanlara göre ise; "her türlü vergi "kapsamı geniş olarak ele alınmalıdır. Bu ifade, sadece resim ve harçlar ve diğer kamu gelirlerinin kapsam dışı bırakıldığı konusuna açıklık getirmektedir. Dolayısıyla Katma Değer Vergisi, Geçici Vergi ve Damga Vergisi 'de ilgili madde hükmü kapsamında değerlendirmesi gerekmektedir⁵²⁴.

Konu hakkında farklı görüşler olsa da hazine zararının varlığı araştırılırken her türlü vergi kapsamının geniş anlamda ele alınması gerekliliği konusunda genel bir eğilim söz konusudur. Dolayısıyla hazine zararının araştırılmasında ilk etapta mükellef kurum ve ilişkili şirkete ait kurumlar vergisi beyannameleri karşılaştırılarak vergi kaybının var olup olmadığı tespit edilecektir. Sonrasında taraflara ait geçici vergi beyanları karşılaştırılacak sonrasında ile tarafların ilgili döneme ait KDV beyanları karşılaştırılarak bir vergi kaybına sebebiyet verilip verilmeyeceği ortaya konulacaktır. Tüm bu sonuçların bir arada değerlendirilmesinden sonra hazine zararı var ise transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı yapıldığına karar verilecektir⁵²⁵.

Hazine zararına ilişkin olarak çözülmesi gereken bir diğer konu da geç tahakkuktan tam olarak ne anlaşılması gerektiği konusudur. İdare her türlü verginin geç tahakkuk ettirilmesinin sonucunda hazine zararı meydana geleceğini belirtmiş ancak geç tahakkuk konusuna tam bir açıklama getirememiştir. Hazine zararının ortaya çıkışını sadece ilgili vergilendirme dönemi ile sınırlı tutmayıp daha geniş açıdan ele alınması uğranılan vergi kaybını tam olarak ortaya koymak açısından daha yerinde olacaktır. Bu

⁵²³ M. Fatih Köprü, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında "Hazine Zararı" Kavramı", **Vergide Gündem Dergisi**, Ağustos 2008,s.3-4,

http://www.vergidegundem.com/tr_TR/publicationPaper?categoryName=Vergide&publicationNumber=8&publicationYear=2008&publicationId=66666793, (09.07.2015)

⁵²⁴ Tokay Acar,s.263.

⁵²⁵ Önder,s.2.

kapsamda cari vergilendirme döneminde, vergilerin eksik veya geç tahakkuk söz konusu olmasa bile, ilişkili kişilerle emsale uygun belirlenmeyen fiyatlar üzerinden gerçekleştirilen işlemler nedeniyle takip eden dönemlerde verginin eksik veya geç tahakkuk etmesi durumunda hazine zararının varlığı kabul edilmesi uğranılan kaybın daha net bir şekilde tespit edilmesinde yardımcı olabilecektir⁵²⁶. Bu konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse; aktifine kayıtlı bir binayı ilişkili olduğu başka bir kuruma emseline göre düşük bir fiyatla devreden bir şirket adına daha düşük tutarda kurumlar vergisi tahakkuk edecektir. Ancak bu durumda söz konusu binayı devralan firma binanın faydalı ömrü boyunca (örn:50 yıl) daha az tutarda amortisman ayıracaktır. Böylelikle binayı emseline göre düşük bir fiyatla devreden şirketten kaynaklanan hazine zararı telafi edilmiş olacaktır. Bununla beraber toplam tahakkuk eden vergi yönünden hazine kaybı olmamakla birlikte tahakkukta gecikme yaşanır ki bu durumda hazine zararının varlığının oluştuğu kabul edilmektedir⁵²⁷.

Hazine zararı koşulunun aranmasının denetim uygulamasında yarattığı güçlüğü genel olarak değerlendirmek gerekirse bu müessese; ülkemizde transfer fiyatlandırması incelemelerinin kapsamını daraltmakta SPK (Sermaye Piyasası Kurulu) uygulamaları ve vergi uygulamaları bakımından farklı işlemlerin yapılmasına neden olmaktadır. Vergi hukuku açısından transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedebilmek için mutlak suretle hazine zararının doğması gerekmektedir. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu örtülü kazanç aktarımı kapsamında halka açık anonim şirketlerde pay sahiplerinin menfaatlerine aykırı olacak şekilde şirket kaynaklarının kullanılmasını ve bu suretle şirket malvarlığının azaltılmasını veya artmasını engellemiştir. Buna göre ilişkili kişilerle yapılan işlemlerde diğer ortakların menfaatine zarar verecek şekilde serbest piyasadan farklı bir fiyatlama yapılıyorsa örtülü kazanç aktarımı yapılmış sayılacak ve söz konusu işlemler çeşitli yaptırımlara tabi olacaktır⁵²⁸. Oysa vergi inceleme elemanı; ilişkili şirketlerden herhangi biri /her ikisi zarar da ise denetimi kesecek yada daha fazla mesai harcayarak hazine zararını ispat etmeye

⁵²⁶ Hakan Keklikçi, "Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı Kavramı ve Uygulamalı Örneklerle Dönemsel Açılan Analizi", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı 75, Mart 2010,s.2, <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/Hakan2010TransferF.pdf>, (09.07.2015).

⁵²⁷ Sezgin,s.2.

⁵²⁸ Pınar Tatar Karamahmutoğlu, "Sermaye Piyasası Kanununda Örtülü Kazanç Aktarımı", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:265, Ocak 2015, s.1, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=26673>, (13.08.2015).

çalışacaktır. Bu durumda vergi denetiminin etkinliğinin azalmasına neden olabilecektir⁵²⁹.

3.4.4.2.Uzmanlaşmış Vergi Denetim Elemanı Eksikliği

Vergi denetimleri ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların neredeyse tamamı, denetimin niteliği üzerinde durmaktadır. Denetimin niteliğini iyileştiren en önemli unsur ise nitelikli vergi denetim elemanlarının varlığıdır. Bu açıdan Niu'nun 2012 yılında, ABD'nin New York eyaleti için, 2000-2008 arası dönemi kapsayan verilerle gerçekleştirdiği çalışma oldukça önemlidir. Bu çalışmada vergi denetim elemanı sayısı ile toplam vergi gelirleri arasındaki ilişki doğrudan analiz edilmiştir. Buna göre, vergi denetim elemanı sayısı ile vergi gelirleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Üst düzey denetçilerin analize dâhil edilmediği daraltılmış tanım ile gerçekleştirilen lineer modelleme sonucunda, fazladan istihdam edilen her bir denetçinin, vergi gelirlerinde 590.000 dolarlık; üst düzey denetçilerin dâhil edildiği genişletilmiş tanımda ise, fazladan bir denetçinin vergi gelirlerinde 496.000 dolarlık artışa yol açtığı ortaya konmuştur⁵³⁰.

Konuyu transfer fiyatlandırması açısından değerlendirecek olursak; transfer fiyatlandırması denetimlerinde önemli olan sonuca giden yöntem ve uygulamaların doğru seçilmesi, işlev analizi ve düzenlemelerin doğru yapılmasıdır. Bu analiz ve düzenleme işlemleri teknik ayrıntılar ve daha uzun süre ayrılması gerektiğinden bu incelemelerin bu konuda uzmanlaşmış müfettişler tarafından yapılması gerekmektedir⁵³¹.

Bu doğrultuda OECD'nin tavsiyeleri dikkate alınarak yukarıda da bahsedildiği üzere “Örtülü Sermaye, Transfer Fiyatlandırması ve Yurt Dışı Grup Başkanlıkları” kurulmuştur. Bu kurumda ihdas eden müfettişlerin transfer fiyatlandırması hususunda vergi incelemeleri yaptıkları görüldüğü gibi aynı zamanda değişik birimlerinde yaptıkları incelemelerde transfer fiyatlandırması inceledikleri ve karar vardıkları

⁵²⁹ Serdar Pehlivan ve Ali Rıza Gökbunar, “Transfer Fiyatlandırmasında Vergi Denetiminin Etkinliği: Sorun ve Çözüm Önerileri”, **Celal Bayar Üniversitesi S.B.E Dergisi**, Cilt:8, Sayı:2,2010, s181.

⁵³⁰ Ferhat Akbey, “Türkiye’de Vergi Denetimi ve Gelirleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:1,2014, s.71.

⁵³¹ Yasin Özyolcu, “Transfer Fiyatlandırmasında Uyum Çalışmaları: OECD Önerileri ve Türkiye Uygulamaları”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:266, Şubat 2015, s:1, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=26838>, (13.08.2015).

görülmektedir. Bu uygulamada çift başlılığa neden olabilmektedir. Diğer taraftan transfer fiyatlandırması konusunda yapılan incelemelerin diğer grup başkanlıklarına göre nicel olarak daha az sayıda fakat nitelik olarak daha kapsamlı olması gerekirken uygulamada müfettişlerin iş yoğunluklarının fazla olduğu görülmekte bu da her bir incelemenin doğru yapılıp yapılmadığı konusunda tereddütleri de beraberinde getirmektedir⁵³².

3.4.4.3.Emsal Araştırması İle İlgili Sorunlar

Yapılan düzenlemeler uyarınca emsal fiyata ulaşabilmek için öncelikle “iç emsal” uygulanacaktır. Bu yöntem ile kullanılabilecek fiyatın tespit edilememesi halinde ise “dış emsal” kullanılacaktır. Tebliğ’de dış emsallerin tanımı yapılmış ancak mükelleflerin dış emsal bilgilerini nasıl elde edebileceklerine ilişkin bir açıklamada bulunulmamıştır.

Dış emsal kullanımında; incelenen firmaya emsal teşkil edebilecek özelliklerdeki firmaların mali tabloları incelenmekte ve bu firmaların karlılıkları incelenen firmanın faaliyet karlılığı ile mukayese edilmektedir. Bu kapsamda işletmelere emsal teşkil edebilecek bağımsız firmaların mali tablolarından faydalanmak gerekmektedir. Bu noktada emsal bedel tespiti şirketlerin satış, pazarlama, üretim stratejileri gibi bir takım ticari sırlarının bilinmesini gerektirmektedir. Ancak şirketler bu bilgileri rakip şirketler ile paylaşmak istemeyeceklerdir. Aksi takdirde başkaları tarafından elde edilen bu bilgiler söz konusu şirketin ekonomik gücünün kaybına, itibarının azalmasına, piyasadaki etkinliğinin kaybına neden olabilecektir⁵³³. Bu bilgilerin açıklanmasını vergi mahremiyeti kapsamında değerlendirmemiz de mümkündür. VUK’un “Vergi Mahremiyeti” başlıklı 5. Maddesinde;

“Aşağıda yazılı kimseler görevleri dolayısıyla, mükellefin ve mükellefle ilgili kimselerin şahıslarına, muamele ve hesap durumlarına, işlerine, işletmelerine, servetlerine veya mesleklerine müteallik olmak üzere öğrendikleri sırları veya gizli kalması lazım gelen diğer hususları ifşa edemezler ve kendilerinin veya üçüncü şahısların nef’ine kullanamazlar;

⁵³² Özyolcu,s.2.

⁵³³ Fatma Taş, **Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyetinin İhlali Suçu**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008, s.87.

Söz konusu yasak;

1. Vergi muameleleri ve incelemeleri ile uğraşan memurlar;

2. (2686 sayılı Kanunun 1'inci maddesiyle değişen bent) Vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay' da görevli olanlar;

3. Vergi kanunlarına göre kurulan komisyonlara iştirak edenler;

4. Vergi işlerinde kullanılan bilirkişiler bu görevlerinden ayrılırlar dahi devam eder. Bu durumda vergi incelemeleri neticesinde düzenlenen raporlarda dış emsal olarak kullanılan mükelleflere ilişkin bilgilere yer verilmesi suç teşkil edecektir. Söz konusu raporlarda yer alan verilerin ispat edilebilir olması bakımından bu bilgilerin hangi firmaya ait olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Düzenlenen raporun bir örneği, hakkında inceleme yapılan mükellefe gönderildiğinden vergi mahremiyeti açıkça ihlal edilmiş olacaktır. Ayrıca bu bilgilerin mükellefler tarafından kullanılması durumunda, şayet aleniyet kazanmamış bu tür bilgiler, Türk Ceza Kanunu anlamında kişisel veri, ticarî sır, bankacılık sırrı ya da müşteri sırrı niteliği taşıdıkları takdirde, bunların ele geçirilmesi, kaydedilmesi, açıklanması farklı suç tiplerine girebildiğinden sorunlar çıkmaktadır⁵³⁴.

Ülkemizde halka açık şirket sayısı oldukça sınırlı olup, bu şirketler tarafından açıklanan bilgiler de yetersizdir Türkiye’de ise erişilebilir düzeydeki mali tablolar Borsa İstanbul’da işlem gören şirketler ile sınırlı olup, bu durum firmaların emsal olarak kullanılabileceği bilgi alanını oldukça kısıtlamaktadır⁵³⁵. Ayrıca; dış emsal tespitinde veri tabanlarından alınan bilgiler dâhilinde oluşturulan analizlerden yararlanılmaktadır.

Dış emsal kullanımında ülkemizde yaşanan sorunların başında vergi idaresinin ve vergi mahkemelerinin veri tabanlarına yönelik yaklaşım farklılıkları gelmektedir. Bu farklılığa örnek olarak 2010 yılında Vergi Mahkemesince karara bağlanan bir vergi incelemesi sonucunu değerlendirmek mümkündür. “*Otomotiv sektöründe araç ve yedek parça ticareti ile iştigal eden bir firmanın bu iş kollarına ait 2007 ve 2008 yılları mali tabloları transfer fiyatlandırması kapsamında vergi incelemesine tabi tutulmuş olup, incelemede şirketin yıllık transfer fiyatlandırması dokümantasyon raporlarında Amadeus veri tabanı vasıtasıyla Avrupa’da mukim ve benzer faaliyet gösteren*

⁵³⁴ Elif Sonsuzoğlu, Çeşitli Yasalar Açısından Vergi Mahremiyetine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi, **Vergi Sorunları**, Sayı: 141, Haziran 2000, s. 117.

⁵³⁵ Özgür Toros, Transfer Fiyatlandırması Analizlerinde Neden Yurt Dışı Kaynaklı Veri Tabanları Kullanılıyor?, **Vergi Dünyası**, Sayı: 354, s.164.

şirketlerin karlılıklarının kullanılması suretiyle karşılaştırılabilir bir kâr marjı aralığı tespit edildiği görülmüştür. Vergi inceleme elemanı ise mükellefin transfer fiyatlandırması raporunda yer alan dış emsal çalışmalarını referans alarak farklı bir değerlendirme ile firma adına cezalı tarhiyat içeren rapor düzenlemiştir. Söz konusu cezalı tarhiyat mükellef tarafından Vergi Mahkemesine taşınmıştır. Vergi Mahkemesi ise kararında Türkiye'deki dış emsal tespit çalışmalarında Amadeus veri tabanının kullanımını sorgulamıştır. Bu kapsamda Vergi Mahkemesi, dış emsal tespitinde Türkiye'de araç ve yedek parça satışı yapan firmalara ait bilgiler göz önüne alınmak suretiyle Türkiye'de faaliyet gösteren firmalara ait mali verilerin esas alınması gerekirken, Türkiye dışında yabancı ülkelerin özellik ve şartlarına göre hazırlanmış Amadeus isimli veri tabanının kıstas alınmasında hukuki isabet görülmediğine hükmetmiş ve cezalı tarhiyatı kaldırmıştır”⁵³⁶. Vergi inceleme elamanın cezalı tarhiyat gerekçesi ve ardından vergi mahkemesinin söz konusu tarhiyatı bozma gerekçesi dış emsal tespitinde kullanılan veri tabanına yaklaşım farklılığını ortaya koymaktadır. Pek çok ülke de yerel vergi idareleri yerel vergi tabanlarının söz konusu ülkenin ekonomik koşullarını daha iyi yansıttığını ilke olarak kabul etse de uluslararası veri tabanlarının daha çok veri sunma imkânları göz önüne alındığında karşılaştırma yapabilme açısından daha fazla kabul gördüğü görülmektedir. Bu noktada Türk Vergi İdaresi tarafından ileri sürülen en önemli tereddütlerin başında uluslararası uygulamalarda kabul görmüş veri tabanlarında Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlere ait bilgilerin yer almaması veya kısıtlı ölçüde yer alması olarak öne çıkmaktadır. Ancak ülkemizde sadece Türkiye'de faaliyet gösteren firmalara ait finansal verilere ulaşılabilecek yerel bir veri tabanı bulunulmadığı dikkate alındığında veri temini açısından uluslararası veri tabaları daha sağlıklı veriler sunmaktadır.

Veri temininde yaşanan sorunların giderilmesi açısından son dönemde TCMB'nin yapmış olduğu çalışmaları göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu kapsamda reel sektörde faaliyet gösteren şirketlere ilişkin olarak 1990 yılından bu yana şirketlerin yıllık mali tablolarından yararlanılarak “sektör bilançoları” hazırlanmaktadır⁵³⁷. Hazırlanan raporlar TCMB internet sitesinde dönemsel olarak yayımlanmaktadır. Bu kapsamda on sekiz ana sektör otuz altı sektörde faaliyet gösteren

⁵³⁶Dilşad Sorkut ve Dilara Kızılyalın, “Türkiye’de Dış emsallerin Tespitinde Uluslararası Veri Tabanlarının Kullanımı”, **Vergide Gündem**, s.3.

⁵³⁷TCMB, “Sektör Bilançoları”, <http://www.tcmb.gov.tr>, (08.09.2015).

firmalara ilişkin veriler derlenmektedir. Raporda, toplulaştırılmış sektör bilançolarının yanı sıra, ilgili sektörde faaliyet gösteren şirketlerin sayısı, hukuki durumları, sektör riski, aktif, pasif dağılımı ve öz kaynak yapısını içeren göstergelere yer verilmektedir. Sektör bilançoları hazırlanırken imalata ve imalat dışı sektörler olmak üzere ikili bir ayırım söz konusu olup. Sektörel ayrıştırma da ayrıntıya fazla girilememiştir. Bu noktada özellikli sektörlerle ilişkili olarak veri temininde sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin; toptan ticaret faaliyetinde gıda, içecek ve tütün toptan ticareti birlikte sınıflandırılmış olup, sadece tütün toptancılığı ile iştigal eden bir firma ele alındığında finansal bilgilerinin test edilmesi açısından yeterli derecede sektörel referans sağlanmamaktadır⁵³⁸.

Dış emsal kullanımında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da kontrol altındaki işlemlerle kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılması sırasında işletmeler arasındaki kayıt ve finansal raporlama tekniklerinin birbirinden farklı oluşudur. Tek düzen muhasebe standardına göre çıkarılan finansal raporlarla uluslararası muhasebe standartlarına göre çıkarılan raporların birbirinden farklı oluşudur⁵³⁹. Bu sorunun giderilebilmesi için yeni Türk Ticaret Kanununa göre, 01 Aralık 2013 tarihinden itibaren şirketlerin finansal tablolarının Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) göre düzenlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda şirketlerin UFRS'ye uyumlu olarak düzenledikleri mali tablolar neticesinde ulusal ve uluslararası raporlardaki farklılıkların giderilmesi amaçlanmaktadır.

Emsallere uygun fiyatın tespitinde karşılaşılan bir diğer problem de; henüz piyasada olmayan yeni bir buluş, kullanılabilecek durumda olmayan ilaç formülü gibi kendine has özellikleri olan, herhangi bir piyasası olmayan mal ve hakların emsal bedelinin tespitinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda peşin fiyatlandırma anlaşmalarının kapsamı söz konusu mallar lehine genişletilmelidir. Emsal fiyatın bu şekilde belirlenmesi durumunda belirlenecek emsal fiyat 3 yıl süre ile mükellefi koruma altına alacaktır⁵⁴⁰.

⁵³⁸ Sorkut ve Kızılyalın, s.3.

⁵³⁹ Tokay Acar, s.201.

⁵⁴⁰ Lokman Yeliven, "Emsali Olmayan Varlıkların Emsal Bedeli Nasıl Belirlenebilir?", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320. Mayıs 2015, ss.60-61.

3.4.4.3.1. Gizli Emsal Kullanımı

Emsal bedel tespitinde ele alınması gereken bir diğer konu da vergi idaresinin karşılaştırılabilirlik analizlerinde kullandığı gizli emsal uygulamasıdır. Vergi idarelerinin incelemelerde veya beyan usulü gereği mükelleflerden tedarik ederek kullandığı, ancak mükellefe açık olmayan emsaller “*gizli emsal (secret comparables)*” olarak nitelenir⁵⁴¹. Söz konusu gizli emsallerin, incelenen mükellefe açıklanmamasının altında yatan neden ise vergi mahremiyetidir. Vergi Usul Kanunu'nun 5'inci maddesinde yer alan vergi mahremiyetine ilişkin düzenleme, bu bilgilerin inceleme sürecinde dahi gizli kalmasını gerektirmektedir. Bu durumda gizli emsal kullanılması, idarenin bazı bilgileri ya da bu bilgilerin kaynağını vergi mükelleflerine açıklamaması, ancak, örtülü kazancın belirlenmesinde tarhiyat işleminin dayanağı olarak bu bilgilerden yararlanılması anlamına gelmektedir⁵⁴².

Mükelleflerin idare gibi rakip firmaların fiyat bilgilerine ulaşamaması veya fiyat bilgilerine ulaşılacak veri tabanlarının bulunmaması gibi faktörler nedeniyle emsal bulma konusunda yaşadığı zorlukların incelemelerde göz ardı edilmesi haksız sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca; OECD Rehberinde; gizli emsal uygulaması, transfer fiyatlandırmasında fiyatın emsallere uygun olarak gerçekleştirildiğini iyi niyetle ortaya koyma yükümlülüğüne açıkça aykırı olarak kabul edildiğinden vergi idarelerinin transfer fiyatlandırması tarhiyatları yaparken gizli emsalleri kullanmalarını tavsiye etmemektedir⁵⁴³. Bunun altında yatan neden, gizli bilgilere dayanarak önceden mükellefe beyan edilmeyen bilginin kullanılarak tarhiyat yapılmasının mükellefin savunma yapma hakkını ortadan kaldırmasıdır. Bununla birlikte OECD rehberine göre gizli emsalin kullanımı ancak ve ancak gizli emsale ilişkin bilgilerin mükellef ile paylaşılması ve mükellefin kendisini savunma konusunda eşit fırsata sahip olması şartıyla mümkün olabileceği de belirtilmiştir. Ayrıca cezalı tarhiyat işleminin yargı mercilerine taşınması durumunda; adil yargılanmadan bahsedilmek için dava taraflarının karara etkisi olan ve dava dosyasında bulunan tüm bilgi ve belgelere sınırsız

⁵⁴¹ Serkan Ağar, “Vergi Mahremiyeti Vs. Vergi Edinme Hakkı”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2012/2, s.383.

⁵⁴² Gökçe Taşkoparan, “İnceleme Elemanlarının Transfer Fiyatlandırması Denetimlerindeki Yaklaşımı ve Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Uygulanmasındaki Güçlükler”, **Vergide Gündem**, Mart 2013, s.2, http://www.vergidegundem.com/documents/10156/1097409/Mart2013_Makale5.pdf. (07.09.2015).

⁵⁴³ OECD, “**Comparability: Public Invitation to Comment on a Series of Draft Issues Notes**”, 10.May.2006, s.24, <http://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/36651642.pdf>, (07.09.2015)

ulaşabilmesi, diğer tarafın iddia ve delillerinden haberdar olması, iddialarını kanıtlaması ve itirazlarını ileri sürebilmesi uygun vasıtaların kendisine sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, transfer fiyatlandırmasına ilişkin emsal uygulamasında incelemeye tabi tutulan mükellef şirketlerin hangi diğer şirketlerle karşılaştırıldıklarını açık olarak bilmeleri ve ilgili bilgi ve belgelere ulaşabilmeleri önem arz etmektedir⁵⁴⁴.

3.4.4.3.2. Emsal Veri Kaynaklarının Yetersizliği

Türkiye’de yürürlükte bulunan transfer fiyatlandırması mevzuatı kapsamında emsal tespit çalışmalarına ilişkili kişileriyle ticari işlem gerçekleştiren tüm firmalar ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç özellikle de yurtdışında yerleşik grup şirketleri ile yüksek hacimlerde ticari faaliyet gerçekleştirilen uluslararası şirketler açısından daha önemlidir. Söz konusu şirketlerin ticari işlemleri ele alındığında, üretici olanların üretim sürecinde kullanılan hammadde, yarı mamul veya gayri maddi hakları; distribütör olanların ise Türkiye’de satışa sunulan ticari mal ve bu mallara ilişkin marka haklarını yurtdışındaki ilişkili kişilerinden temin ettikleri görülmektedir. Söz konusu işlemlerin sadece grup firmaları ile gerçekleştirilen özellikli işlemler olması, uygulamada, şirketlerin fiyatlandırmalarına yönelik güvenilir bir iç emsal tespit edememesine ve bulabildikleri dış emsaller yoluyla karşılaştırma yapmaya mecbur kalmasına yol açmaktadır. Bu noktada ülkemizde emsal tespitini zorlaştırmaktadır⁵⁴⁵.

Ülkemizde; dış emsal olarak kullanılabilecek kaynaklar; Sermaye Piyasası Kurulu’nun denetimine tabi kurumlarla, BDDK denetimine tabi bankalar ve sigorta sektörü hakkında kamuoyu ile paylaşılan bilgilerdir. Firmanın bulunduğu sektör farklı ise dış emsal arayabileceği ulusal veri tabanı bulunmamaktadır⁵⁴⁶.

3.4.4.3.3. Grup İçi İşlemlerde Emsal Bedel Tespiti

Hemen hemen bütün çok uluslu şirket grupları, kendi grupları içerisinde çok sayıda hizmetin sağlanmasını organize etmek durumundadır. Bu hizmetleri temin

⁵⁴⁴ Başak Diclehan ve Merve Kandemir, **Gizli Emsal Kullanımı Mükellef Haklarını Zedeliyor Mu?**, <http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=423>, (07.09.2015).

⁵⁴⁵ Dilşad Sarkut ve Dilara Kızıyalın, “Türkiye’de Dış Emsallerin Tespitinde Uluslararası Veri Tabanlarının Kullanımı”, **Vergide Gündem**, Mart 2013, s.16.

⁵⁴⁶ Pehlivan ve Gökbunar, s.183.

ederken şirketler tamamen bu hizmeti kendi bünyelerinde temin edebilecekleri gibi üçüncü kişilerden satın alma yoluna da gidebilir. Yâda alternatif bir yöntem olarak grup üyesi şirketlerden bu hizmetleri karşılama yoluna da gidebilir. İşte bu son halde grup içi hizmetlerin varlığından söz edilir. Bu yönü ile grup içi hizmet, ilişkili şirketler arasında gerçekleşen, genellikle ana şirketin bağlı şirketlerine veya aynı gruba bağlı şirketlerden birinin diğerlerine verdiği hizmetleri ifade etmektedir. Bu hizmetler tüm grup için yönetim, koordinasyon ve kontrol işlevlerinin sağlanmasını da içermekte olup, bu tür hizmetleri sağlamanın maliyeti, ana şirket, bu amaç için görevlendirilen bir grup üyesi veya diğer bir grup üyesi (grup hizmet merkezi) tarafından üstlenilebilmektedir⁵⁴⁷.

Son dönemde gerçekleşen vergi incelemeleri dikkate alındığında vergi inceleme elemanlarının özellikle grup içi işlemler üzerinde durduğu ve birçok şirkete kazançlarını transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak ortaklarına ya da grup şirketlerine aktardıkları iddiasıyla kurumlar vergisi ve kar dağıtım stopajı tarh ettikleri ve buna ilişkin vergi ziyai cezaları kestikleri bilinmektedir. Dolayısıyla bir grup içi hizmetin sağlandığının tespit edilmesinden sonra, bu hizmet karşılığında ödenen ücretin emsallere uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu da, grup içi hizmetler karşılığında tahsil edilen ücretlerin, benzer koşullarda ilişkisiz işletmeler tarafından yapılacak ve kabul edilecek olan ücretlerle aynı emsal aralığında bulunması gerektiği anlamına gelmektedir⁵⁴⁸.

Grup içi hizmetlerde emsal fiyatların belirlenişinde kullanılan yöntemin, gerek OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberinde ve gerekse 1 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliğinde yer alan ilkelere uygun biçimde belirlenmesi gerekir. Genellikle, bu ilkelerin uygulanması, grup içi hizmetlerin fiyatlandırılmasında karşılaştırılabilir fiyat yöntemi ya da maliyet artı yönteminin uygulanması ile sonuçlanacaktır. Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, hizmeti alan tarafın faaliyet gösterdiği piyasadaki ilişkisiz kuruluşlar arasında karşılaştırılabilir nitelikteki bir hizmetin bulunduğu durumlarda uygulanabilir. Örneğin, muhasebe, hukuk ya da bilgisayar alanında sağlanan hizmetlerde böyle bir durum söz konusu olabilir. Maliyet artı yöntemi, ilgili faaliyetlerin niteliğinin, kullanılan varlıkların ya da üstlenilen risklerin,

⁵⁴⁷ Metin Duran, “Grup İçi Hizmetlerde Transfer Fiyatlaması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:262, Temmuz 2010; s.1, <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/Metin2010GrupIciH.pdf>, (02.10.2015).

⁵⁴⁸ Serdar Sumay, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Ve Buna İlişkin Katma Değer Vergisi Düzeltmesi”, **Vergide Gündem Dergisi**, Mart 2012, ss.4-5 http://www.vergidegundem.com/documents/10156/558567/VEGU_MART2012.pdf, (02.10.2015)

ilişkisiz kuruluşlar tarafından üstlenilen hizmetlerde yer alan faaliyetler, varlıklar ya da risklerle karşılaştırılabilir nitelikte olduğu, buna karşın, karşılaştırılabilir fiyatın bulunmadığı durumlarda uygun olacaktır. Maliyet artı yönteminin uygulanışında ise, hizmete dâhil edilen maliyet kategorilerinde kontrol edilen ve kontrol edilmeyen işlemler arasında bir tutarlılığın mevcut olması gerekir. İstisnai durumlarda; örneğin, karşılaştırılabilir fiyat yönteminin ya da maliyet artı yönteminin uygulanmasının zor olduğu durumlarda, emsal fiyatın tatmin edici bir biçimde belirlenebilmesini sağlamak üzere, birden fazla yöntemin dikkate alınması yerinde olabilir. Bu yöntemler kullanılarak emsal bedelin tespit edilmesinin mümkün olmaması halinde ise işlemsel kar yöntemlerinin ve ya mükellefçe belirlenen diğer yöntemlerin kullanılması gerekir⁵⁴⁹.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere grup içi hizmetlerin transfer fiyatlandırmasında, emsal bedel tespitinden ziyade izah edilebilir bir transfer fiyatı belirleme yöntemi üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla bu hizmetlerde emsal bedel tespitinde güçlüklerle karşılaşmaktadır⁵⁵⁰.

3.4.4.4.İlişkili Kişi Kavramının Genişliği

OECD rehberlerine göre, ilişkili kişinin sadece yönetim, kontrol ve sermaye açısından incelenmesi uygun bulunurken, yasal mevzuatımızda kurum üzerinde yönetim ve kontrol yetkisi bulunmayacak bir sermayeye sahip gerçek kişiler dahi ilişkili kişi sayılmaktadır. Bu duruma örnek olarak hisse senedine sahip olduğu halka açık bir şirketin mağazasından alışveriş yapan bir gerçek kişinin dahi ilişkili kişi sayılabileceği gösterilebilir. Örneklerden de görüldüğü gibi, kurum ortaklarından, üçüncü derece dâhil hısımlara kadar uzanan bu kavram karmaşası raporlama esnasında dokümantasyon sorunlarına da yol açabilmektedir⁵⁵¹. Mükelleflerin belgelendirme yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için her bir ilişkili kişiyi ayrı ayrı ve tam olarak belirleyebilmesi gerekmektedir. Muhtemeldir ki, bazı mal satışlarının ilişkili kişiye yapılmış olduğu ancak olası bir vergi incelemesi ile ortaya çıkacaktır. Bu durumda da belgelendirme

⁵⁴⁹ Duran, s.5.

⁵⁵⁰ Feridun Güngör ve Hakan Orhan, **Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri**, s.9, http://www.vergidegundem.com/files/TFGrupici_%20YonetimHizmetleri.pdf, (02.10.2015).

⁵⁵¹ Derya Kısacık ve İpek Yıldırım, “Yasal Mevzuatımızda Tanımlanan İlişkili Kişi Kavramının OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Vergide Gündem**, Mart 2013, s.37.

yükümlülüğünün zamanında yerine getirilmediğinden hareketle cezaya maruz kalınması muhtemeldir⁵⁵²

İlişkili kişi tespitinde karşılaşılan bir diğer sorun da kurumlar vergisi kanunun 12. ve 13. Maddeleri arasındaki ilişkili kişi tanımları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır⁵⁵³. KVK'ın 13. Maddesinde yer alan İlişkili kişi tanımında kişilerin ilişkili sayılabilmesi için kurumda sahip olması gereken sermaye, kontrol, oy veya kar payı hakkın konusunda herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Oysa örtülü sermaye düzenlemesinin yer aldığı 12. Maddesinde *“Ortakla ilişkili kişi, ortağın doğrudan veya dolaylı olarak en az % 10 oranında ortağı olduğu veya en az bu oranda oy veya kâr payı hakkına sahip olduğu bir kurumu ya da doğrudan veya dolaylı olarak, ortağın veya ortakla ilişkili bu kurumun sermayesinin, oy veya kâr payı hakkına sahip hisselerinin en az % 10'unu elinde bulunduran bir gerçek kişi veya kurumu...”* hükmü yer almaktadır.

Yine 2 seri numaralı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği'nin 1'inci maddesiyle 1 Seri Numaralı Tebliğ'in 3.2.1 maddesine eklenen 8. paragraf sonucunda, aralarında ortaklık ilişkisi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, distribütörlerin ilişkili kişi olarak kabul edilmesiyle birlikte zaten eleştirilen ve geniş bir tanımı olan ilişkili kişi tanımı daralmak yerine daha da genişlemiştir. OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinde yer alan “yönetim, kontrol, sermaye” başlıkları altında incelenemeyen distribütörlük ilişkisine yönelik kararın uluslararası mevzuata aykırılık oluşturduğu da söylenebilir. Söz konusu rehberde “associated distribütör” veya “controlled distribütör” ifadelerine yer vererek ilişkili olmayan distribütörlerinde olabileceği anlaşılmaktadır. Yine tebliğde bayilerin tek başına bayilik kapsamında yaptıkları işlemler ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmezken distribütörlerin her halde ilişkili kişi kapsamına alınması tebliğ içinde bir çelişki oluşturmaktadır⁵⁵⁴.

⁵⁵² Onur Elele, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Değerlendirmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:318, Şubat 2008, s.85.

⁵⁵³ Namık Kemal Uyanık, “Türk Transfer Fiyatlandırması Düzenlemeleri”, **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması** (Ed. Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.173.

⁵⁵⁴ Cihan Deligöz, “Distribütörlerin İlişkili Kişi Tanımına Dahil Edilmesinin Hukuki Durumu ve Neticeleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:262, Ekim 2014, s.3, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=26370>, (11.09.2015).

Distribütörlerin ilişkili kişi sayılmasının yaratacağı sorunları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür⁵⁵⁵:

- Mükellefler açısından değerlendirildiğinde; distribütörlük anlaşması dışında herhangi bir ilişkileri olmamasına rağmen firmalar doğrudan ilişkili kişi sayılmakta ve transfer fiyatlandırması raporu hazırlamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum mükellefe zaman ve maliyet yönünden yük getirmektedir.
- Distribütör firmalar herhangi bir markanın Türkiye’de sunulması konusunda tek yetkili firmadır ve bu faaliyetlerine iç emsal oluşturacak başka bir işlemleri olmamaktadır. Bunun yanında dış emsal olarak dikkate alıp yaptıkları işlemlerin emsallere uygun olduğunu ispatlayacakları ikinci bir şirket de bulunmamaktadır. Benzer işlemleri yapan firmalar da distribütör olup ilişkili kişi sayılacağından emsal olarak alınması mümkün olmayacaktır.

İlişkili kişinin tespitinde güçlük yaşanan bir diğer alanda serbest bölgede faaliyet gösteren şirketlerdir. 1 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ’in ilişkili kişiyi açıklayan hükümleri değerlendirildiğinde serbest bölge veya yurtdışındaki şubeleri ilişkili kişiler arasında sayılmamıştır. Ancak aynı tebliğin yedinci bölümünde kurumlar vergisi mükelleflerinin serbest bölge veya yurtdışındaki şubeleri ile yaptıkları işlemleri Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporuna eklenmesi istenmektedir. Bu düzenleme ile idare bir anlamda serbest bölge veya yurtdışındaki şubeleri de ilişkili kişi kapsamına almaktadır. Dolayısıyla mevzuat ile uygulama arasında farklılık söz konusu olmaktadır⁵⁵⁶.

3.4.5. Transfer Fiyatlandırmasında Görülen Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Transfer fiyatlandırmasında ülke uygulamaları değerlendirildiğinde son dönem yapılan düzenlemeler yöntemlerden ziyade belgelendirme yükümlülüğü ve denetim süreçlerinin daha etkin hale getirilmesine yöneliktir. Vergi denetiminin etkinliği ile

⁵⁵⁵ Deligöz, ss.3-4

⁵⁵⁶ Olcay Kolotoğlu, “Serbest Bölge veya Yurtdışındaki Şubelerin Transfer Fiyatlandırması Yönünden Değerlendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:327, Aralık 2015, s.96.

anlatılmak istenen; mükelleflerin fiyat manipölasyonlarıyla matrah aşındırmalarını önleme ve beyan edilmesi gereken vergi matrahını kavrama başarısıdır⁵⁵⁷.

Transfer fiyatlandırmasının yol açtığı vergi kaybını en aza indirerek vergi gelirlerini arttırabilmek için çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de yapılması gerekenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

3.4.5.1. Vergi Denetim İmkânlarının Arttırılması

Vergi güvenliğinin araçlarından biri olan vergi denetimi; mükelleflerin yasalarla belirlenen ilkeler çerçevesinde hareket edip etmediğinin tespit edilmesidir⁵⁵⁸. Bu yönü ile denetimin temel amacı; kişileri yasalara uygun hareket etmeye yönleltmektir. Yapılan araştırmalara göre vergi denetim olasılığının artması ile gönüllü uyum arasında pozitif bir ilişki söz konusudur⁵⁵⁹.

Dubin ve Wilde’ın 1988 tarihli çalışmasında, özellikle orta ve yüksek gelir gruplarında, vergi denetimi ile vergiye uyum arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konmuştur⁵⁶⁰. Bu yönü ile çok uluslu şirketlerin işlem hacminin niteliği ve yapmış oldukları transfer fiyatlandırması gibi özellikli işlemler nedeniyle vergi denetim olasılığının artması vergi kaçırma eğilimlerinin de azalmasına bu sayede vergiye gönüllü uyumlarının artmasına neden olacaktır. Bu kapsamda ülkemizde vergi denetim oranlarının artması yerinde olacaktır.

31 Aralık 2014 itibariyle VDK (Vergi Denetim Kurulu) bünyesinde transfer fiyatlandırması denetimleri ile ilgilenen Ç grubunda otuz beşi vergi başmüfettişi elli altısı ise vergi müfettişi olmak üzere doksan bir kişi çalışmakta olup yurtdışı eğitim, toplantı ve benzeri faaliyetler nedeniyle görev başında bulunamayan kişileri düşükten sonra aktif olarak çalışan müfettiş sayısı altmış bire düşmektedir⁵⁶¹. Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin sayısının yaklaşık kırk iki bine ulaştığı

⁵⁵⁷ Pehlivan ve Gökbnar, s.183.

⁵⁵⁸ Nezih Şeker, **Hukuksal Yapısıyla Vergi İncelemesi**, Beta Yayıncılık, İstanbul 1994, s.7.

⁵⁵⁹ Elif Tuay ve İnci Güneş, “Türkiye’de Mükellefin Vergiye Bakışı”, 2007, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/turkiyede_mukelleflerin_vergiye_bakisi.pdf, (08.09.2015)

⁵⁶⁰ Jeffrey A Dubin ve Louis L. Wilde, “An Empirical Analysis of Federal Income Tax Auditing and Compliance”, **National Tax Journal**, Cilt:41/ 1, Mart 1998, s.70.

⁵⁶¹ VDK, ss.11-12.

düşünüldüğünde altmış bir müfettişin bu şirketlerin özellikli transfer fiyatlandırması işlemlerini tam olarak inceleyebildiğini söylememiz mümkün değildir.

Söz konusu durumun varlığı şirketleri doğru vergi beyanında bulunmaya değil yakalanmamak için tedbirler almaya itmektedir. Çünkü ülkemizde vergi denetim birimlerinin iş yoğunluğu göz önüne alındığında sistemde hata yaptığı tespit edilen mükellefler incelemeye tabi olmakta riskli sektörlerde önlem amacıyla denetimler çok az yapılmaktadır⁵⁶². Oysaki çalışmamızda incelenen yurt dışı örneklerinde de görüldüğü üzere özellikle transfer fiyatlandırması denetimlerinde riskli yüksek sektörler öncelikli olarak belirlenmekte ve bu sektörlerde vergi kaçırma önleme amaçlı denetimler rutin olarak yapılmaktadır.

Ülkemizde transfer fiyatlandırması denetimi konusunda karşılaşılan bir diğer önemli sorun ise 646 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile VDK'ya bağlı dört grup başkanlığı kurulmuş olmasına rağmen bu gruplarda yer alan vergi müfettişlerinin niteliğine ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamış olmasıdır. Mükelleflerin hangi grupta yer alan müfettişler tarafından inceleneceğini mükellefin ölçek büyüklüğü belirlemektedir⁵⁶³. Bu duruma transfer fiyatlandırması açısından bakacak olursak gerek çok uluslu şirketlerin organizasyon yapılarının ve iş planlarının diğer şirketlerden farklı olması gerekse de transfer fiyatlandırması işlemlerinin özü itibarıyla ayrı bir uzmanlık gerektirmesinden dolayı söz konusu denetim elamanların da altında uzmanlardan oluşan kişilerden seçilmesi bir zorunluluk haline getirmektedir. Yurt dışı uygulamalarda da genel eğilimin bu yönde olduğu görülmektedir. Çalışmamızda incelenen ABD ve İngiltere gibi ülkelerde de vergi idaresi bünyesinde oluşturulan transfer fiyatlandırması inceleme ekiplerinde sektör uzmanlarının da yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda ülkemizde de bu konuda bir düzenleme yapılması transfer fiyatlandırması denetimlerini daha etkin hale getirecektir.

Denetimlerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için dikkat edilmesi gereken bir diğer konuda çok uluslu şirketlerin gelirlerinin bir bütün halinde kavranabilmesini sağlamaktır. Çok uluslu şirketlerin yapmış oldukları işlemler farklı ülkeleri kapsadığından eş anlı vergi incelemelerine ve yurt dışında vergi incelemelerine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Türkiye taraf olduğu vergi anlaşmalarının tamamına yakınında

⁵⁶² Zuhale Ergen ve Leman Kılınçkaya, "Türkiye'de Vergi Denetim Sistemi ve Sistemin Aksaklıklarının Değerlendirilmesi", **Sosyo Ekonomi Dergisi**, Cilt:21, Sayı:21, Ocak 2014, s.297.

⁵⁶³ Ergen ve Kılınçkaya, s.298.

bilgi değişim maddesine yer vermiştir. Bununla birlikte eş zamanlı vergi incelemelerine veya yabancı ÷lkede vergi denetimlerine ilişkin olarak özel bir s÷zleşme imzalamamıştır. Bu konunun istisnası ise Jersey ve Bermuda ile imzalanan bilgi değişim anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalarda yurtdışında vergi incelemelerine ilişkin h÷k÷m bulunmaktadır. Vergi cennetleri ile m÷cadelede oldukça önemli yeri olan bilgi değişimi anlaşmalarının diğer vergi cenneti ÷lkelerle de imzalanması ve uluslararası vergi incelemelerine izin veren maddelerin bu anlaşmalara konulması gerekmektedir. Bu konuda bir diğer örnek de Belçika ile akdedilen vergi anlaşmasıdır. Anlaşmanın 26. Maddesinde, akit ÷lkelerin vergi denetim elemanlarının diğer ÷lkede gerçekleştirilen vergi incelemelerine gözlemci olarak katılabileceklerini h÷kme bağlamıştır. Ancak buna ilişkin uygulamanın nasıl olacağına dair ayrı bir s÷zleşme imzalanmadığı gibi, Vergi Usul Kanununda da yabancı ÷lkelerin vergi denetim elemanlarının ÷lkemizde bulunmalarının önünü açacak bir düzenleme yoktur. Vergi Usul Kanunu’na, Gelir İdaresi Başkanlığı’nın uluslararası vergi denetimine, partner ÷lke vergi idareleri ile imzalayacağı özel s÷zleşmelere göre katılabilmesini öngören düzenleme eklenmelidir. Ayrıca söz konusu prosedürlerin zamanaşımını durduran bir diğer neden olarak Vergi Usul Kanunu 114. maddesine ilave edilmesi de yerinde olacaktır⁵⁶⁴.

3.4.5.2. Daha Etkin Risk Analizinin Yapılması

Vergi denetimlerinde etkinliğin sağlanması bir diğer önemli konu da incelenecek mükellefin seçimidir. Yaygın ve yoğun bir vergi denetiminin sürekli olarak uygulanması yani denetim kapsamına vergiye gönüllü uyum gösteren mükellefleri almak hem mükelleflerin uyum derecelerinin azalmasına hem de sınırlı kaynakların israf edilmesine neden olacaktır. Bu açıdan, denetimde risk yönetimine gidilmesi, riskli sektör, dönem ve mükelleflerin belirlenerek, denetimlerin bunlar üzerinde yoğunlaştırılması önem kazanmaktadır. Böylece, gerek zaman ve kaynak israfından kaçınılacak gerekse denetimin etkinliği ve verimliliği arttırılmış olacaktır⁵⁶⁵. Bu faydalarla birlikte sektörel risk analizlerinin yapılması mükellefleri yakalanmamak için değil kanunlara uygun olarak işlem yapmaya yönlendirecektir.

⁵⁶⁴ Kılıç, “Uluslararası Alanda...”, s.15.

⁵⁶⁵ Akbey, s.73

Transfer fiyatlandırması incelemelerinin sonuçlandırılması diğer incelemelere göre daha fazla zaman almaktadır. Bu incelemelerde etkinlik sağlanması doğru mükelleflerin doğru seçilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ülkemizde yapılacak vergi incelemelerinde incelenecek mükellef, konu ve sektör VDK bünyesinde kurulan Risk Analiz Merkezinde (VDK-RAMER) yapılan incelemeler neticesinde belirlenmektedir. Risk Analiz Merkezinde, mevcut ve yeni geliştirilen Risk Analiz Sistemi (RAS) programları kullanılarak yapılan analiz ve mukayeseler neticesinde incelenecek mükellef veya sektör belirlenmektedir. Mali İdare analizler yaparken, mükelleflerden elektronik ortamda topladığı verilerin yanında, finans kuruluşlarından, SGK, tapu, Gümrük İdaresi gibi kamu kurum ve kuruluşlarından topladığı verileri de kullanmaktadır. Bu açıdan söz konusu kurumların koordineli bir şekilde veri aktarımını gerçekleştirecekleri bir altyapının kurulması gerekmektedir. Mükelleflerin faaliyetleri, gruplar ve sektörler itibarıyla mukayeseli olarak değerlendirilmeli ve risk alanları tespit edilmelidir. Ayrıca risk analizleri yapılırken istatistiki verilerin ve kanuni boşlukların göz önünde bulundurulması yararlı olacaktır⁵⁶⁶.

Bu konuda çözüme kavuşturulması gereken bir diğer konu da risk analiz sistemini kullanırken mükellef haklarını ihlal etmemektir. Bu kapsamda risk analizinde hangi bilgilerin ne tür modeller ile kullanılacağına kamuoyuna açıklanması gerekli olup aksi uygulamalar hukuki güvenlik ilkesine aykırılık oluşturacaktır⁵⁶⁷.

3.4.5.3. Denetim Sürelerinin Arttırılması

Ülkemizde ise denetim süreleri, kısa inceleme olursa altı ay, tam inceleme olursa bir yıl olarak tespit edilmiştir. Transfer fiyatlandırmasının yapısı ve gerektirdiği uzmanlık değerlendirildiğinde söz konusu sürelerinin kısa olduğu kanaatini taşımaktayız. Kaldı ki verimli bir transfer fiyatlaması incelemesinin yapılabilmesi için, sadece sektörden bir şirketin değil ya da o işkolunda sadece tek bir mükellefin değil, tüm mükelleflerin ortalama verileri üzerinden hareket edilmesi gerekliliği ve ülkemiz

⁵⁶⁶ Ergen ve Kılınçkaya, s.302.

⁵⁶⁷ Abdullah Karaboyacı, “Vergi Denetimi Açısından Beyan Edilen Gelirin Doğruluğunun Tespit Yöntemleri”, **TBB Dergisi**, Sayı:115, 2014, s.225.

gibi emsal bulmanın zor olduğu bir vergi pratiğinde süre kısıtı daha önemli hale gelmektedir⁵⁶⁸

Ülke değerlendirmelerinde de belirtildiği üzere ortalama bir transfer fiyatlaması incelemesinin bitirilmeme süresi bir buçuk yıldır. Bu süre genel olarak üç yıla kadar uzayabilmektedir. Bu konunun istisnasını Japonya oluşturmaktadır. Japonya da transfer fiyatlandırması denetimleri beş yıla kadar uzayabilmektedir. Dolayısıyla ülkemizde olduğu gibi bir yıllık kısa bir zaman zarfında transfer fiyatlandırması denetimlerinden beklenen sonucu elde etmek güçleşmektedir.

3.4.5.4. Hazine Zararı Yerine Vergi Konsolidasyonu

Ülkemizde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesinde mevcut düzenlemeler dikkate alındığında yukarıda da belirtildiği üzere en tartışmalı alanlardan biri “hazine zararı” kriteridir. Çalışmada daha öncede belirtildiği üzere gerek düzeltme mekanizmasıyla aynı anda uygulanmasının ortaya çıkardığı sakıncalar, gerekse madde metninde yer alan açık olmayan ifadeler nedeniyle hazine zararı kavramı en tartışmalı alanlardan biri halinde gelmiştir. Söz konusu uygulama ile OECD uygulamasından farklı bir uygulama söz konusu olmuştur. OECD modelinde hazine zararı ya da ona benzer bir düzenleme de yer almamaktadır. Çünkü OECD modeli, özünde yurt dışı işlemlere odaklanmasına karşın, hazine zararı şartı, sadece yurt içi işlemlere uygulanan bir kıstastır. Uygulama, ulusal çifte vergilendirmeyi önlemeyi amaçlamaktadır⁵⁶⁹.

Bu kapsamda vergi incelemelerinin verimliliğinin artması açısından yurt içi ilişkili kurumlardan birleştirilmiş tek bir beyanname istenmesine dayanan vergi konsolidasyonu uygulaması sitemdeki mevcut sorunlara çözüm getirebilmek açısından daha faydalı olabilecektir. Vergi konsolidasyonu; çok uluslu şirket grubunda vergi matrahının konsolide edilerek ana şirket tarafından beyan edilmesi demektir. Başka bir ifade ile vergi konsolidasyonu uygulamasında aralarında çeşitli bağlar bulunan (kontrol ilişkisi) tüzel kişilerin karlarını ve zararlarını bir araya getirerek tek bir beyanname

⁵⁶⁸ TUSİAD, s.25

⁵⁶⁹ Nadir Gülhan, “Hazine Zararı Tespitinde Karşılaşılan Sorunlar”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 390, Şubat,2014, s.61.

üzerinden verginin ödenmesidir. Bu uygulamada ana şirket konsolide edilen vergi matrahı üzerinden vergiyi ödemekle yükümlüdür⁵⁷⁰.

Türk Kurumlar Vergisinin beyan esasını düzenleyen on dördüncü maddenin ikinci fıkrasında “her mükellef vergiye tabi kazancının tamamı için bir beyanname verir” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla çok uluslu şirket bünyesinde yer alan şirketler mevzuatımız uyarınca kar ve zararlarını konsolide edememekte ayrı ayrı vergi ödemektedirler⁵⁷¹.

Konsolide beyanının yer almadığı ülkemizde çalışmamızda da belirttiğimiz üzere Kurumlar Vergisinde; Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı, Örtülü Sermaye vb. koruyucu uygulamalar yer alsa da çok uluslu şirketlerin işlemlerinin sınır ötesi niteliği de göz önüne alındığında oldukça karmaşık bir yapıya dönüşmektedir. Dolayısıyla işlemin niteliğini tespit etme ve denetim konusunda sıkıntılarla karşılaşmakta bu durum da vergi kayıplarının artmasına neden olmaktadır⁵⁷².

3.4.5.5. Doğru İlişkili Kişi Tespiti

5520 sayılı KVK’nın 13. Maddesinin 2. Fıkrasında ilişkili kişi kavramının kapsamı oldukça geniş bir biçimde ele alınmıştır. 5520 sayılı KVK’nın gerekçesinde de belirtildiği üzere transfer fiyatlandırması düzenlemelerinde OECD Rehberi esas alınmıştır. Ancak ilişkili kişinin tanımında Rehber dikkate alınmamış ve ilişkili kişi kavramı daha geniş bir çerçevede ele alınmıştır⁵⁷³.

İlişkili kişi belirlenirken sermaye ve kar payı oranlarının dikkate alınmaması vergi incelemesi sırasında sorunlara yol açmaktadır. Özellikle halka açık anonim şirketlerin küçük ortakları ile yaptıkları ticaret transfer fiyatlandırması açısından risk unsuru oluşturabilmektedir. Bu kapsamda mevzuatta değişikliğe gidilerek ilişkili kişinin tespitinde şirket ortaklarının sermaye ve kar payı oranlarını dikkate alan bir düzenlemenin yapılması faydalı olacaktır⁵⁷⁴.

⁵⁷⁰ Kerem Günay, **Vergi Konsolidasyon Sistemleri ve Dünya Uygulamaları**, Temmuz 2006, ss.9-11, www.vergiportali.com/doc/vergikonsolidasyonu.pdf, (02.12.2015).

⁵⁷¹ Günay, s.14.

⁵⁷² Günay, s.23.

⁵⁷³ Ramazan Biçer, **Transfer Fiyatlandırması Uygulama Rehberi**, TÜRMOB Yayınları-365, 2009, Ankara, s.29.

⁵⁷⁴ Pehlivan ve Gökbnar,s.186.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; kurumların veya ortakların ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar ile kurumun veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfusu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ilişki kişi olarak tespit ederken sürekli ve yoğun ticari ilişki ve iktisadi bağımlılık kriterlerinin varlığının aranması söz konusu sorunları çözüme kavuşturacaktır⁵⁷⁵.

İlişkili kişi kavramının genişliği problemini çözmek için başvurulacak bir diğer yöntem ise KVK madde 12’de yer alan örtülü sermaye düzenlemesinde ortakla ilişkili kişi kavramında en az %10 oransal sınırlamanın transfer fiyatlandırması uygulamaları içinde getirilmesidir⁵⁷⁶.

3.4.5.6. Emsal Tespitinde Yaşanan Güçlüklerin Giderilmesi

Türkiye’de yürürlükte bulunan transfer fiyatlandırması mevzuatı kapsamında emsal tespit çalışmalarına, ilişkili kişilerle mal ve hizmet alım ve satımı gerçekleştiren tüm şirketler ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç özellikle de yurtdışında yerleşik grup şirketleri ile yüksek hacimlerde ticari faaliyet gerçekleştirilen çok uluslu şirketlerde daha da önemli olmaktadır. Söz konusu şirketlerin ticari işlemleri ele alındığında, üretici olanların üretim sürecinde kullanılan hammadde, yarı mamul veya gayri maddi hakları; distribütör olanların ise Türkiye’de satışa sunulan ticari mal ve bu mallara ilişkin marka haklarını yurtdışındaki ilişkili kişilerinden temin ettikleri görülmektedir. Söz konusu işlemlerin sadece grup firmaları ile gerçekleştirilen özellikli işlemler olması, uygulamada, şirketlerin fiyatlandırmalarına yönelik güvenilir bir iç emsal tespit edememesine ve bulabildikleri dış emsaller yoluyla karşılaştırma yapmaya mecbur kalmasına yol açmaktadır⁵⁷⁷.

Uluslararası transfer fiyatlandırması dokümantasyon çalışmalarında çoğunlukla, dış emsaller vasıtasıyla bir analiz yapılması gerektiğinde, incelenen firmaya emsal teşkil edebilecek özelliklerdeki firmaların mali tabloları incelenmekte ve bu firmaların karlılıkları incelenen firmanın faaliyet karlılığı ile mukayese edilmektedir. Dolayısıyla emsal bedeli belirleyebilmek için işletmelere emsal teşkil edebilecek bağımsız

⁵⁷⁵ Biçer, s.35.

⁵⁷⁶ Muharrem Çakır, “Agresif Vergi Planlaması Yöntemi Olarak Transfer Fiyatlandırması ve Türkiye Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:328, Ocak 2016, s.161.

⁵⁷⁷ Sorkut ve Kızılyalın, s.2.

firmaların mali tablolarından faydalanmak gerekmektedir. Türkiye’de ise erişilebilir düzeydeki mali tablolar İMKB’de işlem gören şirketler ile sınırlı olup, bu durum firmaların emsal olarak kullanılabileceği bilgi alanını oldukça kısıtlamaktadır. Bu sorununa ilave olarak idarenin uluslararası veri tabanlarının güvenilirliğine ilişkin yaklaşımda çalışmamamız da daha öncede belirttiğimiz üzere belirsizlik taşımaktadır. Ancak Türkiye’de halka açık mali verilerin oldukça kısıtlı olması ve yerel bir veri tabanının bulunmaması uluslararası veri tabanlarına sıklıkla başvurulmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu kapsamda yerel bir veri tabanı kuruluncaya kadar yurt dışı veri tabanlarının kullanımına vergi müfettişlerinin yaklaşımlarının benzerlik taşıması vergi mükelleflerinin haklarının korunması bakımından faydalı olacaktır.

Transfer fiyatlandırması incelemelerinin temelini emsal fiyatın doğru bir şekilde tespiti konusunda çözüme kavuşturulması gereken bir diğer alanda gizli emsal kullanımıdır. OECD’ nin kullanımına izin vermediği. Bu kapsamda özellikle “gizli emsal” uygulamasının sınırlandırılmasına yönelik önlemlerin alınması faydalı olacaktır. Bu kapsamda hem mükellefin hem de idarenin ulaşabileceği bilgilerin artması gerekmektedir. Bunu sağlamak için de uluslararası firmalarca hazırlanan veri tabanlarının kullanılmasının teşvik edilmesi yerinde olacaktır⁵⁷⁸.

3.4.5.7. Gayrimaddi Varlıkların Yeniden Düzenlenmesi

Transfer fiyatlandırması konusunda son dönemde yapılan transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin temelini belgelendirme yükümlülüğü, mükelleflerin daha etkin denetlenmesi ve gayrimaddi hak ve varlıklar konusu oluşturmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde de gayri maddi varlıklar konusunda bir takım değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

“3 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ” taslak metinde transfer fiyatlandırmasında gayrimaddi varlıklara ilişkin olarak sınırlı bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda öncelikli olarak gayri maddi varlık tanımının yeniden yapılması faydalı olacaktır. Bu kapsamda OECD sınıflandırma yöntemini terkederek daha kapsamlı bir tanım

⁵⁷⁸ Pehlivan ve Gökbnar,s.186.

geliştirmiştir. OECD’ nin yapmış olduğu tanıma göre gayrimaddi varlık⁵⁷⁹; “fiziksel varlık veya finansal varlık olmayan ve ticari faaliyetlerde kullanılmak üzere sahip olunabilen veya kontrol edilebilen veya transfer edilebilmesi karşılaştırılabilir şartlarda ilişkisiz işletmeler arasında ortaya çıktığında tazmin edilebilen şeyler” olarak tanımlamıştır. Taslak da ise gayri maddi varlıkların tanımına yer verilmemiştir.

Gayrimaddi varlık tanımına yer verilmemesi uygulamada bir takım sıkıntıların doğmasına sebep olabilecektir. Bu sıkıntıların başında işleme taraf devletlerin gayrimaddi varlıklara ilişkin tanım ve kapsam farklılıkları Ana Rapor (master file) düzenlenme aşamasında ortaya çıkacaktır. Söz konusu raporda işletmenin sahip olduğu gayri maddi varlıkların yer alması gerekmektedir. Taslak da Ana Rapor da belirtilmesi gereken gayri maddi varlıklar kapsamında aşağıdaki bilgiler yer almaktadır⁵⁸⁰:

- Ar-Ge ve gayrimaddi varlıklarla ilgili grubun transfer fiyatlandırması politikalarını açıklayan bilgiler,
- Temel Ar-Ge faaliyetleri ve bunların sürdürüldüğü yerler dâhil, gayrimaddi varlıkların geliştirilmesi, mülkiyeti ve kullanımı hakkında grubun genel stratejisine ilişkin bilgiler,
- Çok uluslu şirketler grubunun sahip olduğu önemli gayrimaddi varlıklar ve bunların hangi grup üyesinin mülkiyetinde olduğunu gösteren liste,
- Maliyet paylaşım anlaşmaları, temel araştırma geliştirme hizmet sözleşmeleri ve lisans anlaşmaları dâhil gayrimaddi varlıklarla ilgili ilişkili kişiler arasında yapılan önemli sözleşmelerin listesi,
- İlgili hesap dönemi içinde, ilişkili kişiler arasındaki gayrimaddi varlıklardan kaynaklanan haklar ve getirilerin transferi hakkında genel açıklamalar (ilgili işletme, ülke ve yapılan ödemeler dâhil).

Dolayısıyla ana raporda tüm grup şirketleri açısından sahip olunan gayri maddi varlıkların kapsamının ortaya konulmasında Türkiye ve taraf devletlerin gayri maddi varlık tanımlarındaki farklılıklar belirsizliklere yol açabilecektir⁵⁸¹. Bu kapsamda tebliğ

⁵⁷⁹ Abdülkadir Demirci, “3 Seri Numaralı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ Taslağına Yönelik Eleştiriler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:416,Nisan 2016, s.64.

⁵⁸⁰ GİB, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ (Seri No:3)”, <<<http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/3serinolu/3seritransfertaslak.pdf>>>,s.4, (08.04.2016)

⁵⁸¹ Demirci, s.65.

taslağına gayri maddi varlık tanımının genişletilerek eklenmesi uluslararası düzenlemelere uygunluk ve vergi kaybını azaltma açısından önem taşımaktadır.

Bu kapsamda karşılaşılabilecek bir başka sorun da tebliğ taslağında maliyet katkı anlaşmaları “*gayri maddi haklar, maddi varlıklar veya hizmetlerin, edinimi, üretimi veya müştereken geliştirilmesi konusunda, katkıları ve riskleri paylaşmak üzere, ilişkili kişiler arasında yapılan sözleşmeye bağlı düzenlemeleri ifade eder*” şeklinde tanımlanmış olmasına rağmen gayri maddi varlıkların değerlendirilmesi kapsamında OECD tarafından benimsenen herhangi bir yaklaşıma yer verilmemiştir. Bu konuda gerekli düzenlemelerin tebliğ metnine eklenmesi faydalı olacaktır⁵⁸².

⁵⁸² Demirci, s.66.

SONUÇ

Çağımızın en önemli ekonomik olgularından birisi sermayenin belirli şirketlerin elinde toplanması ve çok uluslu şirket olarak adlandırılan bu şirketlerin yatırım ve üretim faaliyetlerinin büyük değerlere ulaşmasıdır. Küresel ticaretin büyük bir kısmını ellerinde bulundurmaları ve ekonomik politikaları yönlendirme kapasiteleri nedeniyle çok uluslu şirketlerin ülke ekonomilerine olumlu ve olumsuz etkileri gerek akademik gerekse de politik tartışmaların temelini oluşturmaktadır.

Doğrudan yabancı sermayenin ülke ekonomilerine sağladığı olumlu dışsalılıklardan dolayı ülkeler kurumlar vergisi oranlarını düşürerek ve vergi avantajı sağlayarak yabancı sermayeli şirketleri kendi ülkelerine çekmeye çalışmaktadırlar. Bu ortam çok uluslu şirketlerin gelişmesi için uygun zemini hazırlamıştır.

Çok uluslu şirketler küreselleşmenin kendilerine sağladıkları imkânları etkin bir şekilde kullanmak suretiyle ülkelerin vergi gelirlerini erozyona uğratmakta buna karşın kârlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Bu kapsamda çok uluslu şirketler; örtülü sermaye, yeniden yapılandırma, anlaşma alışverişi, vergi cennetlerinde yatırım yapma veya kazancı vergi cennetlerine aktarma, transfer fiyatlandırması manipülasyonları gibi yöntemlerle agresif bir vergi planlaması yaparak vergi yüklerini minimum düzeyde tutmaya çalışmaktadırlar. Belirtilen diğer yöntemleri de kullanmalarına karşın transfer fiyatlandırması çok uluslu şirketlerin en çok başvurdukları yöntemlerden biridir. 2013 yılı itibarıyla yetmiş yedi ülkenin ulusal mevzuatında ve BEPS’de yer alan eylem planlarında transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemelere yer vermesi konunun önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla transfer fiyatlandırması gelecekte de önemini kaybetmeyecek konuların başında gelmektedir.

En basit anlatımıyla transfer fiyatlandırması hukuki ve ticari açıdan bağlı olan şirketlerin mal ve hizmet alım ve satımlarında uyguladıkları fiyattır. Vergisel açıdan ise transfer fiyatlandırması, çok uluslu şirketlerin kârlarını farklı ülkelerde bulunan ana ve bağlı şirketleri arasında kaydırarak vergiden kaçınmayı sağlayan bir yöntemdir.

Transfer fiyatlandırması, çoğunlukla sadece çok uluslu şirketleri ilgilendiren bir konu olarak gözüktse de çok sayıda tarafı eş zamanlı olarak ilgilendiren bir konudur. Transfer fiyatlandırmasının küresel ticaretin önemli bir kısmını elinde tutan çok uluslu şirketler tarafından vergi planlaması aracı olarak kullanılması ve bunun neticesinde

Ülkelerin vergi kaybına uğratması tartışmaların başlamasına neden olmakta ve bu konuda yasal düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu tartışmaların temelini çok uluslu şirket bünyesinde yer alan ilişkili şirketlerin aralarında yaptıkları işlemlerin genellikle birden fazla ülkenin vergilendirme alanına girmesi oluşturmaktadır. İlgili ülkelerin vergi otoriteleri vergi tabanlarının aşınmasını engellemeye çalışırken, çok uluslu şirketler de vergi ödemelerini en düşük seviyede tutma gayreti ieresindedirler. Çok uluslu şirketlerin vergi ödememe yönündeki eğilimleri kamu gelirlerinin azalmasına, sunulan kamu hizmetlerinin nitelik ve niceliklerinin değişmesine neden olmaktadır. Konuyu mükellefler açısından değerlendirdiğimizde çok uluslu şirketlerin vergi yüklerini azaltmaları yerel şirketlerin ve gerçek kişi mükelleflerin vergi yüklerinin artmasına dolayısıyla vergi adaletinin zedelenmesine neden olmaktadır. Konunun bir boyutu da transfer fiyatlandırması uygulamalarının vergi etiğine aykırı olmasından dolayı bir bütün olarak düşündüğümüzde vergi ahlakının bozulmasına neden olmasıdır. Görüldüğü üzere transfer fiyatlandırması sadece birkaç ülkenin veya çok uluslu şirketlerin sorunu değildir, birden fazla tarafı olan oldukça kompleks bir konudur.

Çok uluslu şirketlerin sebep olduğu vergi kayıpları bilinen bir gerçek olmasına karşın bu konudaki duyarlılığın 2008 Krizi sonrasında önemli bir şekilde artış gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Microsoft, Apple, Caterpillar gibi çok uluslu şirketlerin ödemeleri gereken vergiyi, vergi cennetlerini yahut vergi kanunlarındaki boşlukları kullanarak ödemediği kabulünden hareketle Amerikan Senatosu tarafından soruşturma başlatılmış ve bu şirketlerin vergi planlama yöntemleri inceleme altına alınmıştır. Bu soruşurmaları İngiltere tarafından yapılan Starbucks ve Amazon hakkında yapılan vergi incelemeleri izlemiştir. Tüm bu incelemelerin amacı, çok uluslu şirketlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesinin sağlanması ile şikin çözüm yolları üretmek olduğu kadar bu konuda toplumsal farkındalık oluşturma amacına sahip olduğu da söylenilebilir.

Çok uluslu şirketlerin teknolojinin sunduğu fırsatlar ve ekonomik yaşamda görülen ilerlemeler neticesinde faaliyetlerini istedikleri ülkelere kaydırabilme yahut faaliyetlerini kaydırmadan kâğıt üzerinde vergi gelirlerini düşük vergi oranına sahip ülkelere aktarabilmeleri mümkün hale gelmiştir. Çok uluslu şirketlerin kazandığı bu esneklik, bu şirketlerin maruz kaldıkları vergi yükünü agresif bir şekilde en aza indirme çabasıyla birleştiğinde ülkelerin kayda değer bir vergi kaybına uğradığı görülmektedir.

OECD tarafından yapılan açıklamaya göre çok uluslu şirketlerin matrah aşındırma ve kâr aktarımı kaynaklı kayıpları yılda 100 ila 240 milyar dolar arasında değişmektedir. Fortune 500’ de yer alan çok uluslu şirketlerin 385’nin vergi cennetlerinde iştiraki olduğu ve sadece vergi cennetlerinde tutulan 2,1 milyar dolarlık geçmiş yıl kârlarının nihai hesaplara aktarılmadığı düşünüldüğünde ülkelerin uğradıkları vergi kaybının boyutları büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. Bu kayıpların önüne geçmek amacıyla gerek OECD bünyesinde gerekse ülkeler bazında çalışmalar devam etmektedir.

Uluslararası vergi hukuku literatüründe transfer fiyatlandırması düzenlemeleri önemli bir yeri işgal etmektedir. Uluslararası vergi hukukunda, transfer fiyatlandırması kâr dağıtımı ve aktarımı boyutuyla ele alınmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda son dönemde uluslararası vergi hukuku alanında en kapsamlı çalışma olarak değerlendirilen Matrah Aşındırması ve Kâr Aktarımı Eylem Planının hazırlık çalışmaları ve son dönemde alınan sonuçlar üzerinde durulmuştur. BEPS’in amacı; vergi tabanlarının erimesini, şirketlerin vergiden kaçınmak için yapay bir şekilde vergileme ülkelerini değiştirmelerini engellemek ve uluslararası vergileme kurallarını tek çatı altında toplamaktır. Bu yönü ile BEPS vergi kayıplarının önüne geçmek amacıyla ekonomide faaliyet gösteren tüm birimlerin adil bir şekilde vergi yüküne katılması gerektiği fikrinden hareket etmektedir.

Başka bir ifade ile BEPS’in uluslararası vergileme açısından başta ülkeler ve çok uluslu şirketler olmak üzere tüm aktörler açısından oyunun yeni kurallarını belirlediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Eylem planı, yerel ve uluslararası enstrümanları içeren belirlenmiş on beş eylemden oluşmaktadır. Eylem planına göre, ekonomik faaliyetten yapay olarak ayrılan vergilendirilebilir gelirin düşük düzeyde vergilendirilmesinin önlenmesi ve dolaylı olarak anlaşmalardan kaynaklanabilen “çifte vergilendirilmeme (double non-taxation)” ile mücadele edilmesi için esaslı değişiklikler yapılması gerekmekte ve her bir eylem planı kapsamında yapılacak düzenlemelerin belirli süreler içerisinde yapılması öngörülmektedir. Bu doğrultuda, şirket gelirlerinin vergilendirilmesi alanında uluslararası düzeyde uyumun sağlanabilmesi için yeni uluslararası standartlar geliştirilecektir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kaynak gereksinimlerinin daha fazla olması BEPS’in bu ülkelerdeki önemini daha da arttırmaktadır. Bu yönü ile BEPS vergi rekabetini tamamen ortadan kaldıran bir uygulama değildir. Ülkeler yabancı sermayeyi

lkelerine çekebilmek için yabancı sermayeye belirli ayrıcalıklar tanımaya devam edecektir. Bu noktada BEPS’in amacı; zararlı vergi rekabeti uygulamalarının yıkıcı etkilerini bertaraf edebilmek ve sürdürülebilir vergi rekabeti ortamı sağlayabilmektir. BEPS’in söz konusu amacına ulaşabilme başarısını tüm paydaşların sürece katılımı belirleyecektir. Bu konuda çok uluslu şirketlerin plana yaklaşımları, iş modelleri ve grup finansman modellerinin değişeceği, mevzuata uyum maliyetlerinin artacağı ve vergi denetimlerinin artacağı gerekçeleriyle olumsuz olmasına rağmen ülkelerin uygulama konusundaki tutarlılığı ölçüsünde sistemin gereklerini yapmak zorunda kalacaklardır. BEPS başarılı olursa çok uluslu şirketler sitemde daha etkin vergilendirileceğinden dolaylı olarak yerel şirketlerin, KOBİ’lerin ve gerçek kişi mükelleflerin orta ve uzun vadede vergi yükleri düşecektir. Ayrıca FATCA ve BEPS’in ngrdği ortak raporlama standardı bilgi değişiminde etkinliğin artmasına yardımcı olacaktır.

Vergi hukuku açısından en önemli plan olarak değerlendirilen BEPS’in nihai ıktıları yayımlanmış olup bu kapsamda hazırlık çalışmaları tamamlanarak uygulamaya geçilmiştir. BEPS’in özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından nemiği üç başlık altında toplamamız mümkündür. Bu başlıklar sınır ötesi faiz ödemeleri, transfer fiyatlandırması ve daimi işyerine ilişkin problemlerin çözüme kavuşturulmasıdır. Planda faiz indirimlerinin vergi matrahını daraltıcı özelliğinden dolayı ülkeler arasında işbirliğine gidilerek ortak bir tutumun vurgulanması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Planın adeta merkezinde bulunan transfer fiyatlandırması düzenlemelerini değerlendirdiğimizde; bu kapsamda en iyi sonuç alınan alanlarından biri transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme yükümlülüğüdür. Üçlü bir belgelendirme yükümlülüğü öngörülmekte olup ülkelerin kademeli bir şekilde bu yükümlülüğe uymaya başladıkları görülmektedir. Özellikle 2016 yılından itibaren yürürlüğe girecek olan “country by country reporting” planının en büyük başarısı olarak kabul edilmektedir. Bu uygulamadan özellikle gelişmekte olan ülkelerin net katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu olumlu gelişmeye karşın transfer fiyatlandırması konusunda planda belirtilen transfer fiyatlaması sonuçlarının “değer yaratma” ölçütü ile orantılı olması kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda bir fikir birliği sağlanamamıştır. Transfer fiyatlandırması konusunun karmaşıklığından dolayı özellikle gelişmekte olan ülkeler güvenli limanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Diğer itilafly konu ise

daimi işyeri konusunda mukim ülkenin tespitinde yaşanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu konuya bakış açıları birbirinden farklı olup elde edilen karın hangi ülkeye atfedileceği gelişmekte olan ülkeler açısından büyük öneme sahiptir. Genel kanı; ekonomik aktivitenin gerçekleştiği, gelirin ve karın ortaya çıktığı, ekonomik değerın üretildiği yerde kazancın vergilendirilmesi gerektiği yönündedir.

OECD ve Avrupa Birliği tarafından çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi ve transfer fiyatlandırması çalışmalarının yanısıra çalışmada transfer fiyatlandırması denetimlerini en etkin şekilde gerçekleştiren dokuz ülke ve Türkiye ile birlikte kırılğan beşli olarak adlandırılan ülkeler arasında yer alan Brezilya'nın yasal düzenlemeleri ve denetim mekanizmaları incelenmiştir. İncelenen ülkelerin ağırlıklı olarak G-20 ülkeleri arasından seçilmesinin temel nedeni bu ülkelerin uluslararası küresel ticaretin yüzde 80'ni ve küresel gayri safi yurtiçi hasılanın yaklaşık %90' nı oluşturmalarıdır.

Türkiye ve çalışmada incelen diğer ülkelerde emsallere uygunluk ilkesi transfer fiyatlandırması işlemlerinin temelini oluşturmaktadır. Emsal bedelin tespitinde “emsallere uygunluk ilkesi” Brezilya hariç diğer ülkelerde OECD düzenlemeleri temel alınarak açıklanmıştır. Geleneksel işlem yöntemleri tüm ülkelerin mevzuatında benimsenmiştir. Ancak işlemin niteliği gereği emsal bedelin tespit edilememesi durumunda diğer ülkelerden farklı olarak emsal bedel tespit edilebilmektedir. Örneğin Almanya'da emsal bedelin tespit edilememesi durumunda simülasyona başvurulacaktır. Yine Brezilya'da OECD düzenlemelerinden farklı olarak ithalat ve ihracat işlemleri için ayrı ayrı kanunda sektörlere göre belirtilen kâr marjları dikkate alınarak emsal bedel tespiti yapılacaktır. Yöntemlerin uygulanmasında ülkeler arasında farklılıklar söz konusudur. Bu kapsamda ABD seçilen ülkeler arasında mükellefe yöntem seçiminde en fazla serbestliği tanıyan ülkelerin başında gelmektedir. Ülkede benimsenen “En İyi Yöntem Kuralı” gereğince mükellefler işlemin niteliğine en uygun yöntemi seçmekte serbesttirler. Dolayısıyla yöntemler arasında herhangi bir hiyerarşi söz konusu değildir. Amerika'nın aksine Almanya yöntemler arasında hiyerarşik bir yapı söz konusudur. Aynı şekilde Brezilya' da da mükellefler yöntem seçiminde serbestliğe sahip değildirler. Çin Halk Cumhuriyeti'nde de mükellefler öncelikli olarak geleneksel yöntemleri kullanmakla yükümlüdürler. İncelenen ülkelerde yöntemler arasında bir hiyerarşi olmasa da bazı yöntemlerin diğerlerine göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Örneğin Kanada' da Kâr Bölüşüm Yöntemleri öncelikli olarak kullanılırken Fransa'da

İşlemsel Net Kâr Marjı Yöntemi emsal bedelin tespitinde daha sık kullanıldığı görülmektedir.

Tüm ülkelerde mükellefler ilişkili kişilerle gerçekleştirmiş oldukları işlemleri emsal fiyata uygun olarak gerçekleştirdiklerini ispat etmekle yükümlüdürler. Dolayısıyla incelenen tüm ülkelerde belgelendirme yükümlülüğünün ağırlaştırıldığı gözlemlenmektedir. Mükellefler beyanname verme yükümlülüklerinin yanı sıra her ülkenin ilgili vergi kanunlarında belirtilen bilgileri içeren belgeleri yıllık olarak düzenlemek ve bu belgeleri 3-5 yıl arasında değişen sürelerde saklamakla yükümlüdürler. Ülkeden ülkeye isimleri değişiklik gösterse de söz konusu belgelerde şirket bilgileri, ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin niteliği ve niceliği hakkında bilgiler ve kullanılan transfer fiyatlandırması yöntemine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Vergi idarelerinin yürüttükleri denetimlerin başlangıç noktasını mükelleflerin belgelendirme yükümlülüğüne uyup uymadıkları oluşturmaktadır. Denetimler sonucunda kesilen cezalarda da incelen tüm ülkelerde belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda para cezası uygulandığı ve son yıllarda bu cezaların daha da ağırlaştırıldığı tespit edilmiştir.

Mükellefin tereddütte kalarak emsal bedeli tespit edemediği durumlarda emsal bedelin mükellef ve idare arasında karşılıklı anlaşma yoluyla tespit edilmesine imkân veren Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları Brezilya dışında incelenen ülkelerin hepsinde uygulanmaktadır. Söz konusu anlaşmalar tek taraflı uygulanabileceği gibi çok taraflı da uygulanabilmektedir.

Emsal bedelin tespitinde değerlendirilmesi gereken bir diğer konu da gizli emsal kullanımı gelmektedir. İdarenin kendi yetki ve imkânları ile tespit ettiği emsallere gizli emsal adı verilmektedir. OECD yapmış olduğu düzenlemelerde gizli emsal uygulamasının mükellefin savunma hakkını kısıtladığı gerekçesiyle uygulanmaması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. İncelenen ülkelerin genel olarak OECD düzenlemelerine benzer şekilde gizli emsal kullanımına başvurmadıkları görülmektedir. Bu konuda süregelen tartışmalara rağmen Almanya, Çin, Hindistan, Kanada ve Brezilya kısmen gizli emsal kullanımına başvurmaktadır.

İncelenen ülkelerde transfer fiyatlandırması düzenlemelerine uyum sağlamak ve denetim işlemlerinin sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için uzman ekipler oluşturulmuştur. İngiltere ve ABD gibi gelişmiş vergi sistemlerine sahip olan ülkelerde gerçekleşen

transfer fiyatlandırması incelemelerinde ekonomistlerden, incelen sektörde faaliyette bulunan uzmanlardan yararlanılmaktadır. Uzman ekiplerden yararlanılması incelemede doğru mükellefin seçimini sağlamakta ve idareye zaman tasarrufu sağlamaktadır. Bu kapsamda incelenen ülkelerin hepsinde incelenecek mükellef seçiminde risk göstergelerinden yararlanılmaktadır. Bu göstergeleri; düşük kârlılık oranları, şirket yeniden yapılandırılmaları, ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin hacmi, vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelerle gerçekleştirilen işlemler ve belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması olarak özetlemek mümkündür. Transfer fiyatlandırması incelemelerinde hangi sektörlerin seçileceği konusunda ülkelerin ekonomik yapıları etkili olmaktadır. Almanya ve Türkiye’de incelemeler ilaç sektöründe, Çin’de düşük teknoloji mal üreten sektörlerde, Hindistan ise jenerik ilaç üretiminde incelemelerini yoğunlaştırmıştır. İngiltere’de ise sektör incelemeleri yerine maliyet paylaşımları ve royalti ödemeleri gibi işlemler incelemelerin temelini oluşturmaktadır. 2008 krizi sonrasında ve çok uluslu şirketlerin vergi matrahlarını aşındırıcı faaliyetlerini artmasına bağlı olarak incelenen ülkelerin daha agresif vergi denetimleri yaptıklarını söylemek mümkündür. Bu kapsamda incelenen ülkeler içinde Japonya, Hindistan, Çin, Kanada ve ABD transfer fiyatlandırması denetimlerinin en sert uygulandığı ilk beş ülkedir.

Yapılan denetimler ve denetimler sonrasında yapılan cezalı tarhiyatlar değerlendirildiğinde matrah farkının %10’nundan başlayıp %70’ne kadar yükselmekte, vergi kaçakçılığına dair belirtiler olması durumunda cezalar ağırlaştırılmış şekliyle uygulanmaktadır. Ülkelerin cezalara ilişkin genel yaklaşımı değerlendirildiğinde belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda mükellefin karşılaşacağı para cezası yaptırımlarının giderek ağırlaştığını söylemek mümkündür. Türkiye hariç diğer ülkelerde vergi denetim elemanlarının tanzim ettiği raporlara idari itiraz mekanizması mevcuttur. Türkiye’de ise uzlaşma aracılığıyla itilaflar azaltılmaya çalışılmaktadır. Ancak uzlaşmada vergi inceleme raporu müzakere edilmemekte, mükellefin rapora ait itirazı dava açmak suretiyle mümkün olmaktadır. İncelenen ülkeler içerisinde özellikle Hindistan’da bu süreç oldukça ayrıntılı olarak mükellefe açıklanmaktadır. Dolayısıyla bu süreç idare ile mükellef arasında bir güven ortamının oluşmasına da katkı sağlamaktadır.

Çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi ve transfer fiyatlandırması konusunu Türkiye açısından değerlendirmek gerekirse Türkiye OECD tarafından yapılan tüm

düzenlemeleri kabul etmektedir. Bu kapsamda en güncel çalışmalardan biri olan BEPS'in hazırlık çalışmalarına katılım göstermiş ve projenin tüm çıktılarını onaylanmıştır. Vergi anlaşmalarının kötüye kullanımı (treaty shopping), transfer fiyatlandırması dokümantasyonu, ülkelerarası uyumsuzluklarda karşılıklı anlaşmanın etkinleştirilmesi ve otomatik bilgi değişimi konusunda uyumun sağlanacağı konusuna kesin gözüyle bakılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye 2017-2018 yılları arasında otomatik bilgi paylaşımında bulunacağını da taahhüt etmiştir.

Mevzuatımızda yer alan örtülü sermaye, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç, kontrol edilen yabancı kurum kazancı gibi mevcut vergi güvenlik uygulamaları BEPS planında da yer alan özün önceliği (substance) ilkesine yönelik düzenlenmiş hükümlerdir. Özellikle Vergi Usul Kanunu'muzda yer alan "Vergi Kanunlarının Uygulanması ve İspat" başlıklı üçüncü madde hükümleri, anlaşma alışverişi gibi özellikli durumlarda ve diğer olası suiistimal durumlarında vergiden kaçınmayı önleyen genel bir kural olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak bu güvenlik önlemlerinin BEPS ile ne derece uyumlu olduğunun tekrar gözden geçirilmesi faydalı olacaktır. Bu kapsamda hibrit araçların vergilendirilmesine ilişkin Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamında düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Yine örtülü kazanç dağıtımı hükümlerinin gözden geçirilmesi ve finansman giderlerinin kısıtlanması yönünde çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.

Çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi konusunda iç mevzuatımızda yapılması gereken düzenlemelerin başında dijital ekonomi üzerinden elde edilen kazançların vergilendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda mevzuatımızdaki en önemli eksikliklerin başında sanal işyeri tanımının olmamasıdır. İngiltere'de uygulanan ve kamuoyunda Google Tax (Google Vergisi) olarak adlandırılan Yönlendirilmiş Kazançlar Vergisini (Diverted Profits Tax) benzeri bir verginin ülkemizde de uygulanması söz konusu olabilir. Bu vergi kapsamına, vergi ödememek amacıyla bir işyeri vasıtasıyla fiziki bir varlık göstermekten kaçınan çok uluslu şirketler ile ilişkili bulunduğu şirketlerle birlikte vergi kaybına yol açacak diğer yollara başvuran çok uluslu şirketler girmektedir.

Transfer fiyatlandırması konusu mevzuatımızda uzun süre örtülü kazanç dağıtımı başlığı altında yer almıştır. Ancak 1980'li yıllardan itibaren Türk ekonomisinin hızla dışa açılması ve Avrupa Birliği süreci ile birlikte ciddi miktarda doğrudan yabancı yatırımların ülkemize yönelmesi neticesinde vergi kanunlarında değişiklik yapılma

ihtiyacı duyulmuştur. Söz konusu ihtiyaç neticesinde 2006 yılında 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu yürürlüğe konmuş ve ülke mevzuatının uluslararası uygulamalarla uyumlu hale gelmesi sağlanmıştır.

Ülkemizde transfer fiyatlandırması düzenlemelerinde OECD düzenlemeleri esas alınarak ilişkili kişi ve bu kişiler arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Dolayısıyla mevzuatımızda oldukça geniş kapsamlı bir ilişkili kişi tanımı yapılmaktadır. Transfer fiyatlandırması manipülasyonlarının önlenmesinin amacı ülke içi kaynakların yurtdışına aktarılmasının önlenmesidir. Bu amaca yönelik olarak ilişkili kişi tanımına çalışmada incelenen Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa ve diğer birçok ülkede olduğu gibi kontrol yetkisini esas alan bir alt sınır oluşturulması uygulamada kolaylık sağlayacaktır. Bu konuya bir sınırlama getirmek amacıyla “hazine zararı” kriteri oluşturulmuş olsa da söz konusu düzenleme 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunuyla düzenlenen düzeltme işlemlerine etkisi ve kanun metninde yer alan muğlak kavramlardan dolayı eleştirilmiş ve kendisinden beklenen faydayı sağlayamamıştır.

Transfer fiyatlandırması denetimlerinde karşılaşılan bir diğer sorun emsal tespitinde yaşanmaktadır. Ülkemizde çok sayıda şirket bulunmasına karşılık bu şirketlerin tümünün mali verilerine ulaşmayı sağlayacak bir veri tabanının olmayışı doğru emsal tespiti konusunda güçlüklerin yaşanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda vergi müfettişlerinin yurt dışı veri tabalarının kullanımı sonucunda tespit edilen emsal bedelin güvenilirliğine ilişkin yaklaşımlarının farklı olması mükellef açısından olumsuz sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Emsal bedel tespitinde karşılaşılan bir diğer sorun da vergi idarelerinin kendi kaynaklarından elde ettikleri verileri risk değerlendirmeleri kapsamında incelemeye alınacak şirket için kullanılmasıdır. Uygulamada gizli emsal olarak adlandırılan bu uygulama OECD tarafından mükellefin savunma hakkını ihlal ettiği için kullanılmasını önerilmemektedir. Ancak ülkemizde gizli emsal uygulamasına başvurulmaktadır. Yerel bir veri tabanı oluşuncaya ya da uluslararası veri tabanlarının kullanımı konusunda görüş birliğine varılıncaya kadar ülkemizde gizli emsal kullanılacaktır. Bu kapsamda düzeltme işlemlerinde kullanılan gizli emsallerin ilgili mükellef ile paylaşılması mükellef haklarının korunması açısından yararlı bir uygulama olacaktır. Bu kapsamda Yeni Türk Ticaret Kanunu taslağında yer almasına karşın yapılan düzenleme ile web sitelerinde

mali tabloların açıklanma zorunluluğunun kaldırılması uygulamasının tekrar gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.

Emsal bedelin tespitinde kullanılacak yöntemler arasında hiyerarşi bulunmamakla birlikte ülkemizde öncelikle geleneksel işlem yöntemlerinin tercih edildiği eğer bu yöntemlerden biri ile emsal bedel tespiti yapılamıyorsa diğer yöntemlerin kullanılmasına izin verilmektedir. Bu konuda Amerika Birleşik devletlerinde yer alan belirli bir yöntem önermeden genel bir yaklaşımı ifade eden “ en iyi yöntem” kuralına uygulamada yer verilmesi faydalı olacaktır. Bu kuralın uygulanması neticesinde tespit edilen emsal bedel, mükellefin gerçekleştirdiği işlemin niteliğine daha uygun olarak seçilecek ve mükellef daha aktif bir konum üstlenecektir.

Belgelendirme konusunda daha öncede belirtildiği üzere OECD tarafından üç bileşenli bir yaklaşım benimsenmektedir. Ana belge olarak adlandırılan master file hali hazırda çok uluslu şirketler tarafından hazırlanmakta ancak idare ile paylaşılmamaktadır. Söz konusu düzenleme ile artık idare ile paylaşılması gerekmektedir. Local file yani ilgili ülkeye özgü bildirim mevzuatımızda yer alan transfer fiyatlandırması raporu ile benzerlik taşımaktadır. Konuya bu açıdan bakıldığında Türkiye diğer ülkelerle kıyaslandığında daha avantajlı bir konumdadır. Çünkü söz konusu rapor mevzuatımız gereğince oldukça ayrıntılı bir şekilde düzenlenmektedir. Country-by-Country Report’u mevzuatımızda yer alan transfer fiyatlandırması formu gibi düşünmek mümkün olsa da sistemimizdeki en büyük eksiklik transfer fiyatlandırması formunun kapsamının oldukça dar olmasıdır. Formun kapsamının genişletilerek grup şirketinin dünyada çapında ne işlemler yaptığını ve hangi ülkeye ne kadar vergi ödediğini gösteren bilgilerin transfer fiyatlandırması formuna eklenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde transfer fiyatlandırması alanında yapılan yasal düzenlemeler mükellefe özellikle belgelendirme yükümlülüğü açısından önemli sorumluluklar yüklemektedir. Söz konusu sorumluluğa uyulmaması durumunda özel bir transfer fiyatlandırması cezası öngörülmemektedir. Transfer fiyatlandırması raporunun verilmemesi halinde özel usulsüzlük cezası söz konusu olmakta ve mükellef vergi ziyai cezasına tabi olmaktadır. Cezaların caydırıcılığı açısından yurt dışı örneklerin göz önüne alınması faydalı olacaktır. Diğer ülkelerin transfer fiyatlandırması düzenlemelerinde esas ceza belgelendirme yükümlülüğüne uyulmaması halinde

verilmektedir. Ülkemizde transfer fiyatlandırmasında belgelendirme yükümlülüğüne ilişkin olarak oldukça ayrıntılı bir düzenleme yapılmış olmasına rağmen cezalarda aynı durum söz konusu değildir. Bu yönüyle mevcut düzenleme caydırıcı olmaktan uzaktır. Zira söz konusu rapor ve belgelerin hazırlanması için mükelleflerin yapacakları masraflar, yükümlülüklerini yerine getirmedikleri takdirde maruz kalacakları cezadan çok daha fazladır. Vergi Usul Kanunu'nda bu müesseseye özgü bir cezalandırma hükmü getirilmesi faydalı olacaktır. Bu noktada hatanın derecesine göre farklı ceza oranları öngörmek ve iyi niyetli mükellefleri koruyucu istisnalara yer vermek mükellefler açısından yerinde bir düzenleme olacaktır.

Mevzuatımızda düzenleme yapılması gereken bir diğer konuda transfer fiyatlandırması uyuşmazlıklarının çözümü konusudur. Türkiye'de mükellefler inceleme elemanlarının düzenledikleri raporlara ilk aşamada itiraz edememektedirler. İncelenen ülke örneklerinde de görüldüğü üzere mükelleflerin itiraz haklarını daha aktif kullanabileceği şekilde mevzuatımızda bir düzenleme yapılması mükellef hakları bakımından olumlu bir gelişme olacaktır. Bu kapsamda mevzuatta düzenlemeler yapılarak tahkim mekanizmasının daha etkin bir şekilde kullanımına olanak sağlanmalıdır.

Transfer fiyatlandırması denetimi konusunda ülkemizde sorunlu alanların başında Türkiye' de faaliyette bulunan şirketlere verilen yurt dışı hizmet faturaları ve know-how gibi konularda yurt dışına yapılan ödemeler gelmektedir. Bununla birlikte daimi işyeri transfer fiyatlandırması incelemelerinin temel noktasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda ülkemizdeki irtibat bürolarının sayısındaki artış da göz önüne alındığında irtibat bürolarının faaliyetlerinin yeniden değerlendirilmesi ve irtibat bürolarına tanınan istisnaların kapsamının daraltılması faydalı olacaktır. Yine 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun ilk taslağında yer alan ve mevzuatta yer almasının faydalı olacağı kanaatine sahip olduğumuz konsolide beyanname verme imkanının kanun metninden çıkarılmasıyla vergiye tabi kazancım tam olarak kavranamaması sorununu beraberinde getirmiştir.

KAYNAKÇA

ABDALLAH, Wagdy M. **Critical Concerns in Transfer Pricing And Practice**, Prager Publishers, U.S.A, 2004.

ACUNER, Serkan. “Seçilmiş Ülkeler Nezdinde Transfer Fiyatlandırması Uygulaması: Avrupa Birliği Üye Ülkeler-I”, **E- Yaklaşım Dergisi**, Sayı:243, Mart 2013, ss.1-18, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=18197>, (19.06.2014).

AGGARWAL, Raj, Jenny Berrill, Elaine Hutson ve Colm Kearney. “What is a Multinational Corporation? Classifying the Degree of Firm-Level Multinationally”, **International Business Review**, Cilt:20, 2011,s.557-577.

AĞAR, Serkan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında “İlişkili Kişi”, **TBB Dergisi**, Sayı:94,2011,ss.187-234.

AĞAR, Serkan. “Vergi Mahremiyeti Vs. Vergi Edinme Hakkı”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2012/2, ss.363-392.

AĞAR, Serkan. **Transfer Fiyatlandırması Örtülü Kazanç Dağıtımı**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2011.

AKTAŞ, Mehmet. **Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Yaklaşım 2004.

AKTAŞ, Mehmet. “Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-I”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:130, Ekim 2003, ss.1-6, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=3901>, (19.06.2014).

ALECU, Teodora. “EU’s Transfer Pricing Forum Proposes Guidelines on Transfer Pricing Audit”,<http://www.kpmg.com/ro/en/issuesandinsights/perspectives/pages/eu-transferpricing-forum-guidelines.aspx>, (07.04.2015).

ALM, James, Roy Bahl ve Matthew N. Murray. “Tax Base Erosion in Developing Countries”, **Economic Development and Cultural Change**, Cilt:39(1),1991, s.849-872.

ANANDARAJAN, Asokan, Mitch McGhee ve Anthony P. Curatola .“A Guide to International Transfer Pricing”, **The Journal of Corporate Accounting & Finance**, September-October 2007, ss.33-39.

ARIKAN, Zeynep. **Türk Vergi Hukukunda Mali İkametgâh**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mayıs 2007.

ATAÇ, Kürşat. “Vergi Literatüründe Yeni Bir Kavram “Aşırı Sermayelendirme” (Thick Capitalization)”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:413, Ocak 2016, ss.159-163.

ATAÇ, Kürşat. “Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Elde Ettiği Kar Paylarının Kaynağının Türkiye’de Olması Durumunda Vergilendirme”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:357, Mayıs 2011,ss.65-72.

ATAOĞLU, Volkan. “Transfer Fiyatlandırması Raporu Kapsamında Sorumluluk Uygulanabilir Mi?”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320,Mayıs 2015, ss.33-38.

ATEŞ, Leyla. **Transfer Fiyatlandırması ve Vergileme**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011.

AYDEMİR, Cahit, İbrahim Arslan ve Funda Uncu. “Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Dünyadaki ve Türkiye’deki Gelişimi”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:23, 2012,ss.69-104.

BALCI, A. Beyazıt. “Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunları (Uluslararası Vergi Anlaşmalarında “Daimi İşyeri” Kavramının Önemi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:278, Eylül 2004, ss.38-49.

BAŞAK, Levent. “Çok Uluslu Şirketler ve Bu Şirketlerin Vergilendirme Esasları, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:323, Ağustos 2015, ss.61-71.

BAŞAK, Levent. “Yabancı Ülke Kuruluşlarının Türkiye’de Faaliyet Gösteren İrtibat Bürolarının Gelir Vergisi Kanunu’nun 94. Madde Karşısındaki Durumu”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:117, ss.1-12, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=3322>, (15.05.2015)

BATUN, Mehmet. **Vergi Hukukunda Yorum ve İspat**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ağustos 2012.

BATUN, Mehmet. “Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme Müessesesi ve Bazı Sorular, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:347, Temmuz 2010, ss.78-86.

BDO. “The Recent Tax Reform in Japan”, **Transfer Pricing News**, Sayı:6, Mayıs,2011,s.8,http://www.bdointernational.com/Publications/TaxPublications/Documents/Transfer%20Pricing%20News_60511.pdf, (05.03.2015)

BEETON, Danny, Murray Clayson ve Oliver Sangster. “**UK Transfer Pricing Rules**”,ss.1-7,http://hb.betterregulation.com/external/BNA_UK.pdf, (24.02.2015)

BELKAOUİ, Ahmed Riahi. **Multinational Management Accounting**, Quorum Books, New York, 1991.

BERGIN, Tom. “**Special Report: How Starbucks Avoids UK Taxes**”, <http://uk.reuters.com/article/2012/10/15/us-britain-starbucks-taxidUS>. (30.06.2014).

BEYLİK, Ali. “Vergisel Bilgi Değişimi ve Saydamlık Küresel Formu”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:18, Sayı:206, Şubat 2010, s.117-125.

BİÇER, Ramazan. **Transfer Fiyatlandırması Uygulama Rehberi**, TÜRMOB Yayınları-365,Ankara, 2009.

BİÇER, Ramazan ve Mehmet Erginay. “OECD Matrahın Aşındırılması ve Karın Aktarılması Eylem Planı ve Türkiye’ye Etkileri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:326, Kasım 2015,ss.54-68.

BİLİCİ, Nurettin. “Transfer Fiyatlandırması Düzeltme İşlemlerine Karşı Yargısal Korunma İmkânları ve İspat Sorunu”, **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması** (Ed. Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.235-256.

BİLİCİ, Nurettin. “Transfer Fiyatlandırması İşlemlerinde İspat Sorunu”, <http://www.dunya.com/yorum-inceleme/transfer-fiyatlandirmasi-islemlerinde-ispat-sorunu-160348h.htm>, (16.10.2015).

BİLİCİ, Nurettin. “Vergi Cennetleri İle Mücadele”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 2004, ss.601-620.

BİYAN, Özgür. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:82, Temmuz-Ağustos 2007,ss.77-104.

BLOUIN, Jeniffer ve diğerleri. “Thin Capitalization Rules and Multinational Firm Capital Structure”, **IMF Working Paper**, 2014.

BOLAT, Tamer ve Oya Aytemiz Seymen. “Çok Uluslu İşletmelerin Kavramsal Açıdan İncelenmesi”, **Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik**, (Ed: Oya Aytemiz Seymen, Tamer Bolat), Nobel Basımevi, İstanbul,2005.

BORKOWSKI, Susan. “The Transfer Pricing Concerns of Developed and Developing Countries”, **The International Journal of Accounting** ,Cilt: 3(32), 1997, ss.321-336.

BORKOWSKI, Susan C. “Transfer Pricing Practices of Transnational Corporations in PATA Countries”, **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, Cilt:19, 2010, ss.35-54.

BOZDAĞLIOĞLU, E. Yasemin ve Umut Evlimoğlu. “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Süreçte Gösterdiği Gelişim: Hukuksal ve Ekonomik Yansımaları”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:11, Nisan 2014,ss.32-52.

BOZKURT, Batuhan Levent. “Avrupa Birliği’nde Kurumlar Vergisi”, **Maliye Dergisi**, Sayı:150, Ocak-Haziran 2008, ss.90-106.

BRAUNER, Yariv. “What the BEPS?”, 2014,http://www.astrid-online.it/rassegna/13-06-2014/Brauner_What-the-BEPS.pdf, (03.12.2014).

BULUT, Serdar. “Vergide Ülke Sınırlarını Aşmak: FATCA ve BEPS”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:326, Kasım 2015, ss.31-43.

BUTER, Clemens. “International Transfer Pricing and EU Code of Conduct”, **European Integration Studies**, No:5, 2011, ss.110-115.

CANADA REVENUE AGENCY. “**Information Return of Non-Arm’s Length Transactions with Non-Residents T-106 Summary Form**”, <http://www.cra-arc.gc.ca/E/pbg/tf/t106/t106-11e.pdf>, (03.04.2015).

CANBAY, Tülin. **Dünyada Vergileme Anlayışındaki Değişim (Antikçağdan Günümüze)**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2009.

CAREY, Seteven ve Douglas Fone. “**Transfer Pricing in Korea**”,ss.1-4,<http://www.quanteraglobal.com/wp-content/uploads/2014/09/QuanteraspecReport-Korea-TP-Sept-2014-PATS.pdf>, (06.03.2015).

CARLSON, Anders, Melinda Kelemen ve Michael Stollit. “**Overview of Current State of SE Foundation in Europe**”,ss.1-17,<http://www.worker-participation.eu/European-Company-SE/Facts-Figures>,(07.11.2014).

CEBRE, Ayvaz. “Hak Arama Yolları ve Adil Yargılanma Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı:5, Nisan 2011, ss.373-396

CENKERİ, Elif. “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, **E-Yaklaşım**, Sayı:234, Haziran 2012,ss.1-8, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=14061>, (18.06.2014).

CERAN, Yunus. “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlama ve Pazara Dayalı Hedef maliyete Göre Fiyatlama İlişkisi”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:14,2007, s:101-124.

CHAN, K.Hung ve Lynee Chow. “An Empirical Study of Tax Audits in China on International Transfer Pricing”, **Journal of Accounting and Economics**, Cilt.23,1997,ss.83-112.

CHOI, Seung Steve. “Comparative Analysis of Transfer Pricing Systems in United States and South Korea”, **Digital Commons at Loyola MaryMount University and Loyola Law School**; Cilt:20:803, 1998,ss.803-836.

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. “Towards An Internal Market Without Tax Obstacles (A Strategy for Providing Companies With A Consolidated Corporate Tax Base For Their EU-Wide Activities”, ss.1-47, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0582:FIN:EN:PDF>, (10.09.2014).

COOLS, Martine ve diğerleri. “Management Control in the Transfer Pricing Tax Compliant Multinational Enterprise”, **Accounting, Organizations and Society**, Cilt:33, 2008, ss.603-628.

CRAVENS, Karen S. “Examining The Role of Transfer Pricing As a Strategy for Multinational Firms”, **International Business Review**, Sayı:6(2), 1997, ss.127-145.

CROWE HORWARTH. “**Asia Pacific Transfer Pricing Update**”, Mayıs 2013, ss.1-8,http://www.crowehorwath.com/folio.pdf/tax14200a_transferpricinginsights.pdf, (05.03.2015).

CULLEN, John B.ve K. Praveen Parboteeah. **International Business (Strategy and Multinational Company)**, Taylor & Francis, New York, 2010.

ÇAK, Murat. **Uluslararası Vergi Rekabeti, Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme**; T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara, 2008.

ÇAKIR, Muharrem. “Agresif Vergi Planlaması Yöntemi Olarak Transfer Fiyatlandırması ve Türkiye Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:328, Ocak 2016, ss.151-163.

ÇAM, Esat. “Çok Uluslu Şirketler ve Gelişen Ülkeler”, **İ.Ü İktisat Fakültesi Dergisi**, Sayı:45(14), 1987.

ÇELEBİ, Kemal. **Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu**, Emek Matbaası, Manisa.

ÇELİK, Emrah. “İşyeri Kavramının Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **E-Yaklaşım Dergisi**, Sayı:233, Mayıs 2012,ss.1-8 <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=14129>, (24.06.2014).

ÇELİK, Orhan. “Uluslararası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl:1(1), Nisan 2000, ss.101-110.

ÇELİKKAYA, Ali. “Globalleşmenin Neden olduğu Kurumlar Vergisi Reformları ve OECD Üyesi Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, Temmuz-Aralık 2010, ss.36-52.

ÇELİKKAYA, Ali ve Aytül Bişgin. “Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye’nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi”, **Maliye Dergisi**, Sayı:163,ss.76-94.

ÇELİKKAYA, Ali. “Avrupa Birliğinde Kurumlar Vergisi Uyumlaştırma Çabaları: Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı (CCCTB) Önerisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:354, Şubat 2011, ss.133-141.

ÇENGELER, Kahraman. “Vergi Cennetleriyle Mücadelede Uluslararası İşbirliği ve Türkiye Uygulaması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:392,2014,ss.33-43.

ÇÖLGEZEN, Övül. “Şeffaflık ve Bilgi Değişimi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:344, Nisan 2010, ss.101-107.

ÇÖLGEZEN, Övül. “Uluslararası Vergi Planlaması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 349, Nisan 2010, ss.64-72.

DAĞCI, Kenan. ”Çok Uluslu Şirketler”, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler** (Ed: Haydar Çakmak), Barış Kitapevi, Ankara,2012.

DANIŞTAY DAVA DAİRELERİ GENEL KURULU. Karar No: 1997/6, Esas No: 1995/415, Karar Tarihi: 17.01.1997, <http://www.vergi.tc/yargi-karar/-1997-6-1995-415/415bf54e-d640-49dc-be1c-612d5c055ff5>(11,09,2015).

DANIŞTAY DÖRDÜNCÜ DAİRE; Esas No: 2003/245, Karar No:2004/59, karar Tarihi:20.01.2004

DEĞİRMENCİOĞLU, Cansın. “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancının Zararlı Vergi Rekabetine Etkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Eylül-Ekim 2013,ss.163-170.

DEĞİRMENDERELİ, Ali. “Alman Vergi Sisteminde Vergi İncelemesi”, **29. Türkiye Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, ss.17-36, <http://www.maliyesempozyumu.sakarya.edu.tr/sites/maliyesempozyumu.sakarya.edu.tr/file/29. Turkiye Maliye Sempozyumu .pdf> (11.04.2016).

DEİK. “Değerlenen Amerikan Dolarına Rağmen Türk Şirketlerinin Yurtdışı Yatırımları Artmaya Devam Ediyor”, ss.1-36, <https://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/4588>, (19.06.2015).

DELİGÖZ, Cihan. “Distribütörlerin İlişkili Kişi Tanımına Dâhil Edilmesinin Hukuki Durumu ve Neticeleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:262, Ekim 2014, s.1-4, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=26370>, (11.09.2015).

DELOITTE. “Transfer Fiyatlandırması Semineri”, ss.1-111, http://www.verginet.net/Dokumanlar/Transfer_Fiyatlandirmasi_Raporu.pdf, (Erişim Tarihi:07.07.2015)

DELOITTE. “Turkish Outbound M&A Review 2012-2013”, ss.1-28, [http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/mergersacquisitions/Turkish%20Outbound%20MA_2014%20\(3\).pdf](http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/mergersacquisitions/Turkish%20Outbound%20MA_2014%20(3).pdf), (19.06.2015).

DELOITTE. **Vergi Sirküsü No:2013/53**, <http://www.verginet.net/Sirkuler/2013yili53.pdf>, (19.06.2015).

DEMİRCİ, Abdülkadir “3 Seri Numaralı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ Taslağına Yönelik Eleştiriler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:416,Nisan 2016, ss.53-65.

DEMİRCİ, Abdülkadir. “Uluslararası Vergi Dünyasından Haberler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:415, Mart 2016, ss.189-196

DEMİRCİ, Abdülkadir. “Uluslararası Vergi Dünyasından Haberler”, **Vergi Dünyası**, Sayı:412, Aralık 2015, ss.244-252.

DEMİRCİ, Abdülkadir. “OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberini Güncelleme Çalışmalarına Yönelik Taslağın 30 Temmuz 2013 Tarihli Gözden Geçirilmiş Şekli”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:387, Kasım 2013,ss.29-35.

DEMİRCİ, Abdülkadir. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında “Gerçekçi Bir Şekilde Sahip Olunan Seçenekler” Kavramı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:365, Ocak 2012,s.48-70.

DEMİRCİ, Abdülkadir. “Kar Potansiyeli Kavramı ve Transfer Fiyatlandırması Uygulamaları Kapsamında İşletme Yeniden Yapılandırılmaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:363, Kasım 2011,ss.72-78.

DEVEREUX, Michael. “The Ruding Committee Report: An Economic Assessment”, **Fiscal Studies**, Cilt: 13, Sayı:2, 1992, s.96-107.

DINAN, Desmond. “**Encyclopedia of The European Union**”, (Çev: Hale Akay), MAS Matbacılık AŞ, İstanbul, Nisan 2005.

DİCLEHAN, Başak ve Merve Kandemir; **Gizli Emsal Kullanımı Mükellef Haklarını Zedeliyor Mu?**, <http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=423>, (07,09.2015)

DOĞAN, Kadir Caner ve Nihat Yılmaz; “Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Düzendeki Ulus-Devletin Egemenlik Krizi”, **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, Yıl:2, Sayı:3, 2013, ss.12-19.

DOĞAN, Zeki, Ali Deran ve Ayşe Gül Köksal. “Factors Influencing the Selection of Methods and Determination of Transfer Pricing in Multinational Companies: A Case Study of United Kingdom”, **International Journal of Economics and Financial Issues**, Cilt:3, Sayı:3,2013, ss.734-742.

DPT. “**Dokuzuncu Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”, Yayın No:DPT:2734-ÖİK:685, Ankara 2007.

DUBIN, Jeffrey A ve Louis L. Wilde, “An Empirical Analysis of Federal Income Tax Auditing and Compliance”, **National Tax Journal**, Cilt:41/ 1, Mart 1998, ss.61-74.

DUFF, David G.“**Responses to Tax Treaty Shopping: A Comparative Evaluation**”,s.1-24

<file:///F:/Documents%20and%20Settings/PC/Belgelerim/Downloads/SSRNid1688689.pdf>,(23.06.2014).

DURA, Cihan ve Zerrin Kılıçarslan. “Ulusötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:31, 2011,s.85-111.

DURAN, Metin. “Grup İçi Hizmetlerde Transfer Fiyatlaması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:262, Temmuz 2010; ss.1-8, <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/Metin2010GrupIciH.pdf>, (02.10.2015).

DURAN, Metin. “Güvenli Limanlar (Safe Harbours) İle İlgili Olarak OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberindeki Değişiklik Çalışmaları”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:287, Ağustos 2012, ss.1-5, <http://www.vergisorunlari.com.tr/makale.aspx?makaleno=4799>, (30.03.2015).

DURMUŞ, Neslihan Karataş. “Vergi Hukukunda İspat ve Delil”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVIII, Sayı:3-4, 2014, ss.505-528.

EDEN, Lorraine ve L Murphy Smith; “**The Ethics of Transfer Pricing**”, AOS Workshop on Fraud in Accounting Organizations and Society, London, 2011,ss.1-40.

EKONOMİ BAKANLIĞI. **Uluslararası Yatırımlar**,
<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/yatirim/uluslararasiYatirim?>,
(10.06.2015)

ELELE, Onur. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Değerlendirmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:318, Şubat 2008.

ELİTAŞ, Cemal ve diğerleri; “Transfer Fiyatlaması ve Kullanılan Yöntemler Arasında Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:91, 2009, s.21-44.

ERÇAKAR, M. Emin ve Erdal Tanas Karagöl. “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **SETA Analiz**, Sayı.33, Ocak 2011,s.9,
<http://arsiv.setav.org/ups/dosya/65109.pdf>, (10.06.2015).

ERDEN; Tahir. “Transfer Fiyatlandırması Dokümantasyonu ve Ülke Bazında (Country-by-Country) Raporlama Konusunda Yaşanan Gelişmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:326, Kasım 2015, ss.9-16.

ERGEN, Zuhale ve Leman Kılınçkaya. “Türkiye’de Vergi Denetim Sistemi ve Sistemin Aksaklıklarının Değerlendirilmesi”, **Sosyo Ekonomi Dergisi**, Ocak 2014,ss.281-304.

ERKAN, Fikret. **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması ve Avrupa Birliği Mahkemesi’nin Bu Konudaki Rolü**, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 2009/399, Ankara, 2009.

ERNICK, David. **U.S Implementation of BEPS Changes Begins**,
<http://www.bna.com/us-implementation-beps-n57982063528/>, (15.01.2016).

ERTÜRK, Adnan ve Muhittin Esen. “Transfer Fiyatlandırmasında Denetim Yöntemleri, Özellikle Bir Bilgi Bankası Sistemini Gerçekleştirme Olasılığı”, **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed.Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, ss.259-290.

ESEN, Muhittin. ”Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Dağıtılan Kazancın KDV’si Düzeltilmeli mi?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:372, Ağustos 2012, ss.152-162.

ESER, Levent Yahya ve Nagihan Binici. “Transfer Fiyatlandırması Etik Midir?”, **TİSK Akademi Dergisi**, Sayı:209,2014, ss.209-229.

EUROPEAN COMMISSION. “Conclusions of The ECOFIN Council Meeting”, **Official Journal of The European Communities**, 98/C 2/01,ss.1-6.

EUROPEAN COMMISSION “The Anti Tax Avoidance Package - Questions and Answers”, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-160_en.htm, (10.03.2016).

EUROPEAN COMMISSION. “Commission Decision of 26.01.2015 Setting Up ‘EU Joint Transfer Pricing Forum’ Expert Group”, ss.1-5, [http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/transfer_pricing/forum/decision_c\(2015\)247_en.pdf](http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/transfer_pricing/forum/decision_c(2015)247_en.pdf), (06.04.2015).

EUROPEAN COMMISSION. “Report on Transfer Pricing Risk Management”, ss.1-17, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/transfer_pricing/forum/jtpf/2013/jtpf_007_2013_en.pdf, (07.04.2015).

EUROPEAN COMMISSION, “**2003/49/EC, A Common system of Taxation Applicable to Interest and Royalty Payments Made Between Associated Companies of Different Member States**”, ss.49-54, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0049:en:HTML>, (06.04.2015).

EUROPEAN COMMISSION, “**The Anti Tax Avoidance Package- Questions and Answers**”, [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-16-160 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-160_en.htm), (10.03.2016).

EY, “Brazil”, **2013 Transfer Pricing Global Reference Guide**, <http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/International-Tax/Transfer-Pricing-and-Tax-Effective-Supply-Chain-Management/2013-Transfer-pricing-global-reference-guide---Brazil>, (20.10.2015).

EY. “**IRS Releases Transfer Pricing Audit Roadmap**”, <http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/International-Tax/Alert--US-IRS-releases-transfer-pricing-audit-roadmap>>>, (05.02.2015).

EY. “Japan”, **2013 Transfer Pricing Global Reference Guide**, <<http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/International-Tax/Transfer-Pricing-and-Tax-Effective-Supply-Chain-Management/2013-Transfer-pricing-global-reference-guide---Japan>>, (14.01.2016).

FALCAO, Tatiana. “**The Brazilian Transfer Pricing Rules: A New Approach to Transfer Pricing?**”, ss.1-15, [http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Brazil transfer pricing rules 1106 Falca771o.pdf](http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Brazil_transfer_pricing_rules_1106_Falca771o.pdf), (21.10.2015).

FERHATOĞLU, Emrah. “Uluslararası Vergi Rekabeti ve Sürükleyici Güçleri”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, Haziran 2006, s.79-96.

FERHATOĞLU, Emrah. “Uluslararası Vergi Uyuşmazlıklarının Giderilmesi: Avrupa Birliği Tahkim Anlaşması”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.57, Sayı:4, 2008, ss.191-218

FERHATOĞLU, Emrah. **Uluslararası Vergi Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözülmesi (Avrupa Birliği Tahkim Anlaşması)**, Beta Yayıncılık, İstanbul, Mart 2010.

FERHATOĞLU, Emrah. “Uluslararası Vergi Hukukunda Örtülü Sermaye”, **Prof.Dr. Şükrü Kızılot’a Armağan**, Ankara, Ocak 2014,ss.308-325.

FITZGERALD, Jeniffer ve Andrew McCrodan. “**Canadian Taxpayers are Facing Aggressive Audits by CRA**”,2014,ss.1-4, http://www.pwc.com/en_CA/ca/in-print/publications/pwc-canadian-taxpayers-are-facing-aggressive-audits-by-cra-2014-02-en.pdf,(03.04.2015).

FİDAN, Erkal. “Çok Uluslu Şirketler ve Az Gelişmiş Ülkeler Üzerine Etkileri”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Sayı:1, 1995,ss.99-118.

FUJIMARİ, Koichiro ve Chikaro Okada. “Chapter 16: Japan”, **Transfer Pricing and Customs Valuation: Two Worlds To Tax One**, (Ed. Anuschka Bakker ve Belema Obuaforibo),IBFD, Netherlands,2009,s.441-460.

GEDİK, Gülşen. “Türk Vergi Hukukunda Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:3-4, ss.85-112.

GEDİKLİ, Ayfer. “Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Üzerindeki Etkileri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Sayı:6(1),2011, ss.96-145.

GİB, “1.Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ”, <http://www.gib.gov.tr>, (25.06.2014).

GİB, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Tebliğler/5520/Trans_Fiyat_Teb_1/9.htm, (30.09.2015).

GİB. “Vergi Konularında Bilgi Değişimlerine İlişkin Yeni Gelişmeler Üzerine OECD Raporu “, **Vergilendirme/Taxation Bülteni**, Sayı:7, Ağustos 2013, s.12.

GİB. **Vergilendirme Bülteni**, Mayıs 2014 (Özel Sayı), s.6.

GİB. **Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber**, 2010, ss.1-23.

GİB, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ (SeriNo:3)“, <<<http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/3serinolu/3seritransfertaslak.pdf>>>,ss.1-15, (08.04.2016).

GİB. **Peşin Fiyatlandırma Anlaşması Rehberi (Taslak)**, Nisan 2015, ss.1-11.

GÖKBUNAR, Ramazan, Harun Özdemir ve Alparslan Uğur. “Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı:2(9), 158-173.

GÖKYAYLA, Cemile Demir ve Ceyda Süral. “4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve Getirdiği Yenilikler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, 2004, ss.131-168.

GRANT THORTON. “United States”, **Global Transfer Pricing Guide**, ss.108-110, http://www.grant-thornton.co.uk/Global/Publication_pdf/Global-transfer-pricing-guide.pdf, (05.02.2015).

GRAVELLE, Jane G. “Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion”, **National Tax Journal**, Sayı: LXII(4), December 2009, s.727-753.

GROPP, Reint ve Kristina Kostial. “The Dissappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment (FDI) Eroding Corporate Income Taxes ?”, **IMF Working Paper**, October 2000.

GRUBERT, Harry ve John Mutti. “Taxes, Tariffs and Transfer Pricing in Multinational Corporate Decision”, **The Review of Economics and Statics**, Cilt:73(2), May 1991, ss.285-293.

GUPTA, Nitin ve Alcatel Lucent; “**Handling & Managing TP Audits: India**”,ss.1-64; http://www.taxand.com/sites/default/files/taxand/portaldocuments/managing_and_handling_tp_audits_-_master.pdf, (25.03.2015).

GÜCÜYENER, Gökçe. “BEPS Projesi Eylem Planı Kapsamında Transfer Fiyatlandırması Dokümantasyonu ve Ülke Bazlı Raporlama”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:326, Kasım2015,ss.69-73.

GÜLÇİÇEK, Ayşe. “Çok Uluslu Şirketler ve Transfer Fiyatlandırması Sorunlarının Çözümünde Uluslararası İşbirliği”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:284, Mayıs 2012, ss.63-70.

GÜLHAN, Nadir. “Hazine Zararı Tespitinde Karşılaşılan Sorunlar”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.390, Şubat,2014,ss. 60-67.

GÜMÜŞ, Erhan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:313, Eylül 2007.

GÜNAY, Kerem. “**Vergi Konsolidasyon Sistemleri ve Dünya Uygulamaları**”, Temmuz 2006, ss.1-69, <https://www.vergiportali.com/doc/vergikonsolidasyonu.pdf>, (10.09.2014).

GÜNAYDIN, İhsan ve Serkan Benk; “Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri-I”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:179, 2003.

GÜNAYDIN, İhsan. “Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasının Vergisel Amaçları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:216, 1999,ss.165-175.

GÜNDÜZ, Necmettin. “Transfer Yolu İle Örtülü Kazanç Dağıtımı İle İlgili Yapılacak Düzeltme İşlemlerinde KDV Karmaşası”, **E-Yaklaşım**; Sayı:269, Mayıs 2015,ss.1-5, <http://uye.yaklasim.com/magazinePrint.aspx?ID=27290>, (03.09.2015).

GÜNEY, Selami ve Ramazan Bozkurt; “Türkiye’deki Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarının Vergisel ve Diğer Faktörler Ele Alınarak İncelenmesi”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Nisan 2011,s.149-166.

GÜNGÖR, Feridun ve Hakan Orhan; **Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri**, ss.1-18, http://www.vergidegundem.com/files/TFGrupici_%20YonetimHizmetleri.pdf, (03.09.2015).

GÜZELDAL, Ömer. “Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:317,Ocak 2008.

HANSEN, Don R. Rick L. Crosser ve Doug Laufer. “Moral Ethics v. Tax Ethics: The Case of Transfer Pricing Among Multinational Corporations”, **Journal of Business Ethics**, Cilt:11,1992, s.679-686.

HEKİMLER, Alpay. “Avrupa Birliği’nde Faaliyet Gösteren Çok Uluslu Şirketler İçin Yeni Bir Dönem: Avrupa Anonim Şirketi”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:5, Cilt:16, Eylül 2002, ss.4-10.

HMRC, “**Guidelines for the Conduct of Transfer Pricing Enquires**”, ss.1-18, <http://www.transferpricing.com/pdf/UK%20guidelines-transfer-pricing.pdf>, (20.02.2015).

HMRC. “**Draft Practical Guidance for HMRC Staff on the Use of Alternative Dispute Resolution in Large or Complex Cases**”, ss.1-47, <http://www.hmrc.gov.uk/practitioners/adr-guidance-final.pdf>>>, (24.02.2015)

HMRC. “**Transfer Pricing Statistics**”, <http://www.hmrc.gov.uk/international/transfer-pricing-stats.pdf>, (24.02.2015)

HOOD, Neil ve Stephen Young. **The Economics of Multinational Enterprise**, Longman, London, UK,1979.

HORST, Thomas. “The Theory of The Multinational Firm: Optimal Behavior Under Different Tariff and Tax Rate”, **Journal of Political Economy**, Sayı:79/5, 1971, ss.1059-1072.

HUIZINGA, Harry ve Luc Laeven. “**International Profit Shifting Within Multinationals: A Multi-Country Perspective**”, **Journal Public Economics**, Cilt:92,Sayı: 5-6, Haziran 2008, ss.1164-1182.

INDIA CENTRAL BOARD OF DIRECT TAXES. “**Transfer Pricing**”, <http://www.incometaxindia.gov.in/Pages/internationaltaxation/transferpricing.aspx>, (19.03.2015).

INTERNATIONAL TAX REVIEW. “**Brazilian Transfer Pricing in The Era of Big Data**”, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3383631/Brazilian-transfer-pricing-in-the-era-of-Big-Data.html>, (21.10.2015).

INTERNATIONAL TAX REVIEW. “**Germany: Transfer Pricing Risk Assessment**”, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3218198/Germany-Transfer-pricing-risk-assessment.html>, (26.02.2015).

INTERNATIONAL TAX REVIEW. **Brazilian Transfer Pricing Rules**, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3354483/Brazilian-transfer-pricing-rules.html>, (20.10.2015).

INTERNATIONAL TAX REVIEW. “**Japan: Increased Focus on Transfer Pricing in Japanese Tax Audit**”, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3319602/Japan-Increased-focus-on-transfer-pricing-in-Japanese-tax-audit.html>, (05.03.2015).

IONESCU, Romeo ve Raducan Oprea. “**Multinational Corporation and Global Economy**”, <http://idec.gr/iier/new/3rd%20Panhellenic%20Conference/IONESCU-OPREA%20%20MULTINATIONAL%20CORPORATIONS%20AND%20THE%20GLOBAL%20ECONOMY.pdf>, (26.06.2014).

IRS. “**Quality Examination Process Reference Guide**”, ss.1-8, <http://www.irs.gov/pub/irs-utl/qeprefguide10-01-10.pdf>, (05.02.2015).

IRS. “**The Section 6662(e) Substantial and Gross Valuation Misstatement Penalty**”, ss.1-19, http://www.irs.gov/pub/irs-apa/penalties6662_e.pdf, (03.02.2015).

IRS. “**Transfer Pricing Audit Roadmap**”, 2014, ss.1-26, <http://www.irs.gov/pub/irs-utl/FinalTrfPrcRoadMap.pdf>, (05.02.2015)

İŞİK, Hüseyin. **Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, T.C Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2005/370, Ankara 2005.

İNCE, Eyüp. “Ana Hatlarıyla ABD’de Transfer Fiyatlandırması ve Türkiye Uygulaması İle Karşılaştırma” **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:277, Ekim 2011,ss.1-14, http://www.vergisorunlari.com.tr/makale_yazdir.aspx?makaleno=4550, (02.02.2015)

İNCE, Eyyup. “OECD İle Seçilmiş Ülkelerde Transfer Fiyatlandırması ve Türk Transfer Fiyatlandırması İle Karşılaştırma”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:270, Mart 2014, ss.1-14, http://www.vergisorunlari.com.tr/makale_yazdir.aspx?makaleno=4486, (20.01.2015).

İNCE, Eyyüp. “Yurtdışı Grup Firmaları ile Yapılan İşlemlerde Transfer Fiyatlandırması ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirme”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320, Mayıs 2015, ss.29-32.

İPEK, Evren ve Mine Biniş. “Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerine Etkisi”, **Akademik Fener, Bandırma Üniversitesi İİBF Yayınları**, Sayı:14,2010,ss.15-26.

JONES, Geoffrey. **Multinationals and Global Capitalism (From The Nineteenth To The Twenty-first Century)**, Oxford Universty Press, New York, 2005.

KADI, Sanaa. “Tax Issues and Tax Treatment of The Societas Europaea”, **Nordic Journal of Commercial Law**, Sayı:2, 2013, ss.1-30, http://njcl.utu.fi/2_2013/kadi_sanaa.pdf, (10.092014).

KAHRİMAN, Hamza ve Umut Tepekule. “Uluslararası Vergilemede Yeni Bir Otomatik Bilgi Değişim Uygulaması Olarak FATCA”, **Prof. Dr. Naci Birol Muter’e Armağan Kitap**, 2013, ss.85-106.

KAPLAN, Ersin. “Çok Uluslu Şirketler Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:386, 2012, ss.57-68.

KAPUSUZOĞLU, Tuncay. **Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması**, Oluş Yayıncılık, İstanbul, 2003.

KAPUSUZOĞLU, Tuncay; “Transfer Fiyatlandırması Nedir?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:205,1999.

KARA, Mustafa Cemil ve Ersan Öz. “Uluslararası Vergilemede Hibrit Uyumsuzlukları Etkisizleştirme Çabaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 416, Nisan 2016, sa.232-238.

KARA, Mustafa Cemil ve Ersan Öz. “Bir Küresel Vergi Uyum Projesi: BEPS”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:414, Şubat 2016,ss.172-181.

KARABOYACI, Abdullah. “Vergi Denetimi Açısından Beyan Edilen Gelirin Doğruluğunun Tespit Yöntemleri”, **TBB Dergisi**, Sayı:115, 2014, ss.211-242.

KARABULUT, Mehmet Fatih. “Transfer Fiyatlandırmasının Anlamını Biliyor muyuz?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:392, Nisan 2014,ss.98-108.

KARTALOĞLU, Emre. ”Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında KDV Tartışması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:250, Temmuz 2009, http://www.vergisorunlari.com.tr/makale_login.aspx?makaleno=2539, (03.09.2015)

KASALAR, Serkan. “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırması İle Türkiye ve Diğer Ülke Uygulamaları”, **Dayanışma Dergisi**, Sayı:106,ss.77-99.

KAYALIDERE, Gül. **Mali Alan ve Kamu Maliyesi Perspektifinden Mali Alan Oluşturma Yöntemleri**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2014.

KAYMAKÇI, Oğuz. "Küresel Ekonomide Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye'deki Yansımaları", **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:11(1), 2013,ss.224-249.

KAYNAK, Erdener ve Bülent Ardanıç. "Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye", **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı:11(1),1978, ss.106-117.

KEKLİKÇİ, Hakan. "Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı Kavramı ve Uygulamalı Örneklerle Dönemsel Açıdan Analizi", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı 75, Mart 2010,ss.1-5, <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/Hakan2010TransferF.pdf>, (20.07.2015).

KILIÇ, Murat. "Artan Transfer Fiyatlandırması İncelemeleri ve Mükellef Hakları", <http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=255>, (28.10.2015).

KILIÇ, Ramazan. "Uluslararası Alanda Gerçekleştirilen Vergi Denetimi", **29. Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 16-20 Mayıs 2014.

KILIÇ, Ramazan. "Gelir İdarelerinin Monetizasyonunda Uluslararası Alan: Ulusal Vergi Yönetimleri Arasındaki İdari İşbirliği", **21.Türkiye Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 10-14 Mayıs 2006.

KING, Elizabeth. **Transfer Pricing and Corporate Taxation**, Springer, USA, 2009.

KISACIK, Derya ve İpek Yıldırım. "Yasal Mevzuatımızda Tanımlanan İlişkili Kişi Kavramının OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **Vergide Gündem**, Transfer Fiyatlandırması Özel Sayısı, Mart 2013,ss.35-38.

KIZILOT, Şükrü. **Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2002.

KOÇTÜRK, Osman Murat ve Meral Eker. “Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi”, **Tarım Ekonomisi Dergisi**, Sayı:18(1), 2012, s.35-42.

KOLOTOĞLU, Olcay. “Serbest Bölge veya Yurtdışındaki Şubelerin Transfer Fiyatlandırması Yönünden Değerlendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:327, Aralık 2015, ss.94-101.

KONCA, Ateş ve Elifcan Çelebi. “Bilgi Değişim Anlaşmaları ve Vergi Cennetleri “, **Vergide Gündem**, Uluslararası Vergilendirme Özel Sayısı, Temmuz 2013, ss.12-15.

KOREA NATIONAL TAX SERVICE. **APA of Korea NTS**, 2012.

KOVANCILAR, Birol, Mustafa Mıynat ve Sibel Aybarç Bursalıoğlu. **Kamu Maliyesinde Küresel Değişimler**, Gazi Kitapevi, Ankara,2007.

KOVANCILAR, Birol; **Dünya Bir Pazaryeri (Hayata ve Piyasaya Dair)**, Liberte Yayınları, Ankara, 2008.

KOYUNCU, Mesut. **Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, Mayıs, 2005, s.168.

KOYUNCU, Mesut. **Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması**, Yıldız Yayın Reklam AŞ. İstanbul, 2005.

KÖPRÜ, M.Fatih. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında “Hazine Zararı” Kavramı”, **Vergide Gündem Dergisi**, Ağustos 2008,ss.1-6.

KÖSE, Tunç ve Emrah Ferhatoğlu; **Transfer Fiyatlandırması (Üretim İşletmelerinde Bir Uygulama)**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008.

KÖSE, Tunç. “BEPS ile Mücadele Eylem Planı Kapsamında Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:309, Haziran 2014, ss.59-67.

KPGM. “Taxpayers Rush For Protection From Transfer Pricing Audits”, **International Tax Review**, Sayı:58, ss.50-54.

KPMG, “Japan”, **Global Transfer Pricing Review**, s.2, <https://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/gtps2012/japan.pdf>, (14.01.2016).

KPMG. “Brazil”, **Global Transfer Pricing Review**, ss.1-5, <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2015/04/brazil-2014-global-transfer-pricing.pdf>, (20.10.2015).

KPMG. “Canada”, **Global Transfer Pricing Review**, ss.1-6, <https://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/globaltransfer-pricing-review/Documents/canada.pdf>, (03.04.2015).

KPMG. “China”, **Global Transfer Pricing Review 2013**, ss.1-6, <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/globaltransfer-pricing-review/Documents/china.pdf>, (03.03.2014).

KPMG. “France”, **Global Transfer Pricing Review 2012**, ss.72-75, <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/gtps-2012/francev2.pdf>, (11.05.2015).

KPMG. “**Mali Bülten: FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act)**”, No:2012/98, ss.1-5, <https://www.kpmg.com/TR/tr/sektorler/Finansal-hizmetler/Documents/FATCA-mali-bulten.pdf>, (07.06.2014).

KPMG. **Country Survey on Implementation of OECD’s BEPS Action Plan 13: Transfer Pricing (“TP”) Documentation an Country-by-Country Reporting (“CbC”)**, ss.1-18,

<https://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/Country-Survey-on-OECD-BEPS-Action-Plan-13-201501.pdf>, (18.01.2016).

KPMG. **OECD BEPS Action Plan: Taking The Pulse in The Americas Region**, Kasım 2014, s.13, <https://www.kpmg.com/Global/en/services/Tax/international-tax/Documents/oecd-beps-action-plan-taking-the-pulse-in-the-americas-region.pdf>, (18.01.2016)

KROFT Q.C. “CRA Transfer Pricing Audit–Red Flags for Taxpayers” http://mccarthy.ca/pubs/FEB2010_CRA_TransferPricing_Audits_Red_Flags_for_Taxpayers.pdf, (03.04.2015).

KURDOĞLU, Sedat. “Transfer Fiyatlandırılmasında Yaptırımlar: Hafif mi Yoksa Ağır mı? (ABD Uygulamasının Türkiye İle Karşılaştırılması)”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:295, Nisan 2013, ss.148-161.

KÜÇÜKASLAN, Dursun. “Bir Fincan Lattenin Ötesi: Bir Vergi Planlaması Analizi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:385, Eylül 2013.

Lİ, Jinyan. “China amd BEPS: From Norm-Taker to Norm-Shaker”, **Bulletin for International Taxation**, Cilt:69(6/7), 2015, ss.1-22.

MARKHAM, Michelle ve Yixin Liao. “The Development of Transfer Pricing in China”, **Australian Tax Forum**, Cilt:29, 2014, ss.715-744.

MC GEE, Robert W. “Ethical Issues in Transfer Pricing”, **Manchester Journal of International Economic Law**, Cilt:7, 2010, ss.24-41.

MEHAFDİ, Messaoud. “The Ethics of International Transfer Pricing”, **Journal of Business Ethics**, Cilt:28, 2000, ss.365-381.

MINTZ, Jack ve Michael Smart; “Income Shifting, Investment and Tax Competition: Theory and Evidence from Provincial Taxation in Canada”, **Journal of Public Economics**, Cilt:88, 2004, ss.1149-1168.

MIYNAT, Mustafa. “**Liberalizasyon Sürecinde Uygulanan İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi (1980 Sonrası Türkiye Örneği)**”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2003.

MİRZA, Doğa “**Gizli Transfer Fiyatlaması Emsal Fiyatları Bazı Ülkelerde Hala Yaygın Biçimde Uygulanıyor**”, ss.1-5, <http://www.vergidegundem.com/files/D%FCny1Ocak2004.doc>, (28.10.2015).

MOOIJ, Ruud De ve Ikuo Saito. “Japan’s Corporate Income Tax: Facts, Issues and Reform Options”, **IMF Working Paper**, 2014, ss.1-43.

MUTLU, Esin Can. **Uluslararası İşletmecilik**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999.

NAR, Mehmet. “Küresel Forum Çalışmaları: Vergilemede Bilgi Değişimi Üzerine Güncel Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, Cilt:9/5, İlkbahar 2014, ss.1631-1649.

NEIGHBOUR, John. “Transfer Pricing: Keeping it at Arm’s Length”, **OECD Observer**, (17.06.2014).

NETEK, Okan ve Mehmet Dağ. “Uluslararası Vergi Uyuşmazlıklarında Tahkim Mekanizması Olarak OECD Model Vergi Anlaşması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:386, Ekim 2013, ss.50-56.

NG, Christana. “The New Transfer Pricing Rules and Regulations in China- Impact on Foreign Investors”, **International Tax Journal**, Mart-Nisan 2010, ss.49-56.

NIAS, Peter. “Transfer Pricing and Dispute Resolution-The U.K Experience”, **International Tax Journal**, Eylül- Ekim 2010, ss.25-31, http://www.mwe.com/info/pubs/ITJ_1010.pdf?PublicationTypes=d4366db4-cfb3-4a31-95e6-f18e3d273c8a, (24.02.2015).

NIRANDOLA, Salvatore, Patrick Lindsay ve Stephanie Wong. “Primer on Transfer Pricing Audit”, **Tax Law Bulletin**, Mart, 2012, ss.1-2.

OECD. “**Addressing Base Erosion and Profit Shifting**”, OECD Publishing, 2013.

OECD. “**Articles of The Model Convention With Respect to Taxes On Income and On Capital**”, <http://www.oecd.org/tax/treaties/1914467.pdf>, (07.06.2015),

OECD. “**Automatic Exchange of Information What it is, How it Works, Benefits, What Remains To Be Done**”, 2012.

OECD. “**Public Consultation: Draft Handbook on Transfer Pricing Risk Assessment**”, 2013, ss.1-40, <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3218198/Germany-Transfer-pricing-risk-assessment.html>, (07.06.2015).

OECD. “Transfer Pricing and Multinational Enterprises: Three Taxation Issues”, **Committee on Fiscal Affairs Report**, Paris, 1984.

OECD. “Transfer Pricing and Multinational Enterprises”, **Committee on Fiscal Affairs Report**, Paris, 1979.

OECD. “A Step Change in Tax Transparency”, **OECD Report for The G8 Summit**, 2013.

OECD. “**Dealing Effectively with The Challenges of Transfer Pricing**”, 2012.

OECD.“**Tax Transparency 2013**”, Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes.

OECD.”**Thin Capitalisation Legislation (A Background Paper For Country Tax Administrations)**, 2012.

OECD. **Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting**, 2013.

OECD; “**Comparability: Public Invitation to Comment on a Series of Draft Issues Notes**”, 10.Mayıs.2006, ss.1-78,<http://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/36651642.pdf>, (07.09.2015).

OECD. “**Discussion Draft on Transfer Pricing Documentation an CbC Reporting**”, 2014.

OECD.“**OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations**”, 2010.

OECD. **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**,1998.

ÖCAL, Erdoğan “**Transfer Fiyatlandırmasında İspat Yükü Kime Ait?**”, <http://www.vergisorunlari.com.tr/yazi.aspx?yazino=86>, (16.10.2015)

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırması Bilgi Formunun Düzenlenmesi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:184, Nisan 2008.

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırması Karar ve Tebliğ Taslakları Üzerine”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:177, Eylül 2007.

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Karşı Taraf Düzeltmesi Nereye Kadar?”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320, Mayıs 2015,ss.9-12.

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Riskten ve Çifte Vergilendirmeden Kurtulmanın Yolu: Düzeltme Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:211, Temmuz 2010, ss.1-6; <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=11514>, (17.09.2015).

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında “Fiyatlandırma”-1”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:206,Şubat 2010, ss.38-38.

ÖCAL, Erdoğan; “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygunluk İlkesine Bir Seçenek: Global Bölüşüm Formülü”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:195, Mart 2009,ss.24-27.

ÖNCEL, Mualla, Ahmet Kumrulu ve Nami Çağan. **Vergi Hukuku**, 23. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara 2014.

ÖNCEL, Yenal Öncel; “Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergileme”, **İ.Ü İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 41. Seri, 2002.

ÖNDER, Hulusi. “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararının Tespitine Yönelik Olarak Uygulamada Yaşanan Sorunlar”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:267,Mart 2015,ss.1-6, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=26948>, (03.09.2015)

ÖZ, Ersan ve Sevinç Yaraşır. “Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti”. **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Prof. Dr. Şerafettin Aksoy’a Armağan**, Sayı:52, 2009, ss.1-40,<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuamk/article/viewFile/1023000177/1023000284>, (19.06.2015).

ÖZ, Semih. “Avrupa Birliği’nde Transfer Fiyatlandırması Yorum ve Uygulamalar”, ss.1-75; <http://www.gep.gov.tr>, (19.01.2015).

ÖZALP, İnan. **Uluslararası işletmeler ve Yönetim Stratejileri**, Nisan Kitapevi, Ankara,2012.

ÖZKANLI, Özlem. “Sorumluluk Merkezleri ve Transfer Fiyatlandırması: Çok Uluslu İşletmelerde Uygulama”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:3, 2003, ss.107-124.

ÖZTÜRK, Serdar ve Özlem Ülger. “Vergi Cennetlerinin Küresel Ekonomik Kriz Üzerine Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Karapara Aklamadaki Rolü”, **Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt-Sayı: 9(1), Ocak 2016, ss.237-254.

ÖZYOLCU, Yasin. “Transfer Fiyatlandırmasında Uyum Çalışmaları: OECD Önerileri ve Türkiye”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:266, Şubat 2015, ss.1-3, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=26838>, (13.08.2015).

PEARSON, Thomas C. “Proposed International Legal Reforms for Reducing Transfer Pricing Manipulation of Intellectual Property”; **International Law and Politics**, Cilt:40, Sayı:2, Kış 2008,ss.541-596.

PEHLİVAN, Osman. **Uluslararası Vergilendirme**, Derya Kitapevi, Trabzon,2006.

PEHLİVAN, Serdar ve Ali Rıza Gökbnar. “Ülkemizde Transfer Fiyatlandırmasının Yol Açtığı Tahmini Kurumlar Vergisi Kaybı”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Sayı:17(1), 2010,s.99-120.

PEHLİVAN, Serdar. “**Transfer Fiyatlandırmasının KDV Boyutu: Düzeltme ve Emsal Bedel**”, ss.1-3, <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/serdarpehlivan/004/>, (03.09.2015).

PINTO, Odette M. “A Comparison of Transfer Pricing Practices in Canada and China”, **International Journal of Business and Social Science**, Cilt:3, Sayı:23,2012,ss.36-44.

PWC. “Brazil”, **International Transfer Pricing 2013**, ss.284-297, <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/assets/brazil.pdf>,(20.10.2015).

PWC. “Chapter 45: Korea Republic of”, **International Transfer Pricing 2013/14**, ss.553- 561, <http://www.pwc.com/gx/en/internationaltransferpricing/assets/korea.pdf>, (05.03.2015).

PWC. “Germany”, **International Transfer Pricing 2013/14**, ss.433-443, <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/assets/germany.pdf>, (26.02.2015).

PWC. “Section 38.India”, **International Transfer Pricing 2013/14**, ss.476-495, <http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/assets/india.pdf>, (06.03.2015).

PWC. “**The French Tax Authorities Have Released the Final Version of the “Light” Transfer Pricing Documentation**”, 2014, ss.1-2, <http://download.pwc.com/ie/pubs/2014-pwc-french-tax-authorities-release-finalversion-06-10-2014.pdf>, (11.02.2015).

PWC. “Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirme ve Ülkeye Özgü Raporlama”, **Vergi Bülteni**, Sayı:2014/13, s.1-10, <https://www.pwc.com.tr/tr/microsite/transfer-pricing/bultenler/assets/13-pwcvbulteni2014.pdf>, (19.01.2015).

PWC. “**10 Soruda Transfer Fiyatlandırması Belgelendirme Yükümlülükleri**”, ss.1-6, <https://www.pwc.com.tr/tr/microsite/transfer-pricing/assets/pdf/10-Soruda-Transfer-Fiyatlandirmasi-Belgelendirme-Yukumlulukleri-2.pdf>, (Erişim Tarihi:07.07.2015)

PWC. “**Outline of 2016 Tax Reform Pertaining to Japanese Transfer Pricing Documentation**”, ss.1-3, <http://www.pwc.com/jp/en/taxnews-transfer-pricing/assets/tpnews-2016-01-en.pdf>, (14.01.2016).

PWC.“**China Announced Her Stance On BEPS and Her Localisation Plans**”, Kasım 2015, ss.1-6, http://www.pwccn.com/webmedia/doc/635804313412398749_chinatax_news_oct2015_41.pdf, (15.01.2016).

PWC. **Curent Tax Audit Environment in Japan**, ss.1-2, <https://www.pwc.com/gx/en/tax/newsletters/tax-controversy-disputeresolution/japan-audit-environment.pdf>, (18.01.2016).

PWC, **UK to Introduce Legislation to Implement Country-by Country Reporting**, s.1, <https://www.pwc.com/gx/en/tax/newsletters/pricing-knowledge-network/assets/pwc-uk-cbcr-legislation.pdf>, (18.01.2016)

PAZARÇEVİREN, Selim Yüksel ve Filiz Aygen. “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlandırması Manipülasyonları ve Konunun Türkiye Açısından İrdelenmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:71, 2005,ss.91-103,

RASCH, Stephan. “Almanya’da Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Düzenlemeler ve Bunların Uygulanması” (Çev: Funda Başaran Yavaşlar), **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed.Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, ss.61-94.

RESMÎ GAZETE. ”**Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**”, Sayı:26898(Mükerrer), 06.06.2008.

RESMÎ GAZETE. “**2 Seri No.lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği**”, Sayı:26855.

RESMÎ GAZETE. “**Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği**”, Resmi Gazete Sayı: 25205.

ROBINSON, Richard. D. “The Developing Countries, Development and Multinational Corporation”, **The ANNALS of The American Academy of Political and Social Science**, Cilt: 473, 1972, s.67-79.

ROIN, Julie. “Transfer Pricing in the Courts: A Cross-Cuntry Comprasion”, **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics**,(Ed. Wolfgang Schön ve Kal A. Konrad), Springer, Münih Almanya,2012,ss.185-245.

SAĞLAR, Jale ve A. Kadir Tuan. “Çok Uluslu Şirketlerin Muhasebe Yapıları ve Muhasebe Uygulamalarını Etkileyen Faktörler”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:5,1998, s.25-43.

SARAC, Mehmet. “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Yasal Düzenlemeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:282, Şubat 2005, ss.88-96.

SEER, Roman. “Bağlı İşletmelerde Transfer Fiyatlandırması Belgelendirmesi Yükümlüklerini Sınırlandırma Gereği” (Çev: Hamide Özden Özkaya Ferendeci) **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed. Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013,ss.211-221.

SERİNKAN, Celalettin ve Zübeyir Bağcı. “Çok Uluslu İşletmelerin Faaliyet Şekilleri ve Organizasyon Yapıları”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 1(2),2012,s.91-117.

SEZGİN, Bülent. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesesi Kapsamında Hazine Zararı, E-Yaklaşım, Sayı:240, Haziran 2012,ss.1-3, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=15886>, (13.08.2015).

SHARMA, Abhay. “**Recent Tax Developments: India**”, Annual International Bar Association Conference, 2014, ss.1-5, file:///C:/Users/ogrenci/Downloads/Recent%20developments%20in%20tax_2015_India.pdf, (30.03.2015).

SHULMAN, Jennifer ve Louise Summerhill; **Canada's Transfer Pricing Rules**, ss.1-10, <http://www.airdberlis.com/Templates/Articles/articleFiles/926/Canada's%20Transfer%20Pricing%20Rules.pdf>, (02.04.2015).

SNELL, Scott A. ve George W. Bohlander; **Managing Human Resources**, College Division South Western Publishing Co., 2010.

SONSUZOĞLU, Elif. “Çeşitli Yasalar Açısından Vergi Mahremiyetine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 141, Haziran 2000, ss. 117-133.

SORKUT, Dilşad ve Dilara Kızılyalın. “Türkiye’de Dış emsallerin Tespitinde Uluslararası Veri Tabanlarının Kullanımı”, **Vergide Gündem**, Transfer Fiyatlandırması Özel Sayısı, Mart 2013, ss.15-19.

SOYDAN, Billur Yaltı. **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1995.

SOYDAN, Billur Yaltı. **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1995.

SRIVATSAN, Aravid ve Abhishek Jain. “**Transfer Pricing**”, Institute of Cost & Works Accountants of India; ss.1-80, <http://www.slideshare.net/KetanNakrani/transfer-pricing-bsrco>, (23.03.2015).

STEINBOCKOVA, Martina. “Multinational Corporations and Nation-State: Partners, Adversaries and Autonomous Actors?”, **Masaryk University in Brno Faculty Of Social Sciences Diploma Thesis**, 2004.

STESCO, Paul ve Cliff Rand. “**International Transfer Pricing Audits- Canada**”, <http://www.canadiantaxlitigation.com/wp-content/uploads/2014/02/International-Transfer-Pricing-Audits.pdf>, (03.04.2015).

STIRLING, Michael ve Asa Atherton; “**DSG Retail Limited v HMRC: Implications for Transfer Pricing in the U.K**”, ss.1-8, <http://www.fieldfisher.com/pdf/DSG-Retail-v-HMRC.pdf>, (25.02.2015).

SUMAY, Serdar. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Ve Buna İlişkin Katma Değer Vergisi Düzeltmesi”, **Vergide Gündem Dergisi**, Mart 2012, ss:2-7.

SOFTA, Murat ve Naciye Taşkesen. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında KDV Kargaşası, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320, Mayıs 2015, ss.71-81.

ŞAHİN, Begüm. “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi”, **Finans Politik &Ekonomik Yorumlar**, Cilt:47, Sayı:550, 2010,ss.97-108.

ŞATIROĞLU, Kadir D. **Çok Uluslu Şirketler**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara,1984.

ŞEKER, Nezih. **Hukuksal Yapısıyla Vergi İncelemesi**, Beta Yayıncılık, İstanbul 1994.

ŞEN, Yasin. “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı Kavramı”, **E-Yaklaşım**, Sayı:270, Haziran2015, ss.1-5, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=273933>, (13.08.2015)

T.C. BAŞBAKANLIK KAMU DİPLOMASİSİ KOORDİNATÖRLÜĞÜ. “**Türkiye’ye Gelen Uluslararası Yatırım**”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyeye-gelen-uluslararasi-yatirim/46>, (16.06.2015).

TAŞ, Fatma. **Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyetinin İhlali Suçu**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008.

TAŞDÖKEN, Serdar. **Matrah Aşındırması ve Kar Aktarımı Eylem Planı Karşısında Türkiye'nin Tutumu Nasıl Olmalıdır?.**, ss.1-3, <http://www.dunya.com/yorum-inceleme/matrah-asindirmasi-ve-kar-aktarimi-eylem-plani-karsisinda-turkiyenin--270278h.htm>, (19.11.2015).

TAŞKIN, Yasemin. **“Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygunluk İlkesi,** Türkmen Kitapevi, Ankara, 2012.

TAŞKOPARAN, Gökçe. “İnceleme Elemanlarının Transfer Fiyatlandırması Denetimlerindeki Yaklaşımı ve Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Uygulanmasındaki Güçlükler”, **Vergide Gündem**”, transfer Fiyatlandırması Özel Sayısı, Mart 2013, s.24-27,

TCMB. **”Sektör Bilançoları 2011-2013”**, Ankara 2014, <http://www3.tcmb.gov.tr/sektor/2014/Raporlar/onsoz.pdf>

TOKAY ACAR, Ufuk Olcay; **Transfer Fiyatlandırması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2013.

TONDKAR, Rasoul H. , Wendly W. Achilles ve Joyce van der Laan Smith. “Transfer Pricing Practices And Regulatory Actions in The U.S and U.K: A Cross-Country Comparison And Analysis”, **Advences in International Accounting**, Cilt:18, 2005, ss.199-217.

TOROS, Özgür. ”Transfer Fiyatlandırması Analizlerinde Neden Yurt Dışı Kaynaklı Veri Tabanları Kullanılıyor?”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 354, Şubat 2011, ss.162-164.

TOSUNER, Mehmet Tosuner ve Zeynep Arıkan. **Vergi Usul Hukuku**, Kanyılmaz Matbaacılık, İzmir 2012.

TP WEEK. "How to Survive a Transfer Pricing Audit in India", <http://www.tpweek.com/Article/1935635/How-to-survive-a-transfer-pricing-audit-in-India-.html>, (19.03.2015).

TP WEEK. **Germany Moves Towards Country-by-Country Legislation**, <http://www.tpweek.com/Article/3467102/Germany-moves-towards-country-by-countrylegislation.html>, (18.01.2016).

TPA. "Brazil", **Transfer Pricing Country Summary 2015**, ss.1-5, <http://www.tpa-global.com/files/StreamFile1019800/download/brazil-transfer-pricing-countrysummary-report-2015.pdf>, (21.10.2015).

TPA. "Germany's Increasingly Tough TP Audit Environment Presents Challenges for Taxpayers", <http://www.tpa-global.com/news/2014/12/22/germany-rsquo-increasingly-tough-tp-audit-environment-presents-challenges-for-taxpayers->, (26.02.2015).

TPA. "Safe Harbour Rules in India", ss.1-19, http://www.tpa-global.com/files/StreamFile193079/download/131010_safe-harbour-rules-final.pdf, (30.03.2015).

TUAY, Elif ve İnci Güneş. "Türkiye'de Mükellefin Vergiye Bakışı", 2007, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/turkiyede_mukelleflerin_vergiye_bakisi.pdf, (08.09.2015).

TUNCER, Selahattin. "Dünyada Vergi Uygulamasında Yenilikler", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:253, Ocak 2014, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=22325>, ss.1-4 .

TURUNÇ, Sencer. "Matrah Aşındırma & Kar Aktarımı BEPS", TC Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, Kasım 2013.

TÜSİAD. **Transfer Fiyatlandırması Semineri Değerlendirme Raporu**, Yayın No: TÜSİAD – T / 2015 - 12 / 571, İstanbul, Aralık 2015, ss.1- 75.

UÇKUN, Murat ve Alper Budak; “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Hazine Zararı”, **E-Yaklaşım**, Sayı:271, Temmuz 2015, ss.1-7, <http://uye.yaklasim.com/MagazinePrint.aspx?ID=27539>, (13.08.2015).

UN. **Practical Manual on Transfer Pricing For Developing Countries**, ST/ESA/347.

UN. “**Emerging Transfer Pricing Challenges in India**”, ss.1-14, http://www.un.org/esa/ffd/wpcontent/uploads/2014/09/8STM_Chap10_CPIndia_20120904_v3_HC-accp.pdf, (20.03.2015).

UNCTAD, “**World Investment Report**”, 2002.

USTA, Fuat. “İç Emsal Olduğu Durumlarda Piyasada Gerçekleşen Fiyatın Araştırılması Gerekir mi?”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:261, Eylül 2014, ss.1-8, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=26269>, (11.09.2015).

USTA, Fuat. “Transfer Fiyatlandırmasında Raporlamaya İlişkin Yaptırımların Analizi”, **Yaklaşım Dergisi**, Mart 2015, Sayı:267, ss.1-3, <http://uye.yaklasim.com/magazinePrint.aspx?ID> (13.08.2015).

UYANIK, Namık Kemal, **Transfer Fiyatlandırma**, Türmob Yayınları, 278.

UYANIK, Namık Kemal. “Türk Transfer Fiyatlandırması Düzenlemeleri”, **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması** (Ed. Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, ss.163-186.

ÜSTÜN, Ayhan. “G-20’den Topyekun Savaş Kararı”, **KPGM Vergide Gündem**, Ekim/Aralık 2013, ss.24-29.

ÜSTÜN, Ayhan; “İrtibat Büroları İle İlgili yeni Düzenlemeler ve Yabancı Yatırımlara Etkisi”,KPMG Gündem, Sayı:15, Temmuz-Eylül 2013, ss.26-29.

VALORIS AVOCATS. **Transfer Pricing Documentation in France June 2014**, Haziran2014,[http://www.valorisavocats.com/uploads/tx_news/Transfer Pricing Documentation in France.pdf](http://www.valorisavocats.com/uploads/tx_news/Transfer_Pricing_Documentation_in_France.pdf), (Erişim Tarihi: 10.02.2015)

VDK. **Faaliyet Raporu 2014**, ss.1-113, http://www.vdk.gov.tr/File/?path=ROOT%2FDocuments%2FDosya%2FVVK+2014+Y%C4%B1l%C4%B1+Faaliyet+Raporu_1102.pdf, (08.09.2015).

WENQIN, Wang. “China’s Transfer Pricing Tax System”, ss.1-29, <http://ciat.afip.gob.ar/documentos/ponencias/1%20Wang%20Wenqin%20%20China.pdf> (03.03.2015).

WONG, Hannah, Sia Nassiripour, Raza Mir ve William Healy. “Transfer Price Setting in Multinational Corporations”, **International Journal of Business and Social Science**, Cilt: 2, Sayı:9,Mayıs 2011,s.10-14.

WTS. “Draft Rules on “Safe Harbours” For FY 2012-13 and 2013-14”,ss.1-4, <http://www.wts.com/en/img/WTS_India_Transfer_Pricing_Flash_August2013.pdf, (30.03.2015).

YALÇIN, Hasan.“Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:124, Aralık 1991.

YALTI, Billur. “Kurumlar Vergisi Kanununun "Yenisi" Peşin Fiyat Sözleşmeleri”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 209, 2006.

YAMAN, Deniz. “Transfer Fiyatlandırması Raporlarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:383, Temmuz 2013,ss.79-84.

YASED. “**Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2014 Yılı Sonu Değerlendirme Raporu**”, Subat 2015, ss.1-5, http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Documents/UDY_Subat2014_4.pdf, (19.06.2015).

YELİVEN, Lokman. “Emsali Olmayan Varlıkların Emsal Bedeli Nasıl Belirlenebilir?”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:320. Mayıs 2015, ss.58-62.

YILDIRIM, Murat. **Uluslararası Vergi Hukukunda Tahkim**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mart 2010.

YILDIRIM, Nuri. **Kapitalizmin Gelişim Aşamasında Yeni Aşama: Uluslararası Şirketler**, Cem Yayınları, İstanbul, 1979.

YILDIZ, Habib. **Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

YING, Zhang. “**China’s Transfer Pricing System**”, ss.1-39, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Zhang_Ying_1206_Helsinki_ppt.pdf, (27.02.2015).

YOSHIMURA, Norihisa. “Japonya’da Transfer Fiyatlandırmalarına İlişkin Düzenlemeler ve Bunların Uygulanması”, **Uluslararası Tartışma Ortamında Transfer Fiyatlandırması Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (Ed.Funda Başaran Yavaşlar), Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, ss.41-50.

YURDAKUL, Mehmet Onur. “ABD’ye Yönelen Yasadışı Fon Akımlarına Karşı Bir Araç Olarak FATCA Yasası ve Olası Etkileri”, **Uzman Bakış**, Sayı:1, ss. 94-103.

EKLER

EK 1: Endüstriyel Alanda Faaliyet Gösteren İlk 100 Çok Uluslu Şirket (Milyon Dolar ve İstihdam Sayısı)

Sıralama		Çok Uluslu Şirket	Varlıklar		Satışlar		İstihdam		TNI ^b (%)
Yabancı Varlıklar	TNI ^b		Yabancı	Toplam	Yabancı	Toplam	Yabancı	Toplam	
1	79	General Electric Co	338 157	685 328	75 640	144 796	171 000	305 000	52,5
2	32	Royal Dutch Shell plc	307 938	360 325	282 930	467 153	73 000	87 000	76,6
3	22	BP plc	270 247	300 193	300 216	375 580	69 853	85 700	83,8
4	77	Toyota Motor Corporation	233 193	376 841	170 486	265 770	126 536	333 498	54,7
5	28	Total SA	214 507	227 107	180 440	234 287	62 123	97 126	78,5
6	45	Exxon Mobil Corporation	214 349	333 795	301 840	420 714	46 361	76 900	65,4
7	8	Vodafone Group Plc	199 003	217 031	62 065	70 224	78 599	86 373	90,4
8	62	GDF Suez	175 057	271 607	78 555	124 711	110 308	219 330	59,2
9	61	Chevron Corporation	158 865	232 982	132 743	222 580	31 508	62 000	59,5
10	64	Volkswagen Group	158 046	409 257	199 129	247 624	296 000	533 469	58,2
11	51	Eni SpA	133 445	185 493	85 867	163 566	51 034	77 838	63,3
12	1	Nestlé SA	132 686	138 212	96 849	98 468	328 816	339 000	97,1
13	71	Enel SpA	132 231	226 878	65 966	109 098	37 588	73 702	56,6
14	48	E.ON AG	128 310	185 601	117 973	169 764	40 535	72 083	65,0
15	4	Anheuser-Busch InBev NV	115 913	122 621	36 013	39 758	109 566	117 632	92,8
16	6	ArcelorMittal	112 239	114 573	83 996	84 213	185 319	244 890	91,1
17	29	Siemens AG	111 570	139 252	87 236	101 604	250 000	369 000	77,9
18	36	Honda Motor Co Ltd	110 142	144 811	95 792	118 983	118 923	187 094	73,4
19	92	Mitsubishi Corporation	109 657	153 044	49 052	243 401	18 915	63 058	40,6
20	98	EDF SA	103 015	330 582	38 840	93 470	30 412	154 730	30,8
21	73	Daimler AG	99 490	215 408	121 546	146 892	108 724	275 087	56,2
22	67	Deutsche Telekom AG	95 780	142 667	42 392	74 758	113 502	232 342	57,6
23	66	Pfizer Inc	92 494	185 798	35 900	58 986	56 841	91 500	57,6
24	40	BMW AG	88 677	174 266	83 102	98 764	77 396	105 876	69,4
25	42	Telefonica SA	87 203	171 521	60 300	80 139	215 917	272 598	68,4
26	25	Hutchison Whampoa Limited	85 721	103 715	24 222	31 339	206 986	250 000	80,9
27	95	Wal-Mart Stores Inc	84 045	193 406	126 751	446 950	800 000	2 200 000	36,1
28	60	Iberdrola SA	83 965	127 962	22 994	43 955	19 103	31 338	59,6
29	46	Nissan Motor Co Ltd	83 944	135 994	90 789	115 991	88 224	157 365	65,4
30	27	Fiat S.p.A.	83 781	108 537	98 550	107 900	152 978	214 836	79,9
31	52	Sanofi	81 748	132 708	34 201	44 913	55 709	111 974	62,5
32	3	Xstrata PLC	79 798	83 113	28 487	31 618	41 163	43 323	93,7
33	88	Ford Motor Company	76 945	192 366	57 834	134 252	89 000	171 000	45,0
34	2	Anglo American plc	75 543	79 369	26 800	28 761	100 000	106 000	94,2
35	86	ConocoPhillips	71 624	117 144	29 066	57 967	4 837	16 900	46,6
36	100	CITIC Group ^f	71 512	514 847	9 923	51 659	30 806	140 028	18,4
37	99	Statoil ASA	71 127	140 511	27 661	121 327	2 842	23 028	28,6
38	39	Novartis AG	70 685	124 216	55 967	56 673	68 296	127 724	69,7
39	85	General Motors Co	70 341	149 422	65 319	152 256	108 000	213 000	46,9
40	20	Hon Hai Precision Industries	65 471	70 448	128 650	132 429	810 993	1 290 000	84,3
41	43	Rio Tinto PLC	64 659	117 573	49 044	50 967	31 778	61 305	67,7
42	55	Procter & Gamble Co	64 221	132 244	51 045	83 680	92 418	126 000	61,0
43	44	BHP Billiton Group Ltd	62 284	129 273	66 908	72 226	27 040	46 370	66,4

44	87	RWE AG	59 565	116 577	29 776	65 250	29 936	70 208	46,5
45	53	International Business Machines Corporation	58 419	119 213	68 237	104 507	332 213	466 995	61,8
46	19	BG Group plc	57 322	65 247	15 881	18 933	4 702	5 713	84,7
47	78	Johnson & Johnson	57 149	121 347	37 394	67 224	74 926	127 600	53,8
48	13	SABMiller PLC	55 896	56 294	28 720	34 487	57 049	71 144	87,6
49	56	Hewlett-Packard Co	55 139	108 768	78 217	120 357	216 763	331 800	60,3
50	16	Unilever PLC	54 563	61 018	60 846	65 961	137 000	172 000	87,1
51	63	BASF SE	54 446	85 021	59 133	101 181	60 418	113 262	58,6
52	31	Roche Group	54 376	70 957	47 988	48 527	45 578	82 089	77,0
53	37	Vattenfall AB	54 165	81 269	19 208	24 710	23 864	32 794	72,4
54	91	France Telecom S.A.	53 949	118 927	23 637	55 925	65 492	170 531	42,0
55	30	Compagnie de Saint-Gobain SA	53 569	62 811	40 641	55 517	145 835	194 447	77,8
56	34	Kraft Foods Inc	52 787	75 478	28 112	35 015	78 571	110 000	73,9
57	76	Repsol YPF SA	50 749	85 806	36 804	75 728	17 023	29 985	54,8
58	58	AP Moller - Maersk A/S	48 324	74 596	47 906	59 067	40 457	121 105	59,8
59	33	GlaxoSmithKline PLC	47 872	67 057	38 353	41 887	60 700	99 488	74,7
60	50	EADS N.V.	46 390	121 731	66 566	72 587	88 258	140 405	64,2
61	89	Vale SA	45 721	131 478	38 326	47 694	15 680	85 305	44,5
62	12	Barrick Gold Corporation	45 335	47 282	14 040	14 547	18 653	26 140	87,9
63	24	Lafarge SA	43 923	52 160	15 964	20 326	52 885	64 337	81,6
64	9	Schneider Electric SA	43 494	47 787	28 433	30 775	132 574	152 384	90,1
65	72	Caterpillar Inc	42 819	89 356	41 796	65 875	72 002	125 341	56,3
66	82	United Technologies Corporation	42 312	89 409	25 526	57 708	135 346	218 300	51,2
67	69	Vivendi SA	42 261	78 660	16 757	37 263	42 180	58 050	57,1
68	21	British American Tobacco PLC	42 165	44 183	18 618	24 073	44 660	56 363	84,0
69	7	Linde AG	42 057	44 247	17 969	19 638	52 918	61 965	90,7
70	74	National Grid PLC	41 867	83 202	12 542	22 688	15 970	25 645	56,0
71	14	AstraZeneca PLC	41 218	53 534	27 305	27 973	46 492	53 500	87,2
72	47	Veolia Environnement SA	40 810	58 964	22 434	37 834	212 675	318 376	65,1
73	5	ABB Ltd.	40 728	49 070	38 549	39 336	138 172	146 100	91,9
74	84	China Ocean Shipping (Group) Company ^f	40 435	52 230	19 454	29 579	7 355	130 000	49,6
75	23	Volvo AB	40 273	52 103	43 053	44 845	78 818	102 082	83,5
76	96	Petronas - Petroliaam Nasional Bhd ^f	38 907	150 435	43 228	72 853	8 653	43 266	35,1
77	70	Renault SA	38 739	99 675	39 039	53 039	73 883	127 086	56,9
78	90	Tesco PLC	38 713	75 569	34 549	103 029	219 298	519 671	42,3
79	68	Abbott Laboratories	38 695	67 235	23 090	39 874	52 546	92 939	57,3
80	49	Schlumberger Ltd	38 461	61 547	28 664	42 149	73 733	118 000	64,3
81	17	Liberty Global Inc	38 267	38 308	10 170	10 311	12 951	22 000	85,8
82	80	Sony Corporation	37 492	150 874	55 380	81 918	104 616	162 700	52,3
83	18	Teva Pharmaceutical Industries Limited	37 394	50 609	19 696	20 317	38 551	45 948	84,9
84	83	Merck & Co	36 679	106 132	26 875	47 267	50 500	83 000	50,8
85	97	Marubeni Corporation	36 512	63 351	16 361	58 556	2 290	32 445	30,9
86	11	Koninklijke Philips Electronics NV	35 937	38 434	30 997	31 857	86 525	118 087	88,0
87	81	The Coca-Cola Company	35 521	86 174	28 285	48 017	82 600	150 900	51,6
88	94	Sumitomo Corporation	35 419	83 186	17 229	36 332	15 378	72 087	37,1

89	10	WPP PLC	34 847	40 222	14 418	16 439	103 077	114 490	88,1
90	54	Carrefour SA	34 342	60 593	52 808	97 837	267 718	364 969	61,3
91	75	Dow Chemical Company	34 036	69 605	38 395	56 786	27 000	54 000	55,5
92	41	Deutsche Post AG	33 775	45 098	49 720	71 343	261 047	428 129	68,5
93	59	VimpelCom Ltd	33 381	55 360	13 959	23 061	33 784	58 184	59,6
94	35	OMV AG	33 350	40 337	34 278	54 812	22 255	29 147	73,9
95	65	América Móvil SAB de CV	32 694	67 590	38 315	53 553	86 480	158 694	58,1
96	93	ITOCHU Corporation	32 306	75 589	16 369	55 165	33 861	70 639	40,1
97	38	TeliaSonera AB	31 566	39 121	9 815	15 492	18 602	27 838	70,3
98	26	Cemex S.A.B. de C.V.	30 730	36 808	11 717	14 986	35 387	45 087	80,1
99	15	Pernod-Ricard SA	30 457	35 692	9 993	10 991	15 594	18 307	87,1
100	57	Alcoa Inc	30 380	40 179	11 339	23 700	35 000	61 000	60,3

Kaynak : UNCTAD

a. Veriler 1 Nisan 2012- 31 Mart 2013 tarihlerini kapsamaktadır

b TNI yani Çok Ulusluluk endeksi değeri toplam hisse senetleri içinde yabancı hisse senetlerinin payı, toplam satışlarda yabancı satışların değeri ve toplam çalışanlar içinde yabancı çalışanların sayısının ortalaması alınarak belirlenir.

EK 2: Türk Çok Uluslu Şirketlerinin (Finansal Olmayan) Yabancı Varlıkları ve Yurt Dışı İştirak Sayıları

Sıra	Şirket Adı	Sektör	Yabancı Varlıklar (Milyon ABD Doları)	Yurt Dışı İştirak Sayısı
1	TPAO	Petrol ve doğal gaz	4872	4
2	Anadolu Grubu	Gıda, otomotiv, finans, emlak, turizm, sağlık dinlenme, bilgi teknolojisi	443	20
3	Enka İnşaat	Altyapı ve gayrimenkul	3779	42
4	Koç Holding	Enerji, otomotiv, finans, dayanıklı tüketici malları, elektronik, eğitim, turizm, gıda	3333	41
5	Doğuş Grubu	Tekstil, enerji, inşaat, finans, lojistik, medya, perakende, bilgi teknolojisi, otomobil ticareti, sağlık, eğlence	3104	50
6	Yıldırım Holding	Madencilik, enerji, gayrimenkul, kimyasallar, lojistik, inşaat	1867	9
7	Şişecam A.Ş.	Cam	1368	15
8	Yıldız Holding	Gıda ve İçecek	1277	7
9	Tekfen Holding	İnşaat, tarım endüstrisi, gayrimenkul geliştirme, bankacılık, yatırım ve sigorta	1250	11
10	Zorlu Enerji Grubu		1120	3
11	TAV Holding	İnşaat, güvenlik hizmetleri, depoculuk hizmetleri, gıda ve içecek hizmetleri	1081	8
12	Turkcell	İletişim	1057	14
13	Borusan Holding	Çelik, enerji, Lojistik, telekomünikasyon	973	10
14	Sabancı Holding	Finans, enerji, perakende, çimento, otomobil parçaları, lastik, bilgi teknolojisi	828	34
15	Çalık Holding	İnşaat, enerji, tekstil, finans, telekomünikasyon, medya, madencilik,	816	15
16	Hayat Holding	Kimyasallar, ahşap, enerji, su ulaşımı, inşaat	780	7
17	Gübretaş	Gübre	686	1
18	Alarko Grubu	İmalat, ticaret, mühendislik, müteahhitlik, turizm. Arazi geliştirme, inşaat ve enerji	651	8
19	Orhan Holding	Otomotiv parçaları, tekstil, inşaat, turizm, sigorta	534	11
20	Doğan Holding	Medya, enerji, inşaat, tarım, perakende, finans, gayrimenkul	486	64
21	Türk Telekom	İletişim	444	2
22	Türk Havayolları	Havayolu	400	0
23	Ekol Lojistik	Lojistik	375	7
24	Eczacıbaşı Holding	İnşaat ürünleri, sağlık, tüketici ürünleri, finans, bilgi teknolojisi, kaynak teknolojisi, gayrimenkul	371	18
25	Kürüm Holding	Demir Çelik	281	2
26	Teklas	Otomotiv	175	2
27	Çelebi Holding	Lojistik, gıda, turizm, güvenlik, mali hizmetler	167	6
28	Eroğlu Holding	Tekstil Ürünleri	148	13
29	Evyap	Tüketici ürünleri	98	2

DEİK; “Değerlenen Amerikan Dolarına Rağmen Türk Şirketlerinin Yurtdışı Yatırımları Artmaya Devam Ediyor”, s:1-3, <<https://www.deik.org.tr/Contents/FileAction/4588>>, (19.06.2015).